

I GODINA

BUNJEVAČKI
KALENDAR

ZA PROSTU GODINU

1939

INSTITUT „IVAN ANTUNOVIĆ“
Be. *br. 2/96.* ZP
SUBOTICA
KNIŽNICA „IVAN KUJUNDŽIĆ“

IZDALA: PRVA BUNJEVAČKA ČITAONICA - SUBOTICA

Odgovorni urednik: *Dr. Ivan Poljaković, Subotica, 13 novembra ul. 6*

PRIJASNA KRALJEVSKA PORODICA
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

NJEGOVO VELIČANSTVO

KRALJ PETAR II

rođen u Beogradu 6 septembra 1923 g.

NJENO VELIČANSTVO

KRALJICA-MATI MARIJA

rođena u Goti 27 decembra 1899 g.
kći rumunskog Kralja Ferdinanda I

NJEGOVO KRALJEVSKO VIŠOČANSTVO

KRALJEVIĆ TOMISLAV

rođen u Beogradu 19 januara 1928 g.

NJEGOVO KRALJEVSKO VIŠOČANSTVO

KRALJEVIĆ ANDREJ

rođen na Bleđu 28 juna 1929 g.

Njegovo Kraljevsko Višočanstvo **Knez Namisnik Pavle** rođen
u Petrogradu 15 aprila 1893 g.

Njeno Kraljevsko Višočanstvo **Knjeginja Olga** kći Kraljevića
Nikole Grčkog rođena u dvorcu Taloju (Grčka) 27 maja 1903 g.

Njegovo Kraljevsko Višočanstvo **Knez Aleksandar** rođen u
Jajt. Lodju (Engleska) 13 augusta 1924 g.

Njegovo Kraljevsko Višočanstvo **Knez Nikola** rođen u Lon-
donu 29 juna 1928 g.

Njeno Kraljevsko Višočanstvo **Princeza Jelisaveta** rođena
u Beogradu 7 aprila 1936 g.

Njegovo Kraljevsko Višočanstvo **Kraljević Dorde** rođen na
Crnoj Reci 27 augusta 1887 g.

NJEGOVO VELIČANSTVO KRALJ
PETAR II

Sičanj

Ima 31 dan

Januar

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar
1 nedilja	Kad se navršilo 8 dana. Luka 2, 21	
Nedilja	1 Nova godina	19 Bonifacije
Ponedilj.	2 IME ISUSOVO	20 Ignatije
Utorak	3 Genoveva div.	21 Julijana
Srida	4 Tito bisk.	22 Anastazija
Četvrtak	5 Telesfor p.	23 10 mučenika
Petak	6 Sv. tri kralja	24 Naveč. Rožd.
Subota	7 Lucijan m.	25 Rožd. Hristovo
2 nedilja	Isus od 12 god. u crkvi. Luka 2, 42—52	
Nedilja	8 1 po B. Sv. obit.	26 Zbor Bogorod.
Ponedilj.	9 Marcelin b.	27 Sv. Stipan
Utorak	10 Pavao Pust. pr.	28 2000 mučenika
Srida	11 Higin p.	29 Mladenci
Četvrtak	12 Ernest	30 Anisije
Petak	13 Bogomir b.	31 Melanija
Subota	14 Radovan b.	1 Nova godina
3 nedilja	Gozba u Kani. Ivan 2, 1—11	
Nedilja	15 2 po B. Mavro	2 N. pr. Prosv.
Ponedilj.	16 Marcel p.	3 Malahija
Utorak	17 Antun Pust.	4 70 apostola
Srida	18 Stol sv. Petra	5 Teofan
Četvrtak	19 Marije m.	6 Bogojavljenje
Petak	20 Fab. i Seb.	7 Jovan Krstitelj
Subota	21 Janja div. muč.	8 Georgij
4 nedilja	Isus liči gubavca. Mat. 8, 1—13	
Nedilja	22 3 po B. Vincen.	9 N. po Prosv.
Ponedilj.	23 Rajmund	10 Gregorij
Utorak	24 Timotej bisk.	11 Teodosije
Srida	25 Obraćanje Pavla	12 Tatjana
Četvrtak	26 Polikarp b. m.	13 Emil
Petak	27 Ivan Zlatoust.	14 Sv. Sava ap.
Subota	28 Margarita d.	15 Pavao i Od. B.
5 nedilja	Bura na jezeru. Mat. 8, 23—27	
Nedilja	29 4 po B. Franjo	16 Petar
Ponedilj.	30 Martina d. m.	17 Antonije vel.
Utorak	31 Petar Nol. pr.	18 Atanasije

Sunce

ulazi 20 u 23 s. i 51 m.
u znak Vodenjaka.
Dužina dana 1-og je
8 s. 25 m.
Do 31-og dan poraste
za 1 s. 1 m.

Izlazi

1. 7 s. 51 m.
8. 7 s. 50 m.
15. 7 s. 46 m.
22. 7 s. 41 m.
31. 7 s. 31 m.

Zalazi

1. 16 s. 16 m.
8. 16 s. 23 m.
15. 16 s. 33 m.
22. 16 s. 43 m.
31. 16 s. 57 m.

Misečeve mine

Pun misec 5-og
uveče u 22 s. 30 m.
Posljednja četvrt 12-og
popodne u 14 s. 10 m.
Mladina 20-og
popodne u 2 s. 27 m.
Prva četvrt 28-og
popodne u 16 sati

Vrime

Čitavog miseca će
biti uglavnom suvo
bez velike hladnoće.

U sičnju tušta vode
Vino nam propade!

Biliške za mesec sičanj (januar)

Ožujak

Ima 31 dan

M a r t

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar	Sunce
Srida	1 Albin bk.	16 Pamfil	ulazi 21-og posli podne u 13 sati i 29 m. u znak ovna i tada počinje proliće. Dužina dana 1-og je 10 s. i 59 m. Do 31-og poraste dan za 1 s. 46 m.
Četvrtak	2 Simplicije	17 Teodor	
Petak	3 Kunigunda	18 Lav. p.	
Subota	4 Kazimir	19 Arhija	
10 nedilja	Isusovo preobraženje. Mat. 17, 1—9		<p>Izlazi</p> <p>1. 6 s. 44 m. 8. 6 s. 30 m. 15. 6 s. 16 m. 22. 6 s. 1 m. 31. 5 s. 43 m.</p> <p>Zalazi</p> <p>1. 17 s. 43 m. 8. 17 s. 54 m. 15. 18 s. 5 m. 22. 18 s. 15 m. 31. 18 s. 28 m.</p> <p>Misečeve mine</p> <p>Pun misec 5-og uveče u 19 sati. Posljednja četvrt 12-og uveče u 22 s. 37 m. Mladina 21-og ujutru u 2 s. 49 m. Prva četvrt 28-og poslipodne u 13 s. 16 m.</p> <p>Vrime</p> <p>U početku miseca hladno. 8 i 9 kišovito i snižno vrime naizmince. Od 10 do 21 hladno. Od 21 do kraja miseca noću, a naročito ujutru jaki mrazovi; priko dana lipo.</p>
Nedilja	5 Pačista	20 Sebastijan	
Ponedilj.	6 Perpet. i Felicij	21 Timotej	
Utorak	7 Toma Akvinski	22 Eugenije	
Srida	8 Ivan od Boga Kv.	23 Polikarp	
Četvrtak	9 Franciska	24 Naš. gl. sv. Ivan	
Petak	10 40 mučenika	25 Tarazij	
Subota	11 Eulogije	26 Porfirij	
11 nedilja	Isus izgoni đavla. Luka 11, 14—28		
Nedilja	12 Bezimena	27 Prokop.	
Ponedilj.	13 Rosina	28 Vasilije	
Utorak	14 Matilda	1 Eudosije	
Srida	15 Kristoš	2 Teodor	
Četvrtak	16 Cirijak m.	3 Eutoprijus	
Petak	17 Gertruda	4 Gerasim	
Subota	18 Aleksandar	5 Konon	
12 nedilja	Isus nahrani 5000 ljudi. Ivan 6, 1—15		
Nedilja	19 Sridoposna	6 42 mučenika	
Ponedilj.	20 Niceta d.	7 Vasilije	
Utorak	21 Benedikt	8 Teofil	
Srida	22 Oktavijan	9 40 mučenika	
Četvrtak	23 Oton b.	10 Kodrat	
Petak	24 Gabrijel ark.	11 Sofronije	
Subota	25 Blagovist	12 Grigorije	
13 nedilja	Isusa hoće kamenovati. Ivan 8, 46—59		
Nedilja	26 Gluna	13 Nikifor	
Ponedilj.	27 Rupert	14 Benedikt	
Utorak	28 Ivan Kapistr.	15 Agapij	
Srida	29 Eustazije	16 Savin	
Četvrtak	30 Viktor m.	17 Aleksij	
Petak	31 Balbina	18 Kiril Al.	

Biliške za mesec ožujak (mart)

Sumar Kosa 400 mar

april 3.50, misic

izvadila

2.8

300 blues

1.2

5.50
paganyai

12.50

2.0 n blues track

1.50
5.50
5.50
s. trizle
mediet

2.0 slike

20 oute

5 travaj

Travanj

Ima 30 dana

April

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar
Subota	1 Hugo	19 Augustin
14 nedilja	Isus ulazi u Jerusalem. Mat. 21, 1—9	
Nedilja	2 Cvitna	20 Ivan i S.
Ponedilj.	3 Rikard b.	21 Jakov
Utorak	4 Izidor b.	22 Vasilije
Srida	5 Vinko	23 Nikon
Četvrtak	6 Veliki četvrtak	24 Vel. četvrtak
Petak	7 Veliki petak	25 Blagovist, Veliki petak
Subota	8 Velika subota	26 Velika subota
15 nedilja	Isusovo uskrsnuće. Marko 16, 1—8	
Nedilja	9 USKRS	27 USKRS
Ponedilj.	10 Usk. ponediljak	28 Usk. ponediljak
Utorak	11 Leon p.	29 Usk. utorak
Srida	12 Julije p.	30 Ivan
Četvrtak	13 Hermenegil	31 Hipat
Petak	14 Tiburcije	1 Egip. M.
Subota	15 Anastazija	2 Titus
16 nedilja	Isus ulazi kroz zatvorena vrata. Iv. 20, 19—31	
Nedilja	16 Bila. Mladi Uskrs	3 Nikita
Ponedilj.	17 Rudolf	4 Đorđe
Utorak	18 Apolonije	5 Teodor
Srida	19 Ema	6 Eutihij
Četvrtak	20 Todor	7 Grigorij
Petak	21 Anselmo	8 Trodion
Subota	22 Soter i Kajo m.	9 Eupsihij
17 nedilja	Dobri pastir. Ivan 10, 11—16	
Nedilja	23 Adalbert	10 Terentij
Ponedilj.	24 Đurđevo	11 Antipa
Utorak	25 Marko ev.	12 Vasilije
Srida	26 Marsel	13 Artemon
Četvrtak	27 Petar Kanizije	14 Martin
Petak	28 Pavao od Križa	15 Aristark
Subota	29 Petar m.	16 Agatije
18 nedilja	Kroz malo vrime viditi čete me. Iv. 16, 16—22	
Nedilja	30 Katarina S.	17 Simeon

Sunce

ulazi 21-og ujutru u 0 s. 55 m. u znak bika. Dužina dana 1-og je 12 s. 48 m. Do 30-og poraste dan za 1 s. i 39 m.

Izlazi

1. 5 s. 41 m.
8. 5 s. 27 m.
15. 5 s. 12 m.
22. 4 s. 59 m.
30. 4 s. 44 m.

Zalazi

1. 18 s. 29 m.
8. 18 s. 40 m.
15. 18 s. 50 m.
22. 18 s. 59 m.
30. 19 s. 11 m.

Misečeve mine

Pun misec 4-og ujutru u 5 s. 18 m. Posljednja četvrt 11-og poslijepodne u 17 s. 11 m. Mladina 19-og poslijepodne u 17 s. 35 m. Prva četvrt 26-og uveče u 19 s. 25 m.

Vrime

Od početka miseca do 16-og hladno, zatim do 23 malo se ublaži, pa se posli toga opet zahlađi i ostane tako do 29-og. Od 29 do kraja miseca lipo i prijatno.

Grin

Bedotol

Biliške za misec travanj (april)

Stojankica Došla 17/IV 6 sati nove
450 li plate 1/1111

kadje išlo u Janolov

Org 2

6/IV

10

Svibanj

Ima 31 dan

M a j

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar	
Ponedilj.	1 Filip i Jakov ap.	18 Ivan	<p>Sunce ulazi 22 noći u 0 sati i 27 m. u znak bližanaca. Dužina dana 1 je 14 s, 29 m. do 30 poraste za 1 s. 16 m.</p> <p>Izlazi 1. 4 s. 48 m. 8. 4 s. 31 m. 15. 4 s. 21 m. 22. 4 s. 13 m. 31. 4 s. 05 m.</p> <p>Zalazi 1. 19 s. 22 m. 8. 19 s. 21 m. 15. 19 s. 31 m. 22. 19 s. 40 m. 31. 19 s. 50 m.</p> <p>Misečeve mine Pun misec 3-eg popodne u 16 s. 15 m. Posljednja četvrt 11-og prijepodne u 11 s. 40 m. Mladina 19-og ujutru u 5 s. 25 m. Prva četvrt 26-og noću 0 s. 20 m.</p> <p>Vreme Ako 3 bude oluje, onda će biti do 8 hladno i kišovito, zatim 3 dana blago; 11-og mraz; do 20-og hladno, a posli toga do kraja lipo i vruće. 30-og mraz.</p>
Utorak	2 Atanazije	19 Pafnucije	
Srida	3 Zašt. sv. Josipa	20 Teodor T.	
Četvrtak	4 Florijan	21 Januar	
Petak	5 Papa V Pijo	22 Teodor S.	
Subota	6 Ivan ap. ev.	23 Đorđe	
19 nedilja	Idem k onomu, koji me je poslao. Ivan 16, 5—44		
Nedilja	7 Giza	24 Sava	
Ponedilj.	8 Miholjice	25 Marko	
Utorak	9 Grgur	26 Vasilije	
Srida	10 Antonin b.	27 Simeon S.	
Četvrtak	11 Franjo Hier. p.	28 9 mučenika	
Petak	12 Pankracije	29 Vasilije	
Subota	13 Servacije	30 Jakov	
20 nedilja	Što zatražite u moje ime. Ivan 16, 23—30		
Nedilja	14 Bonifacije	1 Jeremija	
Ponedilj.	15 Sofija	2 Atanasije	
Utorak	16 Ivan Nepomuk	3 Timotije	
Srida	17 Paskal	4 Pelagija	
Četvrtak	18 Spasovo	5 Voznesenije	
Petak	19 Celestin	6 Job	
Subota	20 Bernardin	7 Poj. sv. Kr.	
21 nedilja	Kad Tišitelj dođe. Ivan 15, 26—16		
Nedilja	21 Feliks	8 Jovan	
Ponedilj.	22 Julija d.	9 Pr. m. sv. Nik.	
Utorak	23 Željko bm.	10 Simeon	
Srida	24 Ivana	11 Ciril i Metod	
Četvrtak	25 Urban	12 Epifanija	
Petak	26 Filip	13 Glicerija	
Subota	27 Ivan b.	14 Izidor	
22 nedilja	Kome ljubi, riči će mi držati. Ivan 14, 23—31		
Nedilja	28 DUHOVI	15 DUHOVI	
Ponedilj.	29 DUH. PONED.	16 Duh. ponediljak	
Utorak	30 Ferdinand	17 Duh. utorak	
Srida	31 Andela	18 Teodot	

Biliške za misec svibanj (maj)

A series of horizontal lines for writing, consisting of solid top and bottom lines with a dashed midline, repeated 20 times down the page.

Lipanj

Ima 30 dana

Junij

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar	
Četvrtak	1 Pamfil. m.	19 Patricije	Sunce ulazi 22-og prije- podne u 8 s. 40 m. u znak raka Dužina dana 1 je 15 s. 45 m, Do 21 dan po- raste za 19., a zatim do 30-og se smanji za 3 minuta.
Petak	2 Erazmo	20 Talilej	
Subota	3 Klotilda	21 Car Konst. i C. J.	
23 nedilja	Potpuna vlast mi je dana. Mat. 28, 18—20		Izlazi 1. 4 s. 05 m. 10. 4 s. 21. 3 s. 59 m. 30. 4 s. 02 m. Zalazi 1. 19 s. 51 m. 10. 19 s. 59 m. 21. 20 s. 04 m. 30. 20 s. 04 m. Misečeve mine Pun misec 2-og u 4 s. 11 m. ujutro Posljednja četvrt 10-og ujutru u 5 s. 7 m. Mladina 17-og popodne u 14 s. 37 m. Prva četvrt 24-og ujutru u 5 s. 35 m. Vrime Početak miseca će biti hladan, zatim kiša, a od 9-og do kraja miseca lipo i vruće.
Nedilja	4 Franjo	22 Svi sveti	
Ponedilj.	5 Bonifacije	23 Mihajlo	
Utorak	6 Norbert	24 Simeon	
Srida	7 Robert	25 Ivanovo smak.	
Četvrtak	8 BRAŠANČEVO	26 Karpo	
Petak	9 Primo i Feliks.	27 Terapont.	
Subota	10 Margarita	28 Nikita	
24 nedilja	Kraljevska gozba. Luka 14, 16—24		
Nedilja	11 Barnaba	29 Teodosije	
Ponedilj.	12 Ivan Fak.	30 Isaija	
Utorak	13 Antun Pad.	31 Jermej	
Srida	14 Bazilije	1 Jun Justin	
Četvrtak	15 Jolanta	2 Nikifor	
Petak	16 SRCE ISUSOVO	3 Lukilijan	
Subota	17 Adolf, Srce Mar.	4 Mitrofan	
25 nedilja	Izgubljena ovca. Luka 15, 1—10		
Nedilja	18 Efrem	5 Doroteja	
Ponedilj.	19 Julijana	6 Visarijon	
Utorak	20 Silverij	7 Teodot.	
Srida	21 Alojzije	8 Teodor	
Četvrtak	22 Pavlin	9 Kiril	
Petak	23 Editrud. Vas.	10 Timotej	
Subota	24 Rođ. Ivana Krst.	11 Barnaba	
26 nedilja	Petrov ribolov. Luka 5, 1—11		
Nedilja	25 Vilim	12 Onufisije	
Ponedilj.	26 Vigilije	13 Akvilina	
Utorak	27 Ladislav	14 Elisej	
Srida	28 Vidovdan	15 Vidovdan	
Četvrtak	29 Petar i Pavao	16 Tihon	
Petak	30 Spom. sv. Pavla	17 Manuel	

Biliške za mesec lipanj (juni)

Srpanj

Ima 31 dan

J u l i

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar
Subota	1 Prisy. krv Isus.	18 Leontije
27 nedilja	Ako ne budete pravičniji. Mat. 5, 20—24	
Nedilja	2 Brcko b.	19 Juda
Ponedilj.	3 Heliiod.	20 Metodije
Utorak	4 Ulrik	21 Julijan
Srida	5 Ćiril i Metod.	22 Evseb
Ćetvrtak	6 Izaija	23 Gripa
Petak	7 Vilibald	24 Rožd. Ivana Krst.
Subota	8 Elizabeta K.	25 Fevronij
28 nedilja	Isus ² nahrani 4000 ljudi. Marko 8, 1—9	
Nedilja	9 Veronika	26 David
Ponedilj.	10 Amalija	27 Samson
Utorak	11 Pijo I papa	28 Kir. i Ivan
Srida	12 Ivan Gv.	29 Petar i Pavao
Ćetvrtak	13 Anaklet	30 Zbor 12 ap.
Petak	14 Bonaventura	1 Kuzman i Damjan
Subota	15 Henrik	2 Haljina Bogor.
29 nedilja	Lažni proroci. Mat. 7, 15—21	
Nedilja	16 Gospa Škap.	3 Jacint
Ponedilj.	17 Aleksij	4 Andrija
Utorak	18 Miroslav pr.	5 Kiril i Metod.
Srida	19 Vinko Paul	6 Sisoj
Ćetvrtak	20 Ilija pr.	7 Toma
Petak	21 Danijel	8 Prokopij
Subota	22 Marija Magdalena	9 Pankracija
30 nedilja	Lažni upravitelj. Luka 16, 1—9	
Nedilja	23 Apolinar²	10 45 mućenika
Ponedilj.	24 Kristina d.	11 Eufemija
Utorak	25 Jakov ap.	12 Proklje
Srida	26 Ana m. bl. d. Mar.	13 Arkan. Gabrijel
Ćetvrtak	27 Pantaleon m.	14 Aklija
Petak	28 Viktorije	15 Vladimir
Subota	29 Marta	16 Antinogen
31 nedilja	Isus plaće nad Jerusalimom. Luka 19, 41—47	
Nedilja	30 Judita	17 Mart.
Ponedilj.	31 Ignacije Lojol.	18 Emilij

Sunce

ulazi 23-eg u 19 s.
37 m. u znak lava.
Dužina dana 1-og je
16 s. 2 m. Do 31-og
dan se smanji za 54 m.

Izlazi

1. 4 s. 02 m.
8. 4 s. 07 m.
15. 4 s. 14 m.
22. 4 s. 22 m.
31. 4 s. 32 m.

Zalazi

1. 20 s. 04 m.
8. 20 s. 02 m.
15. 19 s. 57 m.
22. 19 s. 51 m.
31. 19 s. 40 m.

Misećeve mine

Pun misec 1-og
popodne u 17 s. 16 m.
Posljednja ćetvrt 9-og
uveće u 8 s. 49 m.
Mladina 16-og
uveće u 22 s. 3 m.
Prva ćetvrt 23-eg
u 12 s. 34 m.
Pun misec 31-og
ujutru u 7 s. 37 m.

Vrime

Ispoćetka miseca ja-
ka vrućina usled ćega
prika dana ćeste olu-
je sa ledom; oko 12-
og lipo, zatim kišo-
vito i hladno do
kraja miseca.

Biliške za misec srpanj (juli)

A series of horizontal lines for writing, consisting of 20 rows. Each row is defined by a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line.

Kolovoz

Ima 31 dan

August

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar
Utorak	1 Petar u okovima	19 Makrina
Srida	2 Porciunkula	20 Ilija pr.
Četvrtak	3 Stipan muč.	21 Simeon
Petak	4 Dominik	22 M. Magdalena
Subota	5 Snižna Gospa	23 Trofin
32 nedilja	Farizej i carinik. Luka 18, 9-14	
Nedilja	6 P. Krist.	24 Kristina
Ponedilj.	7 Kajetan	25 Ana
Utorak	8 Cirijak	26 Ermolej
Srida	9 Ivan Vianej	27 Pantaleon
Četvrtak	10 Lovro	28 Prohor
Petak	11 Suzana	29 Kalinik
Subota	12 Klara	30 Sila
33 nedilja	Isus liči gluhtonimoga. Marko 7, 31-37	
Nedilja	13 Kacijan	31 Eudoksin
Ponedilj.	14 Euzebije	1 Pr. sv. Kv.
Utorak	15 V. GOSPOJINA	2 Ivan muč.
Srida	16 Roka	3 Izakij
Četvrtak	17 Bartul	4 7 dic. ef.
Petak	18 Jelena	5 Eustahije
Subota	19 Lajčo b.	6 Preobraženje
34 nedilja	Milosrdni samaritanac. Luka 10, 23-37	
Nedilja	20 Bernar.	7 Domestije
Ponedilj.	21 Franciška	8 Emilijan
Utorak	22 Timotije	9 Matija ap.
Srida	23 Filip	10 Lavrentij
Četvrtak	24 Artul ap.	11 Euplo
Petak	25 Lajčo kr.	12 Fokije
Subota	26 Zefirin	13 Maksim
35 nedilja	Isus liči 10 gubavaca. Luka 17, 11-19	
Nedilja	27 Josip K.	14 Mih.
Ponedilj.	28 Augustin	15 Uspenije Bogor.
Utorak	29 Ivanovo pog.	16 Joakim
Srida	30 Rozalija	17 Miron
Četvrtak	31 Rajmund	18 Flor. i Laur.

Sunce

ulazi 24-og ujutru u 2 s. 31 m. u znak divice. Dužina dana 1-og je 15 s. 3 m. Do 31-og dan se smanji za 1 s. 34 m.

Izlazi

1. 4 s. 33 m.
8. 4 s. 43 m.
15. 4 s. 53 m.
22. 5 s. 02 m.
31. 5 s. 15 m.

Zalazi

1. 19 s. 38 m.
8. 19 s. 28 m.
15. 19 s. 17 m.
22. 19 s. 04 m.
31. 18 s. 46 m.

Misečeve mine

Posljednja četvrt 8-og prije podne u 10s. 18m.
Mladina 15-og ujutru u 4 s. 53 m.
Prva četvrt 21-og uveče u 22 s. 21 m.
Pun misec 29-og uveče u 23 s. 9 m.

Vrime

Jutra maglovita, priko dana lipo i vruće; pri kraju miseca velika žega.

Biliške za mesec kolovoz (august)

R u j a n

Ima 30 dana

Septembar

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar
Petak	1 Egidije	19 Andrija
Subota	2 Zenom. Maksima	20 Samuilo
36 nedilja	Niko ne može služiti dva gospodara. Mat. 6, 24—33	
Nedilja	3 Serafin	21 Tadej
Ponedilj.	4 Rozalija d.	22 Agatije
Utorak	5 Lovro	23 Lupo
Šrida	6 Rod. Kr. Petra II	24 Rod. Kr. Petra II
Četvrtak	7 Regina	25 Tito
Petak	8 M. GOSPOJINA	26 Adrijan
Subota	9 Petar Klaver.	27 Pimen
37 nedilja	Mladić iz Naime. Luka 7, 11—16	
Nedilja	10 Nikola T.	28 Mojsije
Ponedilj.	11 Prot. i Hijac.	29 Us. gl. I. K.
Utorak	12 Ime Marijino	30 Aleksander
Šrida	13 Amat	31 Pojas B.
Četvrtak	14 Uzvišenje sv. Kr.	1 Cr. n. lj. S.
Petak	15 7 žalosti bl. d. M.	2 Mamontije
Subota	16 Kornelije	3 Antim.
38 nedilja	Isus izliči bol. vodene bol. Luka 14, 1—11	
Nedilja	17 Rane sv. Franje	4 Babilije
Ponedilj.	18 Sofija	5 Zaharije
Utorak	19 Januarije	6 Mihajlo ark.
Šrida	20 Eustahije	7 Sopontije
Četvrtak	21 Matej ap. i ev.	8 Mala gospojina
Petak	22 Toma	9 Joakim
Subota	23 Tekla	10 Menodora
39 nedilja	Najveća zapovid. Mat. 22, 34—46	
Nedilja	24 Bdm z. o. s.	11 Teodora
Ponedilj.	25 Kleofa	12 Autonom
Utorak	26 Ciprijan	13 Kornelije
Šrida	27 Kuzma i Damjan	14 Krstov dan
Četvrtak	28 Većeslav knez	15 Nikita
Petak	29 Mihovil Ark.	16 Eufemija
Subota	30 Jeronim	17 Sofija

Sunce

ulazi 23-eg uveče u 23 s. 50 m. u znak Terazija. Dužina dana 1-og je 13 s. 28 m. Do 30-og dan se smanji za 1 s. 40 m.

Izlazi

1. 5 s. 16 m.
8. 5 s. 25 m.
15. 5 s. 34 m.
22. 5 s. 44 m.
30. 5 s. 56 m.

Zalazi

1. 18 s. 44 m.
8. 18 s. 30 m.
15. 18 s. 25 m.
22. 18 s. 01 m.
30. 17 s. 44 m.

Misečeve mine

Posljednja četvrt 6-og uveče u 21 s. 24 m.
Mladina 13-og u podne u 12 s. 22 m.
Prva četvrt 20-og prijepodne u 11 s. 34 m.
Pun misec 28-og popodne u 15 s. 27 m.

Vrime

U početku miseca lipo, pa sve do 13-og, kada nastaje hladnije, zatim opet lipo do 28, posli čega počinju kiše i rdavo vrime.

Biliške za mesec rujan (septembar)

1302 mekinje

1404 čistog

240 kvasina 84 usiši

Listopad

Ima 31 dan

Oktobar

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar
40 nedilja	Isus ozdravi uzetoga. Mat. 9, 1—8	
Nedilja	1 Remigije	18 Eumenije
Ponedilj.	2 Anđeli čuv.	19 Trof. i S.
Utorak	3 Terezija od m. Is.	20 Eust.
Srida	4 Franjo Asiški	21 Kodratije
Četvrtak	5 Placidije	22 Fokat.
Petak	6 Bruno	23 Zač. I. k.
Subota	7 Sv. Krunica BdM.	24 Tekla
41 nedilja	Kraljeva svadba. Mat. 22, 1—14	
Nedilja	8 Demetr.	25 Eufrozonije
Ponedilj.	9 Dionizije	26 Iv. ap.
Utorak	10 Franjo Borgia	27 Kalistrat
Srida	11 Materinstvo BdM.	28 Baruh
Četvrtak	12 Maksimilijan	29 Kirijak
Petak	13 Eduard	30 Grigorije
Subota	14 Kalist.	1 Pok. pr. B.
42 nedilja	Isus ozdravi sina kr. dogl. Iv. 4, 46—53	
Nedilja	15 Terezija d.	2 Ciprijan
Ponedilj.	16 Hedviga	3 Dioniz. b.
Utorak	17 Margareta Mar.	4 Jer. b.
Srida	18 Luka evanđelist	5 Petar
Četvrtak	19 Petar Alkant.	6 Toma ap.
Petak	20 Irena d.	7 Sergije
Subota	21 Uršula	8 Pelagija
43 nedilja	Dužan sluga. Mat. 18, 23—25	
Nedilja	22 Kor. d. m.	9 Jakov
Ponedilj.	23 Ignacije b.	10 Eulamp.
Utorak	24 Rafael ark.	11 Filip dak.
Srida	25 Blanka	12 Prob.
Četvrtak	26 Demeter	13 Karpo
Petak	27 Vincenvij	14 Pr. m. Paras.
Subota	28 Šimon i Juda 15	15 Lukijan
44 nedilja	Porez caru. Mat. 22, 15—21	
Nedilja	29 Krist Kr.	16 Longin
Ponedilj.	30 Alfons Rodr.	17 Ozija
Utorak	31 Folgan (Vuk.)	18 Luka ev.

Sunce

ulazi 24-og prepodne u 8 s. 45 m. u znak Skorpiona. Dužina dana 1-og je 11 s. 45 m. Do 31-og se smanji za 1 s. 43 m.

Izlazi

1. 5 s. 57 m.
8. 4 s. 07 m.
15. 6 s. 17 m.
22. 6 s. 28 m.
31. 6 s. 42 m.

Zalazi

1. 17 s. 42 m.
8. 17 s. 28 m.
15. 17 s. 14 m.
22. 17 s. 01 m.
31. 16 s. 44 m.

Misečeve mine

Posljednja četvrt 6-og ujutro u 8 s. 27 m.
Mladina 12-og uveče u 21 s. 30 m.
Prva četvrt 20-og ujutro u 4 s. 24 m.
Pun misec 28-og ujutro u 7 s. 42 m.

Vreme

U početku rdavo vreme, pa sve od 10 do 17 led i hladno, 17 će biti pravi litanj dan. 25 hladno, zatim lipo, a od 27 do 30 dosta hladno.

Biliške za mesec listopad (oktobar)

Blank lined paper for notes.

Studeni

Ima 30 dana

Novembar

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar	
Srida	1 Svi Sveti	19 Joel pr.	Sunce ulazi 23-eg ujutro u 5 s. 59 m. u znak Lovca. Dužina dana 1-og je 9 s. 59 m. Do 30-og dan se smanji za 1 s. 17 m.
Četvrtak	2 MRTVI DAN	20 Arten. M.	
Petak	3 Hubert, Silvija	21 Ilarion	
Subota	4 Karlo Boromejski	22 Azer i 7 d.	
45 nedilja	Isus oživi kneževu kćer. Mat. 9, 18—26		
Nedilja	5 Mirko	23 Jakov ap.	Izlazi 1. 6 s. 43 m. 8. 6 s. 54 m. 15. 7 s. 05 m. 22. 7 s. 16 m. 30. 7 s. 27 m.
Ponedilj.	6 Leonard, Sever	24 Areta	
Utorak	7 Engelbert	25 Mark. i M.	
Srida	8 Bogomir (Bogdan)	26 Dimitrije	
Četvrtak	9 Teodor	27 Nestor	
Petak	10 Andrija	28 Petk. m. s.	Zalazi 1. 16 s. 42 m. 8. 16 s. 32 m. 15. 16 s. 23 m. 22. 16 s. 16 m. 30. 16 s. 09 m.
Subota	11 Martin	29 Anastazije	
46 nedilja	Isus izliči slugu satnika Mat. 8, 1—13		
Nedilja	12 Martin p.	30 Zenob.	
Ponedilj.	13 Stanko	31 Shak. i A.	
Utorak	14 Nikola Tav.	1 Kuz. i Dam.	Misečeve mine Posljednja četvrt 4-og popodne u 14 s. 12 m. Mladina 11-og prijepodne u 8 s. 54 m. Pun misec 19-og noću u 0 s. 21 m. Prva četvrt 20-og uveče u 22 s. 54 m.
Srida	15 Albert	2 Akindin	
Četvrtak	16 Gertruda	3 Akep	
Petak	17 Grgur	4 Joakim	
Subota	18 Roman	5 Galakt.	
47 nedilja	Isus utiša oluju. Mat. 8, 23—27		
Nedilja	19 Elizabeta	6 Pavle	Vrime Do 10 hladno, posli- podne većinom lipo i toplo, 11 počinje oblačno vrijeme s ma- gnom i kišom do 13; zatim do 30 ujutro se smrzava, a posli- podne sunce sja.
Ponedilj.	20 Feliks	7 Eron	
Utorak	21 Prikaz. BdM. u hr.	8 Zbor Ar. M.	
Srida	22 Cecilija d. m.	9 Onisofor	
Četvrtak	23 Klementije	10 Erast	
Petak	24 Ivan od Križa	11 Min. P. S.	48 nedilja Isus navišćuje propast Jer. Mat. 24, 15—35
Subota	25 Katarina d. m.	12 Jos. b. m.	
Nedilja	26 Ivan b.	13 Sv. Jovan	
Ponedilj.	27 Virgilije b.	14 Filip ap.	
Utorak	28 Sosten uč. Pav.	15 Gunije	
Srida	29 Saturnin	16 Mat. ev.	
Četvrtak	30 Andrija ap.	17 Grgur čudotv.	

Biliške za mesec studeni (novembar)

Prosinač

Ima 31 dan

Decembar

Dani	Rimski kalendar	Grčki kalendar
Petak	1 Narodno ujedinj.	18 Narodno ujedinj.
Subota	2 Bibij. g.	19 Abd. pr.
49 nedilja	Bitće znaci... Luka 21, 25—33	
Nedilja	3 I ned. Adventa	20 Grgur
Ponedilj.	4 Barb. d.	21 Uv. B. u hr.
Utorak	5 Sava opat	22 Filemon
Srida	6 Nikola b.	23 Anfiloh
Četvrtak	7 Ambrozije b.	24 Katarina
Petak	8 Bezgr. zač. bl. d. M.	25 Kl. p. m.
Subota	9 Leok. J. l. Valer.	26 Đuro
50 nedilja	Ivan šalje uč. k Isusu. Mat. 11, 2—10	
Nedilja	10 Judita	27 Per. Jakov
Ponedilj.	11 Damas. p.	28 Stip. m.
Utorak	12 Sinesije	29 Par. m.
Srida	13 Lucija, Otilija	30 Andrija
Četvrtak	14 Spiridon b.	1 Naum
Petak	15 Kristina d.	2 Habakuk
Subota	16 Adelhajda	3 Sofon
51 nedilja	Poslaše sveć. i lev. k Ivanu. Iv. 1, 19—28	
Nedilja	17 Materice	4 Barbara
Ponedilj.	18 Graco	5 Sava
Utorak	19 Nemesije	6 Sv. Nikola
Srida	20 Amon.	7 Ambrozije
Četvrtak	21 Toma ap.	8 Patopije
Petak	22 Zenon	9 Bog. Z. BdM.
Subota	23 Viktorija d. m.	10 Menasije
52 nedilja	Propovid u pustinji. Luka 3, 1—6	
Nedilja	24 Oci — Badnjak	11 Danilo
Ponedilj.	25 BOŽIĆ	12 Spiridon
Utorak	26 STIPAN PR. M.	13 Eustratij
Srida	27 Ivan ap. i ev.	14 Tirso
Četvrtak	28 Mladenci (Ento)	15 Eleut.
Petak	29 Toma b.	16 Agej.
Subota	30 David kr.	17 Danilo
53 nedilja	Prikazanje Isusovo u hr. Luka 2, 33—40	
Nedilja	31 Silvester p.	18 Sebastijan

Sunce

Ulazi 22-og uveče u 19 s. 6 m. u znak Ovna. Dužina dana 1-og je 8 s. 40 m. Do 21-og dan se smanjuje za 20 m., a do 31-og poraste za 4 m.

Izlazi

1. 7 s. 28 m.
8. 7 s. 37 m.
15. 7 s. 44 m.
22. 7 s. 49 m.
31. 7 s. 51 m.

Zalazi

1. 16 s. 08 m.
8. 16 s. 07 m.
15. 16 s. 06 m.
22. 16 s. 09 m.
31. 16 s. 15 m.

Misečeve mine

Posljednja četvrt 3-eg uveče u 21 s. 40 m.
Mladina 10-og uveče u 22 s. 45 m.
Prva četvrt 18-og uveče u 22 s. 4 m.
Pun misec 26-og u podne u 12 s. 28 m.

Vreme

Čas mraz, čas opet oblačno, kiša i hladno s ledom. 10-og snig, a od tada mraz do 19-og kada će padati kiša, a poslije opet hladno do kraja miseca.

Biliške za mesec prosinac (decembar)

1000 zakupačima Novembar

2000		23	185	7.1	
300				19	
300				15	
300				16	500
700		20		17	
100	50			18	
prvi Decembar *				19	
100	2.20			20	
	3			21	
1062	4 70			22	
100	5	100		23	500
76,	6 50			24	
	7			25	
	8				
	9				
	10 50				
100	11 70				
	12				
200	13				
200					

Stogodišnji gatalac

Čujte braćo svekolika,
 Bunjevačke nane dika,
 Što će reći gatalac,
 Stogodišnji naš starac.
 Proliće će kò i mladost,
 Prominljivo biti.
 Malo toplo, malo hladno,
 Pa i mraza ljuta,
 Samo kiša po zemlji ritko će se liti.
 Usivu baš neće naškoditi
 Al' će lito suša uplašiti,
 Božje rose poželiće polja
 I rodnom godina bila je već bolja
 No što će bit' ova.
 Jesen blaga doće,
 Kiše opet malo,
 Al' će vino zato i obilno voće
 Da razblaže sušu.
 Biće dobrog vina
 Što će biti duši
 Ko poljima našim
 Kišica u suši.
 Sva godina, pa i jesen suva,
 Samo će severnjak baš hladno da duva,
 Pa spremite slame, malo i čutaka
 Da ne drću dica otud iz budžaka.
 Hladno, hladno, dobre biće zime,
 Podebele ko u krave vime
 Samo sniga, tog će malo
 Jer je perje na guskama nebeskima
 Sve opalo.
 I na kraju, da vam šapnem :
 Rata biti neće,
 Jer se pamet ljudska
 Na bolje okreće.

**Ukazom Kraljevskih Namesnika za bana Dunavske banovine
postavljen je 31 marta
g. Svetislav Rajić, dosadašnji zamenik bana**

Novi ban Dunavske banovine g. Svetislav Rajić rođen je 5 septembra 1888 godine u Starom Svcu, u somborskom srezu, u uglednoj sveštencičkoj porodici. Njegov otac, sveštenik g. Miloš Rajić, poznat je u celoj okolini kao istaknut nacionalni radnik.

Posle završene osnovne škole g. Rajić je svršio prvih šest razreda gimnazije u Novom Sadu, a zatim je prešao na somborsku gimnaziju, te je potom maturu svršio u Budimpešti. Posle

završene mature studirao je pravo u Pešti, Berlinu i Jegri gde je diplomirao pravne i državne nauke, 1909 godine.

Posle završenih studija g. Rajić je postavljen za činovničkog pripravnika ugarskog Ministarstva za narodnu odbranu u kome je radio u hrvatskom civilnom odeljenju. Kao činovnik ovog odeljenja Ministarstva za zemaljsku odbranu g. Rajić je učinio velike usluge mnogim našim vojvodanima i Srbima van Vojvodine, koji su mu se obraćali za pomoć. U tom odeljenju ugarskog ministarstva zemaljske odbrane osećao se u velikoj meri naš nacionalni duh, pošto su se u njemu okupljali mnogi viđeni članovi Srpsko-hrvatske koalicije.

Posle oslobođenja g. Rajić je podneo svoju ostavku na državnu službu te se odmah, već u decembru 1918, prijavio Narodnoj upravi u Novom Sadu po čijem je predlogu postavljen za podžupana Baranjske županije u Pečuju. Od 29 januara 1919 do 19 aprila 1921 godine g. Rajić je ostao na tome položaju, kada je postavljen za župana i vladinog komesara Baranjske županije. Sa toga položaja on je sproveo evakuaciju Baranjske županije, pa je potom, 27 avgusta 1921, postavljen za podžupana bivše Banatsko-torontalske županije u Velikom Bečkereku. — 22 jula 1925 g. Rajić je postavljen za podžupana Bačke županije u Somboru na kome položaju je unapredio administraciju ove županije podigavši je na zavidnu visinu. Maja 1927 postavljen je za vršioca dužnosti načelnika Ministarstva unutrašnjih dela, odeljenja za Banat, Bačku i Baranju. 13 januara 1928 godine g. Rajić je postavljen za velikog župana Beogradske oblasti na kome je položaju ostao sve do 14 januara 1929, kada je pensionisan. 26 decembra 1935 g. Rajić je postavljen, Ukazom Kraljevskih Namesnika, za pomoćnika bana Dunavske banovine. Posle premeštaja bana g. Paunovića u Skoplje, od 16 jula 1936, g. Rajić je vršio dužnost bana Dunavske banovine do dana kada je postavljen za bana.

G. Rajić je dosada odlikovan ordenom Sv. Save trećeg i drugog reda.

Dr. MOMIROVIĆ VELJKO,

poznati nacionalni radnik Vojvodine, dobro je poznat u svim vojvodanskim krugovima. Od aprila meseca 1926 do 6 januara 1929 bio je Pretstojnik policije u Subotici. Posle toga je bio Upravnik policije u Novom Sadu, te Pretstojnik policije u Petrov-

gradu i Bitolju. Zatim je bio u Banskoj upravi u Novom Sadu. Posle odlazi u Sombor za Sreskog načelnika, a 1935 godine dolazi u Suboticu za Sreskog načelnika, na kojoj dužnosti je i danas. Koliko je doprineo Jugoslaviji, tokom prošlih ratova svedoče njegova visoka ratna odličja koja je dobio i to: „Karađorđevu zvezdu“, „Belog orla“, „Francusku legiju časti“, „Talijsku krunu“, „Jugoslavensku krunu“ i orden „Sv. Save“.

JURIĆ MARKO

je jedna od najpoznatijih ličnosti u Subotici i Vojvodini. On je mnogo zadužio Suboticu svojim dosadašnjim radom. Učestvovao je na Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu, koja je izrekla 1918 god. otcepljenje Vojvodine od Mađarske i prisajedinjenje današnjoj Kraljevini Jugoslaviji.

Kao narodni poslanik javlja se 1923 godine, zatim ga biraju još u dve periode: 1925 i 1927 god., a bio je sve do raspuštanja skupštine. Banski savitnik je od osnivanja Banovina, pa i danas. Ove godine je naimenovan za pritsidnika grada Subotice. Odlikovan je za vrime poslanikovanja ordenom Sv. Save III i IV stepana ; a kao banski vićnik odlikovan je Jugoslavenskom krunom.

Pozdrav Bunjevca iz Gata . . .

Hvala Tebi Bože na daru
 Što ja možem pivat kalendaru.
 Ispuni se naša želja davna,
 Raduje se cila naša grana.
 Oh! kako je ovo braćo krasno,
 Pivat, pivat bunjevački glasno!
 Od radosti dižu mi se grudi,
 Braćo moja Bunjevački ljudi:
 Je l' i vama tako milo bilo,
 Je l' i vaše srce razgrijalo;
 Razgrijala radosna vist ova;
 Izdavat će kalendaru nova.
 Bunjevačka vilo svudan zađi,
 Po salaši svu mi braću nađi.
 Zađi svudan pa njim lipo kaži,
 Tugu njevu i žalost ublaži.
 Evo opet našeg kalendaru,
 Kojeg bunjevački narod stvara!
 Je l' to naši čitat vidit žele,
 Bog te dono veselo svi vele.
 Kako da te ne bi poželili,
 Žalosno smo brez tebe živili.
 Je l' badava nas dosta imade,
 Što nikako razumit ne znade.
 Je l' od kad je naše Subotice,
 Držimo se samo ikavice!
 Drugačije neumimo čitat,
 Što neznamo moramo pitat.
 Je l' nas vako naučila nana
 Pa od našeg lipog divana,
 Nemožemo nikad se rastati,
 To možemo svakome kazati.
 Bunjevačka mila moja nane,
 Neće nestat naše lipe grane!
 Neće nestat, mi nećemo dati,
 Nedamo se drugačije zvati!

BUNJEVCI SMO BILI I BIĆEMO
 ZA STARINU BORIT SE OĆEMO.
 Zato braćo složno se latite,
 Za ruke se čvrsto uvatite.
 Ne gledajte ni desno ni livo,
 Svojem rodu ne činite krivo
 Tako šaljem ja moj pozdrav svima,
 Da u kolo svaki se brat prima.
 Je l' od složnog požrtvovnog rada,
 Bit će naša bunjevačka vlada!
 Nek se naše staro natrag vrati,
 Pa nek čuju Srbi i Hrvati:
 Nek se čuje, nek se svuda znade,
 Badava se s Bunjevcom inade!
 On vam može svakom svašta dati,
 Al' se neće drugačije zvati!
 On će ostat uvijek ono šta je,
 To vam svima sad na znanje daje.
 U Bunjevca čvrsta volja jaka,
 Kupite se okolo barjaka;
 Dodite svi, mladi, a i stari,
 Varošćani i naši salašari.
 Zato kažem braćo moja draga,
 Da čelična bunjevačka snaga
 I sporazum to nas može spasit,
 Na sve strane to možete razglasit.
Sačuvajte naše lipo ime,
Da se diču svi Bunjevci šnjime!
 Sad ste čuli šta „Bunjevac“ stvara,
 Pozdravlja vas priko kalendara.
 Moje pisme redom pročitajte,
 A za drugo ništa ne pitajte.
 Jasam onaj „Bunjevac iz Gata“,
 Što svu braću grli oko vrata!
Sve što žive oko nas u Bački,
Osićaje pravo bunjevački!
 Znam ja da nas baš zadosta ima,
 Braćinski vam pozdrav šaljem svima!
 Sačuvajte ovo što je naše,
 Nebojte se oni što nas plaše.

*Nebojte se ti nisu opasni,
 Oni ode nisu ništa vlasni!
 Je l' je ode naše u većini,
 Pa se zato ti brate ne brini;
 Drž se samo našega čopora,
 Pa ćeš vidit dobro biti mora.
 I sad zbogom ostajte u miru,
 Čuvajte nam katoličku viru!
 Uzdajte se u dragoga Boga,
 Neka vlada među nama sloga!
 To vam velim, sriću, zdravlje želim*

BUNJEVAC IZ GATA.

Prva bunjevačka čitaonica u II krugu

OSNIVANJE ČITAONICE

Bunjevci, koji su spremni, da uvek i u svim prilikama očuvaju i održe bunjevački jezik, običaje i sve što je bunjevačko okupili su se i na čelu sa g. Vujković Bukvin Lojzijom osnovali I bunjevačku čitaonicu u drugom krugu.

Misao osnivanja bunjevačke čitaonice rukovodila je Bunjevce drugog kruga već u davnašnjim vremenima ali plod je sada uzrio te se ostvarila željena ideja, 21 februara 1937 g. kada se saziva osnivajuća skupština. Vridi spomeniti da su osnivajuću skupštinu sazvali bez poziva i mnoštvo Bunjevaca kojih je bilo preko stotine pokazalo je samo svoju dobru volju za jednu tako plemenitu ideju. Osnivajuća skupština održana je u kući „Bukve“. Među prisutnima mogle su se приметiti razne profesije što je jasan dokaz da ova ideja nije potekla od izvesne struje nego je iskrena želja pravih Bunjevaca.

Skupštini je zasidao g. Vujković Bukvin Lojzija. U svom govoru obrazložio je prisutnima ciljeve odnosno program „Čitaonice“. Pomenuo je 1878 g. kada su Bunjevci osnovali svoje prvo društvo u Subotici. Između ostalog u svom govoru rekao je: „Sada su došla nova vremena. Prije pola vika hteli su da nas pomadare, da zbrišu naše slavno ime — Bunjevac. Onda se pojavio na bunjevačkom horizontu neumrla biskup Ivan Antunović

koji je probudio bunjevštinu i pokazao joj put koji vodi do pobide Bunjevaca — ka jugoslovenstvu. Sada izgleda kao da ćemo ispasti iz kola bunjevačkog. Baš radi toga što nećemo da postanemo drugo no Bunjevci. Da nebi to bilo razvijajmo bunjevačku svist čuvajmo naše tradicije, običaje i ime. Kako? Ako osnujemo „Bunjevačku čitaonicu“. Nadamo se da će pravi Bunjevci i u ostalim krugovima gdi ih ima a i na salašima osnovati ovakve čitaonice.

Nakon izloženog programa „Bunjevačke čitaonice“ pobrao je buru aplauza govornik.

Bivši narodni poslanik g. Miško Prčić je bio drugi koji je govorio u prilog Bunjevaca. Njegov govor nisam u mogućnosti u celosti izneti. Između ostalog kazao je:

„I ovaj Vaš današnji sastanak je svidočanstvo da hoćete da živite u bunjevačkoj zajednici. Osnivanje „Čitaonice“ je važan početak jednog novog doba bunjevštine. Mi smo mišljenja: kako svoj maternji jezik voliš tako tuđ poštu. Tako treba ljudi prijateljski da se slože i da rade za jedan cilj: Za kulturno podizanje našeg naroda, za unapriđenje naše lipe i mile Jugoslavije. Čitaonica se neće baviti politikom, spekulacijama već čisto kulturnim prilikama i pitanjima. Naša „Čitaonica“ treba da dobije ime „Bunjevačka čitaonica“.

Na nas su već toliko naginjali i hoće da brišu naše bunjevačko ime. 600 godina imamo ovo naše lipo ime i kad su naši stari didovi i očevi mogli da nam to lipo ime sačuvaju u moru tuđinštine, uz velike opasnosti, onda je naša dužnost da ga obranimo i sačuvamo za buduća pokoljenja. Mi nemamo čega da se stidimo a najmanje našeg bunjevačkog imena šta više, mismo Bunjevci čuvari velike naše Jugoslavije na severnoj strani. Oni tamo koji hoće da nam otmu ime kažu da oni čine dobro jer nas spasavaju. Od čega da nas spase? Jedina opasnost našeg imena to su oni. Njihova kultura to je kafanski dim. Mi Bunjevci imamo temeljitu kulturu, 30 km. od centra Subotice. Na prostranim bunjevačkim salašima naćićete: knjige, radio i novine. Bunjevci su na močvarama stvorili plodnu ravnicu, takvu agrikulturu koja je na svitskom nivou. Zar naši radovi nisu kultura? Mi smo već dali na znanje i prije i to dosta jasno da nećemo da budemo ni Srbi ni Hrvati. Mi ostajemo Bunjevci. Mi smo 600 god. Bunjevci, hoćemo i dalje da budemo Bunjevci“.

Poznati nacionalni radnik Barnaba Mandić učitelj svojim govorom potkripijo je nekoliko bunjevačkih pitanja. Njegove riči jesu:

„Da smo mi svi Bunjevci ostali Bunjevci mi bi posli rata mogli da ostvarimo mnogo. Mismo međutim propustili mnogo. Nas su posli oslobođenja iskorišćavali i upotripljavali sa raznih strana, protiv naših vlastitih interesa. Htili su niki da nas podjarme, da nas iskoriste. Niki su zalutali, a većina bunjevačkog plemena ostala je čvrsta uz svoju bunjevštinu.

Kada smo se 1918 godine prisajedinili kraljevini Srbiji da osnujemo jugoslovensku zajednicu, niko od nas nije tražio da budemo ovo ili ono i da nebudemo Bunjevci. Posli ni u ustavotvornoj skupštini niko nije tražio da minjamo naše ime. On-

Gosp. Lojzija Vujković Bukvin

dašnji poslanik Dr. Stipan Vojnić govorio je u ime Bunjevaca i svi su aplaudirali. Govorili su da Bunjevci nisu dovoljno nacionalno svisni, nisu dovoljno nacionalni i da ih treba pohrvatiti. Braćo Bunjevci! Kad mi nebi bili nacionalni i nacionalno svisni ne sada već u našoj šestvickovnoj prošlosti pitam ja Vas dali bi mi danas bili ovde?

Mismo 1918 g. svisno i glasno da čuje cio svit kazali da se priključujemo kraljevini Srbiji — to je bio upravo pridlog na vojvođanskoj skupštini. A sada sa nike strane koja je prožeta bila ranije jugoslovenskim nacionalizmom i sa nikih drugih strana rade na tome da utaru Bunjevačko ime, sile nas da odbacimo naše vikovno ime za koje su ako je trebalo ginuti ginuli naši pritci. Kažu da je naše ime skoro smišno da je nečasno da ga treba odbaciti. Ako oni tako misle braćo Bunjevci zašto ti isti ljudi ili njihovi očevi nisu dolazili prije Oslobođenja za vrime Mađarske. Hrvati su imali 41 poslanika u mađarskom saboru i mogli su da nam pomognu, ali Hrvati nisu ni znali za nas za vrime Mađarske. Sada vide da je bunjevačkom rodu dobro, pa sad im tribamo. Kad im nismo tribali onda kad nam je bilo mučno i teško, onda nam oni sad netribaju. Mi ćemo Bunjevci ići onim putem koji nam je obilžio naš veliki biskup Ivan Antunović".

Svi radovi oko osnivanja Čitaonice bili su spremni te je sada nakon oduševljenog pristanka skupštine udaren kamen temeljac I bunjevačkoj čitaonici u II krugu.

Prva uprava je bila:

pritsidnik: g. Vujković Bukvin Alojzije potpritsidnik: g. Garić Pajo, sekretar: g. Pančić Marko, blagajnik: g. Milković Stipan st., knjižničar: Šokčić Vojislav, staratelj: Šokčić Stipan. Članovi upravnog odbora: g. g. Nikola Sarić, Jašo Temunović, Martin Vojnić Kortmiš, Antun Vojnić Purčar, Dinisko Crnković, Marko Roganov. Zaminici: Barna Martinković, Stipan Saulić, Zolto Temunović; Nadzorni odbor: g. g. Tonković Ivan, Tome Cvijin, Milanković Ivan, Martin Sarić.

OSVEĆENJE ČITAONICE

Posli kratkog vrimena od osnivanja Čitaonice želja uprave je bila da se na svečan način izvrši otvaranje Prve bunjevačke čitaonice u II krugu.

Svečanost osvećenja čitaonice obavljena je u prostorijama Čitaonice. Dan osvećenja bio je u nedilju 4 aprila 1937. Posli održane velike mise u 11 h. u prostorijama Čitaonice primetili su se između ostalih sledeća lica: đeneral g. Arandelović Đorđe, đeneral g. Nikolić Milan, đeneral g. Krstić Dušan, u ime grada g. Stevan Vernački gr. odvitičnik, g. Aleksasdar Tasić, pritsidnik okr. suda, ing. Aleksandar Popović direktor Želj. Dir., Dr. Gabor Santo narodni poslanik, Dr. Radivoj Miladinović, Dr. Vladislav Manojlović javni biližnici, pritsidnik gr. policije Mihajlo Krsmanović, u ime sokola Andrija Mazić, zatim: Slobodan Miladinović, Božidar Ristić, Karel Napravnik, Nadežda Rakoši u ime pivačkog društva Graničar, Dr. Ivan Pöljaković u ime društva „Biskup

Ivan Antunović; g. dica Kata Prčić, Radomir Vujić šk. nadz. Iva Turato, Miloš Begović šk. upr., Barnaba Mandić, Milorad Milosavljević učitelji, Stipić Vlado advokat. I mnogi drugi čija imena ne donosimo zbog nečitkoski istih u spomen knjizi.

Osnivači „Prve bunjevačke čitaonice“

I ako je padala kiša na dan osvećenja bilo je prisutno priko 200 lica. Prvi je imao rič pritsidnik čitaonice koji je pozdravio prisutne. G. Vujković izjavljuje da je Čitaonica virna Kralju kao i sva jugoslavenska plemena. Da živi Nj. V. Kralj Petar II, da živi Dom Karadordevića, uskliknuo je g. Vujković nakon pročitane depeše odnosno pozdrava Kralju, koji glasi: „Sa svečanog otvaranja Prve bunjevačke čitaonice u Subotici

koja je osnovana da bude lučonoša jugoslavenske narodne kulture na našem siveru šaljem o Nj. V. Kralju Petru II izraze najdublje podaničke odanosti i vjernosti. Živio Kralj! Živio Kraljevski dom Karadorđevića!" Zatim je palo nekoliko govora za Bunjevce i o Bunjevcima čime je završena pripodnevna proslava.

Kao što je pridviđeno proslava se ima nastaviti banketom koji je održan u kafani Poljaković. Na toj proslavi imali smo prilike čuti naše bunjevačke nacionalne radnike kako odlučno brane bunjevštinu i kako napadaju sve one koji hoće da nas oklevetaju i odnarođe. Jedan od govora sa večernjeg banketa koji je rekao Dr. Ivan Poljaković donosimo u cijelosti.

Poštovane g-đe i gospodo!

Bunjevačka omladina okupljena u jugoslovenskom nacionalnom društvu „Biskup Ivan Antunović“ sa naročitom radošću primila je vijest o osnivanju Prve bunjevačke čitaonice. Veselimo se jer vidimo da su najbolji sinovi našeg roda pružili jedno drugom ruku i zbili se u guste redove u namiri da stanu na branik našem dičnom bunjevačkom imenu, naših narodnih običaja, tradicija i narodne nošnje i svega onoga što je nama tradicionalna svetinja — što nas je održala od propasti u stolitnoj borbi za oslobođenje, da obnove našu tradicionalnu ljubav prijateljstvo i nesebičnu saradnju sa braćom Srbima sa kojima smo imali zajedničku sudbinu za vreme našeg stolitnog ropstva. Bunjevačka omladina je svizna da od pravih patriota, niko ne želi da se mi odričemo našeg dičnog imena i naših narodnih svetinja jer su one ujedno i jugoslovenske svetinje. Kad je Blaženopočivši Kralj kao Regent 1919 g. prvi put posetio našu Suboticu rekao je: Bunjevci neka ostanu ono što su do sada bili i tako će da služe svome Kralju i Otadžbini. A to je da budu Bunjevci-Jugosloveni — jer samo dobri Bunjevac može da bude Đobar Jugosloven.

I mi smo Bunjevci učestvovali u stvaranju ove države. Mi smo izdržali sve borbe pokrenute protiv našeg plemena i sačuvali bunjevački jezik, naše bunjevačke običaje, nošnju i sve ono što karakteriše naš Bunjevce. Nesumnjivo je da su mnogi bunjevački prvaci imali tiske veze sa Hrvatima u Hrvatskoj. To nije bilo teško i to nije bilo ni opasno, jer su Vojvodina i Hrvatska bili sastavni dio Austrougarske monarhije. Nije bilo nikakvih granica nikakve kontrole i svaki je mogao svakodnevno da putuje iz Subotice u Zagreb ili obratno. Nije bilo nikakvo junaštvo rasturati u Subotici Jeronimske knjige ili zagrebačke Novine. Bunjevci su prije svitskog rata održavali veze i sa službenom Srbijom. Naša istorija bilži mnogo značajnih datuma u tome. Naš veliki Ambrozije Šarčević već je 1852 g. bio u Srbiji-Beogradu, gdi je kao gost ondašnjeg srpskog državnika Ilije Garašanina proputovao Srbiju. Ambrozije Šarčević je po dolasku iz Srbije držao pridavanja i govore bunjevačkom ple-

menu o potrebi sloge i saradnje sa Srbijom. Nije on jedini visnik današnje stvarnosti. Kalor Milodanović prvi bunjevački novinar u Subotici odličan junak kako na peru tako i na oružju pohitao je u borbu braći Srbima 1886 god. kada je čuo da je Srbija u opasnosti, ona Srbija koja hoće da žrtvuje i svoje ime i svoju

Prva uprava „Bunjevačke čitaonice“

zastavu i svoju državu pa da nam svima sagradi novu državu — Jugoslaviju. Mi vidimo i kasnije u našoj istoriji mnogo odlučnih Bunjevaca kako odlaze u Srbiju. Među prvima bio je naš veliki biskup Ivan Antunović koji je također proputovao Srbiju i stvorio tiske veze sa ondašnjim srpskim velikanima. I ne samo on nego i mnogi drugi znani i neznani odlazili su kao na hodočašće u Beograd. Ne samo Bunjevci već i svi najbolji sinovi Hrvatske i Slovenačke. Subotički sinovi Lazo Mamužić, Ago

Mamužić i toliko drugi naši zaslužni prvaci bili su ne samo obični positioci Beograda već gosti ondašnjih srpskih vladara a najviše Kralja Milana.

Ovu istorisku činjenicu naglašavam i hoću da utvrdim samo radi toga da se vidi da su naši bunjevački prvaci u prošlom stoliću vršili jednu pionirsku misiju, da su popunjavali jednu plemenitu i veliku nacionalnu službu kako bi što više doprineli duhovnom ujedinjenju Vojvodine i Srbije, Bunjevaca i Srba — a potom ujedinjenje svih južnih Slovena.

I kada je zatrubila truba svitskoga rata i kada su na svim frontovima padale nevine glave najboljih sinova srpskih, hrvatskih i slovenačkih, nisu ni naši Bunjevci ostali ravnodušni prema velikim potribama južnih Slovena. Znamo mnoge odlučne sinove bunjevačkih nana koji su se borili jugoslovenskim oružjem u rukama protiv vikovnih neprijatelja slovenstva.

Na Solunskom frontu bilo je mnogo bunjevačkih sinova koji su se zajedno sa Srbima, Hrvatima i Slovencima borili za ostvarenje ove naše države. To istorija zna i to će istorija zabilježiti. Bez svojevoljne saradnje ovih značajnih trudbenika Jugoslavija nebi možda došla do proširenja jugoslovenskih granica do Kelebije. Pobidonosna srpska vojska zajedno sa jugoslovenskim dobrovoljcima: Bunjevcima, Hrvatima i Slovencima donela je našoj biloj Subotici slobodu. Mi zato treba da priznamo i ovom prilikom, da je Beograd središte jugoslovenskih misli, da je Beograd izvršio oslobođenje i ujedinjenje a time upalio svitlost na jugoslovenskom tlu. Ništa bez jugoslovenskog Beograda, ništa bez jugoslovenskog Zagreba. I jugoslovenski Beograd i jugoslovenski Zagreb su ravnopravni u svojoj zasluži i svojoj dužnosti. Ali hoćemo i to da istaknemo da je jugoslovenska Subotica isto tako zaslužna možda i više kao svi veći i bolje reklamirani centri naše države.

U ovom času kada, Prva bunjevačka čitaonica stupa u prvu godinu života mi jugoslovenska omladina bunjevačkog porikla možemo samo pozdraviti ove dične prvake našeg plemena, koji hoće da sačuvaju naše bunjevačko ime za buduća pokoljenja. želimo da u ovom domu vlada ljubav, sloga i poštovanje svih članova da ovaj dom bude sidište našeg kulturnog i nacionalnog života. Da se gaji ljubav i poštovanje prema ostaloj slovenskoj braći bez razlike na viru i pleme. Da se u ovome domu gaji vrnost i odanost prema našem mladom Kralju i Otadžbini. Na ovaj ćemo način kao dobri sinovi majke Jugovića najbolje da izdržimo svoju zadaću.

Neka živi naš mladi Kralj Petar II.

Da živi naša mila Jugoslavija.

OSTVARENJE PROGRAMA ČITAONICE

U čitaonici ce održavaju poučna predavanja kako sa strane samih članova tako i od naših nacionalnih radnika. Predavanja su većinom prožeta u bunjevačkom duhu. Tako je bilo govora

I podržanica „Bunjevačke čitaonice“

o istoriji Bunjevaca. Upoznali su se članovi na taj način sa našim poriklom. Sva ova pridavanja bila su tačna po istorijskim činjenicama bez tendencije — pristrasnosti uz jedne ili druge, kao što to i sam program čitaonice pridvida. Čitana su razna dila članovima o neumrlom duhu biskupa Ivana Antunovića. Najviše je bila tritirana „Rasprava“. Zatim su održavana prida-

vanja iz polja agrikulture i opće iz ekonomije, odnosno o svemu što je interesovalo članstvo čitaonice.

Čitaonica je sem tih kulturnih radnji uzela za sveti zadatak da pomaže Bunjevcima gdje god može da zastupa njihove interese. Ove zime pridviđeno je pomaganje sirote bunjevačke djece. Ove godine će biti otvoren fond za nagrađivanje dobrih bunjevačkih daka. Pokloni koji će se tom prilikom davati na kraju godine neće se sastojati u novcu nego u knjigama bunjevačke literature kako bi naša omladina dobila zdrav odgoj i već u svojim mladim godinama imala prilike da se upozna sa svojim plemenom — sa istorijom Bunjevaca. Ove godine prviput vidimo kalendar koji je Čitaonica omogućila odnosno izdala. Čvrsta je želja a i potreba da se ovaj kalendar pojavi svake godine.

Nedavno prilikom boravka Ministra poljoprivrede čitaonica je putem svoje delegacije i tom prilikom izrazila svoju duboku virničku podanost prema kralju.

Ove godine je osnovana sekcija koja ima za zadatak da na šahovskom polju Subotice zastupa interese i čast Prve bunjevačke čitaonice. U ovoj sekciji, može se slobodno reći nalazi se gro Bunjevaca šahista koji su već prije svojim nastupima dokazali da su dostojni nosioci imena Bunjevac pod kojim su poznati subotičkoj šahovskoj javnosti. Među pomenutima nalazimo ne samo dobre šahiste nego svisne lučonoše bunjevačke nacionalne svisti i jugoslovenske ideologije.

Uđe li se u prostorije Prve bunjevačke čitaonice može se viditi lipa knjižnica koja stoji na raspoloženju članstvu ra razvijanje svoje kulture. Knjige su najvećim dilom iz polja Bunjevačke literature jugoslovenske ideologije i iz polja narodne privrede. Zatim ima nekoliko privrednih knjiga, poučnih časopisa, listova i raznih sritstava za rasonodu članova. Bunjevačka čitaonica može da pruži rasonodu svakom onom domobrancu koji želi živiti kao pravi Bunjevac bez politiziranja i pristrasnosti.

Prva naša podružnica osnovana je u XI krugu. Podružnica radi sa istim ciljevima kao i sama „Čitaonica“. Upravu u ovoj našoj podružnici sačinjavaju:

Uprava:

Mandić Barnaba, pritsidnik	Šefčić Marko, blagajnik
Mamužić Andrija, potpritsidnik	Poljaković Gustika, knjižničar
Bukvić Blaško, tajnik	Neorčić Stipan, staratelj

Odbornici:

Stantić Antun	Kovačić Stipan	Gložanski Dragoljub
Vidaković Pero	Soradi Ivan	Sabo Rac Stevan
Milunović Antun	Kovačević Marko	Borković Julije
Šarčević Vranje	Suturović Remija	Flego Franjo
Radak Ivan	Varga Josip	Verner Alfred

Romić Ivan, pritsidnik nadz. odb.

Zamnici:

Vidaković Ive	Merković Stevan	Poljaković Mirko
---------------	-----------------	------------------

BORBA VILE-BUNJEVKE ZA SVOJE IME I SVOJ ROD

Bože sveti!
 Tebi nek je zanavike hvala:
 Što još živi Bunjevačka grana
 Na slovinskom stablu velikomu
 Na onomu drvu lipovomu
 Koje pušta žile na sve strane
 Tražeć hrane za kitnjaste grane,
 Tog prastarog stabla slovinskoga
 Žila jedna davno se spuštila
 Do ilirske zemlje je doprla
 Pa izbila na ljućom timoru ¹⁾
 I prkoseć svakome vihoru
 Izdanak je maha uhvatio,
 I u lipo drvo se razvio.
 Taj izdanak vrlo omilio
 Svih slovinskih vila starešici
 I slovinskog stabla zaštitnici
 Majki Slavi, seli Perunovoј. ²⁾
 Ona šalje ćerku lipoticu
 Baš najlipšu vilu-Bunjevkiću
 Da izdanak brani i njiguje
 I imenom svojim ga nazove.
 Tako posta grana bunjevačka,
 Tako posta i do danas osta.
 Bez oluje nema godinice
 Ona kića i lomí grančice
 Na drvetu vile Bunjevkiće
 Al' mu nije ništa naškodila
 Jer mu nije žile povridila.
 Kada eto vragan sa istoka
 Misto sunca ide zlamen mraka:
 Polumiseć, zvizda petokraka;
 Strašna sila ništi i razara
 Ognjom žeže u pepel obara.
 Od pomamnih, i krutih Turaka
 Stradala su sva stabla slovinska.
 Jer on nagne Balkan da raskopa
 A drveću i koren iskopa.
 U toj borbi salomljene grane
 Vragan bisni goni na sve strane.
 Otisnu se grane sa timora

Nji uragan goni kao mora
 Jedna j' grana u Bačku dospila
 A vila je za njom doletila
 Jer je znala, da je ova grana
 Za spasenje imena pozvana
 Da očuva ime bunjevačko
 Lipo ime gizdave Bunjevke
 I slovinstvo njezine kolivke
 Vila j' svoju granu zasadila
 Zasadila i suzama zalila
 Svako veće tužnu pismu piva
 Pismu piva i u njoj nabraja:
 Oživi mi moja mila grano
 Moja grano, moja ljuta rano
 Ako ćeš ti pristati listati
 Mojega će imena nestati.
 Žalost vile Bogu dotužila
 On pošalje kišu daždavicu
 Da oživi vilinu grančicu.
 Koren pušta bunjevačka grana
 Koren pušta, litorasti izvija
 U Bačkoj se lipo razgranjava.
 Al je strašni pritrpila zala
 I vidila grozni napadaja
 Od nekrsta, a zatim od krsta
 Od kuruca silnog Rakocija.
 No Bunjevki Bog i srića dađe
 Od Sućića velike junake
 Oni brane svojeg roda granu
 Brane granu i stiću joj slavu
 Tu se vila mnogo namučila
 A nije se uzalud trudila
 Ravnu Bačku pritrvori u bašču
 Pa zasije plemenitim biljem
 Koje rađa pozlaćenim klasjem.
 I zasadi bunjevačkim cviećem:
 Kaloperom, metvicom, nevenom
 Perunikom, božijim drvcetom
 Ljubidragom, ćuborom i bosiljkom
 Lipom katom, đulom i kativom
 Sa đurđinom, zelen ruzmarinom

¹⁾ *Krš, stinoviće zemljište.*

²⁾ *Vrhovni bog Slavena u pogansko doba.*

Jorgovanom i rumenom ružom.
 U srid Bačke grede su visoke
 To su oni visovi Telečke
 Počme vila tu dvore graditi
 Da imade gdi otpočiniti.
 Nije dobro još ni započela
 Al' eto ti vile Madžarice
 Kida, bere cviče Bunjevkice
 Cviče bere i sa njim se kiti
 Veli ona: tako mora biti!
 Drvo raste na madžarskoj zemlji
 Cviče i plod mora pripast meni.
 Sirotica vila Bunjevkica
 Evo opet opasnost joj priti
 Al' se ona borbi priučila
 Pa se ni sad nije pristrašila.
 U svome se jadu dositila
 Dositila — Bogu pomolila,
 I sad stade budit sokoliće
 Svoju dicu — prave Jugoviće
 Da se dignu i da ime branu
 Bunjevački rod svoj da odbranu.
 Ona budi prvo Peštalića
 Fra Grgura junačkog guslara;
 Pa probudi i Antunovića
 Oca Ivu — od Boga poslanog —
 Pravog slugu Božijeg oltara
 I svetoga rimskoga zakona.
 On je bio i uvik će biti:
 Najlipši cvit bunjevačke grane
 Najbolji sin bunjevačke nane
 Viran unuk starešice Slave.
 Sa njim budi virnog prijatelja
 Budi „ujka“ Bozu Šarčevića.
 Eno mladi, za njima će poći:
 Mijo Mandić, braća Kujundžići
 A tu su i braća Mamužići
 Ivan Palić i Krunoslav Grgić
 Ivan Petreš i Veco Labudić
 A sa njima sva ostala dica
 Bunjevački dični porodica.
 Još su našoj vili pomagali
 Dva sestrića — Šokicina dica
 Blaž Modrošić, Ilija Okrugić.
 Međ mladima potražila vila
 Od rođenja svojega mizimka
 Potsiti ga na božje darove:
 Jasno grlo, gusle javorove.

Josip Mlinko gusle prigrlio
 Svoju braću guslam rasplakivo
 I junačkom pismom rasplakivo
 Svud se čulo za ovoga ptića,
 Bunjevačkog Filipa Višnjica.
 Borba stoji, svudan se već znade:
 „Da Bunjevac dušu ne izdade“
 Borba stoji, al je vidik mračan
 Za pobidu izgled je očajan.
 Što se više slovinska svist budi
 To se više neprijatelj hudi
 Razjariva, jače pritiskiva
 I Bunjevce svugdi potiskiva.
 U to vrime nov se vragan digo
 Sve paklene sile je podigo
 Sa sivera on je poletio
 Sa svom snagom na jug zaletio
 Na Srbiju malu oborio.
 Posli ove groze i strahote
 Grana vile nebi procvatala
 Nit' bi vila igda zapivala
 Da ne ima vičnoga Sudije
 Koji bdije, ohle ponizuje.
 Da nij' bilo orlušine silnog
 — Poreklom sa Durmitora gordog —
 I još jednog sokola sivoga
 Vilinoga sina smionoga.
 Kad je nebo sasvim potavnilo
 I svi borci nadu izgubili
 Onda j' onaj soko iz vrh Kera
 Onda j' onaj svoja krila raskrillio
 — Blaško Rajić — Bog ga poživio —
 Zaleti se, da braću potraži
 Pa zaklikće najpre na zapadu
 Ali mu se niko ne odzove.
 Tad se — kao Noin golub — vrati
 A kada se natrag povratio
 Stade klikcat i stade dozivat
 Sve Bunjevce u kolo pozivat
 Da se složno u četv svrstaju
 I krstaša orla dočekuju
 Jer se čuje, zvizde tako stoje:
 Doletiče oro sa Avale.
 Oro leti, zadnji čas izbija
 Aždaja već podignila glavu
 Da proguta gordu četv malu.
 Vilin soko još se zaletio
 I sa sobom braću je poveo

Da svi reknu, da su dica Slave
 Dica Slave i Bunjevke nane.
 Ali tmina još nije minila
 Niti se je borba dovršila.
 Boj se blje sad već u Parizu
 A otuda teške visti stižu
 Porazan glas stiže Bunjevki
 — Sam Bog znade po čijoj krivici —
 Da j' njezina grana rascijpljena
 Bajska strana, da je odlomljena.
 A što nije bunjevačka grana
 Sva slomljena i sva uništena
 Tužna vila još je srićna bila
 Što j' imala junačkoga sina
 I njegova dobra pobratima
 Blaška Rajić i Jovana Cvičić.
 Oni spase subotičku stranu
 Subotičku i sa njom somborsku.
 Iza ovog strašnoga udara
 Opet počme sirotica vila
 — Bunjevačkog imena vezilja —
 Opet počme danjom, noćom radit
 Stade plivit, stade trnje vadit
 Čisti ona okrnjenu bašču
 Liči ona ozliđenu granu
 Misli tužna, dok ovo pribrine
 Spasiće se za svagda nevolje.
 Jadna vila, al se privarila.
 Kad je ona jednom pogledala
 U bašči je seke opazila
 Srpkinjicu i s njom Hrvaticu
 Beru one Bunjevki cviće
 Beru cviće i kitu se njime.
 To Bunjevki vrlo žao bilo
 Nuz obraz joj suze potekoše
 Od žalosti na čas zanimila
 A za tim je gorko zažalila:
 Bože sveti, što sam doživila
 Bolje da se nisam ni rodila.
 Tad zavapi, pritstojkinju zove:
 Jugoslavko! moja dobra majko
 Tebe j' Slava zbog pravde poslala
 Poslala te, da si starešica
 Svakoj pravdi da si zaštitnica
 A nepravdi, da si zatornica.
 Gledaj seke, gdi se odmetnile
 I u mojoj bašči osilile
 Beru moje cviće šarotiko

Pa još vele — nije bunjevačko
 Nego da je srpsko i hrvatsko.
 Moje sestre meni nisu došle
 U mukama nisu me pomogle
 Svoju granu branila sam sama
 Svoju bašču gradila sam sama
 Nisam nikad pomoći vidila
 Niti sam ja ičega imala
 Osim Boga — i imena svoga
 Mog imena nij' nestalo onda
 Kada me je progonila orda
 Orda turska i vila mađžarska,
 A da moje ime bunjevačko
 Sad postane sramotno i mrsko
 I da mi ga sestre otimaju
 I sa svojim — silom zaminuju
 Zar je ovo slovinsko sestrinstvo?
 Nek se seke kite i gizdaju
 Onim cvićem od znoja svojega
 A od moga, nedam ni jednoga.
 Svaka vila svoje ime voli
 I svakoja svoje cviće goji
 Što je milo svakojoj sestrici
 Ne mož biti mrsko Bunjevki.
 Samo tebi, Jugoslavko majko
 Kad donesu svi darove svoje
 Ja ću prva darivati moje.
 U tom dvoru jugoslovinskomu
 Nek sestrice do sestrice sidne:
 Hrvatica, sa njom Srpkinjica
 Slovenka, a nuz nju Makedonka
 Bosanka i dilber Hercegovka
 Dalmatinka — starinom Ilirka,
 Crnogorka, Šokica, Bunjevka.
 Niko nek se imena ne stidi
 Ni svojega, a ni sestrinoga.
 Bože sveti, Tebi navik hvala
 Što još živi bunjevačka grana.
 I do sad je Tvoja volja bila
 Da je brani i sačuva vila
 Kroz sto muka, stotine godina.
 I sada će Tvoja volja sveta
 Ukloniti sve što njojzi smeta,
 Naša vila junačka vodilja
 I našega imena vezilja
 Gradnju dvora moće dovršiti
 I u njima dušom odahnuti.

Stare bunjevačke familije u Somboru

Seoba Bunjevaca u ovdašnje krajeve nije dovoljno proučena. Ima podataka, da smo već od prije 400 godina ovde bili. Godine 1677 dakle pre 260 godina Bunjevci imaju u Somboru biskupa fra Matiju Brnjakovića. Izgleda da su se Bunjevci za vrime Turaka u više mahova doseljavali. Turci su 250 godina gospodarili ovim krajevima. Za to dosta dugo ovime nisu mogli svoju vlast učvrstiti, jer nisu umeli građanstvo organizovati. Sva njihova državnička mudrost je bila pljačka. Da su se mogli odreći pljačke mogli su zadobiti kršćanske narode za tursku državu. Pljačka je ojadila život svima kršćanima, te se svako radovao kada su ih proterali iz ovih krajeva. To je bilo 1687 godine. Iste godine 5000 Bunjevaca dobivaju dozvolu da se nastane u Somboru, Baji, Subotici i Segedinu. Vođe novodoseljenih Bunjevaca bili su kapetani Dujo Marković u Somboru, Juro Vidaković u Baču i Luko Sučić u Subotici. Iz ovoga doba postoje matične knjige Franjevaca, koji su vršili duhovno pastirsku dužnost u dobu od 1699 do 1787 godine.

Iz tih knjiga se mogu ustanoviti sva imena Bunjevaca iz vrimena pre 250 godina.

Saopštavamo ta imena. Prvo koja se i danas održala, pa zatim, koja su već izumrla.

I. Imena bunjevačkih familija, koje i danas postoje.

Adamović, Abega, Aleksić, Anišić, Antunić, Adžić.

Babić, Bakić, Balić, Balatinac, Barašević, Baraković, (Barak) Bašić, Beretić, Bešlić, Belešević, Berleković, Benja, Bogišić, Bogdanović, (Bogdan), Bokerović, (Boker), Bošnjacić, Božan, Bošnjak, Blesić, Budimac, Budimčević, Budimlić, Buligović, Bundić. Burnać, Buzazić, Balog.

Car, Carev, Cegec, (Šegec), Crnković, Čigić, Cuconić.

Čerčević, Čeliković, Čizmar, Čizmić, Čuwardić.

Daražić, (Daraži), Demeirac, Delia, Depolo, Dević, Dimović, Dorotić, Drobina, Dujmović.

Djaković, Djukić, Djurišić, Djurić, Djurković.

Džinić.

Ferenčević, Fočić, Fratrić, Fratričević, Franković.

Gašparić, Gluvić, Goričković, Govedar, Geretić, Gromilović, Grošić, Goričko.

Hajošević, Hajnal, Hajduković, Horvat, Horvatović.

Ivanović, Ivančević, Ivanković.

Jager, Jakobčić, Jakšić, Janković, Jasenović, Jerković, Josić, (Jozić).

Kalčan, Kalenić, Kalić, Kalmar, Kanja, Karadžić, Karas, Kapitanović, Katanić, Kaić, Kačić, Kekezović, Knežević, Kovačević, Kolarović, Kovač, Kovačić, Kolar, Kolarić, Kolić, Konkolj, Kosćak, Kranjac, Kujundžić, Kuzmanović, Kuntić, Kulić, Kukula, Kukuruzarović.

Lajoš, Lemić, Lišćević, Logo, Lončarević, Lukačević, Lukić, Mađar, Mandić, Marcikić, Maroš, Marić, Martinović, Marković, Margetić, Martinković, Mahunić, Mamužić, Malhašić, Mačković, Matošević, Matić, Matarić, Mironicki, (Mironić), Mijatović, Milanković, Mihelić, Milla, Molnar, Moro, Mraković, Madjarić, Mijić.

Nikolić, Novaković.

Odri, Ostrogonac.

Palić, Parčetić, Pangarić, Patarčić, Pavletić, Paštrović, Pašić, Pašalić, Peći, Pekanović, Petroci, Pećar, Petreš, Petković, Pletikosić, Probojčević, Pangarić, Pavić.

Radičević, Radić, Radaković, Radojević, Radoš, (Radošević), Rajić, Rajnović, (Rajnić), Reberić, Reksa.

Sadicki, Salaji, Sarić, Sekereš, Sekulinac, Sklenovski, Sorad, Stolišić, Stokić, (Tokić), Stanković, Stipanović, Strilić, Sunarić, Svoboda.

Šagi, Šipoš, Šimić, Šimomović, Šišković, Šokac, Šokčić, Štrangarić, Šusterić, Šerko, (Šerkov i Šerković).

Taloš, (Talošević), Taubner, Tokić, Tomašić, Torma, Tukuljac, Tatomirović, Tol.

Valko, Vavra, Vasek, Vidaković, Velicki, Vlah, Vorgić, Vodeničar, Vrebac, Vranić, Vujković, Vujević, Vuković.

Zelić, Zetonić, Zidarović, Zombori, (Zomborlija), Zomborčević.

Žuljević.

Imena izumrlih bunjevačkih familija.

Agostinović, Akić, Alas, Aleksa, Ampić, Anderković, Andrašić, Andreašević, Andrijević, Andrić, Anešić, Annukić, Antalović, Antalić, Antekolović, Antonić, Antonjenović, Antonović, Antulašić, Antolonić, Antuničević, Antunčiev, Antunović, Ančuković, Andžarović, Augustinović, Aulić.

Bajac, Bajić, Baborci, Bagar, Bagliarev, Badovski, Bagoš, Baica, Balački, Balto, Balažević, Balković, Barbir, Baranski, Baranček, Baronović, Barić, Bartozolić, Bartulović (Bartolović), Barlaković, Barišić, Banović, Baćan, Bavardić, Bačlija, Bašalić, Begać, Berdarić, Berosović, Benadiković, Bemo, Belinković, Berčević, Bekanović, Berber, Bešlin, Betnjar, Berliković, Bernadić, Belešević, Berinin, Birlijaković, Bilovac, Birovac, Bjelić, Bojčević, Boić, Bogević, Bogliorić, Božorković, Boem, Borić, Borončić, Borović, Bolmar, Boglarović, Boglošić, Božić, Borovski,

Botoški, Borovek, Bomtar, Borovak, Bošut, Bošnjakov, Blatko, Blažev, Blesoković, Blaži, Blažokov, Blažičin, Blažonković, Brdarić, Brlaković, Brizanac, Brezovčanin, Brodjanin, Budanović, Budimčić, Bulić, Bulinčević, Bunić, Burinica, Burčani, Buretić, Burian, Burmar, Burković, Butar, Burmasovin, Burnad, Burnačijev, Bumbar, Bučar, Buč.

Cajko, Carević, Carić, Carnić, Caričanin, Carna, Carni, Carnović, Celink, Canko (Cankin), Cangav, Ceinko, Cerić, Cernić, Cerni, Cernović, Cernko, Cernik, Ceraković, Cerčer, Cerčović, Cesarčić, Cian, Cigan, Ciglar (Cigler), Ciprianović, Ciprović, Cirnojević, Cvikočna, Cvitković, Cvitko, Cvijin, Cvini, Cvetković, Cubesović, Cucognić, Cuconja, Cuntić, Cucki.

Čarnović, Čardžić, Čarugdžić, Čapdar, Čavdarović, Čečević, Čečerović, Čerković, Černović, Čelenković, Čekić, Čengeš, Čerej, Čegec, Čestinci, Čerko, Čismečija, Čizmarević, Čipkar, Čikoš, Čoban, Čović, Čonković, Čukopa, Čulić, Čurčijanka, Čuski, Čurčija.

Dabić, Dabuković, Damjanić, Damjanović, Danušić, Damjanov, Darašević, Daložević, Dežar, Debeljaković, Demirčić, Delić, Devín, Didaković, Diliber, Diević, Didović, Dividović, Dorčić, Dorin, Doktorić, Domangovski, Dorman, Dorošarčević, Doroskavčić, Dobričin, Dotto, Dostigav, Dorošić, Dromev, Dragičević, Dugonjić, Dugajlić, Dugalović, Dugošić, Dunić, Dunavac, Dunderin, Dužić, Dutschan, Dvorsky.

Đirmester (Đurmešter), Đočan, Đunberac, Đurgić, Đurka, Đussari, Đurčić, Džandar.

Egeduš, Ermes, Ervat.

Fabian, Ferčani, Ferković, Fini, Filipović, Fisterović, Flaka, Franetić, Franjetina, Franjetin, Frančić, Franičev, Fraić, Freča, Frizer, Fulerović.

Galeški, Galicki, Galović, Garašević, Gavran, Gavranović, Gavranić, Gargić, Gereglević, Gerević, Gerešević, Gergurić, Gergurović, Gerčanov, Gerseković, Gergin (Gergić), Ćegeski, Ginić, Gino, Globić, Glancar, Gluvaković, Glivar, Gljuber, Goričić, Gombar, Goračić, Golić, Gorenić, Goričinov, Goronović, Gojta, Golubić, Goricko, Godinac, Gojtanović, Gregor, Gregorić, Grabovac, Gradl, Gradin, Grajder, Granatir, Gračanin, Grabin, Grabić, Gromović, Grobljinović, Grolović, Gritanović, Gruber, Gružinski, Gumbar, Gulić, Gundić, Gupić, Gušić, Gašovi, Gusoni, Gužva, Gvardić.

Hajni, Halas, Hančaković, Harmić, Harbić, Heldin, Hačić, Hervat, Hermes, Hercegovac, Heratov, Hegeduš, Horvatić, Horani, Horvačanin, Hužinić, Hudi.

Istok, Ivčin, Ivanić, Ivandekić.

Jabučević, Jagnjić, Jagar, Jajnić, Jakobić, Jakšičević, Jakobović, Jančević, Jantekalović, Jančar, Jandik, Jandrović, Jarko, Jelić, Jessi, Jedžić, Josičin, Jolić, Josifović, Josiv, Joza,

Jokić, Jovas, Jurek, Juraković, Jurčević, Jurković, Jursselia, Jussegia, Juskin, Jusbašić.

Kablarević, Kaboča, Kallin, Kalčević, Kalicki, Kalajdzija, Kanarović, Karlica, Karošević, Karagj, Karašov, Karček, Kapušvarac, Kasapović, Karetić, Kasapin, Kapormagić, Kaminjak, Kazanović, Kezek, Kerstić, Kenigin, Kerisević, Kersćanski, Kelejić, Kecer, Kispesiko, Kimin, Kiselica, Klobučni, Klobučar, Klisarić, Kontić, Komenda, Komendić, Konoša, Kozak, Koritar, Kopoški, Koprivčanin, Korov, Korstnijak, Kostajnica, Kostak, Koron, Kollo, Koščuk, Kozarović, Kovarik, Koprincić, Korška, Kontra, Koposničan, Kockaroš (Kockar), Chorvat, Krohata, Kralj, Krimiće, Kuglević, Kuljašević, Kudro, Kubica, Kubatonski, Kukolj, Kuzmanić, Kušović, Kukić, Kulišić, Kukasović, Kutarina, Kukolčević, Kulučić, Kukonić, Kukurović, Kušević.

Lagurević, Lacković, Lajčanović, Ladjarević, Lazarović, Lakatuš, Lastavica, Lakatušević, Landov, Latinović, Lemešević, Levidik, Ležer, Lemešić, Levko, Levski, Lesković, Leventić, Levicki, Leovin, Leskovski, Levaj, Lesak, Lipušinović, Lipovac, Liskovac, Liplia, Lipušić, Lolin, Lovrenčić, Longin, Lović, Ludvić, Ljubica, Ljubar.

Majek, Malin, Magdić, Majstor, Majstorović, Majerić, Majstrov, Madžarević, Mađarčević, Mačar, Manić, Marian, Marianić, Marjanović, Martičević, Marenić, Martinićev-ić, Marčetić Marcikin, Marcika, Margitović, Martinić, Marinović, Mareković, Martić, Markogrić, Markontiće, Markognić, Markočin, Maretić, Mavicki, Mavrić, Mali, Makarić, Mahosićan, Malenović, Matanić, Matijević, Matori, Matković, Mato, Matanović, Melesković, Meandžić, Menešković, Miaković, Miaglić, Mialević, Milenković, Miranski, Mironoski, Miroski, Mihajlić, Mikić, Mihaljević, Mikić, Miolić, Milanovski, Milanović, Milković, Miškalić, Mitrović, Mitročević, Micević, Mišić, Mitročan, Mitročin, Mitrovčanin, Mivarski, Mitić, Monić, Moker, Molić, Molvarec, Morvarović, Mosković, Mrassanić, Mudri, Murar, Mura, Mumljaković, Momleković, Mumiković, Mumlević, Muskinović, Muksinović, Musinović, Musako, Muhnjanski, Mutavdžić, Mutapdzija.

Nagić, Nascin, Nejak, Neresević, Niarkov, Nika, Nikoletić, Nikodelović, Nikodalov, Niklošić, Novko, Novosel, Novoselac, Novoselić.

Ognjanov, Oličanski, Opančar, Oreovski, Orlić, Organica, Orvat, Oreni, Orislan, Orvačan, Ockarov, Osnadar.

Pajalić, Palko, Pajvanović, Palacki, Palković, Paić, Pandur, Panić, Parašević, Pasković, Patračić, Patačić, Patalović, Pauković, Pavković, Pavlović, Pavlik, Pavkov, Persić, Pečujac, Pečujlija, Pejin, Penovicki, Perschanski, Pevac, Pešutić, Pešutović, Petrović, Pejačević, Pejić, Perković, Peres, Perin, Periša, Pekarov, Pinterić, Pivor, Pianović, Piroš, Piuković, Pistoljar, Pirković, Plešić, Polak-Poljaković, Podolec, Popin, Pokopski, Požeglia, Polakorić, Pon,

grac, Poček, Pohora, Popić, Potocki, Poslaković, Prisut, Prodan, Prokopić, Probvić, Prokovski, Praun, Pudar, Putnik, Pustajić, Purić, Purković, Pujić.

Rabjetić, Rade, Radečko, Radulović, Radović, Radva, Rajković, Rac, Rajnić, Rakovac, Rastovrski, Račanin, Račinović, Rakovski, Raković, Rajtarin, Rebelić, Rešetar, Rešetarović, Reviski, Ribarelt, Ribarić, Rizić, Romer, Rosvacki, Rokić, Rudić, Rus, Rulić, Rušnjaković.

Sabina, Sabov, Sabović, Sabovljević, Sabić, Sebastianov, Sadovski, Sadilević, Sapina, Sapinović, Sarasolović, Sarić, Satranski, Sareski, Sarač, Sakač, Savocki, Sarbili, Sboronić, Sedić, Sečeričević, Sečević, Sekeš, Senjanin, Sebić, Sedlak, Sembergezin, Sedlar, Sekulinović, Serač, Segetivić, Setović, Sivić, Širvac, Sivac, Simunović, Sikeruš, Skalić, Skusapin, Sklinar, Skreoc, Skevenčić, Slivović, Slipčević, Slezak, Slovak, Slepkoivić, Solperac, Sokočević, Soračić, Solarić, Sendarić, Somboriski, Sorog, Sokić, Solar, Sostarić, Sobečki, Sremčić, Srimac, Stolić, Stakač, Stančovski, Stošić, Starnjakorić, Stojaković, Stoletić, Starešinović, Starac, Starošević, Stojakonić, Sterčanski, Starešić, Strabić, Starčević, Stojkov, Subić, Subarić, Sušić, Suhajčin, Suhaćia, Sukalo, Suba, Surija, Suvajčić, Svagić, Svaglićia (sive Čuvarđić), Svarčić, Surfani, Svačić, Svirčević, Svirac, Svratić.

Šaj, Šanter, Šamić, Šarac, Šebešić, Šević, Šičin, Šijaković, Šiminić, Šimač, Škorec, Škrilec, Šlezak, Šošović, Šokčević, Štajerac, Štracić, Štrangorević, Šubarić, Šumić, Švagić, Švajbnić, Švračić.

Takačev, Tandarić, Talić, Tantoš, Tadiević, Taršavski, Terzia, Telarčić, Terzić, Tikač, Tikačević, Tikvić, Torbar, Težak, Tkalčanin, Tkalac, Tobožević, Tomičić, Tomašinović, Tornić, Topalić, Trebičev, Trubač, Trubar, Turčanov, Turčinski, Turcalia, Tubić, Turčija, Turbek.

Uličin, Urbanić, Urbanović, Urpalović, Usić, Uzbašić.

Valošić, Vandalević, Valentović, Varaždinac, Valek, Valović, Vančić, Vasić, Vandić, Veseli, Veslir, Verbanović, Vrbanić, Viber, Viteklin, Vidović, Visković, Virovac, Vlaovi, Vojnik, Volendić, Vointanović, Volković, Vodeničarović, Vozar, Vorgin, Vrbanovski, Vrepčević, Vražević, Vranetić, Vrbanec, Vukčević, Vužić, Vubko, Vukelić, Vukeglič, Vojnović.

Zabrgjanin, Zagorčić, Zarančević, Zemanović, Zelenković, Zelković, Ženko, Zečević, Zolković, Zonin, Zonić, Zorić, Znamenak, Zubati, Zubarić, Zumbesović, Zvarčić.

Žarković, Živić, Živković, Živolić, Žunjavić, Županić.

Sem ovih ima u spomenutim franjevačkim maticama uvedeni i drugih imena, koja nisu bunjevačka, niti znamo, da su se nosioci tih imena pobunjevčili. Nije isključeno, šta više sigurno je, da su svi govorili bunjevački, što dokazuje i ta

okolnost, da su i kasnije doseljene mađarske i nemačke familije pobunjevčile se kao Altinger, Kösegi Laslo i mnogi drugi.

Nije svaki narod sposoban da privuče sebi druge narode. Bunjevci su tu sposobnost dokazali u prošlosti, pa bi mogli to učiniti i danas.

Napominjem, da sam podatke uzeo iz knjige g. Konstantina T. Kostića profesora „Bunjevci u Somboru“.

Dr. Martin Matić.

Marko Peić :

Bunjevačkom rodu

Bunjevački rode, što se s tobom zbi,
Što si tako tužan i sumoran ti?
Zašto mrštiš čelo i plačeš sad,
Reci meni, kakav tebe mori jad?

Podigni glavu i slobodno izreci,
Kakav melem rode tvoje srce liči?
Tražiš li ljubav ili bratsku slogu,
Zar Bunjevci sebi pomoći ne mogu?!

Znadem zašto ćutiš, dragi rode moj
Znadem što je uzrok i zloj sudbi toj.
Gaziš rode staze pradidova tvojih,
Misliš, srića novim putom sjaji.

Odričeš se sebe i imena svoga,
Odričeš se nane, krila toploga.
Prizrio si i baću, oca tvoga
Pokopao selu, te nemaš nikoga!

Ima l' većeg jada, gorih muka,
Neg' kad s tobom vlada slaba ruka?!
Prospe l' oko ikad suza više,
Neg' kad bratac brata iz srca briše?!

Poslušaj rode što mi je sad želja:
Čuvaj i slavi običaje, prela;
Odbaci tuđe i mrske ti dari,
Te rasmotri riči otaca stari.

Ne uzimaj tuđe, niti svoje daj,
Bunjevačko ime, nikad ne izdaj!
Od rođenja, pa do groba tvoga,
Ne odreci imena se svoga!

O zanatstvu

Život čoveka, kada je on bio na najmanjem stupnju kulture i privredivačke delatnosti, bio je jednostavan i njegove potrebe podmirivale su se najprostijim sretstvima. U tim vremenima, kada čovek uopšte nije znao za današnje kulturne tekovine, sva njegova delatnost svo njegovo priređivanje, obavljano je najobičnijim orudima. Istina da delokrug privređivanja nije bio toliko širok kao u ovim danima, nego je svodio se na najelementarnije grane narodne privrede, kao zemljoradnja, stočarstvo, lov i ribolov. U toj najmanjoj društvenoj zajednici u kojoj se onda živelo, poslovi su bili podeljeni na svakog pojedinca ravnopravno. Rasmotrimo li bolje gornje grane privredne delatnosti koju su tada obavljali, koja im je bila jedino sretstvo za opstanak, videćemo da su to više manje sezonski poslovi. Tako u danima kada se taj posao obavlja svaki pojedinac je zauzet zavisno od toga u kojoj grani je izvesne privredne delatnosti. Kada se poslovi svrše ostaju neki proizvodi: kao kod lova koža, kod ribolova kosti, a takav slučaj je i kod ostali privredni delatnosti. Ti ostatci bili su u svoje vreme neiskorišćavani.

Budanjem svesti čoveka javlja se kod njega potreba za izvesnim orudima, kojima bi svoj posao obavljao brže i lakše i kako bi što korisnije mogao sve sirovine upotrebiti. Ta čežnja čoveka dovela je pojedince kućne zadruge do toga da su se za vreme slobodnog vremena bavili pojedinim poslovima i to neprestano čim su se i usavršavali. Kada su tako uvideli, da mogu izvesne sirovine preraditi odnosno proizvesti pojedina dobra, čiji broj — kvantitet prelazi potrebe kućne zadruge, težili su za tim da taj višak proizvedenih dobara putem trampe koja je onda vladala u trgovini, zamene sa izvesnim potrebama od drugih, a koje su njima trebale. Na taj način usavršavajući se, pojedinci napuštaju poslove kućne zadruge i bave se samo sa zainteresovanim poslom — postaju zanatlije za vreme dok su se bavili kućnom industrijom, kojoj je cilj proizvesti potrebe za zadrugu, uvideli su, da za određen posao treba određen alat. Kada su počeli raditi samo za svoju struku i druge poslove sem nje nisu svršavali, tada su počeli ljudi osnivati zanatske redove. Zanatlijom se naziva svaki onaj koji se bavi jednim poslom sam ili uz pripomoć pomoćnika i učenika s kojima je u neposrednom odnosu, a svoje rukotvorine u novčuje sam. Usled raznovrsnosti potreba oživljuju razni zanati.

Prvi zanatlije uvideli su potrebu za zajedničkim radom. Zato u srednjem veku Nemci, Englezi, Francuzi, Holandani osnivaju udruženja kojima je cilj odbrana izvesne struke — zanata. Ne samo odbrana nego i unapređenje i bolje plasiranje

produkata na tržištu. Ta udruženja, koja su se javila u srednjem veku, nazivaju se „Esnafi“.

U Esnofima nalazimo u najviše slučajeva zanate iste struke, ali nije ni to isključeno da u mestima — područjima, koja su manje naseljena i gde je broj zanatlija jedne struke toliko mali, da se sa tom osnovom nemogu ujediniti u Esnaf, onda se udružnju zanatlje raznih struka što je isto bilo omogućeno kao i prvo da se udruže u esnaf.

Kod Esnafa je karakteristično, kao što je to u glavnom bilo u srednjem veku, da zanat sa oca prelazi na sina čime su izvesne zanatske kuće imale svoj duboki koren, što je u tim vremenima bilo korisno, plasiranja produkata radi. U Esnafima zanatlje nalaze svoju podršku i svaki korak koji preduzimaju svoje odbrane radi ili za dobrobit izvesnih ciljeva, zanatstva. Esnafi su zastupali zanatlje u branili od velikih nameta — dažbina i starali se kod merodavnih, da se produktima koje proizvode njihove zanatlje ne čini konkurencija na domaćim tržištima.

Kao svugde tako i u Esnafima nalazimo zanatlje, koji se svojim prirodnim osobinama ističu i nastoje, da što bolje plasiraju svoje produkte. Jasno je, da pomenuti u tome i uspevaju što im donosi kapital u ruke, tada se javljaju kapitalisti u Esnafima. Kapitalisti — članu esnafskeg udruženja, više nije zadatak da bude u ličnom dodiru sa svojim radnicima, nego mu je cilj, da ide od tržišta do tržišta i da obavi što bolju trgovinu. Takvi članovi esnafskeg udruženja, više se ne zovu zanatlje, nego preduzetnici. Cilj ovih preduzetnika, bio je uništenje malih zanatlija, putem svojih kapitala, oni imaju zato i povoljne okolnosti. Radeći sa velikim kapitalom nabavljaju sirovine na veliko, što i sama činjenica potvrđuje, da je ta nabavka mnogo jeftinija, nego nabavka malog zanatlje. Preduzetnik više ne radi po narudžbini za pojedinca kao zanatlja, nego radi za tržište, na taj način svoje produkte može da plasira i jeftinije. Preduzetnik uvodi u svoje poslovanje, mašine koje svojom brzinom i neiziskivanjem specijaliziranja radnika, bacaju robu na tržište brže i jeftinije. Na taj način nekadanji članovi Esnafa pojačali su svoju moć i tražili su raspored Esnafa. Razumljivo je da su u tome i uspeli, jer je skoro sva vlast bila u njihovim rukama, pošto su oni dominirali u Esnafima Kapital je pobedio zanatlju, ali nije uspeo da ga sruši, jer se zanatlja i dalje održao. Zanatlja teži za monopoliziranjem produkata, što bi onemogućilo preduzetniku konkurenciju. Nakon pada Esnafa, nekadanji članovi kapitalisti, nisu više zanatlje, nego industrijalci. Iz gornjega se vidi da je kapital, taj najveći protivnik Esnafa, izišao kao pobednik u borbi.

Zanatstvo se može zaštititi od pretstojećih mu neprijatelja na više načina. Neosporno je, da to i sama potreba iziskuje; jer bi industrijalci svojim kartelisanjem diktirali sa tržištem,

dižući cene nezavisno od potrošača. Tu stoji zanat po sredi, jer on nedozvoljava toliku široku moć kapitalu da gospodari. Da nebi došlo zanatstvo u krizu usled hiperprodukcije majstora, potrebno je preduzeti sledeće mere: Odrediti maksimalan broj zanatlija, što je istina teško, ali ipak izvodljivo, treba imati u vidu same uzroke hiperprodukcije majstora. Pa kada te činjenice dobro razmotrimo, da se utvrdi da se stane na put hiperprodukciji ograničenjem broja učenika čim je u tesnoj vezi i broj pomoćnika. Odredivši broj koliki može da izdrži žiteljstvo — mesto i oblast, zanatlija prema tom broju može se svakom zanatliji odrediti broj učenika koji može primiti. Tim uređenjem primanjem učenika, utvrdili bi pravilan tok u zanatstvu.

Jedan od najveći neprijatelja zanatlija jesu sami njihovi specijalisti radnici, koji rade bez dozvole, te ih se stoga i nemože nazvati majstorima. Mora se napomenuti, da su tome krivi sami zanatlije, jer nepreduzimaju dovoljne mere predostrožnosti protivu istih, te pomenuti mogu činiti konkurenciju majstorima svojom niskom cenom, odbivši režijske troškove.

Država je pozvana da zanatlijskom staležu pruži izvesne beneficije i to izvođenjem javnih radova. Dosta je česti slučaj, da se iz nedovoljne predostrožnosti javni radovi popunjavaju kod stranih preduzeća. To ne samo da je loša strana, nego i veliki neprijatelj domaćem zanatstvu.

Do samih majstora stoji da svoje rukotvorine budu što savršenije. Usavršavanje zanatlija može se postići majstorskim kursovima. Majskorske kurseve bi imali održavati najbolje zanatlije. A dali je to danas tako? Nije. Oni koji su za to pozvani, neprimaju se tih dužnosti i ako im sama državna privreda nalaže, jer je to u interesu zanatstva jedne države. Poznato je da se snaga jedne države meri prvo na ekonomskom polju, jer je ekonomija jedne države poglavito izvor svih kulturnih tekovina. Kurseve obično održavaju obično majstori, koji nisu uspeli plasirati svoju sposobnost. Reč je na samoj javnosti i neka sama odgovori, dali su ovakvi u stanju pružiti ono što se od njih očekuje. Ne poričem može biti danas boljih učitelja u zanatstvu — pedagoga, nego samih zanatlija. Same trgovačke škole sa određenim tečajevima, doprinose usavršavanju i pravilnom razvoju zanatstva.

Poznata je vrednost zadruga. Zadruga u zanatstvu igraju presudnu ulogu. Zanatlije preko zadruga mogu da podmiruju svoje potrebe kako uopšte tako i u sirovinama najpovoljnije, jer svojim kapitalom koji je mali, te stoga i nemoćan, nije u stanju nabaviti onu količinu koju može da nabavi zadruga. Zanatlija treba da se stara ne samo o nabavki sirovina, nego i o korisnom plasiranju svojih rukotvorina. Zanatlija može to postići najbolje putem svojih zadruga, kojima je cilj, da nadu što bolju prođu proizvoda svojih članova. Zadruga je u stanju da povoljnije izdrži slobodnu utakmicu i konkurenciju preduzetnika.

O zanatstvu u Vojvodini - Subotici

Istorija govori da je Vojvodina bila usled presušivanja mora, močvarna oblast. Sloveni svojim dolaskom radili su na presušivanju zemljišta. Bunjevci su bili u prvo vreme zemljoradnici kada su se nastanili u Vojvodini. 1760 g. zbog kolonisanja Nemaca i Mađara primećuju se kod Bunjevaca zanati preneti iz Austrije i Mađarske putem njihovih zanatlija. U svoje vreme bilo je Nemaca 25% a 70% se bavilo zanatstvom. Zanati se razvijaju u glavnim gradovima Vojvodine kao u: Subotici, Novom Sadu, Somboru. Razvitku zanata u ovim krajevima može se pripisati samo ta činjenica, što nije postojala kujevena industrija.

Stanovnici u Vojvodini mnogo polažu na odevanje, a to se vidi iz toga što je tekstilna indstrija neobično razvijena.

Po jednoj od poslednjih statistika broj zanatlija u Bačkoj je sledeći: Obučara 2472, krojača 1400, stolara 1374, berbera 1329, zidara 1306, gostioničara 1035, mesara 902, kovača 901, kolara 695, pekara 653, tesara 583, bravara 419, molera 219, ženskih krojača 267, ćurčija 253, sarača 222, limara 221, bačvara 217, mašinbravara 200, papučara 181, užara 181, mlinara 172, čarapara 168, kobasičara 165, zlatara i sajdžija 160, opančara 131, šeširdžija 123, poslastičara 111, i još mnogo ostalih, čiji je broj ispod stotine. Ukupan broj zanatlija iznosio je 16.818.

Subotičke zanatlje kao i ostale Vojvodanske zanatlje primili su zanatstvo kao što sam gore pomenuo od koloniziranih Nemaca i Mađara.

Prema prvom popisu od 1848 g. Subotica ima 29 zanatlija. Među prvim imenima nalaze se sledeće zanatlje: Tadija Dianović, Andrija Ćurčija, Đuro Kajnić, Antun Antunović, Jakob Bobranić, Gejo Mali, Mijat Filipović, Ivan Čović, Martin Lučić, Grga Crnjaković, Matija Stakucka, Stipan Baša, Đuro Marčetić, Josip Lederer.

Prvi zanati u Subotici su bili sledeći: ćurčije, krojači, čizmari, remenari, berberi, kovači, bravari, zidari, pekari. Popisom od 1870 g. zanatstvom se u Subotici bavi 1441 zanatlija.

U Subotici je osnovano zanatlijsko Udruženje 1886 god. Svojim korisnim radom i svestranim razumevanjem zanatlija pobralo je tokom zadnjih godina lepe rezultate. Udruženje radi na usavršavanju zanatlija, pomaganju zanatlija, stara se o zanatlijskim rukotvorinama, kontroliše nezvanične zanatlje, jer su oni štetni po zanatstvo. U zanatlijskom udruženju subotički zanatlje nalaze glavnu podršku za sve svoje pothvate, koje ne bi mogli tako uspešno samostalni preduzeti. Subotičko udruženje zanatlija podeljeno je prema samoj struci, odnosno sastoji se iz sekcija. Same sekcije sastavljene su od majstora iste struke. Na čelu zanatlijskog udruženja nalazi se već više od 10 god. predsednik g. Prčić Koloman. Broj godina jasno svedoči kolike zasluge ima i koliko je zadužio svojim radom udruženje. Jedna

od zadnjih statistika zanatlijkog udruženja pokazuje sledeći pregled zanatlija. Postoje 2032 zanatlije. Od glavnijih zanata ima: cipelara 211, berbera 188, ženski krojača 80, stolara 132, pekara 62, crepara 12, bravara 65, čizmara 35, štampara 5, kobasičara 58, i mnogih drugih.

Subotičko zanatstvo stoji na primernom mestu. Zanatlije su mahom ugledni građani. Bude li se radilo i u buduće na napredovanju zanata, Subotica neće niukoliko zaostajati iza ostalih srednjoevropskih gradova.

M. M. I.

Proleća klik

Preko naših ravni
 Rasprostrlo ćilime proleće.
 Pod nebom leprša zastava
 Od tamno modre svile:
 Jato sa juga to doleće
 Čednih lasta.
 Na kruni ponosna hrasta
 Šareni kovač kucka detlić.
 Preko livada trči dete
 Ustima drži crven cvetić.
 Šum trava, ta to su sad pesme,
 A napukli cvetovi
 To su medene česme.
 Pesnici rada zuje
 Pijani od meda.
 Razdragani krstare čelci,
 Nebo ih radosno gleda,
 A kroz njihove povorke
 Sunčani nabacuju strelci
 Srebrnaste strele.
 Kitice cveća
 Šaptavi smeh povele
 Uz njihanja laka.
 Bajke i istine pričaju leptiri
 Kad više njih vetar lak raspiri
 Miris sočnih žita
 I zvon'e seljačke molitve prirodi,
 Pupaljci pričaju o devojačkim obrazima,
 Ražarenim ko zore proletnje
 U prolazima
 Kroz svežinu rose.

A gugutanja golubija,
 Ona nose
 U nedrima
 Arije mladosti
 I ljubavi.
 Samo maćehinski se otkreće
 Proleće
 I mimoilazi bolesnike.
 Svojim kontrastima ih crni
 U beznadu njihovom
 Ko odurne slike.
 Pred izgubljenom lepotom njegovom
 Oni se osećaju crni, crni...
 Svaka nada u očaj se trni
 I plače za prelepim mladim prolećem
 Što možda nikad s njima
 Susresti se neće.
 Oh proleće, oh proleće...
 Vaj proleće, vaj proleće...

A. V. B.

MARKO PEIĆ

Kad se čovik propije

Umorno je bacalo sunce svoje poslednje zrake na „kolo“, koje su vodili seoski momci i divojke na livadi najbogatijeg momka — Ive Polića. Oni kao da nisu primećivali da će noć uskoro ogrniti sunčev dan crnim plaštom, sve su se više vrtili — opijajući se od veselja.

Ivina nana sa nekoliko seoskih žena sidila je podalje i posmatrala svoga sina, koji je bio glavni predmet razgovora svih prisutnih. Po očima se vidilo, da joj se duša sa ničim ogorčeno bori. Iako još dosta mlada, bore na čelu su govorile da je mnogo patila.

Njezin sin Ivo, bio je njezin ponos. Radi njega je ova vesela družina i došla. Možda je to poslednji put da se Ivo tako veseli sa svojim drugovima i drugaricama; za tri dana odlazi u vojsku. Njegova vojska neće biti kao drugih, — ne, on želi da se posveti vojničkoj službi zauvik.

Ko ne poznaje Ivinog oca rekao bi: zašto Ivo ide u vojsku, valjda bar on ima iz čega da živi, pa i onda, ako ništa neće da radi!? Tako bi svako rekao — samo da nije tu otac. Ali tu je on, koji i pored svojih godina, pored velikog sina — traži ra-

zonode kod tuđih žena — koje se kao takove ne mogu nazvati ženama! Njega ne interesuje njiva, niti rođeno dite. Kod svoje kuće je samo dotle, dok ne spremi nešto za prodaju. Snabdeli se sa novcem, onda ga nema sve dotle dok ga ona, koja ga je držala dok je imao novca, ne pošalje po novi — da uzme od usta svoje žene i svoga sina. Takav je bio otac Ivin. Vino, raspuštenice i tuđe žene bili su njegovi ideali, a svoja kuća služila mu je samo kao neiscrpni izvor.

Iz dana u dan sve se više zanosio pijančenjem Ivin otac, ne pitajući ga nikada imali novaca za knjige dok je išao u školu — ima li odila za zimu. Kao da nije stario, sve veće i veće ludorije je pravio, a veliko bogatstvo se rasplinjavalo kao led pod toplim sunčevim zracima.

Ni danas on nije kod kuće. Već tri dana kako ga Ivo nije vidio. Ne mari on ništa, što će se sa sinom uskoro rastati.

* *

Ivo se rodio kao prvenac. Nije znao za glad, ali ni sriću nije okusio. Otac ga je dao u grad da se školuje. Dobro je učio i lipo napridovao.

Bio je oduševljen na pomisao da će on, Ivo jednog dana biti veliki gospodin. Nije pitao nanu, koja mu je redovito dva-put nediljno dolazila, donoseći svega sa sela, šta radi otac i kako ponikiput ne dođe i on kod njega. Znao je već unaprid kad vidi nanu šta mu nosi: koliko novaca, koliko mlika, sira i drugih zakuskih, kojih ima na selu. On od oca nije ništa tražio. Kao da ga nije imao. Njegova nana bila mu je i otac i majka. Zato ni ona nije spominjala Ivi oca, osim ponekad bi rekla:

— Ivo, pozdravio te bačo.

— Hvala, — to je bio Ivin odgovor.

Dan za danom je prolazio, a Ivo je svršavao razred po razred i jednog dana izađe već kao svršeni mali maturant — položivši četiri razreda građanske škole i malu maturu.

Priko lita izašao je na selo i veselo proveo ferije. Već je odmor bio na isteku i Ivo je tribao za koji dan da krene opet u grad da produži školovanje. On je tako mislio, kao i njegova nana, pa se je već počeo i spremati za grad. No neko drugi, koji je i pored svega važio kao glava u kući, nije tako mislio i njegova je morala biti poslidnja. Ivin otac je bio rišen da prikinе Ivino školovanje i bez da je koga pitao za savit, ili da se sporazumio sa Ivinom majkom, svojom ženom; on pozove Ivu poslidnjeg dana, kad je ovaj htio da ide u grad i bez objašnjavanja i uvoda naredi mu:

— Ivo, ti nećeš više ići u školu. Dosta je to za tebe. Znaš već dobro čitati i pisati, pa ne moraš više učiti. Ostani tu, pa ćeš nadgledati radnike na imanju kad je posao, a i samnom ćeš na pijacu koji put, jer treba da se i tom naučiš. Neću ja sto

godina živiti, a oni lopovi tamo varaju, ako ne znaš pametno trgovati.

Ivu je ovo trglo iz njegovih sanjarija, no kako je bio još mlad nije znao kojim ričima da zamoli oca, da odustane od svoje namire, ali suze koje su navrle u oči bile su dovoljan protest protiv očeve odluke, jer je on brzo nastavio:

— Čuti! To će tako biti kako ja kažem i gotovo. Vidiš i ja nisam učio filozofiju, pa opet znam da vodim gazdinstvo.

To su bile posljednje riči očeve, ali koje su Ivu i danas potisćale na osoran očev glas, namrgođeno čelo i zakrvavljene oči.

Od toga doba prošlo je tri godine. Ivo je živio na selu, mučio se crnim mislima i često svladavao sebe od najgoreg. Nana mu je bila sve. On se samo čudio kako ona može da posmatra bez riči očev nerad i kako može da podnese sve očeve pogrde. Ustajala je u pola noći, ako je on došao i najlipše ga dočekala, kao da dolazi u dvanaest sati u podne. Kadgod je on u njenoj blizini, bila je nasmijana i uvijek spremna da pokaže svoje bile zube. Ivi je sve to bilo nerazumljivo, ali nije tražio ni od koga objašnjenja. Zašto bačo nije takav? pitao se često Ivo. Zrio čovik, pun svega i opet tako pokvaren.

Ivo ga je često morao pratiti na njegovom lutanju. To su bili najteži dani za njega. Gledati kako mu otac prazni čaše, a „one“ mu krađu novac iz džepova. Naglo bi Ivo izlazio i sidao na kola, koja su znala i po nekoliko sati čekati na svoga gazdu. Sidio bi na koli, posmatrao svizde, a misli su mu se vrzle po vriljoj glavi: . . . kako su one srične . . . neznaju šta je bol . . . Šta da radim?! Ja ne mogu ovde duže ostati. Ovo je mučenje čovičeje duše! Ovo je mrcvarenje morala! . . . ako on postoji kod njega! . . . Zar otac ovako da radi prid svojim sinom!? Pa čemu on hoće mene da nauči!? Da li me je zato zadržao na selu, da me muči? Oh Bože! . . . Zar nema ni malo stida?! Otac . . . pijanica . . . a sin mu kao i sirota stoka čeka prid vratima, hoće li ga izneti polumrtva i baciti na slamu u kola . . . „tiraj“ čuo bi se kreštavi glas očev . . . Nel! Ovako više ne možel Ivo se borio ogorčeno sam sa sobom, a znoj mu je curio po čelu kao posli pljuska kiše. Htio je da ga ostavi, pa ode bez traga. Ali šta onda? U takvim slučajevima uvijek bi ostajao pobiden. Blida nanina slika bi mu izlazila prid oči i kao da govori:

— Ostani sine mene radi. Vidiš tvoja nana kako trpi. Budi mi bar ti melem na moje teške rane. Popravi će se on, dok još malo godine pritegnu.

Ivo je bio dobar. Volio je svoju nanu osim svega. Nanina suza je bila za njega biser i žalio je za njom, ako se prosula po bledom licu. Šaputao bi, kao da nani odgovara:

— Dobro, nane, ostaću. Tebi za ljubav. Samo ti nemoj plakati. Ja sam sričan kad vidim da si ti vesela. Trpićemo za-

jedno, biće nam lakše . . . Ali jednog dana, ako se on ne povrati na pravi put, ipak ću morati otići. Upropastiće nas obadvoje, ako ovako još dugo nastavi, pa šta ćemo onda? Ti ćeš ostariti, a ja sam neću moći toliko zarađivati, ako se već sada ne prihvatim kakvog posla.

Došao je dan da Ivo napusti očinski dom. Teško mu je bilo da nagovori svoju dragu nanu, na pristanak da on postane vojnik — da nju napusti. Dugo ga je ona nagovarala, da nađe neko drugo zanimanje, kako bi bio bliže nje — bliže očinskoga doma. Ali Ivu je baš taj očinski dom tirao daleko. Što dalje od njega. Što manje uspomena, tim srićniji život, tim mirnija savist — mislio je Ivo.

Žao mu je ostaviti nanu, ali više nije mogao. Za oca nije osiđao ni trunke ljubavi. Jer otac je misto očinske ljubavi zasađio Ivi otrov u srce. Zato ga je Ivo pomalo i mrzio. Ne kao oca, već kao čovika, koji je u izobilju postao obisan i misli da je najpametniji. Mrzio je u njemu čovika, koji će kroz jedno izvesno vreme doći do saznanja, da je bio na krivom putu — i kajaće se. Tog pokajnika je on mrzio.

Dan prije odlaska Ivinog, odigrala se između njega i oca posljednja scena. Ivo mu je saopćio da sutra odlazi i zamolio ga da bar ovaj dan bude kod kuće, kako bi se malo porazgovarali. Otac nije ništa odgovorio. Izgledalo je kao da žali za sinom. Ivo ga je posmatrao i pomisli da je sada ugrabio zgodan momenat i pokuša:

— Bačo . . . zar vi ne možete . . . kao drugi? Vidite kako naši komšije, siroti, nemaju ništa i opet svi veseli, zadovoljni. A mi u našoj kući puni svega, kao da nam je mora pobila sve milo i drago. Vi na jednu stranu se zabavljate, a ja i nana na drugu brinem o vas i kako ćemo izaći na kraj sa vašim dugovima. — Kako je otac još uvijek ćutio i posli Ivinog zastanka, on produži:

— Eto ja idem u vojsku, jer ovdje ne mogu više da ostanem. Pusta mi je kuća. Možda, ako bi ste vi prestali da živite tako kako sad živite, možda ako bi nas dvojica zajedno počeli raditi, te doveli opet kuću u red — onda bih i ja ostao. A i nane mi je žao. Ona je dobra i voli i vas i mene; samo vaš život će je primladu otirati pod crnu zemlju.

— Idi! Idi! i nemoj nikad da se vraćaš! Kad hoćeš svoga oca da učiš pameti, idi! Dosta su meni solili pamet moji roditelji. Ja nisam znao šta je to veselje, šta to znači biti srićan. Držali su me kao roba! Oženio sam se s kime su oni hteli, dali mi zemlju i kuću, pa zbogom! Sad hoću ja da radim šta mi je volja. Njih nema . . . mrtvi su obadvoje . . . Tebi sam dao i dozvolio da radiš šta hoćeš, a kad ti nije dobro — zbogom! Mogao si da živiš, da budeš čovik. A kada ti ne treba sve što je

lipo i dobro, idi! Iđi i nemoj nikada reći da sam ti zlo htio, ili da sam te ja unesrićio. Meni će biti dosta, a ti kad nisi htio da sebi osiguraš opstanak od moga imanja, odlazi, odlazi tamo, gdi misliš da će biti bolje. Meni ne trebaš!

To je bila sva ispovist Ivinog oca, okrenio se i izašao.

— Bačo!? viknu Ivo za njim, ali ne dobi odgovora. Još dugo vremena je zurio u vrata, koja su se zalupila za ocem, slušajući kako nana grca u suzama, sve se nadajući da će se on ipak povratiti, ali on ne dođe.

Tako je izgledao oproštaj oca od sina. Tako je Ivo posljednji put razgovarao sa svojim rođenim ocem, koji ga je skoro — izbacio. Šta je mogao sada više čekati?! Znao je koliko vridi otac. Znao je on to još prije, ali sada je sebe potpuno ocrtao. Dobio je Ivo jasnu sliku očeva karaktera. Vidio je on u njemu razbešnjela orla, koji je svoju mladost proveo u kavezu, kako hvata jaganjce i sisa im krv; kako mrcvari najsvetije i najmilije Ivino — njegovu dušu — njegov moral!

Te noći — posljednje kod očinskoga doma u toploj postelji, koju mu je njegova nana namistila, Ivo dugo nije mogao zaspati. Privrćao se, mućio, stvarao planove budućnosti, ali nikako da navuče san na oči. U jednom momentu htio je da ocini stanje kuće u kojoj se on sada posljednji put nalazi, ali ni to mu nije pošlo za rukom. Uvik mu je otac bio prid očima. Nije mu dala mira očeva ispovist. Ta ispovist, koja mu je prikazana kao robovanje njegovog oca. „Nisam znao“ . . . „oženio sam“ . . . I sada on hoće da nadoknadi ono, što je u mladosti nedostajalo, jer mu roditelji nisu dozvoljavali da bude zadovoljan. Zašto su oni takvi bili? Da li su ga time hteli naučiti da bude čuvar kuće? Da li zato, da i on svoju dicu tako uči? Nisu li oni nikad na ovo pomišljali, što je od njega i postalo. Sigurno ga onda ne bi ni držali daleko od drugih. On kaže da je dobar, samo su oni krivi, što sad mora da proživi ono, što je u mladosti, za njega bilo tajna.

Neće li se ikada to osvetiti?! Ili je to već kazna roditeljima, pa on zato provodi ovakav život i na kraju će upropastiti i sebe i ženu i svoje rođeno dite? Sve ovo prohujalo je kroz zažareni mozak Ivanov, kao na filmskom platnu: slika za slikom — ali bez odgovora.

A nana? Da li i njoj nisu dozvoljavali da se provodi i da se zabavlja u mladosti? Ako jesu, onda zašto je i njezin život tako ogorčan? Pa ipak, ona je sušta protivnost moga oca. Ne, nju su morali puštati svagdi, jer ona mi je uvijek pričala, da se ne obazirem mnogo na oca, već treba da se zabavljam. Uvik bi govorila:

— Mlad si, treba da se prođeš. Da vidiš svit. Da vidiš kako je pokvaren u svojoj obojenoj lipoti, pa ćeš se kasnije kao čovik znati snaći. Da, to je bila moja nana, koja je meni samo dobro htela.

Stim mislima se Ivo borio, i čekao da mu se sklope oči, da se smiri; jer sutra ga čeka dalek put i nova putanja života.

Rastanak Ive sa milom mu nanom bio je zaista takav, kako se samo može rastajati sin, koji ljubi svoju majku i koji u njoj vidi krilo koje ga je odgojilo i na pravi put izvelo. Nana te posljednje noći Ivine pod očinskim domom nije čitavu noć ni oka sklopila. Rano u zoru probudio ga je jecaj njezin. Plakala je. Sirota nana prosipala je suze, koliko valjda za svojim dragim sinom, toliko možda nad svojom krutom sudbinom, koja joj je udilila čovika raspikuću i jedinca sina, koji je sada pod silom okolnosti napušta. Ive je to znao i bolilo ga je. Pa nije ni on valjda od kamena da ništa ne osića. Stezalo ga je u grudima, u grlu, ali se čvrstio. Nije smio prid nanom otkriti svoje osiće, jer se bojao, da će ona biti još žalosnija, ako vidi da je i on tužan. Naprotiv, on se pokazivao kao da je veselo, pa je čak tišio nanu, u stvari je time i samog sebe hrabrio, govoreći, da ne plače, da će on njoj često pisati, a valjda će se i bačo okaniti tog nikakog života. No nana nije odgovarala na Ivine primedbe, samo ga je nutkala sa jilom i opominjala, da li mu još fali ovo ili ono. Ive je iznosio stvari na kola u avliji, kojima je imao poći u varoš, i stalno pazio da se ne susrije sa naninim pogledom, jer se plašio da će i on brizniti u plač.

Sve je spremno. Ive je prišao nani da joj poljubi ruku i kaže posljednji zbogom. Nani liju suze niz blido i neispavano lice i padaju na tvrdu zemlju, te se razbijaju u sitne dilače, valjda žele okvasiti ovu tvrdu okolinu, kako bi je omekšali i popravili stanje ove nesrićne kuće.

— Ive, dite moje, zašto nanu ostavljaš? — projeca nana zagrlivši svoga sina, ljubeći mu obraze.

Ive je htio odgovoriti, htio je hiljadu razlôga reći nani, da joj opravda svoj odlazak, da joj ublaži bol, ali nešto ga je grčevito steglo i on samo nimo poljubi ruku — tu ruku koja ga je toliko puta milovala — i pri tome mu se skotrlja krupna suza, te je okvasi. To je bio odgovor na nanino pitanje. Zatim se okrene i izađe kod kola, na kojima je već sidio njegov bačo.

— Piši nam — još prozbori nana, pa zatim zatvori sobu. Nije mogla dalje gledati kako joj sudbina otkida i posljednji zdravi dio srca i kako joj nosi njezinu jedinu nadu u životu.

Ive se popeo na kola, sio pokraj oca, koji nije za čitavo vreme pokazao ni malo, da i on spada u ovu familiju, čiji životni most propada u jaz, kojeg je on stvorio. Posmatraču bi on izgledao kao rdav aranžer, koji ne želi ni jednu scenu ispraviti. Kad je Ive sio pokraj njega, opomenio je konje na vuču i krenio.

Teške misli su morale Ivu. Osićao je težinu na duši kao da je pritisnut pod kakom ogromnom stinom. Nije mogao od

svoga da stvori pravi izgled ni da zaustavi srce, koje je lupalo kao da će provaliti kordon rebara. Glava mu je bila vruća kao da će izgoriti, a u ušima mu je zujala sva silesija motora. Pa zar se je tome čuditi: tamo kod kuće mater, koja se kida u suzama i koju on toliko voli, a snjim na koli čovik, kojeg on zove bačo, što će reći da je on njegov otac, da, tako se zovu oni koji daju drugima život. Samo tako se zovu i oni koji othranjuju koga za život. A ovaj? Ne on je samo čovik, jer on ne mari za svoga sina Ivu. Nosi ga sad na stanicu, kao kad čovik proda teret žita, pa je unaprid novce potrošio. Ive u svojoj uzrujanosti nije to ni primetio, da njegov bačo nije ni bio u sobi, kada je nana lila suze zbog njegovog odlaska. On nije našao za nužno da se oprostí od svog sina u sobi, u kojoj je Ive prviput ugledao sjaj dana.

Što su kola dalje odmicala Ive je sve većma svladavao svoje srce i bolje osmatrao polje, koje ostavlja. U njemu su se borile dvi suprotnosti: ljubav i mržnja.

Ljubio je nanu svim žarom svoje mladalačke duše, jer on nije imao ništa na svitu draže, ni milije od svoje nane. A s druge strane opet mrzio je čovika, kojeg je kao baču — kao oca, morao poštovati. Ljubav prema nani ga je vukla natrag domu, a mržnja koju je stvorio u njemu njegov rodeni otac, gonila ga je što dalje od toga doma.

Čitavog puta Ive i bačo nisu ništa govorili. Ive je bio sa sadašnjom svojom slikom, a njegov bačo, ko bi ga znao šta on uopće misli?

Njihov rastanak na stanici bio je kratak — mnogo kraći nego kad se rastaju dva obična poznanika. Ive je poljubio ruku, rekao zbogom, pa otišao u voz, a bačo pak promrsio kroz zube „zbogom“, te nestao sa perona. Kasnije Ive razmatrajući svoj odlazak siti se bačina pogleda na stanici, ali nije mogao razabrati šta bi isti imao značiti. Da li: „žao mi te je“, ili: „i tebe sam se otresao“. Ive je vidio taj pogled, ali ga nije pitao za značaj. Znao je vrlo dobro, da zbog bače neće osićeati grižu savisti, niti će suze okvasiti njegovo inače tako ozbiljno lice. On je jedno samo osićeao, da ga svaki minut, svaki sat sve više i više udaljuje od mista, gdi je priroda odredila da ugleda svit, i gdi je on tribao biti opet tvorcom jednom novom biću i tako da je vršio dužnost živog stvora na zemlji; ali ga nije ništa vuklo natrag tome mistu. Prema nani se bol pomalo stišavala. Nije on kriv, što je priroda tako kruta, da samo rada, a ne daje čvrstinu svladavanja životnih prilika. Njega je eto mržnja na oca slomila, te ostavlja ljubav nane, mada je vridnost njezina u njegovom životu neprocinjiva. Nije mu bilo jasno zašto je udes to tako uredio, da jedni stradaju iako nisu krivi, dok njihovi mučitelji, suvišni su, pa ipak zauzimaju toliko prostora. Možda bi dobro bilo takve jedinke sve sakupiti na jedno misto

i oni jedno drugom, jer su od istog nita tkani, neće smetati. Ko zna ne bi li se opet onda oni drugi uzoholili, te time potkopali svoj vlastiti život!? Tako je Ive razmišljao, dok ga je voz nosio, nemareći što on nastoji riješiti najtajniju moć prirode. Točkovi su jednoliko drndali, valjda je to vičiti njihov protest zbog tereta koji nose na sebi, a Ivo je svejednako raspravljao sa nevidljivim neprijateljom o sudbini ljudi. Htio je prodrijeti svojim mislima u dubinu zemlje, otkriti njezinu tajnu silu, čuti joj otkačaj srca, ne bi li na taj način doznao bar nešto o svojoj daljoj budućnosti. U tim mislima opet je ugledao nanin lik kako ide nekom uzanom stazom, punom trnja, a koja vodi u neizvesnost. Nehotice je on stao prid tu stazu i gle, izgovara niku zakletvu, da će biti istrajan u svojoj zamisli, da će služiti za uzor i dobro drugoga. To je jedina nanina želja na toj trnovitoj stazi. On će je ispuniti! Osićao je jakost u mišicama, u žilama mu je kolala krv kao bujica i njegova obećanja nani neće prigaziti. Ne, nikada! On mora biti dobar vojnik. Radiće, učiće, da postigne što više, te nani bar jedamput da sine sunce na toj trnovitoj i mračnoj stazi.

* *

Dugačka, bilo okrećena zgrada, sa velikim prozorima, to je sada Ivina nova kuća. Tu u jednoj sobi, sa još drugara ima on jednu postelju na gvozdenom krevetu; velik kofer i policu iznad glave, to je za sada sav Ivin nameštaj. Krevet je lipo namešten, ivice na sve četiri strane, mogao bi se posići na njih. Ivo je pravi vojnik. Za ovo kratko vreme sve njegove starešine su ga zavolile. On marljivo radi. Mnogo truda pokazuje i svi govore kako će on lipo napridovati. Zbog njegovih sposobnosti već u prvim danima zauzima on prve linije među svojim drugovima. Vojnički život ga je još više očeličio. Za ovo nekoliko mjeseci kako je ostavio svoje kod kuće, pritorio se on u pravu sliku vojnika.

Premda je Ive redovito pisao kući, ipak nije od oca još ni jedan list dobio. Čak — bar je on u to bio ubiđen — nije njega bačo ni pozdravio, iako je nana u svakom pismu na kraju dodavala: . . . i bačo te zdravo lipo pozdravlja. Šta je on drugo i očekivao od bače? Znao je to već unaprid da bačo neće nikad pisati: Zato i nije Ive od kuće još ništa ni iskao.

Nana mu je do sada dvaput poslala paket i pomalo novaca. Bačo za to sigurno nije ni znao. Ivo u pismu nikad nije o tome pisao. Njegova pisma su stizala u varoš i bojao se da slučajno bačo ne dozna da mu nana šalje novaca i pakete. Mada nana nije ni u jednom pismu pisala, da li se je njegov bačo već popravio, on je znao da je još uvijek stari, te nije baš i zbog toga želio ništa od kuće, strašila ga je pomisao, da će njegova draga nana ostati jednog nana bez komada kruva. Dobro je on upoznao baču još kod kuće; on će se popraviti dok nestane!

Prolazili su dani, nedilje, miseci i najzad Ive upiše u svoj notes jednu godinu vojničkog života. Volio je on taj život. Uživao je u disciplini, redu i to mu je davalo smisla za život. Osićaj prema kući nije se prominio, samo ga je po katkad nanina slika odvukla iz gvozdene ograde vojarne u veliku avliju na salašu, na njivu gdi se kao talasi valjaju zlatni klasovi žita i naposlitku njegova žudnja ga uvede u lipu, veliku, bilo okrečenu sobu, tu vidi nanu. Ista ona prije godinu dana, iste one velike modre oči, onaj pogled, koji ga je toliko milovao dok je još bio u naninoj blizini, pa onda najedanput vidi čovika, krvavih očiju, razbarušene kose, crven kao rak, to je njegov bačo i odmah ga sanjarenje napušta. Opet Ive postaje onaj „crni“, kako su ga drugovi u vojsci zvali zbog njegovog crnog tena, vedra pogleda, ozbiljna lica i uzdignute glave.

Pošto je navršio godinu dana vojničke službe, ima pravo na osustvo i Ive je napravio mali plan, kako će sve lipo izvesti — iznenaditi nanu, baču, pa i naposlitku njegovo društvo iz sela, iako on nije mnogo niskim drugovao. Unaprid se radovao susritu sa nanom — kako će ona biti vesela kad ga vidi ovako obučena i dotirana. A pomalo ga je vukla želja da i baču vidi, jer u posliđnjim pismima nana je govorila, kako se on popravlja, ne izostaje noćom i sad radi sve poslove kod kuće. To ga je hrabrilo na odlazak kući.

Sve je bilo već spremno i Ivo je imao za dva dana poći kući na osustvo, kad dodoše u njegov puk novi vojnici, među kojima on pripozna i jednog momka iz njegovog sela. Istina on ga nije poznavao pobliže, ali je znao da se zove Stipe. No ipak, pođe k njemu da ga upita šta je novo kod kuće, u kojoj je četi i tako, htio je da mu se pokaže. Susrit je bio skoro smišan. Stipe kad je ugledao Ivu, stao je kao ukopan. Nije znao ni riči progovoriti. Valjda ga je iznenadila visoka pojava Ivina, koja se u lipoj uniformi još jače ocrtavala i gledao je u njega kao da se čudi kako je to moguće, da se, bar po njegovom mišljenju, Ive pritvorio u pravog vojnika. Ivu je ovo nasmijalo, te tako nije ni pitao za svoje, računao je da ima vrimenta još sutra prije no što pođe na stanicu. Posli običnog upita kako si, šta radiš, oni su se rastali.

Sutradan prije nego što je pošao na stanicu nađe Ive Stipu i upita:

— Kaži mi molim te, kako naši tamo žive?

— Pa, tako, žive ko i drugi salašari — odgovori njegov zemljak, pa kao da ne želi dalje govoriti htjede otići.

— Čekaj, kuda žuriš? pripovidaj malo šta ima novo u našem selu? Hoću znaš da ih iznenadim kad odem kući, kako ja znam sve o njima.

— Pusti to Ive, kad odeš kući i sam ćeš viditi. Šta ja sad ovde tebi da trubim, ne volim ja to. No kako je Ive, videći da Stipe nešto krije, navaljivao, Stipe mu najzad reče:

— Nikoliko miseci posli tvoga odlaska u vojsku tvoj bačo je postao jedan od najgorih ljudi u selu. Molim te Ive, nemoj se srditi, ali ja ću ti ispričati sve onako kako sam čuo i kako ja znam. Za ovo godinu dana prodao je svu svoju zemlju. On više svojega nema ništa. Sad živi iz toga što tvoja nana ima. Novce od prodane zemlje kažu, sve je podavao jednoj rastavljenoj ženi. Ta je više puta bila još i na vašem salašu, pa je sirota tvoja nana onda živila ko prava sluškinja. Neznam baš je l' je istina, al' pripovidali su u selu, da ti bačo nije ponedilju dana bio kod kuće; uvijek je kod te nevaljane ženske.

— Dosta je Stipe — projeca Ive. — Neću više ništa da čujem.

Stipe je na to ostavio Ivu nasamo, iako bi njemu baš sad tribao i te kako veliki i dobar savitnik. Stipe je bio sin seljačkih roditelja, znao je čitati i pisati, i to mu je bila sva pismenost. On nije ni pomišljao koliko je boli nanio Ivi njegovom tako grubom ilustracijom stanja Ivinih roditelja. Da je znao sigurno bi on to drugačije sve pritstavio Ivi. On čak nije vidio ni Ivinu smrknuto lice, nije razabrao, da u glasu ima neke tuge, ne. On je sve rekao što je znao i time udovoljio želji — „da ga čuju.“

Ivo je sidio u sobi i nimo gledao u jednu tačku. Izgledalo je kao da u njemu nema ni trunke života. Bio je blid, oči ukočio, ruke pustio da vise pored njega i tako kao neki mramorni kip zuri u zid. Tako je slika spolja izgledala. A iznutra? Tamo su se borile vojske svih zemalja. U glavi su strujale misli, srce je burno kucalo, a grudi su se nadimale, kao da se boje da će nestati im vazduha, koji ih hrani životom. Pokušavao je ponoviti riči njegovog zemljaka Stipe, ali od svega je samo jedno pronašao: on neće ići na osustvo. Ta misao mu je iskočila i on se je čvrsto držao kao utopljenik komada daske, jer se bojao da ga ipak ne savlada ljubav da vidi svoju nanu, da joj pomogne — pa da ode kući. Ali ne! On neće ići. Strašio se da može počinuti tamo nešto što bi mu otkinilo od sebe i baču i nanu. Što, zar baču? Ne za njega bačo od ovog časa ne postoji. Kako može on nazivati bačom čovika, koji se ne može ni čovikom nazvati. Zna on posve sigurno da njegovog oca više niko ne zove bačo. Ta on je za svakog pijanica! Da pijanica. Sve je potrošio. Pobacao je i podilio pokvarenim ženskima.

Što je više vremena prolazilo Ive je sve više i više sredivao svoje misli i osiđao je kako se oko njegovog srca hvata led. Zamrzava mu se ljubav i osmeh. Hladnoća i strogost prilivaju sa njegovim licem. Zar se je tome čuditi? Njegov otac izgubio je sve: zemlju, dobrotu, poštenje, ljubav prema ženi i sinu — postao je pijanica i propalica. Ive ne može samo to shvatiti, kako može jedan čovik odati se toliko nevaljalstvu i pokvarenosti. Kako u bači nema bar jedne dobre strane. Nije moguće da je priroda sve tako udesila. Pa ljudi nisu životinje. I kod životinje se može više puta naići na otpor, iako kažu

ona nezna razmišljati. Zašto onda čovik koji je tako uman i tako savršen, da postane gori od te životinje. Zar on nema jakosti i svoje volje? Kad je odlučio da će piti, neka pije. Ali neka jedared kaže: sad je dosta, neću više! Jest bačo je tribao kazati neću više, „jer imam svoju ženu, imam svoga sina“, koji zna šta hoće i šta želi. To bi on tribao učiniti. Maniti se ludosti; maniti se nevaljalih žena i raditi sa svojom ženom i svojim sinom.

Nikada Ive nije ositio većeg bola od ovoga što ga je sad zadobio. On je bio utučen, kao najveći nesrićnik. Još ga je morila i pomisao na njegovu nanu. Kako ona sirota sada izgleda? Kakve je ona žrtve podnela kad joj je na njezinom salašu, ko zna kakva beštijasta žena gazdovala?! I ona sve to trpi. Kakvo je to srce? Danjom noćom radi, a on dovodi kući drugu da gazduje. O Bože, vidiš li ti ovo? Smiluj se njoj. Ta ona je dobra, ona nije nikada ni trunke krivo učinila baći. Zašto je tako nesrićna? Ah!

Ive je ležao na krevetu, glavu je zabio u jastuk i jecao. Olakšavao je svoju ojađenu dušu. To mu je prvi put da on ovako plače. Suze mu teku, kao ditetu, a on je zrio čovik. Dobre su te suze, peru teške mrlje sa njegove duše što ih je napravio njegov bačo, njemu i njegovoj istinskoj ljubavi — nani. Plakao je, nemisleći više ni na što. Stišavala se bura polagano, koja mu je uzburkala dušu i njegove osićeaje. Stišaće se bura, ali će se stišati i ljubav, premda mala, ali je bila, tinjala je u obliku zahvalnosti što ga je rodio; sada će i ta sinovljeva izreka zahvalnosti prema ocu svome potpuno ugasiti. Ive je postao hladan, mrk i bez trunke samilosti. On je sada ratnik, sam na bojištu.

• •

Prošle su tri godine od Ivinog odlaska u vojsku. On je postigao već lip čin u vojsci. Ima i dva odlikovanja. Vojnik je kakvog nema u čitavoj njegovoj komandi. Jedina njegova mana je što nema srca ni za koga. Mnogi su se čudili, zašto je takav; strog, neumoljiv, biži od društva, a tako tačan i poverljiv opet za svoje starije. Nikog nije htio da zna ni pozna. Zatvarao se sam u svoju sobu i tu provodio slobodno svoje vreme. Ništa ga nije interesiralo osim svoje službe. Ive je bio zagonetan za svakog, jer niko nije znao uzrok njegovom ponašanju. Bio je kao da ima u grudima umesto srca kamen. U društvu ako se slučajno i nade niko ga nije mogao viditi nasmijana ni vesela. Nekoji su ga čak i mrzili. Tvrđili su da je ohol što ga stariji toliko vole, jer je najbolji i najsposobniji vojnik.

No on je znao za tu svoju melankoliju. Tamo ni daleko nije, oko 200 kilometara leži ravna njiva i na toj njivi se nalazi njegov osmeh njegovo veselje. Tri godine su prošle, a on svoju nanu nije vidio. Sada bi već mogao otići kad god hoće, ali dok

ima oca pijanicu, ne! On se čvrsto zakleo dogod ne dobije od nane pismo da je bačo postao čovik ili mrtav kao pijanica, on neće na tu stranu. Žao mu je nane. Ona ga u svakom pismu moli da dođe, ali on je sada tvrda srca, ni majčino srce više ga ne sagiblje prid opačinama baće.

A šta je u stvari sa baće? to Ive nije tačno ni znao. Da se nije popravio u to je bio potpuno siguran. Istina svoga imanja nema, ali ima nana. On iako to ne može prodati, ipak nađe načina da otuđi što može sa zemlje, mislio je Ive, ali od nane nije pitao za baću. On za njega kao bačo i tako ne postoji.

Međutim bačo Ivin više nije bio ono staro. Stalno piti alkohol i ići od mijane do mijane niko ne bi izdržao. Alkohol ga je pogurio, neprospavane noći mu oduzele vid, tako da je jedva raspoznavao i najpoznatije. Bio je prava slika u ludo istrošenog života. No najveća njegova beda bila je gadna bolest koju je dobio ko zna od koje njegove „milosnice“. Kosa mu je kao i brkovi i trepavice opala, rane se pootvarale po svom tilu i zapravo je izgledao kao meso koje se raspada od truleži. O svemu tome Ive nije ništa znao. Jer kad bi znao virovatno bi i njegovo srce omekšalo, pa bi otišao, da vidi onoga, koji nije znao sebi zapoviditi: dosta! dok je imao zdravo tilo i u džepu novaca. Možda bi Ive znajući za takvo bedno očevo stanje i posutio svoj očinski dom. Ali on je nani pisao da o ocu neće da čuje, a ona sirota nije mu ni smila pisati šta je sa baćom. A bačo je sad bio uvijek kod kuće. Nije tirao nanu iz sobe. Nije joj naređivao da se smije, ne. Sada je molio. Molio ju je da ga ne ostavlja sama. Sad mu je dobro njezino društvo. Gdi su mu one, koje su ga obličale dok je bilo lanaca? Gdi su mijandžije koji su mu stolice iznosili kad je salazio sa kola? Što ga ne posite? Zašto sada ne kaže taj „div-bačo“ „kad mi je dosadno kod moje žene“. Nema ih oni su svoje odneli, a ti bačo tvoj trud i zaradu nosiš na sebi samom.

•••

Ljudi sa dalekim vidokrugom bi ovo i pridvidili. Ivin otac nije mogao izdržati tu gadnu bolest; nije mogao gledati kako mu živo meso otpada, niti da istrpi smrad koji je od njega samog zaudarao u sobi. Oduzeo je sebi život. Čitavog života je pijančio, a da sebi nije znao zapoviditi i sada se je pokazao još i kao kukavica, koja klone pod borbom, koja bi mu možda ublažila kaznu za svoj trutovski život na zemlji. Diže ruku na ono što sam nije stvorio. Njegova smrt je bila zaista izdajnička. Nana ga je našla jedno jutro obešena na tavanu.

Danas su opet u crnini Ive i njegova nana. Samo im je odilo crno. Njihova lica su vedra. Nije ni čudo, oni su srićni, a crninu su samo obukli, jer su držali zadušnicu na godinu dana smrti muža i oca.

Nana je već stara, ali se još dosta dobro drži. Živi sada sa sinom. On je dobar i njih dvoje se vrlo dobro slažu. Prošlost nikada ne spominju. Naročito se Ive veseli što vidi njegovu nanu zadovoljnu i veselu. Sirota ona dosta je patila. Ono malo još života u srići i zadovoljstvu, neka joj bude nagrada za njezine žrtve i patnje.

BUNJEVKA

Ko želi znati kakav je pravi tip bunjevačkog ženskog roda, neka pogleda ovu sliku. — To je divojče u petnajstoj godini života, u nošnji od pre 45—50 godina.

ISTINE MRAKA

Noći volim.

Samoću.

Sa zemlje se ljudi povukli u jazbine.

Zarili njuške u krevete

Potonuli u virove spazmine,

Alkohola i greha,

Da ne računaju život što crkao

S ovim je danom

I snovim što će da pogine.

Gledam u daljini svetiljke.

One mi predočuju naselja,

Te krvave zemljine ožiljke.

U očima oni,

U ovo mi krik roni.

To tamo lutaju golači

Ne znajući

Da li ima cilja u srcu

Krvavoš okupati nož,

Il će im život

Još nekad smisla noći.

Njihovo šunjanje zavija:

„Ljudi su, ljudi grdne psine“.

Dodavola,

Što ova zemlja krvava

Jednom ne zine

I proguta prokletnike svoje?!

Ja volim noć.

Samoću.

Ne gledam svetiljke,

Ne sanjam zemljine krvave ožiljke.

Zarijem glavu u zelenu raž

I znam to,

Da ona nije laž.

A ljudi kad su bacili seme

Nekaše, da tovaru na se

Krvavo breme

No se pijano zanose rodom i radošću

Ludom

Što im srce skače

Kao razigrano maće.

Kad brazdu uzoru

Poreće svakom

Da će za hleba koru

Iz ove brazde

Zemlja zaurlati zverski.

*I čim stomaci počnu zavijati
 Ovaj blagi hleb
 Postaće krvavi žljeb
 Kojim sunovrat čovečanstvo tone
 U carstvo crnog solone.
 Ali svi će poreći . . .
 Jer utešna je pijana zabluda,
 A teška samotna istina u noći.
 Ja volim samoću,
 Mrak
 I tamne reske istinite noći . . .*

BOŽIN VLASTIMIR

POP MARCE

(Razgovori ča Stipe Cvancika)

Nisu njega samo tako prdačili, bio je on pravi popo kao i svi drugi. Mogao je misiti i sve druge popovske poslove raditi, samo nije imao svoju plebaniju, a borame niti je bio digod kapelan. Pop Marce je bio sam svoj Jankela. Nise ni oblačio kao drugi popovi, već obično ko i drugi parasnički ljudi. Čizme od obične kože, čojane čakšire, prusluk sa srebrnim pucima, a liti i zimi šepica na glavi od dobrog kvrdžavog strigana. Jedino što je imao od popovskog ruva, to mu je bila popovska, bila obašva, koju nije skido ni kad je kopo.

Bio je visokog rasta, a čvrst ko panj. Glavurdu je imo ko kaki ardovčić, el ti dobra čobanja, a nos borame ko bugarska paradička. Noge ko matori kuckalo pa kad koraci kroz vašar, a on ti zgazi kvočku s pilićima. Čizme traži po ciloj peci, al nema ti novaca za koje bi njemu mogli naći dosta velike čizme. Išo je polagano ko da mu teško pada da vuče onu silnu snagu. To ni nije bio hod, već snažno geganje s jedne noge na drugu. Kad je tako išo putom, a ti gledaš, pa ti izgleda da čuješ kako noge viču: Com, com, pri svakom koračaju, a još njegova velika cripana lula za tri krajcare! Nikad ga nisi mogo vidit brez te lule, koja je visila na dugačkom kamišu od orovog pruta i pušila se ko ciganska čerga. Samo više puta je zadije za obašvu kad odjakari komad kruva ko fratrovka cokula, pa ga namaže mašću, opapri i osoli i ruča na svaljenom deblu prid avlijom.

Tako pop Marce ide putom, pa svakog gleda popriko, al i to pogalacko da sve osićaš kako mu pogled mili ispod kože.

Nije to mrkosan pogled, iako je poprik, već onako napolak šaljiv, napolak ozbiljan, kako da ti kažem . . . ta huncutski! Čovik nikad nije znao, kad se pop Marce smije, a kad se srdi. Snaga je bio ko kaki medvid, pa se nikog nije bojo, već je svakom reko u brk, što mu je a na srcu ležalo. Pcovo je ko kaki bečar, nije se sramotio svog popovskog imena. Dode, sidne med ljude, pa se sigra duraka na zvrcke ko pravi.

A volio je raditi. Kad se žito il kukuruzi radili, pop Marce je bio prvi, koji se lačo kose el motike. Bio je ko i drugi parasnički ljudi, al zato i popo na svom mjestu. Svi su ga zato zdravo volili, a kako je on prvi bio i u šali, uvik su se šalili s njegovom popovskom obašvom. Nije to njemu bilo ništa da i on malko odvrne.

— Pa šta je ako sam popo — kaže — valjda sam i ja čovik ko i drugi. Neću da se pravim ni lažem — pa ti on opcuje i oma kaže — av Bože m prosti!

Kad se šalio, el se s njim šalili, on se uvik najviše smijo. Jedared sam još u mladosti bio s njim u lovu, koji nikad neću zaboraviti.

Nakotilo se Bože zecova već toliko, da su sve usive pustošili, pa se ljudi složili da se napravi velika hajka. Prva će biti na Bikovu, pa ćemo otud prići na sve atare. Svaki koji je imo pušku, a lov volio, došo je na hajku. Iče i moj godišnji gazda, a ja već ko hajčar. Pamtim ko sad, bila baš srida tog dana, a mi poranili, da dodemo na vrime prid veliku bikovačku mijanu, di smo se okupljali. Zima Bože da ti sve uši otpadaju, a snig škripi pod čizmom ko rđav točak. Izgrijalo zubato sunce, pa nemoš u snig gledati. Ta ko popovsko obećanje. Ondud opet brije severnjak, ama misliš đuture se pogodio. Sve se valjda zaklelo protiv lovasa, pa se mislim: sričan sam ti što sam hajčar.

Došli mi tu prid mijanu, a prid njom čitavo proštenje. Sonici, kola, konji, vatre gore, burad se nagingu. A kad poskakali s ajzibana, ta karvanj svita. Umišamo se i mi med graju, izvadimo našu čuturu, pa i mi pijemo, divanimo i već dikoji nagnio njokalicu, dok je jedared nije zaurliko rog, da se spremamo za lov.

Kad su kerovi čuli rog, poskakali, pa i hajčari jedva zadržavaju. Ljudi ti se tu spremaju, kad jedared čujemo ti mi niku viku, smijanje i graju, a ljudi se skupili oko nike gromile. Ajd, ja tamo da vidim koji je davo ljude napopo, a ono ni ne pitaj šta je: pop Marce brate med njima.

— Šta će popo u lovu, valjda da se ulopa — pa — oče l zeca križom i svetom vodom, il će mu solí na rep baciti . . .

Tako ti oni sekiraju pop Marcu do zla boga. Naš ti popo samo čuti, pa onako potenane, kako on to zna, zaprži s jednom masnom da svima usne otpadnu. Smiju se oni tu i zadirkivaju ga, kad će jedared pop Marce:

— No majku vam kerećiju, kad je već tako, koji će se kladiti da ću danas ubiti barem pet zecova. Eto u pet akova vina!

Nade se tu oma jedan bačkoš, pa se oklada prisiće. Nagodili se tu oni kad čujemo, da ćemo se razdiliti u četiri strane, pa ćemo obuvatiti čitavo Bikovo u četiri karike. Razdili se mi tu pa svaki sa svojom bandom. Ajd mi na svoje misto, da zavtimo karike, pa jedan lovas, jedan hajčar, i jedan lovas i jedan hajčar, i do mene koč, baš pop Marce. Idemo tako, kad se jedared začulo i pucanje i graja. Započela se već hajka. Malo posli smo već vidili i dikojeg zeca kako praši po snigu. Zima ti Bože, pa mom gazdi dosadilo držat pušku, već je da meni, a on će biti hajčar.

Derali se mi tu i hajčari do podne, zecovi makljaju, a na našu stranu ni jedan. Virujte ljudi, lako ja il nelago, al baš ni jedan. Mi čutimo kako nam je tako nam je, al pop Marce kreše, da sve ječi Bikovo. Ništa, ulopali se tu već dobro, kad jedared čujemo rog. Vrime je da užnamo. Zatekli se mi baš pod nikim dudovima na gredi i tu ćemo nakljukati tarčuke. Latili se mi, da ranimo svoje vaške. Dabome, prvo je kod svakog lovasa, da izvadi naboj iz puške pa onda da se nametne na torbu i bricu, al pop Marce obisio pušku punu o dud i oma udri po divenici. E štaš vidili to i ovi huncuti, pa će oni skuvat pop Marci gra. Kaže meni gazda, nek odem malo na razgovor s ča Marcom, a oni će dotle isprazniti pušku. Došo ja popi, pa ti mi divanimo ko dva pametna čovika pa se dabome skoro i srepili, kad se dovuče moj gazda, pa okolo ko šarov, uzme pušku u šake, izprazni je i aloc! Ja se malo još reveno s popom, pa i ja njule.

Natukli tu mi dobro tarčuke, malo i sisnili, kad jedared evo opet rog. Svaki svoju torbu i pušku i prvo mu je da opet puni. Samo pop Marce ne puni, kad nije ni praznio. Počelo opet pucanje i graja, pa sad sve češće, jer karika sve više steže. Vidiš samo di skoči što god žuto, pa trči po snigu, stane, oslušne i opet vija kerove za sobom. Oko dva sata evo i nama jedna taka strila, pa baš na mene. Ja pušku naslonim, krnem, a zec se privrne.

— A Bogu mu njegovu, nije znao na mene naić — čujemo mi di rondza pop Marce. A lula mu i sada u usti, pa dimi da ga skoro ne vidimo.

Idemo mi sad dalje, pa sve češće privrćemo kože za čivutina, al na popu ko za inat neće ni jedan.

— Boje se popovske obašve — viče na njeg, a on samo boguje i ništom vikne: — av bože m oprost!

Ja svalio već priko po tuceta, a popo prazan. Kadgod svalim kojeg, njeg pop Marce opcuje ko da opivava mrca. Već i nama dosadilo, što njemu ni jedan neće, kad jedared vidimo da jedan trči izdaleka pa upravo na popu. A to ti je lipo vidit

kad se zec uzbune. Prvo trči po snigu ko da će se prikiniti, a kad dođe do čovika, onda ze uzvrti ko pundrav, pa nezna el bi se vratio, el bi potrčeo i dalje, Ovaj došo prid pop Marcu, pa se tu uzmuvo, a pop Marce prislonio pušku na ruku, pa najedared krne oroz. Lula se ništom odbacila livo rame, a pivac: škljoc, škljec i zec protrče na moju stranu. Ja oma pušku, najerim i ode zec u torbu. Pop marce se opet zagledo kog handraka u pušku, stao ko ukočen, pa se onda niki zatrčeo pa raspcovo.

— Av tulipane njim ljudske Stipe, da znam ko mi je pušku ispraznio, bilu džigaricu bih mu kerovima bacio. Ahab mu krv lizo. Ao bikiće im varadinske.

— Ta nemojte pcovati gospodine — sad ću ga ja ko niki umirivati.

— Bože m oprost Stipane kako ne bi. Mogo sam ubit zeca i sad mi pušku ispraznili. No, no nek dođu rad vina samo, al na vragbabinu drvenu ćupriju. Žderali bi oni ko matori Košola, al nema! Nedam ni icu vina, a ne pet akova. Kuga ih pomorila kerove poganske, što bi i Isukrstova krv popili! Ajd no — smiri se on malo, kad vidio kako se oni bečari smiju, pa žmirne na mene hamišno — ajd ovamo da popijemo poduše na tog zeca. Ajd šta gledaš — vikne na mene kad sam se zablenduco.

Izvuko niku čuturetinu ispod opaklije, ta virujete ljudi ne lažem, ta ko krušna kotarica. Otkud mu Bog će ga znati. Niko nije vidio kad je tamo strpo. Povuko iz nje, pa sve čuješ kako mu u grši grmi. Ta valjda kad bi mu se naslonio na burag, čulo bi se ko kad kiša pada iz livka. Ja malo nagnio a on na mene:

— Ajd suzu ti očevu, šta ližeš tu ko gospocki bondžo! Nisi valjda ledeni gospodar, već čovik parasnik! I ti si mi niki nanin subaša, kad ne piješ!

Ja neću je l ako mene ulovi vino, ko će zecove. On je i onako već nakresan, a sad se još naždro, ta sve kondrlja vino u grlo. Još uzo te šaketine, pa se udara po buragu da više stane. Zakljištio očima, pa mož ubit čovika misto zeca.

Na ovo nije drugo ni tribalo, dono andrak onog s kojim se okladio pa će ga pitati koliko je ulovio.

— Evo ih pa broji — pokaže pop Marce na moje zecove, a mi ti svi u smij.

Gonimo mi tu dalje zecove, kad se jedared zapraši snig pod dva zeca. Pop Marce se uzvrtio, pa sad upači u jednog, sad u drugog, a lula se nija u ustima ko kabo na ludoj dermi. Zecovi borme nisu čekali, a borme ni mi, pa se zecovi za konjski nokat našli u našoj torbi. Kad se naš popo već sitio i puko iz obadve civi, a zecovi već davno otresli nogama. E brate kad se on još sitio da su zecovi naši, da si onda čuo te graje i pcovke. Nama suze teku od smija.

— Šta se smijete, sveta majka crkva vas ne zakrilila! Vi

ste krivi i ova lula, Bog joj ne pomogo i nedaio rajsko spasenje! Ljulja mi pušku, pa neznam kojeg bi. O Bože moj — povuče opet iz čuture — od tri zeca pa ne ubit ni jednog!

— Dva je bilo gospodine — kažem ja, a ne tri.

— Dva sinko? È sinko, sinko, mene danas kogod kune.

— È valjda niste dali pudaru gospodine da dosta krade, pa će otić vino.

Nezna čovik, a on već oderan. Napio se još prid mijanom, a ko će ga znat koji đavo mu strpo tu čuturu pod opaklijom.

Išo ti on tu prid nama jedan komad, pa sve rondza u brkove, koje nema, kad jedared uju.

— Neću više lovit — pa ode sve grmi.

Smijanje Bože, on ništom stane, promučka čuturu, nagne i ode dalje. Mi tu još lovili dok se nebo nije zacrvenilo, pa kad rog zaurliko, a mi mijani. Tu vašar još veći neg jutros. Pije se, ide i šali na sve strane, a dabome najviše kod pope. Pop Marce sidi na svom akovčetu, što je tu ostalo, pa iz njega sisa na trsku. Kogod stigne iz hajke, oma do pope da vidi koliko je ulovio. Njegovi vršnjaci ga čačkaju, a on ništom kresne, ta valjda ni stražmešter ne bi lipče. Sisa vince na trsku, a ja niki vidim, da se ispod oka smije.

Jedared dušu u rog da će se dilit zecovi. Svaki dobije svoje, ko tri, ko četri i već ko kako. To dile lovasi i već hajčari. Kad se sve razdililo, onda će pitat pop Marcu:

— Gospodine, koliko ste vi dali vašem hajčaru?

— Pet akova vina — kaže pop Marce, pa se ništom hamišno ispod oka smije.

— Gospodine kazali smo vam da ponesete soli — opet će jedan, pa se smije Bože, da sve ori Bikovo.

— A onaj što mi je ispraznio pušku i ta banda nek povedu sluškinju i ranu, nek ponesu, a mogu i krevet ako oće — nato će pop Marce, a samo žmiri očima.

E sad šta će ovi huncuti, već će i njemu dati jednog zeca. Uzo on njega ko pravi, pa ga obisio na pušku i tako nosi. Došo u to i ajziban, pa mi ajd. Ko nema sonik ni kola, taj ovako u varoš. Pop Marce trči da bolje misto uzme, al čuva ovog zeca ko oči u glavi. Već se ajziban krenio, a ovi opet počeli, pa kuda ćemo, pa di ćemo, već će oni ići kod pop Marce da popiju to pet akova, što je izgubio na okladi. Oće on, još on zove. A huncucki se smijucka.

Tu se divani o akovima, pa ovo, pa ono kad će jedared moj gazda na popu:

— Jelte gospodine, kud je vaš zec pobigo?

Pogleda pop Marce na pušku, a njegovog zeca nema.

— A danove vam očeve iz kerovima. Čekajte samo tulipane vam judske vaše ovo ćete mi platiti. Još i zeca ste mi ukrali! Čućete vi kada vam ja otpivam Kirlajsum — pa ti on

tu rondza, al ja vidim da se on niki ne srđi. Pcuje on tu niki potenane i oma će na kraju — av Božem prošti. — Pa će još on jedared na kraju: — A, a dije moj zec?

— Ta ne vidite ga gospodine? Eno ga di trči po snigu. Skočio kroz pendžer s ajzibana, pa šumangeliše.

Zadirkivali oni njeg, dogod nismo stigli u varoš. Sad će ić kod njeg. Kažem ja mom gazđi da ću ja ić kući, meni je već dosta. Diću ja tamo ić, skupila se tamo nika ledena gospoda. Izda meni gazda moje zecove, pa ja teraj u pudarinu. Kako ja da ću poč, a pop Marce zamnom:

— Ej ti pudareslijo, nije ono moj zec u tebe?

— Ta di će bit gospodine, valjda znate da se ja kod vas ispovidan.

— Ej tulipane ti judske, poznam ga po repu — opet on.

Svi počeli na njeg da nije i ovako, onako, pa me on na kraju pušti, al pozno zeca iko ga njegov. Moj gospodar ga smako i dao meni. Ja se tu rastanem i ode, a nji jedno dva-desetak gospode odu pop Marci. Smiju kako će piti, pa ovo, pa ono, al se meni čisto ko nije sviđalo huncucko smijanje popino.

Očli oni s njim, a pop Marce i uvo u jedan mali podrđum, ko veli neće čovik u velik. Tu bilo niki stari arđovčića, ko da su već baćeni. Kaže njima tu pop Marce, nek pričekaju dok sa slugom ne prinesu jedan akov petgodišnjak iz velikog podrđuma. Ode on a ovi čekaju.

E sad čekaju oni tu, čekaju, al gospodina nikako. Dosadilo već ljudima, pa će otić da vide di je već gospodin, da nije rad smrti očo. E al kad oni do vrata, a vrata zaključana. Sad se momci dali u mengule. Vide da dobro nije. Lupaju fundaraju, al zadugo nikog. Naposlitku ide polagacko pop Marce, pa se napravio majzeka:

— Šta je, šta se derete toliko? Evo vam na ovoj budži slavine i dva ćupa. A eto vam burad, pa pite koliko vam buraga prime.

Ode on s tim, a oni šta će vide da pomoći nema. Znali sū pop Marcu, a morali su ćutiti, kad je on ćutio, dok su ga ćaćkali. Šta će već će naćet tu burad, a kad i naćeli, oni imaju šta i viditi. Udara vino na danad, slabo ko da su vodom kom prilili. Gospoda nisu pili tako rđavo vino u svom životu. Mole viću, proklinju, al niko ništa. Ide pop Marce po avliji, sluge rane svinje, al svi ko gluvi. Kad su već naranili svinje, onda će pop Marce slugama:

— Ostavite dico malko u alovu, eno i oni u podrđumu viću, valjda su gladni?! . . .

Kako on to kazo, a ovi u podrđumu ućutili. Probali su i vrata, al ti ona jaka ko na kakom gradu. Rastovina valjda od po šuka, a gvozdene pante na njoj ko palac. Nije bilo drugog već se napit kiselog vina, leć na opakliju, pa bukac.

Jedva da će leć, kad evo sa svićom ide kogod. Đipili oni, misle sad će već pustit ća Marce, a ono vraga. Sluga s njim, a on kaže slugi:

— Ajd sinko metni njim na budžu te košćure, možda će gospodari glabat za večeru, pa će njim bolje teć to dobro vino . . .

Ovi u podrumu pćuju u sebi, al ni jedan ni rić nesmi.

Ujutro evo sluga na budžu, pa kaže da su gospodin poručili, da mu dadu zecove što imaju kod sebe. Pit imaju, a zecove će im ispeć za rućak, još i kruva će dobit. Pćuju oni mole, al opet ništa.

Pop Marce poručio, da vino moraju popit, kad su ga dobili na okladu. Valjda on nije taki ćovik, da se okladi, pa da okladu ne da.

A možedu od šale, onako da im lakše prode vrime i vadit naboj jedan drugom iz pušaka.

Tako ti on nji držo ćitava tri dana, dok nisu sve zecove pojili i fajin vina popili. Kad ji pustio, a oni svi ulopani, neumi-veni, ko da su iz rita došli. E šta će, sad ćisto ko malko i pćuju, al se zato niko ne srdi, je l su to sve majstori od tog.

Pop Marce se opet napravio lud, pa još on nji pita, šta se oni tu kog vraga tu paradiraju i pćuju!

— Ja vam dao da pijete — kaže — pa pošo rad sluge i sluškinje, kad ja imam šta i viditi! . . . Šta mislite šta je?! . . . Ta ništa drugo, već natrćo odan onaj moj zec s puške. Ta onaj brate što mi je kroz pendžer skoćio iz ajzibana. Ja se poplašio, pa zalupio podrumska vrata i potrć za njim. Pa tako eto trćo sam za njim sve do sad, al đavo ga odno, kad sam ga stigo, ono dlić! I onda sam se sitio da ja imam i gostiju. Teraj ja oma natrag i eto tako sam vas tu našao u podrumu, al ništa zato vidim vi ste se lipo proveli. Eto vidite šta sve jedan zec i prazna puška ne naradi, — pa se pop Marce poćo onda smi-ćati od srca, pa sve ide od jednog gosta do dragog, i hvali kako koji lipo izgleda. Na kraju još njim kaže: — Kože od zecova što ste proždrli u podrumu prodo sam ćivutinu, da mo-ćem za nji kupit naboj, što su mi ga iz puške ukrali.

Gosti su pćovali, Bože kleli, al kad su ćuli da je pop Marce spremio starog vina i praseću pećenicu za rućak, onda je sve bilo u redu. Našlo se tu i sviraca, pa se još dva dana gostilo.

Posli se o tom tušta divanilo i pop Marcini гости još dugo nisu imali ćiste flundre da izađu na put. Ćuvali su se dok se malo nije zaboravilo. Oni su se šalili s pop Marcom, a on to njima vratio onako natenane, onako popriko, kako je on gleda, malo šaljivo, a malo ozbiljno, ta onako huncucki. Nisu se oni zato srdili jedan na drugog. Sve su to bili starovinski ljudi, koji su volili šalu i veselje. Nisu su se srdili i durili zarad ma ćega.

Kad su se tako posli sastali, pa se u šali proinatili za ćega, oma bi im ljudi govorili:

— Ajd, ajd, vi samo čutite. Vi ste samo onda lipi, kad ste u gostima kod pop Marce!

A pop Marcu bi opet zvali u hajku na zecove na Bikovo. Dabome, bila su to stara lipa vrimena, kad smo mi još išli u velike hajke po Bikovu, Verušiću, Sebešiću i kad još nismo bili starci. —

L. B. V.

Srce je patnja

Pesme opet na usne naviru.
 To duša pati.
 U lubanju život zabio sekiru
 A srce dan noć čeka
 Otvorenih kapija,
 Da ljudska nevolja svrati
 Ono da joj bude vidajuća mati.
 Oko večno mučenički zuri
 U horde ljudske
 Što u matici znoja i krvi
 Crkaju
 Da im meso nestane u ždrelu crvi.
 Tešim se gorko ponekad:
 „Možda je sada vreme
 Da se u život baca
 Otravno seme,
 Da po srcima, gaze vražji papci
 A ono što sreća se zove
 Uživaju samo ljudski vrapci.“
 Pa zaista, zar nije:
 „Blago duhom siromašnima,
 Jer njihov je raj . . .“
 A snima o čoveku
 Na porođaju suđen je kraj,
 Jer čovek je psina,
 Što za tren tren
 Dok se naždere tajno
 Mesožderskog plena
 Drugima laže o plemenitosti.
 Laže
 Dok pod skutom oštri noževe,
 Da ova planeta nije krvava arena.

Laže,
Da mu je pod pesnicom
Drugima prokrkljala krvava pena.
Ta psina,
Tvorac mača,
Mitraljeza, torpiljera, tanka i bojnog plina,
Laže
Da plače tvornička sirena
Što goni meso golaća,
Da za koru hleba krvavim znojem plaća.
Laže,
Da je tuberkulozni ispljuvak
Naš cvet;
Da je svaki golaćske utrobe izdanak
Rob,
Za crkanja živi
Po crknuću mrtvački grob.
Ah! il' vaj,
Pesme opet na usne naviru.
To duša pati.
U lubanju život zabio sekiru,
A srce dan noć čeka
Da ljudska nevolja u njeg surati.

Kojić K. Mihajlo

Posli dvi godine

Abraham Silberštajn ode jednoga dana u kupalište i kad sa oblaćio nije mogao da pronade svoj prsluk. Došao je kući bez prsluka i žali se ženi Sari:

— Zamisli, kakva nesrića, Saro!

Izgubio sam, u onom prokletom kupatilu moj prsluk.

Dvi godine posli toga ode Abraham opet u kupalište, a tada se vraća kući ožarena lica i srićan.

— Sarika! Našao sam onaj izgubljeni prsluk!

— A gdi?

— Zamisli, pod svojom košuljom.

Baka će platiti

Dama (mlada): „Šta stoje ove čarape?“

Trgovac (mlad): „Za vas samo jedan poljubac!“

Dama (veselo): „Dobro, dakle dajte mi 10 pari!“

A zatim se okrene baki i reče: „Daj bako plati gospo-
dinu račun“.

Cviće i kamen

Istina je i nije, ali bilo je to sigurno. Šta mislite, šta je bilo? Evo šta je bilo. Niti si znao kuda si ušao, niti si znao kuda si izašao, nisi znao ni gdi si, jer je oko tebe jedna šarena — lipa i ružna magla, koja ni kraja ni početka. Ne znaš jesi li gori ili doli, jer sad te baci doli, sad gori, a sve se tura i više, svi gaze jedno drugo kao u mravinjaku. Ne gleda se tu ko si i šta si, a baš se ni ne vidi, već ti to kipi i vre. Deru se svi, a najviše nika tri čudovišta.

Oni se najviše deru, najviše gaze i mlata po toj magli — a kad tamo bliže, ono ti tri brata, pa bogme baš i nisu to čudovišta kako izgleda, a ni ne deru se. Mirni to ljudi samo se pokatkad rasrde, ali i to samo dva starija, a najmlađi baš nikad. Dao Bog, ostavio njima otac po kućicu i veliku baštu pored svake i oni iz tog životare i kruvare.

Svaki u svojoj kući živi sam za se, ne stara se za drugog, sem najmlađeg koji se stara za ona dva i samo kad zatriba štogod dođu jedan drugom. I ono ako triba iskati, to stariji, a najmlađi nikad, njemu je uvijek svega dosta.

Tri su to brata, ali kao da ih nije jedna mater rodila. A nisu oni ni znali ko im je otac, ko li mater. Nit su oca kadgod vidili, ni čuli za njega. Pamtili su ipak, da im je davno i davno štogod ostavio i naredio, ali nisu tačno znali što! To im je bilo u glavi, i po tom su radili, to slušali jer su morali, ali nikad nisu znali ni šta je to, ni zašto je. Slušali jesu, samo koji kako. Nisu oni bili ni malo nalik jedan na drugog, a ni kuće i bašte im otac nije ostavio jednake.

Najstarijem kuća uvijek mračna, sunce nikad ne dopire do nje. Sridnjem kad sunce, kad mrak do kuće. Najmlađem uvijek sunce peče, da lipši dan od Boga zaiskati ne možeš. Ali nije to tako: nije da sunce ne peče, grane ono na sve tri kuće, nego ga nevide sva trojica! To opet za to, što im otac nije jednake bašte ostavio.

Svakom od njih na ledima izrasla jedna velika kesa, pa hoćeš nećeš u toj kesi moraš da nosiš rod iz svoje bašte. Kakva bašta, takav rod, a kakav rod takva i kesa na ledima. Pokušali oni da zbače tu kesu, ili da ne natrpaju rod u nju, ali to se ne može: kesa ni da se makne s leda, a rod svaki dan sam uđe u nju.

Tako to bilo sve, a najstarijem bašta kamenita Bože, jedva malo crnice zemlje, pa baš da hoće ne bi drugo sem kamena rodilo: još se ovaj pobratim rasrdio, pa ni da zapne motikom

— „Kad mi je otac ovo ostavio, neka ga đavo uživa“ — psuje on tako kadkad na svoju baštu pogleda, ali ni da prstom makne. Ne radi čovik u bašti, a otac mu je ostavio kamenitu, pa u kesi svaki dan osvane kamen. Kad spava kamen ga žulji, kad ustane kamen mu vuče glavu doli, nikad ne može da se izupravni i da sunce vidi, pa mu tako avlija mračna iako sunce peče na nju. Samo kadgod-kadgod uzme motiku i malo začepka po bašti, ali i to od bisa, pa mu za taj dan rodi po koji struk cvića koje istisne iz kese po koji kamen i tada se ovaj malko ispravi i vidi koji zračak sunca.

Sridnji brat ima već bolju baštu, a i marljiviji je od njega i malo bolje i živi. Istina, puna je i njegova bašta kamenjem, ali ima toliko i crnice. Jedan kamen, šaka crnice; kamen, šaka crnice i tako ovom bašta i dobra i nije. Ima kad se on potruđi pa kopa i radi, a kadgod kopa kamen pomalo nestaje i cviće raste i kesa na ledima onda puna cvića misto kamenja. Cviće lako, mekano, miriše, ta mora čovik da podigne glavu suncu iako neće. Tako kad on radi nikakav teret ne osića, vidi sunce, pa mu je i avlija sva obasjana. E, ali udara on, udara po kamenju motikom a motika se tupi, pa kad otupi, a on ti se rasrdi i na kamen i na oca, pa baci motiku i ni makac nikoliko dana. Kako on motiku baci, a cviće uvene, kamen se stvori u kesi, pritisne mu leđa i sunce mu peče na time. U avliji mrak kao i kod najstarijeg brata.

Najbolje kod najmladeg. Uvik sunce peče, torba uvik puna cvića, a samo po katkad padne koji kamen, ali i taj mu samo pritegne leđa, ali glavu nikad da mu svuče doli. Istina, on uvik kopa, čisti, plivi i zaliva baštu, ali i dobra mu je. Doduše, on je bio te sriće, da mu je otac ostavio baštu skoro svu od crnice, pa se samo gdigdi kamen nade; on i taj kopa i kopa toliko, dok sasvim ne nestane u crnici. Istina, dobro je bašta, ali da baštovan nije dobar uzalud bi bilo sve; a i to je istina, da je uzalud dobar baštovan ako je rdava bašta, ali i to je istina, da će rdava postati bolja samo ako se radi.

Žive tako tu njih trojica, svaki se bavi svojim poslom i svaki svoj teret nosi. Starija dva često dođu najmlađem i gledaju šta je i kako je u njega i tako se jedared i počeli da misle, šta je to i zašto je. Misle se oni, misle, ali nikad da smisle. Barem da im je znati što im je otac davno i davno zapovidio — onda bi sve lako uredili — e, ali ko bi to znao! Oca im niko nije poznavao, a oni bili mali pa ga ni upamtili nisu. Ostavio ih otac, a nije im kazao ni šta, ni kako da rade — a to tako dalje ići ne može. Vide oni da ništa neće izmudrovati, a kuge i pokore im već dosta i namisle, da zapitaju najmladeg. On je uvik veseo, uvik cviće u torbi, uvik mu avlija sunčana, pa će on valjda znati, šta i kako imaju da rade, da i njihova avlija bude sunčana. Šta im je otac davno i davno kazao, to je sad svejedno: zadovoljiće se oni samo, da im avlija bude sunčana.

Odu oni njemu, a on: „Amen uvijek! Šta je braćo?“

„Ta eto, brate!“

„Koja nevolja, braćo?“

„Ovo i ovo, brate,“ — i oni sve njemu ispriopovijavaju.

„Pravo da vam kažem“ — njima će najmlađi — „ja vam o tom ništa ne znam, iako već odavno lomim glavu o tom. Jedino bi valjda saznali, ako bi gdigod oca našli, ali ne virujem da bi ga mogli naći. Otac nam je svakom ostavio baštu, pa svaki neka je i radi. Vidite, ja je radim i rodi mi cviče — dalje neću, da se mislim. Neću tražiti ni otkud je cviče i sunce, jer doznati neću. Tu je i dobro je. Uzmite i vi i radite, trudite se da vam rodi cviče, pa ako vam uzrodi vi ga primite i ne tražite dalje. Ja ni ne smim tražiti jer, ako ne nađem ono što bih htio, možda ću izgubiti i ovo što imam. Sunca i cviča imam, ali otkud, to nikad doznati neću, ali ga imam.“

„Da, da“ — na to oni — „ali mi ne možemo da radimo u našim baštama, ta znaš kakve nam je otac ostavio, a valjda nam je i krv takva da ne možemo raditi iako bi htili! Drugog puta, ako znaš, kaži nam, brate! Kaži nam, zašto mi baš moramo da kopamo i mučimo se, ako hoćemo da nam rodi cviče i jeli to sve što nam je otac ostavio, je li to taj glas koji nam je davno i davno govorio?“

„Ne znam braćo, a ne znam kako bi do tog glasa došli“ — pa on uzme opet motiku u ruke jer je vidio da će biti kamenja ako se zagovori s braćom — „nego kad je već tako, a ja ću vam reći, što sam od ljudi čuo.“

„Šta, ako Boga znaš“ — ona dvojica skoro skoče na njega.

„Evo, kažu ljudi, da odud nedaleko ima jedna visoka planina od samih žeravica i na toj planini prede velika jabuka na zlatnoj žici. Ko hoće da nađe štogod, triba, da se popne u tu zlatnu jabuku i da okuša sriću. Kažu ljudi, da se tamo može naći sve što na drugom mistu nema. Još vele ljudi, da će čovik tamo naći sve, ako već za sebe ne, ono bar za svoju dicu. Ja sam glas našeg oca, barem tako mislim, našao za mene i za moju dicu, a vi braćo eto podite na tu planinu i potražite ga za vas!“

Kad je on rekao, a ona dvojica ni „zhogom“, ni „hvala ti brate“, već kući, pa spremaj torbe i što triba, gvozdene opanke, od žeravice opaklije, od vode šubaru i put pod noge. Idu oni sad na tu stranu, kud ih najmlađi brat uputio, idu pa se tako zaukali, da ni ne vide kako su i motike uzeli u ruke i bacaju kamenje iz one torbe na leđima. Ne vide oni ništa, pa ni to, da bašta svakojeg ide uz njega i da to kamenje pada u baštu, a ne skače natrag u torbu. Istina cviče još ne rodi, ali ni kamenja nema sad u torbi, pa im torba prazna i lakša. Tako ti oni priko planina i dolova, šuma i ritova, a bašta uz njih, kad jedared ugledaju oni tu planinu od samih žeravica.

Visoka je, strma Bože, ta kad je prviput pogledaš misliš: nikad se neću popeti na nju! I njih dvojica su skoro tako mislili, ali nisu stali, već tabanaju dalje ka planini. Sad bi to još i dobro bilo, ali evo ti i druge nevolje! Kako oni prošli kroz jednu šumicu, a prid njih ispadne sijaset bašta istih kao i njihove i sijaset ljudi kao što su oni. I to sve ne bi bilo ništa, ali svaki iz svoje bašte baca kamenje, pa oštro i tvrdo i kad ova dva pogledali na svoje gvozdene opanke, a oni se prožuljali i braća stoje bosa na kamenju što im pod noge pada. Šta će sad, jadna im mater! Ta ako pođu dalje tako bosu isiče im kamenje noge, da nikad više neće biti od njih, ljudi. Kako koraknu, a kamen već para tabane da krv sve sikće; šta će, ta vratiti se neće kad su već dovde došli, pa makar izgubili noge do kukova. Ta iako ne imali nogu na toj planini će možda naći cviče, a kod kuće ga ni s nogama nisu imali. Zapnu pobre po kamenju, ali jedared vide, da će tu i zube ostaviti, jer ma koliko da mole, oni ljudi samo bacaju kamenje prid njih. Šta će šta neće u nevolji, već se počnu derati i mlatiti rukama oko sebe i kad jedared pogledali, a ono kamenje nestaje oko njih. Šta je to? A što bi bilo, već kad su bolje pogledali, a oni vide da ne mlate praznih šaka, već motikama kopaju po baštama na koje nailaze. Ho brate, kad oni to vidili! Svoje bašte nisu mogli kopati, a da vidiš sad! Ide im od ruke, pa kad su se zasukali, mogu prid njih bacati koliko hoće kamenja, ali oni za tili čas počiste ispid sebe. Ljudi bacaju prid njih, oni kopaju i jedared prokopali sebi stazu i kojikako se probili kroz te bašte.

„Hvala Bogu Ocu“ — prikrste se oni kad su se iskobeljali i sidnu malo, da se odmore. Side oni u hladu i ni ne govore, tako im je dosta, kad će najedared stariji:

„Hej ti, vidi ovo!“

„Šta to“ — pa će mlađi pogledati u opanke, a kad tamo, ono ti sto čuda: opanci nisu više poderani, već gvožđe naraslo, pa opanci kao i prija.

Čude se oni sad, pa jedared kao vele, da je to možda zato, što su se prokopali kroz one bašte. Obraduje to njih strašno, pa se neće više ni da odmaraju, već pritegni kajiše i goni dalje. Izgleda planina blizu, sve trepti i oči peče ali nikada da stignu. Gaze oni i vodu i blato, i šumu i rit, ali nikako još do planine. Umorila se već braća, kurtala već i planine i svega kad jedared samo što su izašli iz druge šume, pa će priko jedne lipe ledine, a ono prid njih bu' nika velika voda. Lipa čista ledina prid njima, ta još ovaj tren, a sad najedared se stvorila velika, mutna i bljutava voda prid njima. Poplavila sve, pa ne vidiš ništa sem vode i planine od žeravice više nje.

Šta će sad?

Ako krenu dalje, zadaviće ih voda, a ako ostanu, pomoriće ih želja za planinom. Ta kako je ne bi bili željni: ta i slika

joj je lipa, a kakva mora da je još kad odeš u nju! Kako se voda talasa, tako se planina u njoj priliva, a ona rumen kao da probija iz divojačkih obraza, a sve trepti kao da se bogzna kako raduje.

Ta oni će prići, pa ma kako!

Zasukali se, pomolili se Bogu i ajd u vodu. Ho brate, kad je onda voda navalila! Ta i mutna i smrdi i svaki đavo u njoj! Čovik se mora poplašiti, pa da je baš od gvožđa. Poplašili se i oni, pa bi se već i vratili, kad jedared čuju gdi kogod strašno više:

„Ne natrag ni za ime Božje!“

Šta je to? Razgledaju se oni okolo, a na vodi velika varena satara i na njoj otsičena dičija glava, pa to ona viče.

„Šta ste se poplašili ovog mora“, — vikne opet glava — „nije ovo nikakvo more, već je ovo znoj sa čela onih ljudi, kroz čije bašte ste vi prošli. Svaki od njih otro svoj znoj i ovamo ga bacio.“

„Šta je?“ — pa čisto zinuli njih dvojica kad su to čuli. Glas će opet na njih:

„Nije to nikakav „šta je“, već brže gazite priko. Šta se bojite, ta imate opaklije od žeravice! Umotajte se u njih, pa nek vas onda pokuša udaviti ovo more! Hajd!“ — još će ona.

Čude se oni, a malo i ne viruju, ali se zato ipak umotali u opaklije od žeravice, pa bojazno dalje u vodu, a glava se opet razviče:

„Šta je, sinovi materini, valjda mi ne virujete, kada se tako bojite?“

„Ta virujemo, virujemo“ — kako ne bi virovali, kad su sad samo vidili, da kod svake riči glavici ljiljan leti iz usta — ali ko si ti?“ — upitaće oni još bogazno.

„Ko sam!? Da sam se mogla roditi, ja bih danas išla s vama, ali je moj otac to znao, pa me je isikao iz materine utrobe, prije nego što sam se rodila... Prva bašta što ste je prokopali, bila je mog oca“.

„Šta“, pa „kako“ i „kuda ćeš“ i tu bi oni pitali bog te pita dokle, a ona bi im pripovidala, ali voda nadode i hup! odnese glavu. Samo im je još viknula:

„Zbogom! Samo naprid!“ i nestala.

Šta će oni, već se umotaju još većma u opaklije od žeravica i krenu dalje. Mislila braća, da će se odmah udaviti, a ono vraga! Kuda oni idu, oko njih vode nema. Kako voda naide na njih, a ono: šššš i ispari se na opaklijama. Voda njih kupa, ali njima ni đavo ne naudi: da koliko vode dođe sve se ispari na opakliji. Gaze oni sad, pa od šale sve namiguju, kao da vele: „Šta je to, a?!“

Tako oni prošli kroz vodu i izašli na ledinu, pa kad su se malo otresli, oni će se obazriti, da vide kakva je sad voda,

a ono vodi ni traga, već lipa ledina da lipše od Boga nemoj želiti.

Čude se, čude i tako dalje po ledini, kad se jedared oni našli i pod planinom od žeravica. Nije ona baš tako ni strma, ni visoka kad je gledaš izbliza, samo jedno: peče kao pakleni kotlovi, pa kako ćeš se penjati na nju! Možeš ispod nje ići atar i dva, jer je tu lipa zelena trava da bi ti se krave od miline ugojile. Trava, ta od same kumašice, a po njoj svitle bube svetog Ivana i to od samog bisera. Sve je i lipo i dobro, ali kako će oni da pridu s trave na planinu, a ono Bože pomози! Trava kao svila pa ti sve miluje tabane, ali kad ti žeravica omiluje tabane, ta noge ti se do kolina osuše kao dive-nice koje su sedam godina u pušnici zimovale. Ne možeš poći, pa ne možeš!

Šta će sad?! Dovde su došli, a sad da se vrate! Ta oni se neće vratiti makar vancage padale. Podu oni po kumašinoj travi, pa će tražiti kakvu stazu, kao vele ljudi: možda ide kakva kumašina staza i na planinu. Idu oni sad okolo, ali ti stazi ni traga.

Idu oni sad, idu, kad se jedared stvori prid njima jedan velik puž. Ima puževa i puževa, ali ovakvog još nisu vidili za života. Kuća mu od zvezdica srebrnog sniga što u raju pada, a na njenom krovu svitle kapljice rose od andeoski suza, u kojima se umivaju sitna dičica sunca dobrog srca. Sad kućica i 'ajd, 'ajd, ali ni puž nije kao drugi puž, već ti on sav od bile svile; a kad bolje pogledaš ni nije svila već med, a kod još bolje pogledaš ni nije med već suze iz očiju kršćanskih dušica koje su se u jedan dan rodile i umrle. A još oči! Ta kad žmirne s njima a ono dragi kamen kao tiha noć, a kad ih razrogači, ono ti rastopljeno zlato kao litnje sunce. Stvario se tu taj puž niti znaš otkud, a ni kako. Ova dva zinula od čuda kad su ga ugledali, a on prid njih, pa se sad uvuče, sad izvuče, sad uvuče, sad izvuče i uvijek žmirne na njih. Šta je to? Oni gledaju, a on se sad izvuče, sad uvuče. Gledaju oni to, čude se, kad jedared prošlo vrime, pa se oni ni ne sjećaju zašto su tu. Gledali bi oni njega još tu, ali je vrime kratko, pa se krenuše dalje, ne bi li kakvu stazu našli. Idu oni sad, idu pa idu, ali staze nigdi. Tako oni dobar komad, kad jedared evo ti puža opet prid njih. Stane se on opet uvlačiti, izvlačiti, pa namigivati, a oni gledaju i opet gledaju. Ta šta to može biti, čude se oni! Sad već vide, da to nisu čisti poslovi, pa se pogledaju ispod oka i gazi dalje. E, ali ni puž nije kao svaki puž, već kako oni malo odmakli, a on opet prid njima. Ali ti oni sad ni ne staju, već oko njega i grebi dalje. Grebi dalje, ali kako oni dalje, a on uvijek prid njima, pa žmirka, pa namigiva i sad još i zviždi. Trčali bi, bižali bi, ta i kumašina trava ih već počela da žulji, ali puža se nikako operati! Šta će, već će ga pitati ko je i šta je, pa kud pukne! Kad drugačije nije, tako je i što namisliše to i uradiše.

„Svaki duh Boga hvali“ — stariji će na puža.

„I ja ga hvalim“ — na to puž, a kako je to izgovorio, on nadigne rogove, pa jednog, pa drugog omiluje po tabanima, a njima odmah lake noge kao da su se sad rodili. Čude se oni, ali se sad već ne boje jer vide, da je puž kršćanska duša.

„Je li ti pobratime“, — sad će oni — „šta se ti uvlačiš i izvlačiš?“

„A jelte vi opet pobratimi“ — na ta će puž, — „a što se vi ne penjete na planinu?“

„A kako bi se penjali kad peče!“

„A kako se opet ne bi penjali;“ — križa puž njima — „a kako se ja penjem!“

„E, tebe sigurno ne peče.“

„Vidi ih, vidi“ — nasmije se puž — „a zašto mene baš da ne peče!“ Njih dvojica se zbunili, kad je on počeo žmirkati na njih, pa zamucaše:

„Ta ovaj . . . ta znaš brate, ta ne mislimo mi . . .“

„E to je baš ono, što vi ne mislite“ — sklepa on njih, pa se počne smijati. „To, to braćo moja! A znate li, zašto ne mislite?“ — opet će ih zapitati, kad se sit nasmijao. „Zato, što imate vodene šubare na glavi! Jeste li čuli?!“

„Šta, vodene šubare?!“ — hu, kad su to čuli: vodene šubare! Ta kad su onda poskočili, ta sve bi se raspali, da nisu imali gvozdene opanke.

Tu se oni raduju, pa bi se pužu zahvaljivali, ali ih on prisiče:

„Vidite, zašto se ja uvlačim i izvlačim prid vama! Još ste i bižali od mene. Zato se kreveljim tu“ — pa kad je sad počeo da grmi, a ono kod svake riči plamen suče iz usta, pa obavije svu tu veliku planinu — „zato jer se od svoje snage uvlačim i izvlačim, a vi? Vi ste prviput slučajno udarili motikom, drugiput vam je mrtva glava diteta rekla za opaklije, a trećiput . . .“

„Ta da, trećiput smo tribali već i sami“ — site se oni, pa se stisli kao dica i još će pužu, ali kad se bolje zagledali, a njega nema.

Trgnu se oni kao iz sna, ogledaju se, trče, viču, ali njega nigdi. Vide oni, da je sve uzalud, već će oni da krenu na planinu. Sad već znaju kako će, a da ni noge ne opare: nije bio puž uzalud. Ta nema brige, ne može žeravica peći, kad su tu vodene šubare. Jedan lupi šubaru o planinu, pa stanu na nju; kad sa tako namiste onda drugi lupi svoju, pa koraknu na nju i odoše sve višlje i višlje. Peče žeravica iz planine, ali kroz vodenu šubaru ni paklena vatra ne progori, a ne žeravica. Idu oni sad tako gori korak po korak i znoje se, ali ništa, glavno je da se penju.

Planina ti je lipa iz daleka, a još brajko moj, kad si na njoj! Lipa trava, šume, žita, voće — a sve od same žeravice

žive, pa sve svitli kao sunce kad ide da spava. Kruške, jabuke, trišnje, ta sve ti to od žeravice, pa treperi kao živo. Gaze li, gaze i tako se uspentraju na vrh planine. Lipa ti je sva planina, ali je vrh iznad svega. Sav vrh pokriven jednim velikim sočnim listom, a onaj sok se sav svitli i stakli u njemu. Gdigođ malo pritisneš list, a ono skoči izvor srebrnog soka, pa se zaigra sa duginom dičicom, koja se smiju kao zvonca na zlatnim ovčicama. Lip ti je taj srebrni sok, a još kad ga se napiješ! Ta da ti trbušina kao more, ne bi se sit napio! Što više piješ, sve ti bolje pada. Odmah njih dvojica na list, pa od izvora do izvora i daj piti. Ne treba tu više ni šubara, ta hladovina miluje kao materina ruka. Napili se oni, pa će dalje po listu.

Kad oni tamo, a ono imaju šta i da vide. To ti je list, ali ne ma kakav, već na njemu oranice, šume i voćnjaci, a sve što rodi sve je puno ovog soka. Raj pravi. Idu oni tuda, pa stalno piju, da već hoće da puknu, u sve zagrizu, kad jedared na sriću izadu iz jedne šume i stignu prid jednu kolibu. Koliba mala, ali se sjaji više nego zlato, više i od sunca, — a ne znaš šta je. Kad je koliba, tu mora biti i živa duša.

Uđu oni unutra, pa nasumce: „Hvaljen Isus!“

Čuo se odmah i odgovor: „Uvik hvaljen!“

Pogledaju oni, a tu jedan stari didić i ditešce, a obadvoje se svitile kao i koliba. Dida se nagnuo nad niko korito, pa što-god zakuvava i uvik baca kroz odžak, a dite opet što-god krpí.

Pitaće oni didića, šta oni to rade.

„Šta radimo“, — progovori dida, a kad progovori ono mu i iz usta leti što-god svitlo — „vidite šta radimo“, — pa im pokaže kroz odžak.

Pogledaju oni, a to više njih nebo, pa noć. Na nebu puno zvezda, a kadgod dida baci šakom, na nebu se pojavi nova zvezda. Kad su to oni vidili, njih izbio hladan znoj.

„Jeste li vidili što radimo?“ — dida će na njih.

„Jesmo“ — kažu, ali se uplašise braća, pa bi već i dalje.

„Čekajte još malo“ — kaže njima dida — „dok moj sin ne okrpi misec, pa će vam on svitliti“.

„Šta misec krpíte?!“ — izrogaće ovi oči, kad su još to čuli.

Dida bajagi ne vidi ništa, pa njima lipo:

„Da, da, moj sin ga krpí. Sinoć se malo napio na imendanu brat' mraka, pa se na tarabama rajskog grada malko poderao. Čekajte malko, sad će ga moj sin baciti na nebo“ — a njima kurtala i dida i miseca, oni se usukali pa bi bžali.

Nije, da ne bi oni sve to volili, da vide, ali ljudi se poplašili: s kakvim didom oni imaju posla?! Ovamo, onamo i izvuku se oni, pa uju, sve se praši. Dalje oni po listu hodili, brodili, a kadgod se obazru iz didine kolibe leti što-god svitlo. Poodmakli oni, kad najedared naidu iznenada na niku veliku crnu jamu, kojoj ni početka ni kraja. Vidiš samo da je velika, ali šta je i

gdi je ne bi nazrio, pa da hiljadu očiju imaš. Stanu njih dvojica, pa ni sami ne znaju šta bi, kad jedared čuju niku pismu. Glas tanak kao mačiji, a piva ovako:

„Stara sam bila kao i sad. Kad sam se rodila, Bog bi znao. Stara sam bila kao i sad.“

Šta je to? Razgledaju se oni bolje, a kad tamo, a to jedna stara baba, da starije ne može biti na svitu, a orondana da orondanije nema, pa piva i tira prid sobom četiri ovce. Ove ne idu kao kod drugih čobana, već u red jedna za drugom, kao guske. One u red, a baba na začelju piva. Nisu ni jednake ove ovce, već svaka drukčija i drukčija. Prva veselo meči, a sva je umotana u cvat od višnje, trišnje i briske, pa miriše da lipše biti ne može. Drugoj se po vuni nahvatale bube, laste, štiglici, međ teče među njima, vlače od žita se ulipilo u njega, a iz rožića plamen liže. Ni treća ovca nije prazna: na nju se nahvatale kruške, jabuke, a po vuni se razlio zlatni pekmez, a iz rožića izvire vino, ta toliko, da bi se napile sve pijanice svita. Jedino rep, on joj nije u redu, jer kad njime lupi, a vuna joj se zaljulja da sve zviždi i sve spada s nje, a vino lije na sto strana. Četvrta ovca je najsiromašnija: ona se sva uvila u dugačku bilu svilenu vunu, pa samo maše repom, a iz rožića joj leti niko bilo perje. Ima kad se malo rastrese, pa s brade oliže svičice od srebra i ode dalje.

One tako naprid jedna za drugom, a ona stara odrpana baba piva za njima:

„Ja uvijek stara kao i sad. Uvijek ću i biti stara kao i sad.“ Tako onaj čudan pastir sa svojim čudnim stadom prolazi kroz ovu jamu, a ne znaš ni kud ni otkud.

Ova dva gledaju, pa će jedared zapitati:

„Hej, baba, šta vi to pivate?“

„Pa niste čuli?“ — obazre se baba odmah na njih.

„Hm, čuli jesmo“ — viknu oni njoj — „ali ne znamo šta!“

„E, pa ne znam i uja“ — brže njima baba i ode dalje.

„Stanite, stanite“ — oni za njom.

„Kad bih mogla. Ja i moje četiri ćerke, ove što ih tu tiram, moramo da idemo ovuda bez pristanka. Počeli smo kad smo se rodile, a kad ćemo završiti, to Bog zna. Ne mogu ja stati na babje razgovore.“

„Pa dobro“, — još će ona dva — „barem nam onda recite, ko ste vi?“

„Ko sam?“ — iskezi se ona — „pa vi ni to ne znate?!“

„A, otkud bi znali!“

„Pa već smo se našli nikolikiputa“ — baba će na njih.

„A, gdi? Kad?“ — začude se ovi kad su to čuli.

Babi već sašlo vrijeme, pa ode, ali im još dovikne:

„Svejedno. Sad ne znam ni ja ko sam ni šta sam, ali vam mogu reći, gdi ćete sve to možda saznati. Idite oko jame na desno, tamo je jabuka što prede, pa se popnite u nju.“

To im još dovikne, pa opet: „Ja sam stara bila uvijek kao i sad“ i nestane u mraku u jami.

A ovi: „Hej, baba“, pa „vratite se samo malo“, pa ovo, pa ono, ali se baba više ne vraća. Šta će, pomisle, da se ona valjda ne može da vrati, pa se late puta kuda ih je uputila. Jama mračna, a nigdi nikog, pa se oni pristrašili i daj što brže, pa na desno i jedared evo njih, obišli jamurinu. Daj oni i tu na desno, kad jedared vide u daljini, da se štogod svitli kao pisak na suncu. Ajd, brže tamo, a kad oni stigli, a to ti brate moj, imaju šta i da vide! Svud okolo naokolo jablani od staklenog leđa, pa se zaogrnu li opaklijom od dugine kože, a iza sebe naložili vatru od drva iz šuma sa žeravicine planine, pa se griju. A ovi šta će, već će kroz tu ogradu jablansku, pa će unutra, a tamo opet niko polje od svilenog sniga; na sridi opet leži velik strašan mačak, pa prede kao pravi. Mačak sav od svilenog sniga, a prede, a kadgod zaprede iz nosa mu se izvije žica sva od zvizdica zlatnog sniga, a na toj žici se okreće zlatna jabuka. Mačak samo: „mr, mr, mr“, a žica se izvija i čas odleti gori, jabuka, čas mu iznad glave.

Ova dvojica se čude, pa čude, pa jedared će i tamo.

Kad došli do mačka, a oni će:

„Hvaljen Isus, gazda mačak!“

Mačak će:

„Mr mr, amen uvijek. Koje dobro vas ovamo vodi?“

„Dobro ili ne, Bog bi ga znao“, — i kažu oni njemu, da bi oni volili otići gori u onu zlatnu jabuku.

„E, to se može“ — kaže njima mačak, kad je razumio riči, pa će: „Eto jabuka ima dve budže, jednu s desne, drugu s lijeve strane, pa kad mi dođe više glave, a vi kroz te budže skočite unutra“.

Hoće oni, kako da ne i zahvale se mačku, pa jedan s jedne strane, a drugi s druge, pa će sad da skoče. Mačak „mr mr“ i jabuka se svuče više glave, a oni hop! skoče. No sad su unutra. Hoćeš vraga! Skočili oni, ali kad su skoro dohvatili budže, žica se počne izvijati i jabuka ode gori. Ništa zato, oni će drugiput. Pričekaju, a mačak opet „mr mr“ i jabuka se spusti više glave. Kako jabuka više glave, a oni poskoč'. Oni poskoč' — jabuka gori — jabuka više glave — oni poskoč' i opet ostanu doli. Jabuka više glave, oni poskoč' — oni poskoč', jabuka gori i tako to išlo cili dan. Nikako da se dočepaju jabuke.

Šta će, vide da ovako ovo ne može, već će se potužiti mačku.

„Čuješ gazda mačak, Bog ti duši mista dao, kaži nam: šta da radimo, da bi budže dohvatili?“

„A što“ — onaj će — „već skačite dok vam noge ne ojačaju, pa ćete onda i uskočiti. Triba tu malo podbiti tabane, a ne samo hop-cup, unutra sam“.

Hoće oni, poslušaće kad je već tako, pa ti oni daj opet u skakanje. Skakali opet dan i još dan i još dan, pa nikad prstom u pekmez. Jedared oni vide, da skaću tu kao čoravi vo na vitar, pa će stariji:

„Znaš šta brate, da mi više mačka ne pitamo! Malo nas je uputio, a ono drugo da mi smislimo“.

Oni šapuću, pa misle da mačak to ne čuje, ali kako oni to izgovorili, a on na njih:

„Dabome, da bi tako tribalo. Ali kad ste već do tog došli, neću više da vas mučim. Mogli bi vi ovako skakati i tri miseca, već ovako: nemojte stati na dvi strane, već obadvojica na jednu. Jedan neka stane drugom na rame, pa kad se jabuka spusti gornji neka se dočepa budže, a dolnji njegovih nogu i...“

„Ho, mi lude, mi volovi...“ — i ko ti zna kako su se krstili, ali brže bolje urade onako i bum! odoše unutra.

Naglavačke pa se našedili, a kod oči protrli, a ovo nije jabuka, već svud naokolo velike vatre gore, pa ne vidiš drugo tako su se plamenovi spleli. Između plamenova velika ravnica, a na sridina nika planinica. Kad su se malko probudili, a oni planinici. Idu po ravnici, ali nit im noge dodiruju zemlju, niti čuju bat. Kad stigli do te planinice, a to nije planinica, već rpa zlatne prašine i u nju zadivene tanke visoke listvice od čistog crnog dragog kamenja, a okovane krvavim klinčićima. E, kad su tu listve, badava nisu, pomisle oni. Pogledaće oni kud te listvice vode, a kad tamo imaju šta i da vide. Visoko, visoko gori, skoro gdi se plamenovi sastaju, oko listava lebde dvanaest malih kolivaka od rumene kumaše, a povezane su za vrhove plamena krvlju nerodene dice. Kako se plamen jače zaigra, on trgne na tim žicama kolivke gori, a kako se smiri, ove dođu na svoje mesto. Plamen se raspiri, kolivke gori — plamen se smiri, kolivke doli. Šta to sad može da bude?!

A šta još mora da ima u tim kolivkama?!

Ah, neće oni tu dugo misliti, ta listve su zato, da se čovik penje po njima. Nije to tribalo ni dvaput kazati, već daj gazi po zlatnoj rpi do listava i jedan s jedne, drugi s druge strane, pa tiraj gori. Pričaju jedan, pričagu drugi i jedared evo njih na vrh listava. Umorili se do zla boga, ali to ništa. Odmah oni daj, da vide šta je u kolivkama. Kad oni tamo, a ono od čuda malo nisu pali s listava.

Svaki misli, ta šta može da bude u kolivkama, već dica, a kad oni tamo, to nisu nikakva dica već dvanaest dida leži u pvoju. Postelja im od njihove kumašaste kose, povezani su svilenim brkovima, a pokrivač im srebrna brada. Svakom od njih na obrazu po jedna zora plete kose, a na svakoj vlasi brade se igraju dičica vilinskog kralja sa šarenim pticama koje sve lipše i lipše pivaju. Braća umalo ne padoše s listava kad to ugledaše. Ta bog'me bi i pali, da najedared nije na njih viknuo jedan didica:

„Držite se za naše žice, jer odoste doli!“

Nisu se oni ni mislili, već daj grabi i pograbe žice na kojima su kolivke visile. Kako se oni to uhvatili, a listve se počele ljuljati, plamen se opet zaigrao, pa s kolivkama doli, gori, pa doli, pa gori i tako ih ljulja. Ljuljaju se oni tako sad, a sve im se čini, da će se strmoglaviti. Sad se nagnu nad jednu kolivku, sad nad drugu, a tad im se svaki dida našmije i zapiva:

„Ne boj se! Ne boj se!“

Ali ko se ne bi bojao?! Plamen liže do peta, a tanke žice se usikle u ruke, pa misliš uvik, da ćeš se strmoglaviti. Tako se oni tu ljuljaju, kad će jedared na njih onaj prvi didić:

„Pazite, uskoro ćemo se dići do plamena, ali kad to bude, da se niste poplašili, već skočite pravo u njega“.

„Dobro, ali ako nas opeče?!“

„Kad ja kažem, neće“, — na to njima dida i još veli: „Znate li vi ko sam ja i moja braća?“

„Ko?“

„Mi smo ti, koji ovoj planini vatru dajemo. Jest“ — potvrdi dida još jedared, a na to sve didice viknu u jedan glas: „Jest, da se jedan od nas utrne, na njegovoj strani bi potamnila planina; da svi izginemo, planina bi se obukla u mrak od žalosti za nama“.

Bože moj, kad su oni tako povikali u jedan glas, a to ti grmi iz svake kolivke kao sto orgulja, a svud okolo lete zlatna sunca i svud pisma i svitlost, kakva samo u raju može da bude. Njih dvojica pustiše žice, pa ni ne dišu. Pustili žice, a ne padaju, već sve bliže idu plamenu.

Najedared se čuje glas onog didice:

„Skačite!“

Obazru se oni, a više njih sidi plamen pa češlja svoje kose češljom od vitra, da sve puca. Kako to vidiše i čuše didu, a oni hop! i skoče u plameno carstvo. A kako oni u plamen, a ovaj se počeo vrtiti, pa zavijati: u u u u, ♣ okreće se kao oluja. Spopao ih pa sve zviždi kroz velike plamene šume, te brže lete nego grom. Po šumama veliki svitli dvorci sve jedan za drugim niču, a prid njima igra kolo svitlosti, a sviraju mu zvona sa tornjeva od zlatnog plamena. Za toliko oni projurise kroz te šume i dvorce i ne imajući vrimena, da štogod zapitaju, pa se opet našli u nikom vrenju i urlanju. Plamen se strošnom silinom počeo češljati, tako da je sve grunilo i pucalo. Njima stalo srce.

Srce stalo, a najedared sve stane i nestane i oni se nadu u jednom gustom i širokom mraku. Nema tu više one grmljavine ni ujanja, već svuda sidi tišina, a više nje spava gusti mrak. Obaziru se oni na sve strane, ali nigdi svitlosti napipati. Šta to sad može da bude? Sad su još bili u plamenu, sad gdi su? Opipaće oni zemlju pod nogama, a kad oni tamo, gle, to

nije zemlja već led. Ne vidiš ni prst, a ne čuješ ni svoje srce: mrak bez početka i kraja.

Okretali se oni i okretali, ne znaju šta bi, dok im mije dosadilo, pa će stariji:

„A, šta ćemo sad?!”

„Ići i tražiti, dok ne nađete!” — zagrmi više njih jedan strašan glas. Kosa im se nadigla, a krv usirila kad su taj glas čuli. Nigdi nikog, a glas strašan, da strašnijeg čuli nisu. Obazru se, a za njihovim ledima planine od leda. Koliko riči onaj izgovorio, toliko ledenih planina palo, pa je to tako zagrmilo.

„Ko si? — jedva promućaju.

Odmah onaj odgovara, a za ledima im se opet stvorile ledene planine od riči:

„Glas oca vašeg!”

„Oca našeg?! . . .” — poraduju se ovi, pa će: „Mi baš to hoćemo . . .” — pa će oni da zapitaju, šta im je on to davno i davno naredio, ali je onaj već znao, pa zagrmi.

„Tražite!”

Kad je onda pao jedan strašnji ledenjak, a tišina zgrabi skute i pobije bestraga kao pseto s vatrom na repu. Ni ova dva nisu još zaboravila kako se biži, pa daj struži po ledu. Nit su znali kuda idu, a ni kako, samo što dalje odud, ama kud ih noge nose. Kad su već ositili jezik pod tabanina, oni stanu pa će:

„Nikad mi ništa nećemo naći na ovom ledu i pustoši.”

Kako oni to izustili, a ono zagrmi:

„A, šta je ono?!”

Gle, ni vidili nisu da u daljini štogod svitli.

Nisu se oni mislili ni raspitivali, već daj goni po ledu na onu stranu. Nije to prošlo dugo, a oni blizo svitlosti. Ali kakve svitlosti?! Stali njih dvojica, pa se ne mogu čuda nasititi. Zinuli, pa im usta klepeću kao dvi razlupane tambure, a mašu rukama kao ušima magarac mladoženja. Ona svitlost probila kroz kabanicu mraka, pa sve bliže mistu gdi ova dvojica stoje. A Bože moj, da vidiš lipote. Svuda tišina spava kao i onamo, svud je i mrak samo se ovaj nije ogrnuo u noć, već u niku crnoplavu kabanicu, a pritegmo je s jednim dugmetom od svitlosti — ali kakve svitlosti?!

Gledaju oni, a više njih visi jedan veliki kotao od samog dragog kamena, ali crvenog kao krv, a u njemu gari od nebeski plave svile, a u toj vatri se igra jedno štene od dragom kamena. Igra se, pa hoće da ugrabi svoj rep, vrti se kao čigra, pa kadgod dohvati rep, a iz njeg izleti mnoštvo nikih čudnih krvavih komadića. A još na kakvom lančiću visi taj kotao?! Od samih gorućih mrtvačkih glava, a dug je, dug, da mu kraj u visini ne vidiš, već se gubi u oblacima. A ti oblaci! Nisu to oblaci kao oblaci, već zlatni, srbni, svileni svake boje, pa jedni side i drimaju, drugi puše, treći kose raspredaju, a kroz njih jaše

zmajevi na crnim bisnim konjima, gromovnici pucaju u lovu, vilovnjaci piju i žderu rajске piliće, a sasvim gori igra čudno kolo čudnih divojaka sa zlatnim krilima. Oko svega tog mrak zagrnio svoju kabanicu.

Braća zinuše od čuda, pa ne znaju ni šta su htili, ni šta hoće. Stoje pod kotlom, pa zivaju i opet stoje. Vatra gori Bože, u kotlu, drago kamenje svitli kao krvava žeravica, a štene se igra do zla boga. Kako ono malo dočepa rep, a iz njega lete kravi komadići, pa uje li uje, tako da se tišina trgne iz sna. Komadići lete i uje nepristano, a braća tek pogledaju za komadićima što nestaju u mraku i ne miču se kao, da su suludi.

„Ama šta su ovi komadići i kuda vragu lete?“ — zapitaju se oni jedared.

„Šta su“ — ozovne se odmah tajanstven glas — „i to su glasovi vašeg oca.“

„Glasovi oca našeg?!“

Nisu se oni mislili, kad su to čuli, već trči za tim komadićima. Ne vide oni ništa, ali čuju kako komadići uje, pa po zvuku trče. Trčali oni tu i trčali, već su po svita prošli, kad jedared stigoše u još veći mrak i u još veće ujanje nego što je dosad bilo. Mrak bi mogao sići, tako je gust, a svud okolo se okreću, uvriju, prikomeću komadići krvi, pa buka i graja da ogluviš. Kadgod se nazre malo svitlosti, pa ti se čini da si u kakvim velikim rakama u kojima je velika šuma, ali mračna da mračnije nema. Ništa se ne vidi, a od silne buke ništa ne čuje. „Gdi smo sad zapali majko Božja!“ — počnu se oni sad krtiti od straha, a onaj glas se opet javi:

„Vi ste sad tamo, gdi se glas vašeg oca najbolje čuje, ali možda ga tu nećete razumiti.“

„A zašto?“

„Zato, što vi zapravo niste tu, gdi mislite da ste, već vi sve ovo gledate s planine od žeravica“ — rasvitli njih onaj tajanstven glas, pa da ih još i uviri, kaže im: „Okrenite se!“

Poslušaju oni pa imaju šta i da vide: stoje na planini od žeravica. „Šta je to sad s nas?“ — čude se oni. „Sad smo bili u mraku, sad smo opet“ . . . nisu ni izrekli, da su na planini, a oni se opet našli u tom mraku.

Čude se, okreću, pa nikako da im u glave uđe i čudili bi se Bog zna dokle, da tajanstveni glas opet ne zagrmi:

„Što se sblenuste, trčite dalje i gledajte, što još niste vidili i slušajte što još niste čuli, pa ćete možda naći što tražite. Ako svuda ovako postojite, ne znam šta ćete postići, jer vaš drum nije baš pridugačak.“

„Drum“? Kadav drum? Šta, da gonimo dalje?!“ . . . pa ti se oni uzbunili i ovamo, onamo, pa niti idu, niti stoje, ali jedared dao Bog, pa se oni izvuku malo iz toga mraka.

Našli se sad opet među nikim oblacima, ali i ovo neki čudni oblaci. Ima tu onakvih kao paperje, pa te sve miluju, a ima crnih rapavih pa kad nalete više tebe, a ono ti krste pucaja kao da nosiš šest kola smrznutog blata. Ovi oblaci se komišaju i vrte, a kroz njih oni komadići krvi, pa kako oni tuda lete iza njih se čuje svirka, pisma, smijanje, a dabome i plač i svada. Kako za kojim.

Čude se ova dva, ali se tu već ne zaustavljaju, već dalje.

„Šta to može biti?!“ pitaju se oni usput.

„Rekao sam vam već“ — zagrmi glas — „tu se čuje glas oca vašeg, samo ga ne razumite, jer ga niste slušali. A baš da ste ga i slušali: Hahaha! Nadite oca“.

E, ali gdi? Tako razgovor teče i kad jedared vide, da su oni šareni oblaci već iza njih i iz njih idu oni komadići, ali sad ne lete tamo amo, nego svaki trči po jednom šarenom drumu. Kako pride korak na tom drumu, a drum se smota za njim i skoči mu na leđa, pa tu zaspe na vike. Ti drumovi i komadići na njima se rasprostrli na sve strane: popriko i uzduž, doli i gori, pletu se, gaze jedan priko drugog, a kad tamo bliže, ta ne pletu se to baš oni sami, već ih mrse i riike dvi čudne divojke. Nemaju te divojke nogu ni pasa, već im iz ovih oblaka vire samo prsa, ramena i glave, a ruke im se igraju po onim drumovima pa ih mrse.

Jedna je od njih lipa Bože, ta od same vatrene krvi i zlata, a na prsima joj dvi velike bašte od bilih i crvenih ruža, koje medom zalivaju vilovski mali baštovani, a u tim baštamo zora ljubi svaku ružu, sunce grli svaki list. Ruke su joj spleli sedefasti pauci, u ustima joj tamjan cvata, u očima vilinsko kolo igra, a na obrazima dva mladeža, ali to nisu dva mladeža — to su dva krvava sunca okovana zlatom u kojima dva crna draga kamena kao dva oka svitle.

Druga divojka je strašna, ta gadno je na nju i pogledati. Sve tilo joj od smrdljivog blata, na prsima joj side dvi gladne korizme pa tribe uši iz glave, ruke joj spletene od jezika crknutih zmija, u kosi joj se pacovi i žabe legu, na obrazima joj side tri paklena vraga i oči bodu, a na očima mrak — dvi gnojave jame.

Ove dvi divojke se igraju na drumovima na kojima oni komadići lete. Koji drum ona lipa dotakne svojim mekim prstima taj od miline sav poskoči, postane debeo i mekan, da je ponjemu milina i bosonog ići; kojeg ona vragbaba dograbii, taj se suzi i stanji kao oštrica brijača, pa bi posikao i gvozdene noge, a klizav je, da bi se i đavo sunovratio na njemu.

Šta je opet to?! Dali se oni u razmišljanje Bože moj, čuda li velikoga! Drumovi idu na sve strane, komadići lete ponjima i ovi koje gladi lipa divojka i oni koje gladi ružna i svi se smiju i svi pivaju. Gaze se, lome i kidaju, ali to ništa: sve je ipak veselo.

Šta će oni, već će poći za drumovima i onda vide zašto je tu veselo. Drumovi sad u dolinu, sad na brig, a svud sve lipše i lipše. U ovom dolu igraju, sviraju i pivaju mladi vilenjaci, na onom brigu veće veliko i debelo pa se smije od radosti da mu je pupak ispao tri hvata; u drugom dolu se vile u mliku kupaju, na drugom brigu side anđelčići i svaki drum zlatnom metlicom metu, pa svud milina ići. Kako se onda ne bi veselili ovi po drumovima. Koga je omilovala ona lipa divojka, tom je drum ionako lip i mekan, a koga je ona strašna, ni toga sad nije briga, kad prolazi kroz ove lipote.

I još štogod! Nigdi ovde niko nema onakvu baštu kao što su oni kod kuće imali, a ipak na svakom drumu rodi onakvo cviće.

„Vidi, vidi“ — poviče stariji — „kod ovih rodi ono što mi tražimo, a nemaju ni bašte, niko ništa ne radi. Kako to?!“

„Otkud bih ja znao“ — na to mladi — „ali mislim, da i nama treba sad da rodi cviće kad ovuda idemo.“

„Idete vraga!“ — nasmije se na to ovaj čudan glas. „Zar još ne vidite“ — počne im se rugati — „da ste još uvijek na planini od žeravica?!“

„Šta je?“ — „pa se oni bojazno okrenu, a ono planina zaista za ledima.“

Obazru se ovamo, a ono sad se nadu među drumovina.

„Jelte, čudite se“ — opet se naruga ovaj glas, a oni ni riči, jer im srce opet ušlo u pete. „Čudite se što i vama ovo cviće ne rodi bez bašte. He, braćo moja, vi ste ovuda već prošli i izvukli svoje: rodilo je vama ovo cviće, samo se ne sjećate!“

Vide oni, da im ovaj još dosad nije odgrizao nos, pa se ohrabre.

„Dobro“ — kažu — „a zašto nam i sad ne rodi kao ovima?!“

„Habaha, a vi, dakle mislite, da će ovima uvijek roditi?! Gledajte, gledajte samo, vi ni ne vidite kuda smo mi već došli, ali sad otvorite oči“.

Pogledaju oni, a ono svi drumovi idu — kud Bože, — već na planinu od žeravica. Jedni se penju s jedne strane, drugi s druge, ali svi se penju i moraju prići priko nje. Svi vraga! Vidiš samo gdi kojeg, kojem drum za tren nestane, kao da su ga hale progutale, a u tom i krvavog komadića nestane. Bili pa ih nema.

Svi oni pridu priko te planine i kad su s druge strane sašli, gle, na svakom drumu po jedna bašta, ali bogme nema baš u svakoj cvića.

„No, šta na to velite?“ — zapita ovu dvojicu sad onaj glas, ali se oni pokunjili, pa ne odgovaraju ni riči. „Dabome“ — produži onaj glas — „i vi ste jedared izletili iz onih oblaka i prišli priko ove planine i od to doba imate baštu. Od to doba

je pravo cviče samo ono što kopanjem rodi. Vi ste sad tu drugiput i sad druge gledate, ali vi niste tu s njima. Gledajte sad dalje".

Kao da im je ovaj to zapovidio, krenu oni sa onim drumovima zajedno. Dakle oni su tu već bili, znaju, da ovuda mora svaki da prođe, a oni su tu drugiput i od svoje volje. Znaju sad oni da ovde dobije svaki svoju baštu. Idu oni za drumovima i sad tek vide, da su se čudno prominili. I dosad su išli jedan priko drugog, ali nikom to nije smetalo, no sad se počeli sudarati da sve puca i baš silom gaze jedan priko drugog. Ne vidiš drugo, već svi trče po svom drumu što brže mogu i svi gledaju da podignu drum iznad svojih komšija. Pa još kad su stigli u veliku šumu od ljljana! Šuma miriši kao nebeski tamjan, pa koji po svom drumu tu stigne, taj se malo primiri, okupa se u među od ljljana, pa traži drum sličan svojem i kad nađe, onda pođu dalje zajedno, ali onda tek trče kao sumanuti. Sad ti je u toj šumi čudo! Slični drumovi su ti sad blizo, sad na onom kraju šume, pa još kad ima više sličnih, onda ti se drumovi sudaraju i lome, da sve grmi. Opili se od ljljanovog meda. Lome i kidaju, pa koji se sastave, a koji ne-ne. Ima i koji se sastave, pa im cviče opet ne raste, a ima koji idu ispod svih drumova pa im opet rodi mirisno cviče.

Što to može da bude, misle se ovi.

Prošli sad i kroz te šume ljljana i ljljana sve ride i ride, pa dođu na nike čudne velike njive. Svaki drum grabi sebi brazdu, pa ore. Svaki hoće da naore sebi što više i da nađe što bolju brazdu. Jedni se žure, znoje, oru nosom i noktima, pa opet cviče ne rodi; drugi samo malim prstom zašaraju po brazdi i opet im rodi cviče. Oni koji dva i dva idu zajedno ne oru, već sve ustima žderu zemlju, pa posli pljuju tu zemlju jedan na drugog. Malo posli, evo iz njih se stvore novi drumovi i pođu s njima. Tako ovi to, gledaju, kad jedared strašno sivne, zatutnji sve nebo i počne da pada crni snig. Mečava zavila sve u crno, a drumovi đipili kao ljudi, pa zaurlikali. Šta je to? Prid braćom se sad stvori jedan još čudniji drum.

Svi drumovi zamrli pod crnim snigom, a samo jedan se još vidi, ali i taj tanak kao svilena žica i sav svitli. Po njemu se vide anđelčići od rose i zvizdica, pa sviraju u nike šarene ptičice. Taj drum se ni ne mota kao drugi, već stoji i treperi, a na njemu jedan dida, ali kakav dida?! U drumu udaren, veliki zlatan klin za papuču, a na tom klinu sidi didić. Sav je od one svile što u blagu jesen leti po poljima, brada mu je od tri srebrna vlata, noge kao dva svilena končića, a u papučama mu ipak dvi šume rastu. Mali je taj dida, ta kad je sav stao na glavić od klina ne treba da vam kažem koliki je, ali zato kad kine ono odleti ispid njeg čitava gvozdena planina.

Maše didić na ovu dvojicu, a oni odmah do njega.

„No šta je braćo, šta vi tražite?“ — pita on kad su pristupili. Nazovu oni njemu „Hvaljen Isus“ i kažu, da oni prate drumove što su sad pokriveni snigom i to sve zato, ne bi li saznali šta im je ono glas očev zapovidió i zašto im cviče ne rodi.

Sasluša njih didić, pa se pogladi po bradi, a kad se on pogladi po njoj, iz nje triput puče strašan grom i didić se oglasi: „Dakle vi hoćete da saznate šta vam je otac htio reći! He, braćo moja, ja sam kadgod sidio na najvećoj planini svita, ali mi je i taj stolac bio mali, a sad mi je i ova glavica klina privelika, a to zato što sam i ja tražio ono što i vi. Braćo moja, kratak je drum kojim gazimo, kratak“.

„Kratak je?“ — začude se ovi.

„Da, kratak za to da nadete oca vašeg, a drukčije nema ništa. I drugo, da se barem naučite kako da vam cviče rodi, ne morate da pratite drumove do kraja, jer ako odete do kraja biće vam i tako uzalud sve što naučite: jer povratka nema! A i treće: ovi drumovi uvijek prolaze ovuda, pa bi šteta bilo, ići za njima, nego ostanite ovde i posmatrajte ovo jedino mjesto. Evo zato ću vam malo prisiti ovaj crni snig, da vidite kuda drumovi idu.“

Odmah on povuče noktom po pokrovu crnog sniga i oni, ugledaju što god, ali to više nisu drumovi ni krvavi komadići.

„Pa šta je to?“ — zinu oni.

„Hehehe“ — nasmije se onaj čudan didić — „čudite se, a? Gledajte samo i ne pitajte. Samo dobro gledajte, pa ćete znati šta vidite. Ovo je malo šale.“

Ajd, kad će se onaj didić još i šaliti, oni će gledati. I šta sad vide? Šta nego ovo: čudna zemlja bez ljudi. I u toj zemlji kad još ništa bilo nije, pa ni vrijeme, živio kao i sad jedan momčuljak od svojih šesnaest godina. Kako onda nigdi ništa nije bilo, nije ni on imao nikakog posla, već spremi torbu o rame, pritegne opanke i pođe u svit. Išao je po svitu već dobar komad vrijeme, bio u tom kraljevstvu gdje mliko teče iz izvora, i u tom gdje zlato rodi, a i u tom gdje kralj svinje čuva svom komšiji, ali sve to njemu nije dosta, već on gazi dalje iako se već umorio. Putuje kao i drugi ljudi, zagleda se, raspituje i sve dobro pamti i zna, ali sve mu izgleda da je to već vidio, pa se nigdi ne može skrasiti, ni duže vrijeme ostati. Jutrom napuni torbu čime može, tikvu vodom i ode dalje od nemila do nedraga. Nađe se s ljudima, i s ženama, momcima i divojkama, ali svuda samo „hvaljen Isus“ ili „srićan rad“ i dalje. Niko s njim, a ni on baš s drugima. Našlo se njih nekoliko, koji su putovali s njim, ali to je bilo kratko vreme i opet se razidoše.

Dosadilo to njemu tako i jedno veče kad je stigao pod jednu mračnu šumu, smisli on da dalje neće ići, već će se po ovoj šumi okretati kao luda od jednog kraja do drugog, pa šta bude. Kako smisli, drugačije ne uradi, već prospava noć pokraj

šume i ujutro gazi po njoj. Od drveta do drveta, priko kamena na kamen i tako on po šumi dok sunce ne zatvori kapije na svojem dvorcu. Gdi ga noć zatekne, tamo ga i jutro nađe. Mnogo i mnogoputa je već noć priletela priko njegovog sna, kad mu jedno veče ukrade san. Zatekao se on na jednom brigu, šuma gusta oko njega, da ni vatru ne bi mogao viditi kroz nju, vitar tu igra kolo, u mraku niki čudni glasovi se čuju, grmi kao da ergela biži, a on sam i ne može da zaspe.

Nije se on poplašio, već gleda, traži po mraku da vidi šta je to. Gledao on tu i gledao, ali nikako da jasno razabere šta je to. Naposlitku se umorio i od umora zaspe. Sutradan se probudio i odmah okolo, da vidi šta je to noćas bilo, ali tu nikom ni traga. Čudi se on sad, ali nikako da izmudruje šta bi to moglo biti. Kako je, Kako nije, dosta to da je on smislio da tu ostane i drugu noć. Tako i uradi, pa kad veče stiglo, a on na tom brigu. Kako bilo prve noći, tako i druge, a kako prvog dana tako i drugog. Nije doznao ni sad ništa, ali ga to počelo sad mučiti, ne da mu davo mira, hoće da sazna šta je to. Noću bdije dok ga san ne svali, danju tumara oko briga i traži tragove, te ga tako zatekne i sedma noć.

Umoran je već strašno, ali zato bdije i sad, sluhti, oči sve oteže, ali se iz grmljavine ni travu ne raspoznava. Tako to do ponoći, a kad ponoć tuda naišla, ukaže se daleko u šumi nika čudna šarena svitlost i sedamputa bukne jaki plamen do neba. Skoči on odmah na noge i put udari toj svitlosti. Nije on dobro ni zašao u šumu, kad štogod naleti pred njega. Obazre se on bolje, a to trče toj svitlosti nike lipe divojke. Nagada on sad šta to može biti i sve bliže svitlosti, pa kako se bliži ona postaje veća i šarenija i nit vidiš početak, ni kraj, tako da ni pomisliti ne možeš šta je. Kad je došao sasvim blizu, a njega svitlost vuče kao da skočiti mora u nju, a njemu i milo, a i boji se pomalo. Ali šta će, kad je već stigao na misto razgleda se on i bolje i kroz tu čudnu svitlost nazre nike lipe dvore od dragog kamenja, ledine od zelene svile, kumašine šume i lipa sunca i cvića, a po srebrnim potocima se kupaju onake divojke kake je vidio da su protrčale. Ušao bi na onu stranu svitlosti, ali ne smi kroz nju. Daj ogledaj se, ne bi li našao kaku jamu i pođe duž svitlosti. Potrče tamo, a kad on bolje pogleda, on na onom brigu. Čudi se, ali nema kada za to, već on do kapije. Kapija sve trepti, više nje bukti plamen, a u njoj jedan dida i baba. Čudnog li dide, a borme i babe. Stari su, da starijih nema, noge im do kolina urasle u zemlju, a oči nemaju kao drugi ljudi, već misto njih dva bila draga kamena, kroz koje se vidi kako u njima bukti plamen i svitli ova svitlost.

Urasle su im noge u zemlji, ali to je zemlja kao što naš zvonar na nebu ima vrbik: nije to zemlja, već sami šareni biseri, razliveno zlato i srebro po crvenoj kumaši, drago kamenje i mnogo lipog cvića. I dida i baba su stari, ali kad ih bolje

pogledaš ono ti nije dida već momak, a baba divojka. A šta sve kroz kapiju vidi? Ta čovik ne može sve kroz nju ni viditi, a ni vako reći. Gleda on, čudi se pa se čas zatrče čas zine u didu, čas u babu i ne zna ni kuda će ni šta. Dida i baba se samo smijuckaju, a plamen im onda zabukti u očima, kad će jedared dida zasukati brkove i početi plamen izbacati iz usta.

— Šta je momče — na onog će — i ti si nanjušio vodu u mojim potocima?

— Kakvu vodu u kojim potocima — začudi se onaj i sav se okameni od čuđenja.

— E, vidi ti njega — nasmije se dida opet — a kao da nisi vidio kroz svitlost i plamen one srebrne potoke i u njima divojke. Poznam ja tebe i sve ovake.

Siti se on sad, da je vidio te potoke, a i divojke, ali ne može smisliti šta on u tom ima. Kaže on didi, da je on i te kako to sve vidio, pa će još zapitati:

— A šta ja imam s tim potocima?

— Kad bi ja to znao — dida će njemu, a i baba potvrdi. — Ni mi, ni svi oni koji su ovuda prolazili ne znaju to, a prošli su ovuda svi i mi stojimo tu otkad je svita i vika. Vidiš kako su nam noge zarasle u zemlju, to su sve naneli oni što su ovuda prošli. Ovuda moraju proći svi živi, hoće neće.

— Moram li i ja!

— Ako nećeš ovuda, ti ćeš posli morati kroz plamen.

— A nije vama dotužilo tu stati, ta vi se niste mogli nikuda maknuti kad su vam noge tako zarasle — zapita on još, a vidi da bi sav potrčao unutra.

— Hehehe — nasmije se i dida i baba — a kome bi dosadilo tu ostati kad bi sve ovo unutra bilo njegovo.

— Pa ovo je sve vaše — snebiva se on sad — a šta je ovo zapravo?

— Ovo je lipo carstvo — kaže njemu onda i dida i baba — i sad dosta znaš. Uđi i ne pitaj, jer ni onako ti niko ne zna reći ni otkud je ni šta je. Jesi čuo?

— Dobro je — kaže ovaj i već se zaukao, ali ga dida zaustavi.

— Čekaj — kaže mu, zatim zagrabi šakom u plamen, povuče sebi po desnoj nozi i gle čuda, stvori se jedan lipi šareni opančić od vatre. Zagrabi opet šakom u plamen baci šaku plamena babi, ona povuče sebi po nozi i već mu baci natrag drugi takav opančić. Trgne sad dida iz svoje kose jednu dlaku i metne u don opanka, baba svoju kosu u drugi opanak i pridadu sad opanke ovom.

— Obuci ih — zapovide mu, a on ih već i obu.

Htio se on sad zahvaliti didi i babi, ali zato nema vrimena, kako on opanke obu, njega zahvatio niki plamen i hoćeš, nećeš on sav poletio u lipo carstvo, a didi i babi ni da kaže

„zbogom“. Njima to nije krivo, smiju se lipo za njim i čekaju druge da dotrču do kapije.

Nije ni gledao kuda ide, jer da je htio izabrati ni sam ne bi znao na koju stranu bi prvo krenuo. Na sve strane sve lipši i lipši krajevi i čovik bi umro dok bi se odlučio kuda bi prvo. Tako se on pripusti opancima i pođe kud ga oni odnese. On malo poskoči, opanci se zaletе, on malo poskoči, opanci se još jače zaletе i tako ti on stiže na jednu ledinu. Ledina je lipa, ta tako lipa, kako samo u lipom carstvu može biti. Sva je pokrivena svilenom travicom, a po njoj cviča čoviku do pojasa, i to lipšeg od najlipšeg i više njeg božićna grana od zelene kumaše. U cviču meda, da ne znaš je li cviče lipše, je li slađe, a na božićnim granama čelci napravili zlatne kućice, pa ti čelaca po cviču ni sam ne znaš koliko. Svaki čelac vezao na sebe po dvi svilene torbice, dođe na cviče nagrне meda i hajd svojoj zlatnoj kućici. E, ali mora svakoji znati na kojoj božićnoj grani mu je kućica, pa ti prid svakom kućicom tri stara čelca side i lože vatru od tamjana, da bi čelci mladi mogli na dim ići kući. Cviče lipo, med sladak, tamjan miriši, trava mekana, pa ti naš pobro ni sam ne zna kojem bi prije prišao. Najio bi se i meda, legao bi na mekanu travu, nabrao bi lipog cviča i šta još ne bi, ali dok se on mislio koje bi prvo uradio, čuje iz daljine lipu pismu, da lipše ni ptice ne mogu pivati.

Dopadne se njemu pisma, pa će potrčati da vidi ko piva, a kako on to pomislio opanci već lete s njim na tu stranu. Proletio on kroz božićne grane, cviče i sve lipote, kad jedared stigao pod dvi planine od žive žeravice, na kojima cvataju ruže od zlata, a između njih teče srebrni potočić. Srebrn ti je potok kao da je od mlika kojim su se dočila dica srebrnog kralja, a još kad se zapinuši i zatrče priko kamenja, ta onda je od pravih srebrnih ćipaka u kojima se sigraju dugina dica. Na tom potoku pliva čunjić, mali malecan kao mačkin opanak, sav od šarenog dragog kamenja, a na njemu tri mala dide sa srebrnim odilima i bradama do pojasa. Ne veslaju oni, nosi potok čunj, samo jednim malim veslom krmane, pa kadgod tim veslom uzmete potok, iz potoka žbućne krv kao kakav izvor, a dide onda udare u pismu. Nije to niko drugi tako lipo pivao već ova tri dide na čunju. Kad je on tamo stigao i vidio šta je i kako je, jedan dida baš zakrmani, iz srebrnog potoka otkoči izvor crvene krvi na zlatne ružice na planinama, a dide zapivaju tako, da mu je tripud lipše izgledalo nego kad je izdaljine slušao. Čamac plovi na potoku, jedan dida krmani, krv izvire i pada na zlatne ruže, a oni pivaju:

Potok ves'o Lipim carstvom teče
Srebro rađa svako treće veće.
Ko s njim plovi vično sluša mladu krv
Ko ga s' tuđi, spomen će mu nagrist crv.

. . . spomen će mu nagrist crv,
A mi pijmo mladu krv, pijmo mladu krv!

Pivaju ti oni sve grokte, lipo Bože grlo imaju, ni vile tako što nemaju, a još na kraju svake pisme uzmu iza pojasa kupice od dragog kamena, zagrabe u krv što izvire iz srebrnog potoka, nazdrave kao kakvi mladi momci i piju je kao vino. Jedan od njih više svake prazne kupice zapiva:

Ko s njim plovi vično sluša mladu krv,
Mladu, mladu krv! Mladu krv, krv, krv!

Gleda on to sad, sluša on to sad, a sit se ne nagleda ni ne nasluša, tako je sve to lipo. Gleda on, sluša, pa nije ni ni spazio da ide pored potoka za čamcem tri dide. Prolazili su oni kroz ledine pune cviča, kroz plamene planine, mrakove šume i zorine crvene voćnjake, ali on ništa ne vidi sem čamca i tri dide. Ni oni ne razgledaju, već samo rade svoj posao, a njega, kao da ni nema na svitu, neće da primete. Prošlo je tako dobrim vrimena, dide se napivali, njegovi opanci se naskakali kod jedared stignu do jednog velikog hrasta, velik ti je da bi čitavo carstvo ovakih dida stalo na njega, a kruna mu se širi do vršaka sedam mračnih planina. Pogleda naš pobratim gori na hrast, a kad on bolje pogleda spazi među rašljama jedno veliko gnjizdo od krunicinih bodlja. Misli se on sad kakvi je ovo hrast, a koje tice gnjizdo, kad jedared stigli oni potokom sasvim pod deblo, a jedan dida naglo skoči iz čamca, otrče u niki šiprak i zamalo se vrati sa tri krunicine bodlje. Da on drugoj dvojici po jednu, oni uzmu svoje male lukove za strile i bace te bodlje, kuda već u ono gnjizdo. Kako oni bodlje bacili, u to u podnožju hrasta bukne sedamputa plamen, stvore se jedna mala vrata na hrastu i u tim vratima nestane srebrni potok, a s njim i čamac sa tri dide. Kako oni tu nestali, nestane i onih vrataca i planina i srebrni potok teče dalje, kudgod daleko, samo ne znaš kuda.

„Šta je to sad?“ čudi se naš pobro. Sad su tu bili dide, čamac, pa onda plamen i vratašca, a sad ništa sem potoka. Jedva se jedared on iščudio, kad jedared spazi da se iz gnjizda diže niki razlinkavi dim. Daj on sad okolo oko hrasta, traži, pa gledaj, ali nigdi ništa. Traži on sad, traži i već mu dosadilo tražiti, kad jedared dune niki povitarac i povije sav razlinkavi dim onom šipražju u kojem je bio dida rad krunicinih bodlja. Kako on to spazio, odmah se siti, da bi dobro bilo pogledati taj šiprak. Udri on kroz gusti šiprak, gazi, traži, kad jedared vidi među bilim cvičem jedan krunicin prut pun bodlja i vidi se na njemu i misto otkud je dida one tri otkinuo. Otkine i on odmah jednu bodlju, a kad se bolje razgleda, spazi da u podnožju pruta leži mnogo lukova za strile. Uzme on i jedan takav mali luk, zapne u njega krunicinu bodlju i hajd pod hrast do potoka. Baci on bodlju odmah gori u gnjizdo, u to bukne

sedamputa plamen pod hrastom, stvore se mala vrataca, potok skrene u njih pa će nestati, ali se na to i on trgne, skoči u potok i uđe s njim u hrast. Kako on ušao, pođe sve po starom. Unutra u hrastu gori neki rumenkasti plamen, a odozgor vise jedne listve od samih ružica. Vise listve i ništa više, a ne vidi ni kuda vode, ni gdi su zapete. Šta će sad, hrast šupalj, ali nigdi, izlaza osim listava. Oproba on listve, čvrste su kao gvožđe, pa kad je vidio da će ga izdržati, a on pričagu po pričagu i popne se njima.

Penjao se on tako i gladan i žedan tri dana i pune tri noći po listvama od cvieća kroz rumenu svitlost, ali njemu to neizgleda ni kao tri Očenaša, već mu se još i dopalo, pa se zaustavi i ljulja na listvama. Tako on naposlitku stigne do jednih vrata od samog vezenog zlata, Otvori on njih odmah i izade gori, a kad je izašao on ima šta i viditi. Lip dvorac crnog dragog kamenja sa zlatnim krovom i zemljom, a oko njeg krućine grane. Vidi on sad da je stigao u hrastove rašlje i da ono gnjizdo nije gnjizdo već ovaj dvorac. Okolo po granama hrastovim još puno ovakih dvoraca što odozdol nije vidio, samo su ovi manji. Čudi se on sad, sit se ne načudi, a u dvorcu žive duše ne vidi. Šta će, krene se on po njemu da traži koga i tako prođe ponovo tri dana i tri noći, kad četvrto jutro spazi on nasrid avlije jednu bašču od samih rascvatanih jorgovana sa puno lipih tica. Tu je već tri dana, a nije spazio, a bašča je tako lipa i mirisna, da tako što tu ne postoji. Tice pivaju kao anđeli, jorgovanovo cvieće miriši a kad se zanija kao da stado jaganjaca uskršnjih zvoni. Kako on to spazio, nije se više mislio, već pravo tamo.

Došao on u baštu, od miline se sav rastopio, kad su ga jorgovani počeli milovati po licu. Dobro mu Bože, da je skoro i zaboravio, da štogod traži, pa tumara tu kao ker bez gose. Okreće se on tu kud ga opanci nose, kad jedared spazi ona tri dide što su bili u čamcu, gdi side pod jednim velikim jorgovanom. Cvieće lipo, miris do boga, a hladovina mekana, pa ti dide side na tri panja pokrivena mekanom kožicom i štogod marljivo razgleda. Pogleda on kroz cvieće šta oni rade i onda spazi da oni pišu štogod u nike knjige. Svaki drži na kolinu knjigu i piše u nju, al ti to nije knjiga kao knjiga, već korice ima od vezenog zlata, a stranice pletene od samog cvieća, šta ti mogu pisati u to — čudi se ovaj i odmah kroz granje, pa će na njih:

— Hvaljen Isus, kršćanske duše, šta se dobro radi?

— Već tri dana i tri noći pišemo ime ovog, koji je došao u naše dvore — odgovore oni u jedan glas, a ni ne dižu glave, kao da oni znaju odavno da će on doći i da ga čekaju. Čudio se on već ni jedared, ali se sad sav zblenuo. Ne zna čovik šta bi. Ona tri samo rade dalje, a on gleda. Jedared nije bilo kud, već će on ponovo zapitat:

— Jelte, kaki su ovo dvori na hrastu?

— Naši — kažu ona tri opet u jedan glas i ne dižu glave.

— A ko ste vi?

— Rodaci ovog dide čije je ovo carstvo i carski baštovani. Otkad je ovo sve stvoreno i otkad diđine i babine noge zatrpavaju taki kao ti što ovuda prolaze, mi smo tu i kako vidiš u naše bašte zapisujemo vam imena.

On je htio što god pitati, pa već zine, ali će dide na njega:

— Ne pitaj mnogo, kazao ti je već dida na ulazu, jer nećeš čuti našu pismu ako budeš sve ispitivao. Nikad ne ideš, kud ne bi morao doći, to znaj. Znamo šta hoćeš, ali nećeš doznati.

— Pa kuda ću i šta ću ja sad — zbuni se naš pobro, — pa ni sam ne zna šta bi.

— Kuda ćeš — zapivaju dide, a u to se začuje ista pisma iz svih dvoraca na hrastu — evo iza leđa stazica do jednog jezerceta, pa kad dođeš do njega, a ti skoči naglavačke u vodu. Jesi li razumio?

— Jesam — kaže on, — a ni sam ne zna šta jeste.

— Kad jesi, onda put pod noge, jer ti je ime već posijano u naše bašte — završe ona tri, sklope svoje knjige, ustanu i odu.

Gleda on sad za njima i pitao bi ih što god, i potrčao bi valjda za njima, ali ti oni nestadoše iza prvog bokora jorgovana. Razmisli on sad dobro šta je i kako je i vidi da nema drugo nego da potraži to jezerce što su mu ga oni spomenili. Tako i bi. Pođe on u bokore odmah i nađe stazicu. Išao je kroz jorgovane dugo i dugo tom stazicom kad naposlitku pod jednim granatim jorgovanom ugleda jezerce. Voda bistra u njemu kao suza pa se dno vidi kao dlan, a ono od nikog treperavog kamenja, pa blista na suncu kao srebrni plamen. Začudio se on, a i dopalo mu se jezerce i dno ali nikako da izmudruje od kakog je kamena dno. Htio bi on sve znati. Htio bi to svaki, al se ne da. Uzalud je on tu lupao dugo glavu, dok se nije satio da se tom glavom triba da skoči u jezera. Kad je skočio, a on roni, pa roni i opet roni i tako to potraja puna tri dana, kad četvrti, a on izronio na obalu jednog drugog jezera. To drago jezerce opet nije ništa drugo nego dvorište jednog dvorca od crnog kamena. Voda je i tu bistra kao suza, ali je i dno crno kao čitav dvorac. Dvorac je opet sa puno visokih lipih kula, a na jednoj planini, a ta planina pod hrastom, pa iz daleka izgleda kao krtičnjak. Sad je naš pobro tek vidio zašto je na hrast išao puna tri dana i nije se mogao načuditi otkud je mogao tako visoko strilicu baciti. Izađe on sad na obalu tog jezerceta u dvorcu, a tu ga dočeka jedan stari vitez, ne veći no klip kukuruza, ali sav u gvozdenom odilu i pod oružjem. Nazove on Boga vitez, a onaj će:

— Amen, amen i dobro nam došao.

— Bolje tebe našao — na njegov će naš pobro.

— E to valja, ali mene nikad bolje naći nećeš no u ovom dvorcu. Lip je kad je na vrhu bašte, a srebrno mu jezero.

— Kaka bašta, kako srebrno jezero? — začudi se naš pobro.

— Pa ne vidiš da je jezero srebrno — oma na njegov vitez.

Okrene se on u čudu, ali i jeste čudo. Jezero sad zaista srebrno, oko njegov šušte jablani crveni kao žeravica. A za svakog vezan čunjić kao što je ona tri dide i u čunju štogod. Zanimio od čuda ali se vitez, ne veći od klipa kukuruza nasmije:

— Šta se čudiš svemu, ta ovo su konaci srebrnog potoka, a ja sam mu sluga. Ja mu čuvam grad i spremam mu krevet i večeru, čistim čizme i sviram mu dok ne zaspe. Da, da, jezero je srebrno, to nisi odmah vidio, a bašte naše ni natoliko, nego ako očeš pa da ti i bašte pokažem.

Kako ne bi htio. E kad hoće, vitez zviždne, na to iz štale izleti jedan orao i prid njega:

— Kuda gospodaru?

— Na najvišu kulu, pokazacu ovom naše bašte.

Odmah on uzjaši na orla, pa i našeg pobru pored sebe. Orao se zaleti i evo njih na vrhu kule. Tu se sit ne nagleda niko. Grad je na vrhu planine kojoj kraja nema, a ona sva pod baštom od cviča kroz koje teku srebrni potočići, otkud već iz ovog grada, po njima čamci, pisma, lipi dvorci pod cvičem i oko njih lete onake divojke kake je naš pobro vidio još u šumi. Ima tu lipog svega i svačega, ali to sa jednog mista ne sagleda niko sve. Gleda on sad, pa mu sve srce raste od radosti što je to ugledao, kad najedared vitez krene svog konjica doli.

— Vrime je skupo — kaže on ovom kad su stigli doli — vidio si sad sve što ja svakom našem gostu pokazujem, pa ako hoćeš možeš poći u te bašte, a ako nećeš poslaću te za čas otkud si došao. Ali jedno ti kažem, ko ovo jedared ugleda uvijek će ga srce vući ovamo i gledaće da se vrati po svaku cinu, jer to biti mora.

— A ko ne bi išao ovamo, zašto bi se vraćao — začudi se naš pobro.

— Zato što ovuda nije baš tako lako putovati kako ti misliš i kako ti izgleda. Ali to mi se sviđa što ćeš putovati dalje i što si vidio lipotu naše bašte, jer ima ih koji prolaze kroz nju pa je ne vide. E tako, dakle ti ćeš putovati?

— Hoću — kratko onaj.

— E lipo — vitez, ne veći od klipa kukuruza će — vidiš one čamce svezane za jablane, izaberi sebi jednog. U svakojem ima veslo kojim ćeš krmaniti, jedna zlatna kupica, jedna svileni kesica sa nikim čudnim simenom i jedna marama koja ne znam ni ja od čega je, ni kaka je. Skoro svak dan ćeš dugo vrijeme rasprostrti tu maramu i baciti na nju sime iz one kesice. Višeputa ako dobro krmaniš, sime će i samo skočiti na tu čudnu

maramu i izrasće na njoj tako cviče kako nigdi na svitu ne rodi sem na toj marami. Lipšeg cviča i lipšeg mirisa nigdi nema, a ni čudnijeg. Samo se čuvaj, jer ako ne krmaniš dobro ili te sudba rđavo nanese cviče će uvenuti, a to ćeš gadno platiti, a možeš i samu maramu upropastiti, pa dok je opet ne zapatiš, jao tebi. Kupica znaš za čega, pa sad uđi u tvoj čamac i nek te Gospod čuva.

Tako on i uradi, uđe, zahvali se vitezu, ovaj odveže čunj od jablana i dune ga na srid jezera. Kako on došao na srid jezerceta, srebrna voda ga zavrti i nju ponese kroz jednu malu kapiju grada. Kako on izašao iz grada, to nikao prid njim srebrni potok i skakuće niz planinu kroz onu baštu, a čunj sa našim pobrom pliva po njemu. Razgleda se ovaj i uzme kupicu zlatnu turi za pojas, veslo u ruke i krmani, a maramu i onu čudnu kesicu sa simenom turi u nidra. Ide sad on kroz bašte, njima nigdi kraja ne sagleda, a lipote im nikad ne pobroja. Nije njegov potok tu sam; potoci između cviča na sve strane žubore, pa na njima i takih kao on, a i onakih divojaka. Ima koje divojke doliću još ovamo bez čamca. Pliva on tako, krmani, a kako krmani tako iz potoka šika krv. Kad je on to spazio, dograbi iza pasa svoju kupicu od dragog kamena, zahvati iz mlaza i napije se. Kao da je najbilje vino svita pio. Odmah se razveseli i zapiva onu pismu što su tri dide pivale. Piva sad sve ječi, napija se, ali nije on sam. Koliko njih tu ima, ta valjda na svaki korak cviča po dvoje. Vidi on gdi se dva potoka i sastave i čamci plove zajedno, a to na jednom svaki kao on, a na drugom onake divojke.

Prošao njemu tako dan u toj bašti, sve mu novo sve mu se dopada, a kad pogleda gori na hrast njega sve prođe zima, tako je visoko iznad ove bašte na planini. Ova planina kao da je pećurkica na jednoj žilici hrasta, toliki je, hrast sa krunicinim gnjizdom, a i ona bašta je bez kraja. Drugi dan on već kao kod kuće. Napio se krvi iz potoka, zapivao i gotov mu ručak. Plovi on sad kroz baštu, pa primeti da među cvičem ima neki mali dvoraca, a u svakom po jedna onaka divojka. Dvorci maleni koliko samo da divojka stane, ispod praga im teče srebrni potok, za prag zavezan čamac sa svim što triba, a na pragu par opančića. Kako on bolje spazio te dvorce a on oko njih, pa između bokora cviča, krmani, gleda, a i one divojke gledaju, po gdikoj izade, obuje opančiće, u čamac i plovi i sama, a i piva. Kako on među te dvorce čuje iz visoka niku vrlo lipu pismu. Prvo iz visoka, zatim sve bilže i bliže. Obazre se pa ima š'ta i da vidi. Sa hrasta, između lišća tamo gdi su dvori ona tri dide i baštovana gazde od Lipoga carstva lete leptiri ovamo, a na njima jaše ti baštovani. Baštovani malecni kao i ona tri dide, koje su im sigurno glavari, a i oni svi u srebrnom odilu i brade do pojasa, a konjici leptiri im nisu kao drugi lipi leptirovi, no vezeni od samog šarenog cviča. Lete

oni, pa kuda će već u svoju baštu. Pivaju tako, razlete se tako po čitavoj bašti, zatim leptir stane na cvijeće, a baštovani se izgube u cvieću. Naleti tako jedan i više našeg pobre, baš kad je ovaj gledao jednu divojku u dvorcu i vikne na njeg:

— Hej pobratime, ne zaboravi maramu i sime, može ti istruniti u plišnju. Kako on to viknio leptir mu sleti na cvijeće, on odjaši i nestane među cviećem i potocima. Kako ovaj to čuo, odmah se siti i onu čudnu maramu iz nidara, rasprostire je, pa sime iz one još čudnije kesice i prospe po njoj. Kako on sime prosuo na marami niče cvijeće lipo i mirisno a još čudnije no kesica i marama. Od miline ne zna šta bi rado kad je to spazio. Nit bi spavao, ni jio, ni pio, samo bi u to cvijeće gledao. A nije ni marama ma šta. Sad sa cviećem izgleda lipo kao ništa na svitu. Od lipote i zaboravio gdi je. Ogleda se jedared a on ti plovi po svom potoku oko jednog lipog dvorca iz kojeg gleda jedna divojka. Krmani on sad, gleda cvijeće, a sve oko, tog dvorca. Okolo, okolo, pa opet oko njega. Divojka gleda na njega i na njegovo cvijeće, a on opet na nju.

Ne može nikako da se otisne otud kad jedared izviri između cvieća isti naj baštovan što ga je za maramu sitio i vikne:

— Hej, brate, promini u opancima kose, babinu metni u didin opanak, a didinu u babin,

Nije se on mislio, već odmah tako uradi. Kako on to uradi evo ti one divojke iz dvorca, obuje svoje opančiće, skoči u svoj čamac i zaplovi pivajući. Ne plovi ona nikud već do našeg pobre. Cvijeće njegovo naraslo za čas triput veće no što je dosad bilo. Plove njih dvoje sad potok uz potok čamac uz čamac i pivaju kao da iz jednog grla glas leti. Prolaze sad baštom sve lete. Malo posli, izvadi i divojka iz nidara onaku maramu i kesicu sa simenom i evo i kod nje cvijeće. Nemogu se načuditi njih dvoje, otkud cvieća tako brzo rastu, a tako lipo i mirisno. Plove, plivaju iz kupica se napijaju, mirišu cvijeće jedno drugom i veseli kraja nema. Oni bi tako sad išli i gladni i žedni i dan i noć, e ali divojka mora u svoj dvorac čim se noć spusti. Tako ona s prvim mrakom dokrmani u dvorac, a naš pobro za njom, pa i on veže svoj čamac za prag dvorca i tu prespava. Tako to uvik, a ujutru opet u čamac i plove pivajući kroz baštu.

Divojka njega vodi gdi je već poznata i pokazuje mu, a on nju vodi gdi je on poznat. Provela ona njega gdi je on već i bio, začudo sad vidi tamo sasvim drugo nego kad je sam bio, a tako i ona. Idu sad tako zajedno između bokora cvieća, kad jedared zakrmani divojka upravo u jedan veliki bokor, na to i on za njom. Znao je da će mu štogod pokazati. Tako i bi. Ušli u taj bokor, ali ti je to čudni bokor. Spolja cvijeće, a iznutra čitav svit, ali i taj od cvieća. Kako oni ušli, podoše jedno kao i drugo, pa ne znaju ko koga vodi. Tu ti je sve od samih crvenih ružica. Sve, i putevi i kuće, i dvorci i planine, ta sve.

Ne čude se oni sad tome, navikli su već na tako što, al je milo. Trče oni sad kroz ruže livo desno, svud' lipo, kad jedared na najvišoj planini spaze jedan dvorac od ruža opet i mnoštvo ljudi gdi idu u njega.

— Kuda tako žurno — zapitaju jedne.

— U dvor kraljice ovoga kraja.

— A šta je tamo kad vas ovoliko ide?

— Šta je tamo to niko ne zna, ali svaki bi rado tamo bio.

— Možemo li i mi tamo? — zapitaju njih dvoje.

— Pokušajte, pa ćete viditi. Kome je sudeno da tu uđe, taj će ući pa ma noge ukorenio u kamen, a kome nije sudeno taj neće ući ma noge ožuljao do kolina trčeći oko vrata, ovog dvora.

Pokušaće oni da li je njima sudeno. Kako oni to pomisliše, oni već u kapiji dvorca kraljice od ovog kraja. Tu nisu oni sami no stotine i stotine parova. Na kapiji dvorca na tronu od najlipšeg cvića na svitu sidi kraljica tog kraja u odilu od samih ruža. Do nje slugu u odilu opet od cvića. Čim koji par dođe u njezin dvor i poljubi joj ruke, ona otkine po jednu ružu iz svog odila, zagradi s njom u potok ovih došljaka i ponudi ih da to ispiju iz ruže. Kako oni to ispiju i oni se stvore u odilu od cvića, poljube opet ruku kraljici, a ona im pokloni jednog slugu koji će ih voditi kroz njene dvore. I sad tako, dvoje po dvoje prolaze sa slugom kroz te dvore i lipote i lipote. Lipoti nikad kraja i nikad kraja ni kraja. Prolaze, prolaze i ništa ne pitaju, samo gledaju i uživaju. Dok jedared ne dođe smrtn.

„Jeste li to vidili“ — zagrmi onaj čudan glas na ovu dvojicu, koji ne samo da su to vidili nego se opili od gledanja, pa ne znaš da li žive ili umiru.

„Šta . . . kako . . .?“ — trgnu se njih dva. — „A, da, da jesmo, jesmo, kako ne bi vidili. Au Bože, što je to lipo“ . . . — pa će oni hvaliti, ali se na to nasmije podrugljivo onaj strašni glas:

„Šta je, šta mislite vi, šta ste vidili? Ha?!“

„Pa Bože, pa valjda znamo šta gledamo“ — poplaše se oni.

„Znate? Hahaha! Ta pogledajte šta gledate! Jeste li slipi?!“

Zbunili se oni, pa počeli da naprežu oči i Bože sveti, ta od onog sto su vidili ništa nema. Ništa brate, već oni gledaju gledaju u jedan ovakav drum. Drum brate na kojem ide komadić krvi, a ni nije to jedan, već su dva združena, pa iz njih jedan, pa dva i tri mala i cviće, cviće i vično mirisno cviće na tom drumu. Pogledaju bolje, a taj drum se ne miša i ne komiša sa ostalima, nego se niki skrio i zavukao u stranu, pa niko i ne zna za njega. Niko ne zna, ali cvića koliko hoćeš.

„Haha“ — nasmije im se onaj glas, a ono grmi i siva „dakle, tako vi vidite. A šta mislite šta je ovo što sam vam

pokazao, ha? Ništa drugo, nego drum i bašla vašeg najmlađeg brata. Da!"

„Šta je?!" . . . — onoj dvojici otpale usne.

„Da, da" — zagrmi onaj.

„Pa otkud on tu?"

„E, otkud caru blaga?! No, ali kad vi ne znate, ne znam ni ja, nego se sad bolje sitite šta sam počeo, da pokazujem".

„Ali svitla kruno" — ljudi će sad od onog strašila da naprave i kralja — „ali recite nam samo, šta je to s našeg brata. Ta mi bi" . . .

„Šta je?!" — drekne onaj, a kad on dreknuo zemlja se rascipila prid njima. „Vi ćete još zanovetati".

U ove dvojice srce pobiglo na kraj svita. Smanjkali se ljudi, da bi ih dvadesetisedam takvih moglo kolo igrati u makovom zrnu. Ni ne dišu od straha.

Onaj strašni glas se nasmije, da sve gromovi pucaju, pa će opet lipo:

„No, no, neću vam ništa, samo me slušajte. Pamтите valjda, da sam vam crni snig otirao i htio da pokažem kud drumovi vode. Pa eto jedan sam vam pokazao, a sad gledajte druge".

„Hoćemo, hoćemo svitla kruno" — drže se sad njegovog kraljevskog imena, a drhću kao dva deranca. Ta i brata su već zaboravili. Gledaju sad kao da su rajska vrata ugledali.

„Vidite ovo" — pa im strašilo pokaže jedno veliko polje puno klasja.

Ima tu i zlatnog i srebrnog i od dragog kamenja i smitljivog i sve se ono lipi za drumove. Svaki drum se grabi za njih, pa se i tu gaze i lome. Jedni dobiju zlatne, drugi srebrne, treći smitljive; kod jednih rodi cviče, kod drugih, ali to ne zavisi od zlatnog ili srebrnog klasja.

„Vidite li kako se grabe?" — zapita didić, a ono kod svake riči oblak ptica mu izleti iz usta.

„Vidimo, ali zašto se grabe?"

„Zašto? E kad bih ja to znao! Vidite kako trče svi, da što brže stignu? A kuda? Ne znaju ni sami. Svi trče i trče po drumu, a on se uvijek mota na leđa i postaje kraći, a brime sve veće i teže. Ali sad baš gledajte ove što su se već natrčali, sad su stigli u tihe vode."

Pogledaju ovi i gle, drumovi se sad već ne gaze toliko, već u jednoj vodi punoj biserja liho plivaju. Plivaju, plivaju, kad se jedared počela voda smrzavati, snig padati i oni se počеше kočiti. Gdikojem hladno, pa sve jauče, otima se od leđa, ali uzalud, a gdikoji se još raduje kao lud. Tako oni tu, kad jedared natrču ovuda čudne saonice. Ne vidiš ni konje što ih vuku, ni onog što u njima sidi, ta zapravo ni saonice, već samo njihova stopala. Ali kakvu stopalu imaju te saonice! To su dva oštra noža i kuda oni naidu, tu je drum prisichen i nestane.

„Šta je to?“ — povikaše braća sva pristrašena.

„Šta je,“ — didić će — „to je saonik vašeg oca. Kad se budete i vi pod njim, možda ćete onda doznati ono što tražite.“

„Gledajte sad ovo“ — migne on na njih, kao da nas čuje. „Ovo gledajte!“ Šta će oni, vide da s didom ne može šarati, kud im je sad pokazo. Kad im je pokazo, već prido se, a bože sveti, ta sad nestalo crnog sniga, pa opet drumovi. Sad gledajte malo bolje, sad ne idete s drumovima već vidite i gledate, pa opet drumovi. Sve će te sad viditi u sitno.“

Pogledaju oni sad bolje, razrogačili oči što bolje mogu, pa ni da trenu. Osićaju ljudi, da će tu sad viditi štogod novo; da nije tako ne bi im didak ni kazao ništa. Šire oni oči, šire ne bolje i gle, kako oni oči šire, tako i drumovi dolaze bliže i bliže i postaju veći i širi, da se ne vidi što na njima stoji. Sad oni vide svaki drum za sebe i nešto se na njemu stvara. Nisu se tu zato drumovi, rasplesli za njihovu volju, već oni idu svojim putem i dalje, samo se sad jasnije vide i to samo na tom jednom mestu. Čude se sad oni, i ni riči, već samo gledaju, kad ih jedared drumne dida i pokaže prstom na jedno mesto.

„Gledajte sad ovamo!“

Pogledaju oni: imaju šta i viditi. S jedne strane. Trče dva-tri druma, tanki kao žica, vežu noge, a pa njima još posuto trnja, trave od igala, kamenje od noževa; rodi žito a u klasu nisu zrnja već klinci; pada po drumu kiša, a to nije kiša već otrov koji peče; smrzne se led; i na tom drumu trče komadići krvi, na njima vise same krpe, po golom trbuhu se smrzo led, kiša im grize lice, ta žalost pogledati u njih, ali gle, u bašti im cviče rodi. S druge strane opet ide množina širokih mekanih kumašom postavljenih drumova, kumašine šume daju hlad, voda teče kao srebro, a na svakoj čosi vidi jedno sunce igraju komadiće što na tim drumovima trče. Tu ni komadići nisu kao na onim drumovima, već obučeni u srebro i zlato, a na ramenu nemaju glava već sve lipše i lipše svilene marame. Marame na glavi valjda na stotine, kud se okreneš druga i druga i lipša i lipša, a kad se te marame zanjihaju iz njih teče međ kao iz kabla. Oko onih punih drumova nemani đavola, već svi gore priko njih, a oko ovih se sve otimaju i savijaju, samo da bi koju kap meda dograbili i još im nije dosta već, a još i kamenjem i blatom bacaju na one crne drumove. Oni se ni ne obaziru na njih već po iglama i trnju gaze dalje, ne mogu im ništa naškoditi, a oni se onda od muke i jada srde još više gaze priko njih i bacaju se; još više svilenih marama se stvori i međ još više teče, ali kuku, kad pogledaš u baštu onih, kod njih samo kamenja. Što više kamenja bacaju na one osamljene drumove, to više kod njih rodi, a cviču ni traga.

„Jeste li videli to“, zapita njih sad didak, kad je vidio da su se siti nagledali.

„Jesmo“, odgovare oni, pa se okrenu didi, „ali babo to, da na onim teškim drumovima cviče rodi, a tu u svili i među kamen cvata?“ čude se oni.

„Kobo“? didak nesmiye na njih, „tako da vi to niste dobro pregledali: oči su varave dico moja. Srića vam što ste se na mene namirili. Sad ću vam ja pokazati šta je to. „Fić“ — cvičdne dido na to, a ono ispadnu iz oblaka dva vatrena anđela sa vatrenim sabljama.

„Koje da razgolićimo gospodaru“ — poklone se oni prid didom.

„Ti onog crnog“ — dida će jednom anđelu — „a ti onog svilenog“ — na drugog će.

„Biće goli gospodaru, kao naše sablje“ — poklone se opet anđeli nestanu u oblocima.

Ova dva pogledaju kud su to oni nestali, ali ih u to drmne dida i pokaže onamo prsten na drumove, gle, kad su pogledali vide oni ona dva anđela, gdi sa svojim vatrenim sabljama siku, jedan komadiće po crnom crnjem posutom drumu, drugi na svilenom drumu. Siku sve se dimi i puca. To bih u tili čas i anđeli nestanu i gle, nisu ni isikli nikog samo su zderali komadića odilo.

„No, sad gledajte, kad su goli, sad vas oči neće zavarati!“ uskliknu onda dida.

„Bože moj, oni otrcani sad svitle rajskom svitlošću, pogan čovik ne može im u oči pogledati, a kada prođu trnje i kamen se pritvori u zlato . . . A da vidiš one što su bili u svili i među; sad goli, pa ranjavi i gnojavi; onaj rod teče kao med prija, a deru se kao ludi od muha, jer ih peče na vatri sa crnih drumova. Svi koji su dosad lizali med oko njih pobigli u koji kakve jame, samo do glavu spase od one vatre i gnoji.

„No?“ — dida će napa, one — „vidite li zašto tamo cviče rodi, a zašto ovde ne rodi? Oni na crnom drumu misle da su razumili glas očev, a ovi . . .“

„A zar mi ne možemo razumiti?“ prikinu didu ovi.

„E“ — prikinu i dida, pa se zamisli, i onda će: „To zavisi sinovi moji od vas!“

— „Kako od nas?“ — pa će oni još pitati, ali izgleda da se dida nije htio s njima baviti, već pode odmah dalje.

„Gledajte sad ovo“ — pokaže im na drugu stranu. „Pokazaću vam još silu stvari, pa ćete možda sami viditi šta tražite“.

„Mi tražimo, glas očev“ — opet će oni prekinuto.

„Znam, znam samo gdi ćete naći oca? To ni ja neznam, već vi gledajte ovo“.

Šta će oni, vide da tu nema pomoz bog, već pogledaju tamo gdi im je pokazao. Drumovi se viju i komešaju kao perle od sniga, sad gori sad doli i sve se trude da prigaze druge, ali gle jedan dva, svega možda tri drumu se izdvojilo i daleko od ovih

drumova odoše. Svi ovi u gomili gaze kroz bogate šume kroz polja puna zrilog klasja i razne vode, samo ono nikoliko se izdvojilo i otišlo duboko u pusti kamen. Nit žita, nit šuma, samo bistre vode što iz oblaka rosi i goli kamen.

„Šta će ti u tom golom kamenu“ — pomisle ova dvojica, a gle još i tamo se razdvajaju i ako ih ima svēga dva tri i za čudo ne gaze jedan priko drugog; svaki svojim drumom za sebe. Drum suv, pustošan, po njemu samo sinovi ledenog vitra se sigraju a oni komadići skoro goli, a uvijek gladni i izmoreni po njemu idu.

Sad to sve ne bi bilo čudo, ali ti mršavi komadići, misliš jedva sebe nose, a ono svakom na ledima velik stakleni grad sav zlatom okovan. Grad je i velik i težak, sto volova ne bi ga mogli pomaknuti samog, a još u njemu po jedna velika zlatna zmija, velika je kao kakva planina i pod njom hiljade i hiljade malih zmija. To kao da je ništa, tako ti mršavi komadići nose i za čudo u bašti im tako lipo cviče raste, kao da i dan i noć baštu kopaju, a ne grad sa zmijama nose.

Čude se njih dvojica šta je to i kako to može biti, pa će didu zapitati, ali baš u to evo jednog takog gdi drumom gazi njima. Dođe on do njih, ne kaže im ništa i već će proći, kad se oni site, pa će na njeg!

„Amen! Amen brate, kud tako žurno?“

Ovaj ih prvo čudno pogleda, zatim se zamisli hoće li progovoriti ili proći, pa naposlitku smisli i progovori:

„Šta hoćete od mene? Ja vas nisam pozdravio jer sam ja ključ vašeg grada, a bolje da i vi neditate u mene jer ste vi ključ mojeg grada!“

„Ko, mi?“ začude se svi.

„Da, da — vi i svi ovi po drumovima ste ključ za gradove jedan drugog“.

„Kako to“ — opet se začude ova dvojica — „ta mi gradove nemamo, a ni da smo ključ...“, pa će se oni još pravdati, al ih ovaj prisīče:

„Ima li bi da ste ih zatvorili, ali vi vaše zmije slobodno puštate“.

„Naše zmije? . . .“

„Dabome“, opet će ovaj svi misliti da ih samo ja imam!? Vidiš ove zlatne zmije u gradu? Svaki ove ima, samo ko ih ne zatvori u svoj grad, kod tog nisu zlatne, sve crne kao naj-crnji otrov. Viruj, lakše mi je cio grad rešiti sa zlatnim tere-tom pa kamenom putu, nego da gazim kumašin drum, koji bi mi sigurno dopao kad bi grad lupio o zemlju, a zmije pustio u slobodu, zbogom!“ — Trgne se onaj najedared kao da se poplašio — „možete mi još grad otključati, pa će biti muke!“ i s tim ode po drumu kao iz puške.

Ova dva od čuda da oči prokinu jedno vrime su gledali za onim, a zatim se počeli obazirati i gledati nemaju li i oni

grad na leđima i zlatne zmiје. Najviše ih opet začudilo što u ovoj cviče rodi. Šta to sad može biti? Lupaju oni glavu i već i didu zaboravili, ne bi ni znali za njega, da se on sam nije oglasio:

„Čudite se, a?“ — nasmije se on.

Oho, pa tu je njihov didak! Obraduju se oni, kad su ga čuli, pa će odmah njemu.

„Znam, znam“ dida njima odmah — „vi se čudite i ne možete se iščuditi otkud njima cviče rodi, kad goli bosu po zimi onakav teret nose. Je li tako?“

„Tako je“.

„Dabome“ — dida će — „ali u tom nema nikakog čuda“.

„Kako to?“ — sad se ovi začude, baš kao za inat još više.

„Kako? Tako, da to nije čudo za onog ko razumi“ — rasviliti njih onda dida. „Vidite i ovi komadići isto traže glas oca svog — neće ga naći možda nikad, jer ko zna da li će oca naći, ali kod njih cviče ipak raste, jer oni barem misle da su razumili taj glas; oni misle da im je glas zapovidio da u grad crno-zlatne zmiје zatvore i oni to čine. Vidite zašto u njih cviče raste“, — svrši didak.

Huh, huh, kakvih čuda tu čovik ne čuje i ne vidi! Uzbu-nili se oni pa opet nerazume ništa.

„Ali kako to može biti?“ pitaju oni ponovo didu, kao da nisu ništa ni čuli.

Vidi dida što je, pa neće da dvared popuje, već se sad on napravio da nije ništa čuo.

„Gledajte sad ovo, možda ćete tu razumiti štogod“ — pokaže njima dida na jedno mjesto, ko da nije ništa bilo, al' oni neće već bi pitali još. „Gledajte tamo, ako hoćete da vam pomognem“ — zagrmi didak, da se sav klin počeo pod njim lju-ljati, a od daha mu tri gvozdene planine odletile.

Od tog bi se poplašio i sam lofro, pa se ovi okrenu kud im je pokazao, kao iz puške. Nisu se više smili ni pomakniti a ne da su štogod pitali već samo gledaju. Gledaju oni, gledaju, kad jedared vide oni, da zemlja trči s njima.

Iskorenio se velik komad na kojem su stajali oni i didin klin pa leti. Sad prođu kroz velik oblak, sad kroz veliku vatrenu dugu, zatim kroz veliku crnu jamu od istopljene smole u kojoj gori krvavi plamen na zlatnom istopljenom ognjištu. Prolete oni još kroz jedan rumen oblak u kojem na rosnoj postelji zora spava i dođu prid jedan zlatan dvor.

Stane tu najedared zemlja pod njima i oni se sad počnu razgledati gdi su. Pogledaju oni bolje, kad oni vide da iza zlatnog dvora vodi velika zlatna ledina i gle na toj zlatnoj ledini se sad vijugaju oni čudni drumovi s komadićima krvi. Šta će to sad opet biti, pomisle ona dva, a u to će baš i dida:

„Znate li vi čiji je ovo dvor?“ — pa pokaže na zlatni dvor, a po onom sunce trče pa se zlato od miline topi.

„Ne znamo“ — ovi će.

„A zašto ne znate?“

„Ni to ne znamo!“

„E baš ste mi vi ljudi!“ — vidi dida već šta je njegovo. „U ovom dvorcu je kraljica divojaka koje na leđima nose velika zlatna srca i iz njih polivaju drumove što ću vam sad pokazati. Gledajte sad na drumove. Vidite onaj drum što se tamo svitli?“

Pogledaju oni i ugledaju ga pa će onda: „Vidimo!“

„A vidite li kakav komadić po njemu gazi?“

„Vidimo!“

„E onda gledajte!“ — počuti dida.

Drumovi se vijū, gaze jedan priko drugog, gdi koji jedared nestane, to čudo božje. Ima tu i sa svilenim marama i iskidanih i debelih i mršavih ta svi gaze jedan priko drugog samo onaj svitli drum onaj se ne trudi da prigazi koga. Ima takvih drumova malo, jedva dotekne sa sime. I gle čuda ne samo da se trude da prigaze druge drumove već gdigod koji drum niže padne, a oni potrču i svoj drum podmetnu da onaj ne padne sasvim. Pored zlatne ledine đubre i blato, svi se otud koprcaju na zlatnu ledinu, samo oni svitli drumovi se ne otimaju; njih kad gaze, oni još više podupiru one.

„Šta je to njima?“ — čude se ova dva. Svi ih gaze, a svi se još podmeću. Čudni to drumovi, a čudni i komadići na njima. Ima ih malo i to na jednom mali mršavi komad, na drugom veliki debeli, jedan je sav u krpama, na drugom naslagano zlata, svile i biserja, da tri vola ne bi ponela, a drum gdi ravan, gdi bodljikav i grbav a uvijek se svitli kao do se smije. Otkud ta svitlost? Pogledaju oni, traže otkud, kad jedared vide oni čudo; nema po drumu nikakvih komadića, već velika zlatna i svilena srca pa svitle kao sunce.

Protaru oni oči, pogledaju, a ono opet komadići. Opet protaru, opet pogledaju a ono velika srca svitle. Što je to, pogledaće oni na didu, kad tamo dida sidi prid vratima zlatnog dvora i otvara vrata a kroz njih izlaze zlatne divojke jedno po jedno sa velikim srcima po leđima. Sad ti opet čudo: dvor više nije zlatan već od onakve svitlosti, a samo je ledina zlatna, ali i puna krvi od prigazanih drumova. Divojke prilete priko te ledine, sađu u ono blato, skinu s leđa ona srca i počnu iz njih polivati one svitle drumove. Iz tih srca teče bože miris ta mator bi uskrsnuo. Biser i drago kamenje, ta slip bi se nagledao. Livaju oni to livaju, a jedared vide oni: ne livaju oni to na drum već u bašte onih komadića, a te bašte za tili čas narasle u čitave šume cviča, a tim šumama svilene pčele med piju i svitle ptice pivaju kao anđeli u rajū.

„Šta je to?“ — opet se oni okrenili didi.

Gle sad dida ne otvara vrata, nit na klinu sidi, već na visokom tronu od rose i vatrene krvi, a uz njegov kraljica onog dvora. Lipo je Bože, da lipše na svitu nema, a ni dida sad nije mali ni mator, već momak od oka.

„No, jeste li sad razumili šta tražite?“ — odmah njih zapita dida.

„Jesmo li razumili?“ — zblenu se oni.

„Dakle ništa“ — dida će. „E to je zlo; da ste tu barem malo razumili, ne bi morali ići dalje, ali ovako ćete se morati dalje sami mučiti i učiti dok do svog brata ne dođete. Vidite ove svitle drumove“ — opet će dida, na drumove — „oni misle da su najbolje razumili glas oca svog. Vi ste se čudili što se oni daju gaziti i što u blatu side, kad bi mogli po zlatnoj ledini gaziti, ali to nije tako: vidite kako njima cviče rodi. Njima je ono blato zlato, kad ih gore oni su onda iznad svih drumova i oni misle da im je glas oca to zapovidio.“ Stane malo tu dida, pogleda na ova dva, ali odmah uvidi da još ne razume. „No ništa bože“ — svi sad pođite s Bogom. „Nemojte se nikad obazirati dok ne dođete do jednog dide koji sidi u svilenom snigu, a medenim ledom je obučen, a grije se na vatri koja je od rose naložena i zlatnim dimom vije. Tu kažete da sam vas ja poslao, a on će već znati svoje. Jeste li razumili?“ — zapita njih dida onda, — jer ja sam sve moje već pokazao.“

„Jesmo“ — kažu oni — „ali ovo . . .“ — pa će pitati i pogledati natrag na zlatnu ledinu.“

„Ne, ni za Boga!“ — vikne dida kao oparen. „Nisam vam rekao, da se ne smite obazirati.“

„A, zašto?“ — uvuku se oni.

„Nizašto. Kupite se ali odmah!“ — rasrdi se dida. „Tu, iza dvora teče jedna crna široka voda, priko nje nema nigdi ćuprija, samo su udareni visoki kočiči. Svaki kočič je korak jedan od drugog, a svaki je zapravo vrh jednog noža, ali vi se zato ne bojte. Koračajte po njima što brže, ali da se niste okrenili. Jeste li razumili?“

„Jesmo.“

„Onda se kupite!“ — zapovidi njima dida, a u tom času nestane i dvora i sniga i prid braćom se ukaže ona crna voda.

Svud okolo vočke od mraka, mrak sazrijao pa kako vitrova dica u igru, a mrak pada na zemlju kao zriile kruške. Šta će oni sad? Sve to tako najedared se stvori, pa se ljudi zbunili malo. Udare oni na poslitku po obali te crne vode i jedared ugledaju te dugačke kočiče. Kočiči su to dopola — nema brate taki vrh ni jedan nož, pa da su ga stoputa oštrili. Poplaši se čovik kad ih i iz daleka vidi a još kad pomisli da po njima mora gaziti. Ta proboli bi ih do glave čim stanu. Ušlo srce u pete i ovoj dvojici kad su to razabrali, pa kurtala i glasa

očevog i svega, Braća bi se već i vratila. Ne kaže ni jedan ni riči, al borme obadva to misle samo čekaju jedan drugog, koji će prvi navaliti. Idu oni tu doli gori, okreću se i gledaju s jedne i s druge strane, nisu li možda tupi vrhovi, ali bome oštri sa svih strana šta će nema pomoz bog, već jedared izustiće stariji.

„Znaš šta brate, da mi ni ne idemo dalje, tu bi zube ostavili, već da se mi vratimo!” Kako on to izusti, a onaj jedva dočeka pa ti:

„Ja ne marim!” E ali odmah se dositi jadu, dida im je zapritio da se ni ne obazru a sad još ako se vrate. Vide oni da tu nema drugo već se priko kočica gaziti mora. Crna voda grmi uji doli, kao da se gromovi za večerom grabe za zalogaje, a crna je kao sto vragova. Šta će, priporuče oni dušu Bogu, stegnu kajiše pa kud pukne.

Krenu se oni na poslitku i stanu na prvi kočic. Ali gle čuda, kad su stali, istina bode, ali ni obuću nije probo. E hvala tebi Bože, kad su oni to vidili, a oni se uputili pa sve grabe po kočicama, da što prija produ. Kako oni dalje idu, crna voda sve više uji, pa drma kočice, misliš sad će pasti, ali ti oni samo gaze. Gazili oni tu dugo i dugo, kad jedared prišli oni srično i stigli na jedan crni kamen. Ogledaju se oni, nema li tu one vatre, ali okolo mrak kao u džaku. Zahvale se oni bogu što su srično prišli, ma o odahnu, pa krenu dalje po tom kamenu. Idu oni sad dalje, ogledaju se svaki čas ne bi li ugledali onu vatru i tako dođu oni do kraja tog kamena. Sad kamena dalje nema, već dalje idu niki dugački kamenčići jedan do drugoga, crni kao i onaj, a oštri kao oni kočici. Sad se nisu više mislili već udarili oni po tom oštrom kamenju. Idu oni, idu, kad se jedared počelo kamenje pod njima ljuljati. Pogledaju oni šta je to, a to nije nikako kamenje već zupci od grabalja. Jedan veliki crni zmaj grabi s njima pa se dere do zla boga kad je ove spazio. A još šta grabi? Ne grabi on ništa drugo, već tu njiva na kojoj je pokosio mrak, pa sad grabi strnjiku, da i vršalj od mraka skupi u snopove. Vlače od mraka svud okolo, a po zupcima grabalja se igraju mali snopovi i drmaju ih da ona dva padnu. „Sad ćemo pasti, sad ćemo pasti” — ohladi se krv u ovima, kadgod se grablje jače zadrmaju. Pali bi oni tu u mraku, ali na sriču kad onaj grabljama povuče kroz strnjiku, oštane praznog mista i kroz njeg padne tu nika svitlost.

„To je sigurno svitlost planine od žeravica”, — kaže stariji kad je prvi put ugleda.”

„E, ako je tako, onda se ne bojim” — drugi će.

„E, kad se ne bojite, onda đavo nek vas nosi”, — rasrdi se onaj, zmaj što je grabio, pa zamahne grabljama i odmah ih baci.”

Kako on njih bacio, a oni se našli na jednoj planini od gvožđa. Šta je to? Pogledaju se, a prid njima side tri mrava od žive žeravice i ručaju svaki po tri zrna žeravice.

„Stigli ste?“ — ozovne se jedan mrav na njih kad ih spazio.“

„Jesmo kako vidite?“ — svi će — samo ne znam gdi.“

„Pogledajte“ — na to će ovaj mrav, koji je bio najstariji od ona tri. „Ta planina od gvožđa na kojoj stojite, to je jedan klin na livči od naših kola.“

„Od njihovih kola?“ Pogledaju oni, a ono zapravo gvozdena kola da većih nema, a oni stoje na klinu od livče. Tu se oni čude, a u to mravi sručili ona tri zrna žeravice, pa će najstariji:

„E, braćo, naručali smo se, sad da se upregnemo...“

Odmah oni skoče i kakvi su mali upregnu se u ta velika kola.

„Šta će to sad biti?“ — začude se ova dva.

„Ta ništa brate“, na to će mrav, „samo ćemo vas mi sad nositi na našim kolima!“

„Vi ćete nas nositi, vi ćete ova kola vući?“ — stanu se ovi krstiti, a mrav će:

„A da ko? Ne brigajte vi ništa, već se samo čvrsto držite!“

Kako on to izreče, upru ona trojica s onim sitnim mravečijim nogama, a velika gvozdena kola sve lete. Ova dva od čuda da umru. Kola lete priko dolova, priko planina, šuma i ritova kao da ih sto anđela voze. Mravima ni brige, već se još smiju što se ovi čude. Vozili se oni tu dugo i dugo priko jama i sto čuda, kad jedared stigli na jedno ravno polje od same šarene kumašice, pa kola sama trče. Svud po polju lipe šume od šarene svile, vode od meda teku a oblaci od leptira se igraju. Trčali oni po tom polju i dugo su slušali kako plamene ptice pivaju, dok nisu stigli do jednog velikog jablana od crnog mramora. Jablan visok do neba, a svitli se ovaj crni mramor kao najbolje ogledalo.

„E, tu ćemo se malo odmoriti i točkove namazati“ — vikne tu onaj mrav i zaustavi kola.

Ispreagne sebe skine torbu s leđa izvadi dvanaest zrna žeravica i na svaki točak metne po tri, i sam pojide tri, zatim se opet upregne.

„Šta ćemo sad?“ — zapitaju ova dva.

„Ići na ovaj jablan“ — mrav njima i stim kola krenu.

Počnu oni trčati oko jablana, okolo, pa drži okolo i opet okolo i opet okolo i sve brže i brže, kad jedared ne trče oni okolo već oni idu gori po jablanu. Samo okolo i okolo i jedared prođu oni kroz jedan vatreni oblak, pa da vidiš čuda. Stigli oni na vrh jablana, a tu samo tri crna lista, al' na ta tri lista čitav svit. Na sridini veliko jezero, voda u njemu kao da se srebrn misec rastopio, a u vodi plivaju ribe od zlata i od kao krv crvenog zlatnog kamena. Svud oko jezera planine od crnog kao već dragog kamena i iza njih gori vatra, koja zlatnim i krvavim dimom vije. A još ostrvo što na srid jezera biži!“

Ostrvo nije ništa drugo nego po jajeta od dragog kamena kao nebo plavog, a na njemu dvanaest zlatnih jablanova i pod njima side dvanaest vilenjaka, koji sviraju u vitrovite frule. Oko jezera opet na svaku frulu po dvanaest vila igra. Vilenjaci kako sviraju složili su krajeve frula više ostrva, pa se iz njih vije gori zlatan končić i na njemu lebdi zlatna jabuka.

Kad su mravi tu stigli s kolima oni odmah daj po tom končiću i popnu se na vrh zlatne jabuke, baš do njezinih usta. Tu se najedared razgoropade, propnu se i trgnu kolima, a ova dva padoše i mravi s kolima uju! nestanu. Oho! skoče njih dvojica na noge, pa će pogledati gdi su, a ono brate ledina od svilenog sniga, i kumašine krvi, po njoj zlato cvata, a na sridini gori vatra od rose koja zlatnim dimom vije i više nje zabijen klin na kojem sidi didičko i onaj prvi, pa se grije.

„Hvala Bogu tu smo!“ I odmah oni potrču do te vatre. — „Hvaljen Isus slatki i dragi dida naš“. — Odmah oni didi poljube ruke.

„O Amen, amen dico moja“. Pomiluje njih dida, pa diste tako dugo već? — Ta eto na putu. — No ništa, ništa, nasmije se dida, hajte malo ugrijte se i vi; tu je snig pa možete ozebsti!“

„Ne marimo!“ pa ti se i oni počeli grijati, tu se oni griju, razgovaraju, dida ih pita kako su prošli na putu, oni njemu sve redom po istini kažu. Nisu mu pričutali ni to, kako su se poplašili od kočića i već htili natrag pobići.

„E da ste to uradili“, kaže njima dida kad je to čuo, — „nikad više ne bi bili ljudi“.

„A zašto?“

„Zato, što drugiput ne bi smili ni dotle doći“. Druga srića vam je opet to što ste na grabljama onog zmaja poznali svitlost planine od žeravica.

„A zašto to?“ opet će oni pitati.

„Zašto? Ta zato jer bi drukčije zmaj s krvom što od mravljeg brašna peče vašu pečenicu večerao. No ništa, ovako je sve dobro. Jeste li se već nagrijali?“ zapitaće dida.

„Jesmo“, kažu ovi.

„E kad jeste, onda da čujem zašto ste vi došli. Kako ja znam vi tražite vašeg oca, jer hoćete da doznate šta je njegov glas htio reći: Je li tako?“

„Pa nije baš tako slatki dida naš“, — oni će — „jer mi ne moramo baš oca naći . . .“

„Ja mislim, da baš ni ne možete“ — nasmije se dida — „ali tako bi najbolje mogli doznati šta mu je glas htio reći“. No sad svejedno vi bi taj glas htiti razumiti pa?

„Da dida naš slatki i rodeni!“ potvrde oni.

„E onda smo tu!“ potvrdi i dida. „Sad koliko vam ja mogu, ja ću vam pomoći, a vi dobro oči otvorite. Hoćete li?“

„Ta kako ne bi dida naš slatki i rodeni!“

„Onda pazite!“ Moj brat vam je pokazao šta kod njega ima, a ja ću vam pokazati šta kod mene ima, pa ćemo se već pogoditi!

Ućuti on sad, pa počne trabunjati po svojoj opakliji. Izvadi iz džepa jednu lulicu od kukuružne s kamišom od zobne slamke, napuni je s rosom i pripali, na vatri. Povuče dvaput-triput, zatim počne puštati dim i kroz nozdrve i kroz oči i kroz uši. Ova dvojica razrogačili oči pa samo gledaju, a dida se smijucka. Na jednu nozdrvu mu ide zlatan dim, a na drugu krvavi. Tako i na oči i na uši. Dim se malo posli izvio na široko i na daleko, pa se sastavio s onim dimom što se vije iza crnih planina i napravio lip oblak. Tako je to trajalo jedno vreme, kad dida pristane puštati dim i pokaže njima jednu stranu.

„Gledajte sad za mojim prstom!“

Pogledaju oni za prstom, a na prstu čudo, a nije to na prstu, već tamo gdi je prst upačio čudo šume, planine i ritovi, a i bogate njive i vinogradi. Sve ti je bogato i puno svega i svačega, ali to sve ne bi bilo ništa, da i tu nema onih komadića. Komadići i tu pa gdi manje gdi više. Gledaju oni, gledaju, kad jedared ugledaju oni jednu veliku ledinu, trava masna i debela na njoj, da je lipo gledati. Ledina lipa, ali ti po njoj čudo. Sidi tu jedan omali komadić, pa ovih samo ždere, prid njim je već velika rpa kostiju, da se kuća ne bi vidila od njih. Rpa ovih veća i veća, ali on nikad ne pristaje već samo ždere, pa ni ne žvače, već čitave komade guta, samo da bi što više proždri. Po ledini tri velika čobana goje za njega ovce, a jednu po jednu zgrabi i ždere meso sa kostiju i tako s kožom zajedno proguta. Čudo božje, ovako što nikad nisu vidili još, kad su bolje pogledali onom s prstiju kaplje mast na one kosti, i gle od te masti naraslo lipo cviče na kostima, a od kamena ni traga. Šta je to sad? Ždere čovik i vunu i criva i prisno meso, a cviče mu raste.

„Šta je to?“ na didu će oni.

„Sad ne znate pogledajte mu komšiju“ onda će na njih, a ne odgovara na pitanje.

„A gdi mu je komšija?“

„Evo tu“, opet dida prstom a na prstu mu se stvori jedan velik kamen na tom kamenu jedan komadić. Pogledaju bolje a ono kamen ni nije na prstu već digod daleko, strašno daleko, gdi ništa okolo nema, samo taj kamen. Šta će pogledaju se oni u taj kamen i sad smotre. Na kamenu sidi taj komadić ni ne sidi već mota svoj drum na leđa, a prid njim tri zrna žita i to mu je sva hrana. Tri obična zrna žita i to ne poide la jedared, već samo odvali svaki dan po jedan mali komadić i od tog živi.

„Kako to može biti, od čega ovaj živi?“ začude se njih dvojica i okrenu se didi“.

„Evo on će Vam kazati“. Pa njima dida opet tamo prstom, a to sad na prstu nije kamen već šuma od cviča i na njoj isti onaj komadić s tri zrna žita. Šta je to sad, jeli to san, ili šta? protaru oni oči a to opet tako“. Opet oni protaru oči, opet pogledaše i opet, a onaj u samom cviču. Trli bi oni tu oči i čudili se Bog te pita dokle, da se dida nije na to nasmijao:

„Ej, ej, dico moja, vidim ja, da je tu sve badava. Vi ste htili, ali do planine od žeravica niste sami došli. Ajd, svejedno, još ću Vam pokazati štogod, pa ako ni onda ne razumite glas oca Vašeg, onda šta Bog da“.

„Šta to, dida naš?“

„Evo ovo“ — pokaže onda opet dida — „ovo je treći i posljednji komšija na ovom ataru!“

„Pokaže se tu odmah jedan bogat gazdaluk, u njemu puno svega i svačega, ali ti svi ovi komadići drpavi i mršavi, kao da su sto godina болоvali, a samo je gazda u redu. Gazda je tu otac, on bdi je i dili sve, ali on ne daje i ne dili ništa. Ima tu žita, kukuruza i svega, ali je to zakopao u zemlju, da mu se sinovi ne bi napili. Ima sto i sto debelih svinja, ugojili se, tribali ih prodavati, dukate bi kolima dobio za njih, ali on ih zatvorio u dubok bunar i ne smi ih pokazati, da sinovi ne bi kojeg prodali ili zaklali. Sve ti to po zemlji i po podrumima i bunarima trune, a na toj truleži cviče raste. Sve trune, niko se ne koristi i matorom komadiću, što se po truleži koprca opet cviče raste.“

„Je si to vidio“, stariji će, kad je to vidio.

„Jesam“ mladi će, ali se isčuditi ne mogu, odkud onom u truleži cviče raste.

„U taj razgovor se i dida umiša: Dakle, kako vidim, vi ni tu niste našli ono što tražite. To sam znao, već kad sam pokazao drugog komšiju, ali svejedno, niste vi tom krivi“.

„Pa šta ćemo sad, hoćemo li morati još i dalje ići?“ — uplaše se oni da neće morati opet po noževima i crnim vodama.

„Vidi dida šta je, pa će onda: Još malo, samo još malo! samo još malo!“

„A ne bi li se mi malo mogli odmoriti?“ — oni bi samo, da što kasnije pođu dalje, kad već moraju još malo. Mi bi kažu malo prospavali, pa da produžimo kad se ispavamo. Možemo li?“

„Ali baš borame ne može“ — nasmije se dida.

„A zašto?“

„Pogledajte zašto:“ na ovom drumu nema tog, da možeš prikiniti put, sisti i malo se odmoriti, on se stalno namata na leđa. Kad bi se to tako moglo, svaki bi se izvalio i prospavao dok rđava vrmena ne bi prošla, dok drum ne bi pritrćao priko noževa i crne vode i onda bi nastavio s namatanjem tamo gdi je pristao. Ne može braćo, i baš možda je ovo jedna od najvećih nevolja na ovom šarenom drumu. Eto — pokaže njima

na leđa — pogledajte, koliko Vam se već namotalo sigurno već polovina.

Kad oni pogledali sebi na leđa, a njima čitavo klupče namotano, pa napravilo guru. Ao bože, pa i oni po onakvom trče, ko i oni komadići!

„Dabome, to je tako“, dobrostivo im se nasmije dida. „Da, da, Vi to niste ni znali. A šta mislite di ste vi sad? — zapita on njih kad su se isčudili“.

„Pa di bi mogli biti? — misle se“.

„Vidi dida, da neznaju, pa će im onda kazati:“ mi smo sad u jednoj dolini one velike svitile planine od žeravica, a ta planina se nalazi u svakom od ovih komadića, u svakoj njihovoj žilici, samo se ona ne da uhvatiti, ni naći. Ona samo svitli u tim komadićima, a oni naznaju ko je i od čega loži. Šta velite vi na to?“

„Ovi se zblenuli od čuda“.

„Čudo, čudno!“ — drugo ništa ne znaju kazati.

„Čudno, dabome — i dida će onda — nego da mi to ostavimo i da radimo dalje vaš posao“.

„Šta ćemo sad?“

„Putovati!“

„Kuda?“

„Tamo gdi ću vas nagraditi za vaš put“.

„Nagradićete nas, dakle naćemo šta tražimo i moćemo tako ići po drumu od početka, kako treba . . .“ pa se oni počeli radovati, ali ih dida prikine:

„Od početka, đavolsku mater“.

Vi sami niste našli, što ste tražili, ali zato, što se toliko potrudili, ja ću vas uputiti koliko mogu, ali to ne za vas, nego zato, da vaša unučad ne bi morala opet tumačiti, a da vi možete početi opet iznova tog nema. Kad ti se ovaj drum jedared namota na leđa, nikad više ti se ne odmota. Što si jedared prigazio priko njega, tamo ti noga više ne korači. Možda je ovo druga i najveća nevolja ovog druma, jer kako bi to zaista dobro bilo, kad bi se svi prvo mučili po kamenju u bašti i vidili kako je to teško i naučili kako se od tog može oprostiti i onda opet započeti gaziti drumom! Kad bi to tako bilo, onda bi svaki drum bio od kumaše, na svoj dužini bi igralo sunce, na svakom zavijutku pivalo proliće; ali to nije tako.

„Dakako?“

„Bog bi ga znao kako je dicio moja, ali ni ja neznam“ — tu i dida dođe u plitko i stane se spremati za put. „Radujte se kaže ovima, jer dalje se sad nećete morati bojati ni mučiti po ovom putu di ću vas sad ja voditi, jer ste to zaslužili dosadašnjim mukama. Da ste sami stigli do žeravine planine, ne bi se morali ni dovde mučiti, ali svejedno.“

„Pa dabome“ — ova dva će, ali dida sad ni ne gleda na

njih, već u spremanje. Dida će se spremati, ali svi su sad zna-
tiželjni, ne da im davo mira, pa ga opet počnu nazlabati:

„Jelte dida naš slatki i rođeni, ne bi li Vi nama, ili ne bi
li mogli odud sve u naprid viditi, pa onda putujemo, da znamo
unaprid šta će biti?“

„E dico moja“, kad bi svi mogli unaprid sve viditi, onda
bi sve bilo u redu. Onda ne bi morali ništa tražiti, ne bi se ni
kajali ni plašili, jer bi sve rdavo izbigli, znali bi kako će te
kamenje obući i rodilo bi samo cviče i sjalo bi nad svim dru-
movima sunce, još ako bi otac vaš gdigod zaklao mrak, ali tog
nema. Ovo je treća i opet najveća nevolja drumova. Nema tu
dico šaranja mora se putovati i tražiti, a unaprid nema
ništa. Ali sad me više nemojte pitati, dok ne stanemo putovati,
jer ćemo se ovako dugo zadržati“ opomene njih još dida i sad
baš ozbiljno se počne spremati.

Ostavi on svoju lulicu, okrene se na sve strane i počne
vući u nos u oči i u uši onaj zlatni i krvavi dim. Vukao on
tu njeg jedno vrime, kad jedared sve se rasčistilo i samo tamo
daleko se još vije dim od onih vatra. Kad je dida s ovim bio
spreman on izvadi opet svoju lulicu, ali sad ne zapali u nju,
već zvižne. Kako on zvižnio, a njegova vatra bukne, iz nje
izlete dvi žeravice, a to nisu žeravice, već dva anđelka sa dvi
zlatne jabuke.

„Šta zapovidate“, slete oni prid didu.

„Šta zapovidam“ otvorite vaše jabuke i pokrite moju vatru,
da se ne smrzne, jer ja ću putovati, neće imati ko da je loži.
Ajd momci, samo dobro uradite, zapovidi dida.

Kako on to zapovidio, a ona dva anđelka otvore svoje
jabuke i počnu iz njih sipati štogod na vatru. Šta je to? Daj,
pogledaće ova dvojica bolje, a kad tamo iz jabuka teče lugavi
biser i pokriva vatru, da bi žeravica bila sačuvana. Sipa biser
bez kraja, dok naposlitku nije bila sva vatra zatrpana, pod
čitavim brigom lugavog bisera. Zatvore onda anđelci svoje ja-
buke i:

„Gospodaru, gotovo je! jave didi“.

„E kad je ovo gotovo, onda još javite, mojim kočijašima,
da odma dođu. Znate kojima triba, onima što pod modro svileno
nebo voze. Odmah nek su tu!“

„Biće tako gospodaru“ poklone se anđelci i nestanu.

„Šta velite na moje sluge?“ zapita će dida ovu
dvojicu, kad su anđelci otišli.

„Čudno je, bogme čudno“ samo se čude svi, a dida na to:

„Još će biti čudnije na ovom posljednjem putu kroz naše
carstvo. Samo dok dođu moji kočijaši... a evo ih već i idu“.

Okrenu se svi na tu stranu, a oči da ti iskoče od
čuda... Kakva kola, kakvi kočijaši?!... Kola od živog pla-
mena, čija je mater bila vatra i svitlost, a upregnuto dvanaest

takvih anđelaka, i svaki od njih svitli kao tri naša sunca. Zvijaraše oni kroz oblake i evo ti njih prid samog didu.

„Gospodaru u to carstvo nam nikad ne dosadi ići, nit nam se tabani od druma podbiju“ progovori prvi anđelak, kad su stali prid didu.

„U tom carstvu se sve rane liče braćo moja, zato vi ne osiđate podbijene tabane. No ništa sad će dida na ovu dvojicu, sidajte u kola!“

Kola vatrena, vatra sve žeže, ali šta će braća, već će sisti. Ne kažu oni didi ništa, već se lipo skupe pa skoče u kola. Kako oni skoče u kola a tu i dida i kola krenu. Ne peče to ništa, kao da ne sidiš na vatri, već ti samo dobro, kao da si na prolićnjem suncu. Anđelci zapeli, kola sve letu. Kako oni trče, a plamen za njima vijara. Trčali su oni dobar komad kroz didinu ledinu, kad se najedared našli na nikom drumu od rumene krvi, oko toga plamte stalni i vatreni oblaci. Drum ti ide doli gori kroz te oblake, a kuda njihova kola protrču tu se oni oblaci razgoropade i razigraju. Sad ništa, gaze oni tim drumom, kad će jedared zapitati oni dide, šta je to.

„Šta je?“ dida će „da vi to znate. Ispod ovog druma od rumene krvi, što kroz zlatni plamen vodi i priko kojeg mi gazimo, idu svi oni drumovi i po njima komadići. Ali zato ništa, mi njima nećemo naškoditi“.

„Prošlo u tom i vrijeme a anđelci sve lete, kad jedared oni stigli do niskih ritkih oblaka, kroz koje se vidi ništa strašno crno. Crno, gadno, a visoko i široko da ga sagledati ne možeš, a strašno da ga se naplašiti dosta ne možeš.“

„Šta je ono dida naš slatki i rođeni, valjda nećemo i tamo ići?“ uplaše se ova dvojica kad su to ugledali.

„To je carstvo mraka“ kaže njima dida „i mi ćemo ići tamo, ali vi se ništa ne bojte. Mi ćemo tamo prići priko jedne gadne ćuprije, ali zato ništa“.

Kako on to izustio a oni već na toj ćupriji. Ćuprija trula od samog smrada skovana, đubre cvata na njoj, a zmiije i žabe se viju kao oblaci. Pod ćuprijom sami crvi i crkanćine, ali kuda ova kola produ tu se sve sprši.

„Vidite to crno carstvo“ produži njima dida „to su žitnice, šume i vinogradi cara Mraka. Sad su velike do neba i do pakla, misli čovik da neće moći proći, ali pogledajte sad, šta će biti.“

U tom oni već prid velikom šumom mraka i misliš kola će se udariti u drva al' kako oni bliže a šuma sve manja i manja i kad oni stigli do nje, a ona tako mala da gaze po njoj, što oni bliže, a mrak i crno sve manje i manje i jedared trče oni po crnom ledu, koji svitlu kao u ogledalo. Vatreni anđelci u kolo trče po ledu, a slika sa njima kao u ogledalu. Jedared se počnu i svud okolo javljati vatreni anđelci, ali ti oni ne vuku

kola, već vatrene sabljetine i napravili okolo prsten pa sve bliže i bliže dolaze kolima.

„Šta je to dida naš?“

„Car Mrak se uplašio, to je“ odgovori dida. „Jeste li vidili kako je velik bio, sad se toliko poplašio, da se od bojazni smrzo. No ništa, on nam pobići neće, jer će ga one moje sluge sa vatrenim sabljama dotle goriti, dok ne bude mali kao makovo zrno. Pogledajte ga već kakav je!“

Pogledaju oni a od crnog leda još samo komadić pod njima i prsten anđelaka sasvim mali.

Malo posli led postane još manji i prsten s njim i malo i malo, pa leda nestane. Kako leda nestane, a oni anđeli sa sabljama odlete prid kola, stanu u dva reda i postavе sablje više glave; iz sablje sune plamen, a kola didina pritrču priko sabalja i plamena i nadu se prid jednom kapijom od samog svitlog bisera.

Na svakom biseru side dvanaest vilenjaka i sviraju u biserne frule, a na svakoj fruli igra kolo od dvanaest vila obučениh u bile i crvene biserne ruže. Pisma iz frula vilenjaka se splela sa kosom vila i pokrila sve nebo više kapija.

„Šta je ovo?“

„Vidićete“ i dida ne zaustavi tu kola, da se ovi čude, već utira kroz tu kapiju.

Kad su ti ušli kroz tu kapiju, a tu ti čudo, da lipše na svitu nema. Okolo more rumene krvi u kojoj vriju krvavi biseri i drugi kamenovi, a više tog okruglog mora nebo od čiste plave svile i na nebu četri zvizde i jedno sunce, kako na onom svitu nema. Didina kola zagaze u to more od krvi i okolo, okolo, dok ne dođu na sridinu i tu stanu. Kako kola tu stala, a na krajevima mora izniknu didini sabljari i počnu plamtiti između mora i bisera krvavih i plavog svilenog neba. More okruglo kao prsten, a nebo kao po jabuke, a one zvizde, pa još ono sunce! . . .

„Jeste l' vidili ovo,“ — okrene se dida onoj dvojici, kad su kola stala — „ovo je carstvo svitlosti, ovo je posljednje misto u koje ćete stupiti nogom u našem carstvu. Da ste sami došli bolje bi razumili, ali sad svejedno... Gledajte dobro i pamтите još bolje. Vidite onu zvizdu“ — pokaže im na prvu.

Pogledaju oni pa će: „Ne vidimo, jako trepti...“

„Dobro, pogledaćemo je iznutra“ — stim dida izvadi svoju lulicu i zviždne. Kako on zviždne, ona zvizda se rastvori u dvoje i sve se pokaže šta je unutra“. Tu ti sto čuda, ta hiljadu čuda, ali ni jedno ružno. Žito kao zlato, grožđe kao rosa, voćke kao gromovi, a trava ko mekana zora. Nebo od krvi i zlata, a pokriveno sve medenim pčelama i svilenim leptirima. Svud okolo se vide zlatne i staklene planine, a među njima se igraju srebrni potoci u kojima se umivaju svilene srne i hlado-

vite šume. Svud po tim igraju i veselo se smiju zdravi momci i divojke, obučeni u cviče, nakićeni zorom, opasani mladošču. Nigdi na svoj zvizdi nema ni jedne bake, ni jednog diđe krivih leđa, već sve milo i lipo, do sto čuda. Momci i divojke kad pivaju, duša ti se od miline topi. Sad to nije ništa, ali ti u sridini šuma, vinograda i svega stoji na ledini od plave svile i crvenih ruža, zlatan dvorac krvlju obavijen u kojem je kraljica sva u svitlom obučena i pod krunom u kojoj je sav biser i sve drago kamenje svita i svi lipi ukrasi lipe suze svita.

Ovi ne mogu da se nagledaju i da se svemu načude, kad jedared dida izenada zviždne, zvizda se opet zatvori i zatrepti, da ovi nisu ništa više vidili.

„Zašto ste dida naš već zatvorili?“ — nepravo ovima ali ti dida:

„Zato što ste dosta vidili i što vam i drugo imam pokazati i što šta vam još kazati. Šta velite na ovu zvizdu?“ još ih zapita. Šta oni mogu kazati, već:

„Lipa je, gledali bi je sto godina,“ — i već svake hvale.

„A znate li vi šta je ovo?“ — dida će onda. — Ono je zvizda Lipote. Ta kraljica, to je Lipota, a sve drugo to su njezini snovi. Ona svaki dan spava kao i mi i uvijek usni štogod lipog i to se stvori prid njom.“

„Baš zapravo?!“

„Baš zapravo“ — klimne dida, — „Nego, sad čujte zašto sam vam sve ono pokazao. Pogledajte na kraj mora ispod zvizde Lipote, vidite li tamo štogod? Pogledajte dobro.“

Pogledaju oni, a kad tamo: „Ta vidimo“ — kažu — „A šta vidite?“ — dida zapita ko da on ne zna. — „Vidimo mnoge i mnoge drumove, koji se dižu prema zvizdi Lipote, pa gdikoji dopre do nje, a gdikoji padne natrag u more.“

„Tako je“ — kaže dida — „i eto zato sam vam pokazao, da bi vas lakše mogo uputiti u glas vašeg oca.“

„A čućemo ga!“

„Nećete!“

„Pa kako onda?“

„Sad ćemo gledati drugu zvizdu“, — napravi se dida kao da ništa ne čuje i opet zviždne.

Kako on zazvižde, a u to se rastvori druga zvizda. Ta ti isprva, ni nalik na prvu, već ti tu sama pustinja, nigdi ni travke ni vodice već sam kamen i vrućina. Po tom kamenu batrga jedna žena i njezino malo dite, ali već jedva idu od žeđi. Usta im se sva spekla, dite jauče da ga je muka slušati, a i mater već jedva drži samo ne smi jaukati, da ne bi još više dite uplašila. Kad su to vidila ova dvojica, oni se odmah rasplakali i počeli didu moliti, da im odnese koju kap vode.

„Čekajte samo i gledajte“ — na to će dida.

„Šta će oni, krivo im, ali pomoći ne znadu. Gledaju oni sad dalje, kad jedared dite palo, pa će već umreti. Mater šta će sirota, plakala bi, samo da koju suzu kapne na jezik svog diteta, ali ne može. Šta će, šta neće dite joj već umire, oči suve ko barut, već ona dograbi dva velika kamena i počne žuljati svoje oči i na veliku muku kapne suza ditešcu na jezik, kad bi već umrlo. Ja brate moj, samo je jedna suza kanila, ali od te se čudo napravi. Kako ta suza pala ditetu na jezik, ono oživi, a od pustinje se stvori pravi raj i u njemu sami veseli i zadovoljni ljudi. Tu ti se stvorila i zvizda lipote i sva lipa čudesna od one suze. Ona jedna suza, pa tako čudo uradi.

„No, jeste li to vidili?“ — dida će na one i zviždne, pa se i ona zvizda zatvori. I onu sam vam kao što ću i druge pokazati, samo zato što se drumovi pentraju do njih. Vidite, i tu se penju i gdikoji dostigae, a gdikoji spadne. Vidite.“

„Vidimo.“

„A znate li, šta je ovo?“

„Ne znamo.“

„To sam znao. Ovo je zvizda Dobrote, a ona žena sa suzom to je kraljica Dobrote. Kadgod onu jednu suzu kane, to je čitav svet dobrote.“

„A šta će nam to?“

„Na kraju bić puca!“ — opet se obazre dida i zviždne i trećiput.

Otvori se u to i treća zvizda, ali ti je ta još čudnija nego prve dvj. Jedna strana joj je lipa kao ona prva zvizda, a druga strana crna kao carstvo Mraka, a na sridini veliki kamen i jedna strašna sablja, koja taj kamen rasica. To ti je bilo svega toliko i dida već zviždne i zatvori se ova zvizda.

„Ova zvizda je zvizda istine, a ona sablja kraljica istine, koja ima dvi strane, dvi pole rasičenog kamena“.

„A što“ . . . pa će ovi pitati.

Dida ne da, već: „Još poslidnju zvizdu, da vam pokažem i onda sve da vam kažem. Samo još ovo“ i zviždne opet i četvrta se zvizda rastvori.

U toj zvizdi, šta kaže već, samo mirisavo cviće, kako u njihovoj bašti nikad ne raste. Cviće, lipo, veliko i mirisavo da ga se nagledati i namirisati ne možeš, a u sridini jedno veliko s kojeg sve sime spada. Sva zvizda u samom cviću. Nije ona bogzna kako ni lipa (lipa je kako cviće lipo može biti) ni ne znam šta, ali sva je u cviću i sva miriši.

„Znate li šta je ovo“ i tu dida na brzu ruku i rastvori se zvizda. „Ovo je zvizda zadovoljstva, za vas i za sve najvažnija. Sad pitajte, sad ste sve vidili, sad možemo razgovarati“ doda dida još.

Ali će ovi: „Kako smo sve vidili, kad još sunce nismo vidili?“

„To ni nećete viditi, jer bi vam to badava pokazivao. Koliko nas ima na toliko načina bi ga vidili i nikad se nebi znali sporazumiti. Do tog sunca može se doći priko one četiri zvizde: ovo su njegove kapije, zato i trče ovamo drumovi.“

„A šta je u tom suncu?“

„Šta je? U tom suncu igraju svatovi kraljice sriće; to su njezini dvorovi.“

„Tako?“

„Tako. A sad slušajte, da vam sve ispričam, šta znam o ovim zvizdama.“

„Slušamo.“

„Dakle koliko se u našem carstvu, na planini žeravice zna“ počne dida glas oca vašeg nikad naći ne ćete jer oca vašeg naći ne ćete. Zato ništa to nije, jer vi možete misliti da ste ga našli i ako ga niste našli, a to je već dosta. U našem carstvu se misli da je glas očev u ovom moru neba i ovim zvizdama a najviše u tom čudnom suncu. Eto, zato se toliki drumovi trude da dostignu ove zvizde. One su kako sam vam rekao kapije za ono sunce, ali ne morate vi proći kroz sve četiri zvizde dosta je da prodete samo kroz ovu posljednju gdi cviče rodi i vi ste dostigli za vas ono sunce. Vi drugo ni ne tražite, nego da vam cviče rodi. Istina cviče najlakše rodi, ako prodete prvo kroz prve dvj, kroz treću samo onda ako je okrenuta zvizdi lipote; jer ta treća zvizda ne vodi uvik u sunce, nego samo kad je okrenuta prvoj zvizdi a kad je okrenuta mraku onda propustite. Ako čovik oće sam da dostigne sunce, dosta mu je da prođe kroz četvrtu zvizdu, a ako želi da svi drumovi dođu u sunce, on treba da teži da prođe kroz prve dvj i svitlu polu treće zvizde. Ne mora on baš dostići to, al' glavno je da teži. Za samog, glavno je da dostigne samo četvrtu. Možeš se mučiti čitavog života i uvik biti zarobljen u carstvu mraka, ako prid smrt dostigneš ovu zvizdu s cvičem ti si sričan čovik. I vi ćete je dostići, ako težili za drugim zvizdama i tako ćete ući i u sunce. Istina, vi ćete već slabo to uživati“ doda još dida“, ali kad ste se potrudili ovamo tako kasno, vi barem uputite svoju unučad. Vi nećete postići ovu bašču s cvičem, ali je vi radite i čistite koliko možete. Otac vam nije dao dobru baštu vi je popravljajte, učite unučad da i oni to rade i naposlitku će bašta biti puna cvića i vaše kolino će siditi u ovom suncu.

„Pa to smo mi mogli prija i doznati od vas, zašto nam niste kazali“ ova dvojica će kad su to čuli.

„Mogao jesam“ — dida će — „ali vi to još niste onda zavridili. Da ste vi to prija zavridili, vi bi to videli još kod mog brata, i ne bi se morali čak ovamo truditi. Sad ste sve vidili i razumili i idite kućama svojim i težite sa ovim zvizdama, obradujte baštu svoju sa nogom i strpljenjem, da bi i vi i svi

drumovi mogli doći u ono sunce i tako dostići glas oca vašeg; barem se tako misli u našem carstvu. Mi smo vam mnogo što šta pokazivali vi niste razumili, da je za komadić na drumu najglavnije da rodi cviče, pa makako u to postigao, a sad to znajte. Kad čovik postigne cviče u bašti, on mirno hodi i brodi po drumu, ne želi i ne traži ništa, jer sidi u ovom suncu. Ima drpavih, mršavih koji side u suncu, a ima debelih i u svili koji ne side. Zašto? Zato što su pravi postigli cviče a drugi nisu. Možeš imati zlato i biser, ako ti u bašti rodi kamen sve je propalo: u suncu se nećeš kupati. A ako imaš cviče, ne možeš imati drugo ništa, u suncu si. Što ste zavridili dobili ste i sad zbogom. Jeste l' me razumili? — završi dida.

„Jesmo“ — oni će — „ali jelte dida, mi ćemo vas opet zapitati: ne bi li mi mogli po našem drumu opet ponovo početi?“

„Ne može!“

„E, onda šta nam vridi, što smo ovo saznali. Sve smo lipo razumili i sve sad znamo i sigurno bi imali cviče u bašti, ali to sve sad propada.“

„Zašto?“ dida se začudi.

„Zašto?“ — začude se i oni. — „Pa pola drumu smo već namotali na leđa dok smo dovde došli, a pola ćemo namotati dok se ne vratimo i šta onda? Naiće saonik oca našeg i nas će nestati.“

„Ko vam to kaže?“ nasmije se onda dida, kad je vidio u čemu je stvar. „Vama se ne treba ni koraka više namotati za povratak. Samo vi nemojte zaboraviti, što sam vam rekao. A sad se okrenite.“

Okrenu se oni gle čuda, oni na planini od žeravica.

„Pa šta je to? Kako...“ oni će na didu, a dida ni ne sluša već opet na njih:

„Okrenite se opet!“

Okrenu se oni, a kad tamo oni prid svojom kućom.

„Otkud to može biti, dida naš...“ — okrenu se oni didi, dide nema nigdi. Nema mu ni traga, kao da ga zemlja progutala. Okreću, se traže, pa viču dida, ali dide nigdi.

Viču oni tu, pa mole, kad jedared došao već i najmlađi brat na tu viku, pa pita šta je. Odmah oni njemu kažu sve, kako su prošli i kako ih dida uputio za glas očev i kako je sad nestao.

„Pa šta vičete sad“ — brat će kad je razumio — „glavno je da vas je uputio, a ne želite valjda da će čitav život biti kod vas. Taj dida ima pravo, glas oca našeg ćemo naći samo ako njega samog nađemo, a to ne znam kad će biti. Glavno je da nam cviče rodi, jer onda mislimo da smo mu glas razumili, pa ma kakav da je on. Glavno je da mislimo. Sad nemojte se tu okrećati, ni vikati već u rad, potrudite se, da vam cviče rodi, a ako vama ne rodilo, barem uputite unučad kako vam dida reče.“

„Ne divaniš ti ludo brate“ — i odmah se oni late rada i tako sva tri brata okopaju i plive svoje bašte i u svakog cviče rodi i svi gledaju u sunce, jer im kamen više glavu ne vuče doli.

Istina dvojici starijim je otac ostavio rdave bašte, nemaju baš puno cviča, ali da se nisu latili rada, oni ne bi imali ni struka. Onako oni sva trojica imaju cviča, sva trojica u sunce gledaju i sva trojica se kupaju u onom suncu na nebu od plave svile.

Tu su oni u tom suncu srićno živili i žive još i danas, ako nisu umrli, a ako su umrli, onda su ih ponela kola oca njihovog i sigurno su doznali za njegov glas. Njima drugo ni ne treba.

To je sigurno tako, a ako ne virujete, vi ih potražite, pa ćete čuti od njih samih.

B. V.

Delenje zimske pomoći na londonskim ulicama

Nagrađena ditinja ljubav

U niskom Petrogradu u berbernici jednog glasovitog berbera puno gostiju. Sve vrve: jedne šišaju, jedne briju treće miju, a drugi opet čekaju reda. Napolju vije snig, da ne vidiš ni na pet koračalji. — Među gostima sidi i jedan vrimešan gospodar, blagog lica i veoma finog odila. Sam meštar ga brije svojim vištim rukama.

Za čas otvore se vrata i na njih unide mlada, veoma lipa i spremna divojka. Na glavi joj vunska marama, sva bila od sniga. Divojka skine maramu, da strese snig i osta gologlava. Lipu glavu joj ovijaju dir pletenice od svoje vlastite kose, al kao ruka debele. Stoje joj na glavi, kao kakva kruna od sjajne vlasi ispletena.

Divojčica se okrene na livo na desno pa zatraži gospodara, odvedu je prid meštra, ona stane prid njega, maši se rukom u kose, izvadi dvi dugačke vlasje igle a s glave joj se u isti čas spuzaju dvi pletenice. Baš do peta joj padoše. — Gospodaru — reče, zatim, dajte da vam prodam ove moje dvi pletenice. — Pa šta ištete za kosu gospođice? — Deset kruna gospodaru! — A Zašto ih prodajete, kad se u ciloj državi ne mogu još jedne takve naći? — Zato porumeni cura, jer mi udovica majka i male moje sestrice pet njih po broju u prikoj su nuždi: nema u nas kruha. Ja ne mogu nigdi ništa zasluživati. Mama hoće svoju zadnju zimsku odliču, da metne u zalog. Ja sam mislila: prodat ću kosu sa glave, paću spasiti i majčino zimsko ruho, a i kruha će biti u kući donekle.

Stari gospodar sluša i divi se ovoj dositljivosti i požrtvovanosti. Sada progovori i reče: — Dite moje, da te zamolim, bil meni prodala te tvoje vlasi t. j. kosu. Ja bih ti više dao nego vlasuljar.

U divojke se zaigra srce, nika slutnja naskore bezbednosti ju potakne lakim andeoskim krilom, zato suznim okom zahvali starom gospodaru i pruži mu makaze nek pletenice odriže.

Ovaj lati jedan pramenčić od najdulji vlasi i odriže. Zato izvadi novčarku smota pramen kose te ostavi u jednu pregradu. Otvori novac izvadi deset desetica t. j. sto forinti srebra. Izbroji curi i reče: — Ovo ti dajem zato, što majku svoju sestre tako voliš. Ovo pet forinti pak za onaj pramenčić kojega sam od tvoji vlasi održao i za uspomenu sebi ostavio. — Međutim trgnu starom suze na oči i strču se duž plemenitog lica. Još je htio nešto reći al mu rič zapela u grlu, zato spopane kapu i kabanicu te se brzo udalji. —

Divojka kad je došla sebi, okrene se, da se starcu zahvali, al on već nestao. Šta da radi ovako nesrična? Nezna ni berber koje taj gospodar bio, baš zato ni pošli mu se neće moći za-

hvaliti. Na tu pomisao briznu joj suza radosnica, koja joj iz srca vrisnula a usna joj uzdahne: Neka mu Bog plati! — Pa hoćeš li prodati kosu? — upita ju na to berber. Dat ću ti 20 zlatni kruna — a ni za sav svit ih nedam — odvrati divojka, umota se u vunsku maramu i otiđe srićna i vesela kući.

V. B.

Na majčinom grobu

Da maćuhe nemaju dobro ime to je opće poznato. Ipak što no zlo ovo ime krije, to nijednoj maćuhi nije pristajalo, kao Justi Džamićevoj, po redu već trećoj supruzi Bene Mokrića...

Bila je to žena vitkog stasa ozbiljnog pogleda i laskavog srca, a poklem je pored toga i čarnim licem bila od Boga nadarena, nije čudo, što je Beninu pamet na toliko zavrtila. Zbog treće žene sasvim je zaboravio na svoju jedinicu Maricu, a mazećom ljubavlju je obgrlio i zakrilio Esteru, koju je Justa privela. Natoliko se dao zavesti, da je na koncu svakom Maricinom poslu zabavljao i neprestano ju ružio, dok je Esteri za veće griške bez riči običavao prostiti. Kada je Esteri svilu kupio onda se Marica mogla radovati ako su joj Esterino staro ruho prikrojili.

Srića što je Marica bila mirne ćudi, kratkog i poniznog srca, baš kao mati njezina pokojna. Ni griškanje maćuhino a ni zanovetanje očevo ni ju je moglo na toliko razjediti, da bi se kod kuće ili prid rodovima i znancima ma ikad potužila. Ako joj baš odviše teško bilo onda je izašla grobu pokojne, matere, te se tamo onako povolji izžalila. A kada se ovako isplakala, onda se uvijek lipšom činila, ona je onako prava krasotica bila. I da godine prolazile nisu, valjda nitko o zloći njene maćuhe ništa doznao nebi. Al se napokon ipak odalo, što je svit iz Maricinog plača i onako slutio... Marica je onda dvadesetu godinu gazila. U potpunom cvatu mladosti i krasotom lica nije mogla izbići zaljubljeno oko najbogatijeg momka u onom selu, koji je već prije bacio oko svoje na nju, a kada ju je jedared u groblju tužno plakati čuo, onda odluči da će je što brže spasiti. Lagano se razglasilo po selu da će Barna Gavanov zaprositi Mokrićevu divojku. Al koju će? — Cilo selo a osobito je maćuha mislila, da je Estera ta srićna vila, skojom Barna želi, da se spari. Zato, kada je nadošlo veče, da će prosac doći obuće Justa Esteru, a Maricu pošalje u kuhinju da večeru zgotovlja. Ona se radovala, a ova se nije tužila. Naučila je već na to, da u kući svoga rođenog oca nadošlice dvori, da ona bude sluškinja, dok se Estera ponosila ko gospoja. A

maćuha na taj dan još priko obične mire goropadna bila. Nikad Marica još toliko bockanja i zanovetanja nije podnela kao ovom zgodom. — Napokon dođoše prosci Marica ih je samo izdaleka mogla viditi. Brižljivo i neumorno je radila i starala se, samo, da gosti ni u čem mane nenadu. I nije se uzalud trudila. Njenom poslu nitko nije mogao zabaviti, e al Esteri je zabavio sam đuvegija. Jer kada je momak od roditelja zaprosio divojku i oni mu obećaše, po adetu uvede mater Esteru, da ona svojim ustima izjavi, hoćel za Barnu poći? Estera unide svila sve šušti za njome. Al momak čim ju vidi, zapita nemaju l' još jednu kćer u kući? Na ovo pitanje sa maćuhom okrenula se kuća, kako i nebi? Ona uvela kraljicu, a momak pita, nemaju l' još jednu kćer? — Posli kratkog mučnog ćutanja odvrati otac, da imaju i suze mu trgoše na oči. Zastidi se od gostiju, žagnilo ga u srce, što se od maćuhe na toliko dao zavesti, da mu nikad nije palo na pamet, da bi se i njegova Marica kadgod mogla udati. — Onda uvedite molim i tu drugu zaželi momak. Maćuha se od jeda ni pomaknuti nije mogla, zato iziđe otac i od kako je Maricina mater umrla, sad prvi put izljubi svoju zabačenu jedinicu, zatim onaku neopravitu od ognjišta uvede ju u sobu. Momak skoči, koraci korak prema njoj i nestideć se od prisutnih, on je radi Marice došao. — Hoću odvrati stidljivo Marica, a za kratak misec dana već se i priseli u Barnine dvore.

Ako je maćuha i dosad mrzila Maricu, al od ovog časa još većma. Štogod joj gnjevno i otrovno srce prišaptalo, sve je pokušala da oca sa kćerkom omrazi. Stvar nije lako išla, jer se otac iskreno radovao srići svoje Marice. Al zato maćuha nije mirovala. Skoro svaki dan podmićala po koju blebećušu, da o Marici, kojekakve plečke u kuću donese — da kudi maćuhu . . . , da oca kukavicom naziva . . . da će od oca oteti procesom materinstvo . . . i tko bi mogao sve pobrojiti, što su potplaćene blebećuše slagati znale. A maćuha je sve ove visti jedva dočekala, te ih prid mužem na toliko naduvala, da je ovaj jedne nedilje, kada je Marica sa Barnom u pohode došla, svoju jedinicu grubo iz kuće istirao. Od onog časa je maćuhi malo odlanulo, al Beni Mokriću je bilo oćajanja. Žalostan pogled, kojim je Marica posljednji put iz njegove kuće iskoracila, ukopao mu se u srce. Bilo je vrimena, te se opravio, uzeo štap u ruke, pa da će kćeri na oproštaj, al ga maćuha uvik odgovarala . . . U snu mu se javila pokojnica, Maricina mater i tad tako užasno stenjao, kao da ga vile i vištice dave. Ni na sokak med svit nije izlazio, jer se bojavao od svoje nemirne savisti. I valjda se s Maricom nigda više pomirio nebi, da nije nadošao mrtvi dan, kada svaki kršćanin svome mrcu u pohode ide. A oni su u groblju takvog mrca imali, koji je obima srcu prirasao. Tako ocu, kao i kćeri. Onaj je svoju pokojnicu prid istim križićem, prid kojim se Marica svojoj nezaboravljenoj majčici kroz suze iztužiti običavala. Marica je prije došla na grob i već obim

rukama grleć križ gorko žalila, kada je otac sa maćuhom i Esterom onamo stigao, maćuha je istina htela da malo izdaljeg dočekaju, dok se Marica neudalji, al sad jedared se uzalud trudila. Onaj mrtvac je nanovo skovao i stopio srce oca i kćeri. Jer baš kada su grob poškopili svetom vodom, a zatim poklecali, da se Bogu pomole, otvori Marica srce, da izlije iz njega svoje jadi.

Nane moja, slatka ljubav moja,
Al sam tužna al sam sirota,
Tebe krije ova crna zemlja,
A kod oca vrata zatvorena.
Ko siroče tumaram po svitu,
Plačem i tamo gdi drugi nevidu.

Na ove riči skoči otac, kao pomamljen i suze roneć podigne klečeću Maricu. Od bola nije mogao odmah progovoriti već kada mu malo popuštalo oko srca, stideć se sam od sebe zapita kćer svoju. — Marice za ljubav tvoje pokojne matere te pitam bil mogla oprostiti tvome nesrićnom ocu?

Misto odgovora obisi se Marica ocu o vrat i roneći suze stope njim se na novo srca. — Sad opet odlazi Marica ocu i uvijek je svetkovina u kući, kadgod sa Barnom u kuću koraci. Maćuha još pomalo mrguda, al strog pogled Benin brzo ju ušutka. Estera bez riči spravlja u kuhinji, a Marica joj obilno za trud naplati, jer ju grli i ljubi kao rođenu sestru.

V. Bašo

Engleska hladnokrvnost

Neki Englez sidi u kafani i čita novine. Iznenada dozove kelnera i upita ga pokazujući na gosta pri susednom stolu:

— Poznajete li toga čovika i kako mu je ime?

Na to dozove poslovođu i stavi mu isto pitanje i primivši isti odgovor, obrati se najzad na tog gospodina s ričima:

— Pardon gospodine, kako vam je ime?

— Zovem se Ive Stipić — odgovori gost začuđeno.

— Gospodine Stipiću — nastavi Englez — vaš kaput gori.

Strašan san

Dva prijatelja razgovaraju:

— Noćas sam usnio strašan san.

— Zbilja? A šta si to sanjao?

— Da sam postao Kinez...

— Pa šta je u tome tako strašno?

— Sitio sam se u snu da ne znam ni riči kineski.

Poljoprivreda

Značaj poljoprivrede jeste, obrađivanje zemlje, odgoj konjarstva, stočarstva (goveda), svinja, ovaca i razne pernate živine, odgajanje vinove loze, voćaka i raznih biljaka.

U obrađivanju zemlje nužno je pribaviti izabrana sredstva za obrađivanje, plug, paraču, branu i raznih iskušani sretstava, što iziskuje racionalno obrađivanje zemlje.

Bunjevački narod ima svojstvo u duši, da iznad svega voli i ljubi zemlju svoju, i neumoran je u obrađivanju. Ali još kod mnogih pojedinaca manjkaju razna iskušana sretstva za obrađivanje zemlje. Priporučuje se da se oprezno pazi kod nabavke raznih sretstava za obrađivanje, jer sa iskušanim sretstvima ušteduje se fizička snaga, koja služi u korist zdravlja.

U odgajanju konjarstva prvo je potrebna rasa, dobrog i plemenitog porekla za priplod. Odgoj konja kod nas je na niskom stepenu, jer bura svitskog rata poništila je dobre rase za priplod, iz tog razloga odgoj konja trpi nazadovanje, i odgajajući konja izgubili su dobru volju za odgajanje što su cine konja nerentabilne.

Upozorava se da nije ispravno zanemariti konjogojstvo, jer to je važna grana u poljoprivredi, koja je danas mnogo rentabilnija nego prijašnjih godina, stoga neka svaki poljoprivrednik nastoji da nabavlja čistu i dobru rasu kobila i pastuha za priplod. Kod odgajanja konja poljoprivrednik mora strogo paziti kod ishrane, jer ždrube u prvoj godini života potribno je dobro hraniti radi razvijanja kosti.

Odgajanje stoke (goveda) isto je puno važna grana u poljoprivredi, sa puno pažnje treba birati za priplod, tojest rasu, jer u kući dobra krava je kućno slime, u vrednosti cine i u mliku. Za opomenu je da mnogi poljoprivrednik ne polaže dosta pažnje kod izbora govedu od rase za priplod.

Poljoprivrednik dužan je da upozna pojedine rase govede za priplod, „švicarska“ rasa je puno dobra i plemenita rasa, jer ova se puno razvija u težinu. „Cimentalska“ rasa je isto plemenita, nešto manje se razvija u težinu nego „švicarska“, ali je puno za količinu i kvalitativno za mliko.

Ne pobitno je, da rase goveda „švicarska“ i „cimentalska“ kod dobre ishrane dostignu lipu težinu, i cinu u prodaji mnogo veću nego goveda bez čiste rase. Rentabilnije je i korisnije izdržavati jednu kravu dobrog porekla, nego dve bez čistog porekla.

Svinjogojstvo u gornjoj Bačkoj je besprikorno, naročito u tovljenju jer narod u krajevima gornje Bačke ima jako strpljenje kod tovljenja tako, da poljoprivrednik tovi svoje svinje sedam do osam miseci. Kod odgajanja svinja jako je korisno

cipljenje (kalamljenje), jer cipljenje je jako prokušano sretstvo u odgoju svinja, da brez cipljenja nema svinja. Od važnosti je za poljoprivrednike u odgajanju svinja, da se strogo pazi kod izbora za priplod, puno je osviđeno da svinji križani pojedine rase najbolje odgovaraju, jer na trgovačkom polju za izvoz većinom tražu se svinji križani.

U našim žitnim krajevima sa osviđenjem najviše su korisne biljke pšenica (žito), raž, ječam, kukuruz, zob i krumpir itd. Napridan poljoprivrednik najviše opreznosti polaže kod obrađivanja zemlje, i kod izbora simena raznih biljaka. Višt poljoprivrednik puno je iskusio da bez dobro obrađene njive, i bez dobrog simena nema dobrog ploda. U obrađivanju zemlje priprema zasijanje glavni je uslov, zemlju dobro gnojiti, i sa prokušanim sretstvima obraditi.

Što se odnosi na gnojenje njive, pored štalskog gnoja bez uslovno je korisno i umjetni gnoj, jer umjetni gnoj mnogo doprinosi razvoju biljke, pojačava stabljiku, i očeličava zrno.

Kod izbora biljke za sime, nužna je jaka opreznost, ako je njiva jako gnojna mora se strogo paziti kod izbora pšenice za sime, koja je jače stabljike, jer ako usijemo sime meke stabljike u gnojnu jaku zemlju, prouzročićemo veliku štetu u plodu, jer će pšenica na zemlju poleći i truniti. Od velike potrebe je upoznati vrste simena pšenice.

U našim krajevima najpoznatije su pšenice: „bankut“, „prolifik“, „dakota“, „leganj“, šišulja i po narodnom nazivano starovinsko.

Pšenica „bankut“ u više godina upoznata je izvrsna, ima jaku stabljiku dobar kvalitet koja se priporučuje za sime za sejanje gnojne i jake zemlje jer neće lako popadati. „Prolifik“ je isto jako poznata pšenica usled velikog roda, jake stabljike koja je najizdržljivija u padanju na zemlju, i jaku izdržljivost u godini napadaja rde, dobar kvalitet koji dostiže do 85 grami. „Dakota“ ima izvrsan kvalitet, ali je meke stabljike i malo u burnijoj godini pada na zemlju i usled toga prouzročuje se šteta u rodu, „dakota“ se priporučuje u manje gnojene i jake zemlje. Ostale vrste pšenice izostaju od zasijavanja usled manjeg kvaliteta težine i roda.

Svaki onaj poljoprivrednik prouzročuje veliku štetu sam sebi, koji iz nemarnosti ne čisti pšenicu za sime. Svaki poljoprivrednika ima u blizini „Selektorsku stanicu“ koja je velik blagodat u čišćenju simena. Čišćenja pšenice za sime je neophodno nužno, važi rečenica naroda da „što po siješ, to žanješ“. Kod kalamljenja pšenica za sime nužno je biti oprezan, mnogi poljoprivrednik još stalno kalami sime sa plavim kamenom, dokazano je da nisu u pravu. Prokušano je da plavi kamen smanjuje klijavost u zrnu, dok razna sto posto prokušana sretstva za kalamljenje pšenice za sime potiču na klijavost, kao

„Ceretan“, „Porzol“ i „Abavit“. Svaki onaj, koji kalami sime sa navedenim sretstvom misto pl. kamena, ušteduje 10—15 kgr. pšenice simena po jutru. Priporučuje se da spremanje simena pšenice za sitvu posli selektovanja simena, treba prija sijanja misec dana na preparatu uprašiti sime i neka stoji tako do sijanja, uprašeno sa 25 deka praha na 100 kgr. pšenice. Izbor biljaka za sime kod kukuruza isto potribna je opreznost, jer kukuruza isto ima puno vrsta. Kod izbora simena kukuruza od važnosti je koji rano prispeva i dobar kvalitet. Od raznih vrsta najvećma se sije takozvani „mali-peštanac“ i „zlatni zuban“, jer ove vrste donose veliki rod i dobar kvalitet.

Plemenita i jako korisna u poljoprivredi biljka je „ditelina“ ono gazdinstvo gde se ne goji „ditelina“, to je gazdinstvo pusto i zanemareno, jer biljka ditelina je od neprominjive vridnosti, u ishrani od pileta za svu živinu u poljoprivredi jer je jako hraniva usled sadržaja vitamina.

Poštovani poljoprivrednici, nastojimo međusobnim savitovanjem za intenzivni i racionalni poljoprivredni rad, voli i ljubi i nadalje kao i dosada tvoju zemlju koja ti je nacionalni i moralni spas, tvoji bili salaši i budite ponositi što ste ugledan stalež u društvenom životu.

P. M.

Godišnjice i događaji

Godišnjice

Na prvom mistu valja spomeniti, da se ovih godina navršilo 250 godina, kako su Bunjevci — zadnji put u većoj grupi — vraćali se u ove krajeve, gdi su im pretci u staroj davnini živili i odakle su se spuštili na jug.

Za ovu godišnjicu htela se u Subotici prirediti proslava, ali od proslave vraćanja Bunjevaca ne bijaše ništa, ona se izvrgla u sasvim niko drugo slavlje.

Druga je — dvistogodišnjica. Dana 5. IX. 1938. navršilo se 200 godina, kako je položen temelj zavitne kapelice, podignute u čast sv. Roke, po čijem zagovoru je pristala da mori strašna bolest — kuga.

Stara pisma govore, da je kapelica sagrađena na mistu, gdi je ukopano priko 30 mrtvi od našega naroda, koji su poginili od mača Rakocijevih kuruca. Smrt onih, kao još mnogo drugih — što poubijani, što popaljeni — osvetio je glasoviti „kapitan“ Luka Sučić 9. XI. 1707. oko Kečkemeta, gdi je sa

kamatom platio kurucima za grdno dilo ubijanja i paljenja u Subotici i okolici.

Treća je — stogodišnjica. Dana 8. X. 1938. god. navršilo se stotinu godina, kako je Ivan Antunović — najvorniji sin majke Bunjevke, kao svećenik stola gospodnjega, sklopljenim rukama stupio žrtveniku, da otpiva svoju prvu sv. misu i da u istoj sazove Spasitelja na žrtvenik pod prilikom kruva i vina.

Slava vrnome slugi Gospodnjem!

Četvrti je — sedamdesetgodišnjica. Dana 19. IX. 1938. navršilo se 70 godina od rođenja Dr. Franje Sudarevića — ličnika. Njegovo nazivanje i danas bi moglo služiti bunjevačkoj omladini za putokaz. Dr. Franje je — kao priku potribu naglašavao, da se mladići Bunjevci imaju ženiti Bunjevka. I u tome je pridnjačio primerom i bio je vanredno sričan, kada je zadobio simpatije obrazovane Bunjevke i lipotice gđce Mande Dulić, sada već 14 godina njegove udove.

Na žalost rano je ostavio svoj rod. Bio je istom u 56 god. Šteta, crna šteta, što smo tako rano izgubili ovog prikajenog Slavena i čovika čvrstoga značaja.

Neka mu je vična slava!

Peta je — šestdesetgodišnjica. Dana 7. I. 1938. navršilo se 60 godina od rođenja Blaška Rajića, župnika crkve sv. Roke i apostolskog protonotara.

Njega je Božija providnost poslala svom rodu na službu onda, kada su vrimenta i događaji iziskivali hrabrog i odvažnog muža.

On će — kao Kraljević Marko — ostati legendarni junak naše historije iz godine 1918 i 1919-e, a mi, koji smo imali čast biti živi svidoci toga doba, vazda ćemo gledati na ta dila, kao na polarnu svitlost.

Njegova dila — završna tačka onoga dila, kojega je začetnik otac — priporoditelj bunjevačkoga roda, veliki zastavnik jugoslavenske ideje među Bunjencima: biskup Ivan Antunović, a kojega dila prvoborci su: „ujak“ Boza (Ambrozije) Šarčević, Mijo Mandić, Kujundžići, a borci i pomoćnici pak svi oni znani i neznani, koji su se u ona doba kupili i vilili oko „Pučke Kasine“ i svi oni, koji su stvarali i sačinjavali „Kolo mladeži.“

Narodni junaci ne umiru, njihova imena čuva slovo. A još je lipše bilo, dok je kod nas tu ulogu vršila pisma.

Blaško Rajiću dao dobar Bog dug yik i kripko zravlje uz nepodiljeno poštovanje, koje prema njemu ima bez razlike svaki, ko ga poznaje.

Šesta je — isto šestdesetgodišnjica. Dana 8. V. 1938-e navršio je 60 godina života Miško Prčić, poznati naročni radnik i rodoljub. On se još pre rata istakao kao pobornik katoličke akcije, pa je kao takav organizirao mušku kongregaciju Marijinu. Ta je kongregacija brojila priko 90 članova, odrasli i zriji muževa. Ovaj uspeh bio je ravan sa čudom.

Posli svršetka svitskoga rata Miško Prčić uzeo je živog učešća u partijskom organizovanju Bunjevaca, saradivajući sa „Pučkom strankom“ Dr. Korošca.

Pokazao se uvijek prijateljom omladine, a kada je posli smrti narodnog poslanika Dr. Vranje Sudarevića — kao njegov zamenik — postao narodnim poslanikom, on je svoju ljubav potvrdio i dilom, isposlujući za više omladinaca namištenje kod uprave grada.

Miško Prčić je od onih naših ljudi, koji su uvijek spremni na rad, za narodnu stvar.

Sedma je: opet šestdesetgodišnjica, a tiče se života „Pučke kasine.“

Dana 15. XII. 1938-e godine navršilo se 60 godina od toga — za bunjevački narodni život — privažnog događaja.

Pučka kasina bila je srce bunjevačkog narodnog organizma, bez kojega bi organizam smalaksao i uginio. Puni četrdeset godina, — a to je bilo najopasnije vreme za narodni život, — srce je sa čistom i podmlađivanom krvlju hranila svoje tilo, koje je na taj način moglo svladati sve nevolje i zaraze, pa doživiti god. 1918.

U zadnje vreme srce je popustilo i uslid toga Pučka kasina — na žalost — danas više nije onaj organ, koji je bio i na koji je sa ponosom gledao svaki Bunjevac.

Osma je: pedesetgodišnjica. Dana 13. I. 1938 navršilo se 50 godina, kako se duša Ivana Antunovića vratila Stvoritelju, a umorno tilo dvima majkama: majci Mandi — uz koju je po svojoj želji sahranjen — i majci zemlji.

Dogod bude Bunjevaca, dotle će biti i uspomena Ivana Antunovića sa *iskrenim i najdubljim* pietetom njegovana.

Deveta je: dvadesetgodišnjica našega oslobođenja i ujedinjenja. Godine 1938-e navršilo se 20 godina od svršetka svitskoga rata, iz kojega je Srbija — u savezu sa velikom antantom — izišla kao pobednica i sa čime je stvoren osnov za formiranje zajedničke države svih Slavena na jugu, osim braće Bugara.

Vikovima su svi najbolji sinovi južnih Slavena izgrađivali put ka ujedinjenju, a za vreme svitskoga rata radilo se sve upornije na tom velikom dilu, dok godina 1938-a nije donela

probijanje „Solunskoga fronta“ (15. IX. 1918.), kojega dana je zarudila zora i navistila da se približava veliki dan oslobođenja i ujedinjenja.

Kako pak sa suncem ne dolazi čoviku samo radost biloga dana, nego i teret rada, muka i briga, tako je to i narodnom životu.

Za ovo 20 godina, bilo je trista čuda i nevolja u našoj zajedničkoj kući, u kojoj — slično životu u porodici — svaki član kuće ima svoju čud. Ali ako se — kao i u prošlosti pre ujedinjenja — opet najbolji pušte da rade i upravljaju, dani muka će proći, a iza petka dolazi nedilja, dan otpočitka i božjeg slavlja.

Ne uskratj Bože mudrost starešinama naše velike zajednice, a rad, iako je težak, iza njega dolazu dani počinka i mirnog prikupljanja snage za dalje napore — u korist zajednice i njezinih potreba.

* * *

Deseta je: isto dvadesetgodisnjica. God. 1938 navršilo se 20 godina pokretu, kojemu je bio cilj osnivanje Dobrotvorne Zajednice Bunjevaka.

To znači, da su Bunjevke odmah iza oslobođenja, dakle već 1918 god. započele stvarati svoje prvo *narodno* udruženje.

Potrebnost pokreta niko nije tako dobro shvatio i niko ga nije sa toliko razumevanja i ljubavi pozdravio, kao veliki kavalir po duši: pok llo Kujundžić-Kanonik. Sve svoje iskustvo stavio je na raspoloženje osnovačicama i pobornicama Zajednice i mnogo im je pomogao sa dobrim savitima. On je bio i prvi upravitelj društva, ali se nije slagao sa time, da žensko društvo u upravi ima i muški članova. Samo pod silom okolnosti je popuštio i pristao da bude upravitelj.

Zanimivo je njegovo naziranje: „Nije dobro, da se muškarci mišaju u poslove ženskoga udruženja.“ — Stoga, dolazio je samo na skupštinske sastanke, a na sidnice odbora samo na početku početka, posli pak samo u vrlo izuzetnim slučajevima.

Zajednica Bunjevaka radi vrlo lipo na polju dobrotvornosti.

* * *

U godini 1937-oj bilo je više važni godišnjica, pa kako do sada nismo imali prilike odati svoje duboko poštovanje i priznanje našim dragim jubilarcima, učinit ćemo to sada — srični, što nam se za to — makar i sa malo zakašnjenja — ali ipak pružila prilika.

Po starosti u prvom redu valja spomeniti *pok. Lazara Mamužića*, bivšega dugogodišnjeg načelnika naše Subotice. On je rođen 1. III. 1847-e god. pa se 1937-e navršilo 90 godina od njegovog rođenja.

Lazo Mamažić bio je tipičan Slaven: dobrog, samilosnog srca (svakom siromaku je pomagao, a usmene molbe i žalbe znao je saslušati i na ulici), a i inadžija.

I pored dosta jake žice od inatluka, — koja mu je mnogo smetala, a na koncu pomogla njegovom rušenju — ipak čvrsto se drži mišljenja, da je do sada jedino ovaj Bunjevac imao sposobnosti, da vodi politiku.

Svi stariji Bunjevci poznavali su velikog Slavena i bunjevačkog rodoljuba pok. ča. Barnu Vidaković Božanovog (oca sinatora Antuna i pok. Ivana, pritsidnika siročadskog stola). Pok. Lazo bio je u dobrom prijateljstvu sa pok. ča Barnom i često ga pohadao, kao i ostali Bunjevci istaknuti rodoljubi. Razgovor je teko uvijek o narodnim poslovima. Jednom prilikom pri takvim razgovoru reče Lazo ča Barni: „... vi samo radite, a ja neću dati...“

„Vi samo radite“ — t. j. jačajte slavensku svist kod naroda, a ja ću isprid vlade u B-pešti taj rad prikazivati sa time, što vam neću dati ono što tražite.

Bez sumnje, bilo je slučajeva kada je Lazo i mogao dati ono što se tražilo, ali nije dao iz inata, ako je pokretač želje bio koji od onih Bunjevaca, sa kime se on lično nije pazio.

I pored svega toga, narod ga je veoma volio i u slovensko međusobnom razgovoru mnogi su ga nazivali: „naš car Lazar.“

Posli 1918-e godine pritrpio je „car Lazar“ — već u grubjaku kritiku i oštro osuđivanje. Tom prilikom rekla je jedna Srpkinja (gdca. Soka Lepedatova): „Možete vi (kao već Bunjevci) sada kazati na Lazu šta hoćete, ali jedno je sigurno, da nikada toliko Bunjevaca i Srba nije bilo pod gradskim toranom, kao za vrime pok. Laze Mamužića, kada je gradska kuća prosto orila od naše reči“. — I ovo je bila prava istina.

Od Vičnje Pravde kažnjen je bio Lazo za svoja posrtanja (inat); a još više kažnjen je naš narod zbog slipoće svojih vođa, koji su od Laze tražili ono i onoliko, što i koliko on nije mogao pružiti. Na tom mistu koji drugi od Bunjevaca, ne bi se održao ni 18 miseci, a kamo li 18 godina. Koliko je Lazo bio od koristi Bunjercima i Srbima, pokazalo se za vrime upravljanja Dr. Biro Karolja, a što je Lazo već unaprid prorekao.

Vridno je znati, da se Lazo Mamužić u zadnje vrime svoga života bavio mišlju, da svoje imanje ostavi Srpskoj akademiji nauka, ali ga je od toga odvratilo veliki rodoljub, starina Mijo Mandić — rekavši mu, da je Srpska akademija bogata, a njegov rod pak siromašan u ostavštinama.

Naš „car Lazar“ — neka počiva u miru.

• •

Po starosti u drugom redu dolazi jedan jedan od najmilijih sinova majke Bunjevke. A kako joj ne bi bio od najmilijih, kada je i po lipoti značaja i po plemenitosti duše i po nepatvorenom slavenskom srcu bio među prvima od prvih.

Taj uzoran sin našega roda i viran sluga Božiji, kavalir i gospodin u potpunom smislu riči, bio je naš otac *Ilija Kujundžić*,

dugo godišnji župnik šokačkoga Dušnoka, počasni kanonik i papinski prelat. Rodio se 31. VII. 1857-e god. pa se 1937-e navršilo 80 godina od njegovog rođenja.

Ne znamo, hoće li dobri Bog još jednom počastiti bunjevštinu sa mužem, koji bi po značaju bio sličan ocu Ili; ali mi smo i suviše svisni, da se to ne bi moglo desiti po zaslugi našoj. On je bio čovik sa mnogo najlipših odlika, koje krase Slavenu, a sa najmanje od mana, koje Slavenu nagrđuju. Pravdoljubiv, strpljiv, hitar — da pohvali, spor — da pokudi, pun razumivanja, gostoljubiv, a nadasve ljubazan, to je bi naš nezaboravljeni otac Ilo.

Ko bi mogao zaboraviti na njegov govor u kojim je naše stanje i međusobno trvenje sravnio sa vinom dok još vre? Vino dok ne privre, mutno je i ružno, ali za to vrime on izbaci iz sebe svaki gad i otrov, pa postane najčistija i najplemenita kapljica.

Malo ko se znao i mogao u tolikoj miri uzdići nad svakodnevnim ružnim i beznačajnim događajima, kao što je to umio on, vazda upirući svoj pogled uzvišenoj meti, do koje valja stići.

Svaki njegov gest u svakom odnošaju, odavao je pravog *gospodina*. Njega je Bog stvorio za ugled svakom, ko je želio i ko želi pročišćavati i oplemenjivati sebe i svoj narod.

Dragi naš oče Ilo, tvoj primer neka vazda svitli među nama, a tvoja dobra duša neka uživa mir i neka se kod pristola Gospodnjega u molitvi siti nas — tvoja ljubljenoga roda.

* * *

Treća je po redu starosti *osamdesetgodišnjica* jednog još živog muža, koga je blagopokojni biskup Antunović školovao i jedini još živeći njegov pomoćnik u teškome poslu buđenja narodne svisti i širenja narodne prosvite.

Taj jubilarac je starina Mijo Mandić, muž veliki zasluga, nesavitljiv borac za narodna prava svoga roda. Rođen je u Kačmaru 12. IX. 1857-e godine, prema tome mlađi je od njegovog vršnjaka i prisnog prijatelja od pok. Ile Kujundžić sa 43 dana.

Danas je on Nestor naših boraca, ali nije u tome glavna vridnost njegova, što je najstariji još živi član Antunovićeve garde, nego je u tome, što je on — sa pokojnim „ujakom“ Bozom Šarčevićem — i najzaslužniji, jer su posli Antunovića, njegovi prilozi za historiju Bunjevaca mnogo vridili i doprineli, što se veliki grad Bunjevaca — Subotica, mogla spojiti sa Jugoslavijom.

Svakom starijem Bunjevcu rodoljubu je to poznato, jer je živi svidok rada Mije Mandića. Ali kao dokaz, da to nije nikakvo sentimentalno pricinjivanje iz lične simpatije, navest ćemo ovde slideći slučaj: Pokojni Dr. Jovan Cvijić sveučilišni profesor došao je u jesen god. 1919-e u Suboticu. Ovaj vrlo

uvaženi naučenjak bio je jedan od glavnih naših stručnjaka u Parizu u vreme, kada su krojene nove granice po Evropi. Za vreme boravka u Subotici, biše on gost poznatoga i uvaženoga borca subotičkih Srba, sada već pok. Dr. Vladislava Manojlović. Na svečanom ručku (užni) koji je priredio domaćin u počast gosta, bile su pozvate sve vodeće ličnosti našega grada. Ovde ćemo od Bunjevaca spomenuti samo Dr. Stipana Matijevića tadanjeg nadžupana i gradonačelnika i župnika Blaška Rajića. Kod upoznavanja subotičana sa gostom, kada je došao red na Miju Mandića, pok. Cvijić odstupi polak koraka natrag i upita: „A šta je vama taj Mandić, koji je pisao priloge za historiju Bunjevaca?“

Mijo Mandić je odgovorio, da je on taj. Cvijić mu je — stiskajući ruku — čestitao i rekao, da se tom radu ima mnogo zahvaliti, što je Subotica pripala Jugoslaviji.

Koliko je pak Cvijić uvažavao rad Mije Mandića, najbolji je dokaz (koji upravo iznenađiva), da je kod kuće o tome pripovidao svojoj supruzi. Da pak nije pripovidao običnim tonom, nego sa zanosom, jer je samo oduševljeno pričanje prof. Cvijića moglo imati takav učinak, da se gđa Cvijić živo sičala historije Subotice i imena Mije Mandića. Otprilike pre dve godine udova Dr. Cvijića (na žalost prof. Cvijić je umro god. 1926.), bila je u Subotici kao gošća Dr. Vladislava i Dr. Joce Manojlović. Tom prilikom izrazila je želju upoznati se sa Mijom Mandićem. Želji je udovoljeno i domaćini su svoju gošću otpratili u dom starine Mandića. Gospoda je rekla, da nije mogla odoliti želji, nego je došla, da se upozna sa onim mužem, o kojim je njen pokojni suprug sa dubokim poštovanjem i sa punim priznanjem govorio.

Radnje, uslid koji je i gđa Cvijić upoznala autora, štampane su u „Subotičkoj Danici“. Jedna od tih radnja u kojoj se raspravlja slavensko obilježje bajskoga trokuta, a koja se pro našla odmah iza odlaska Blaška Rajića u Pariz, poslata je sa posebnim kurirom našoj delegaciji, kao dragoceni dokument.

Odnosni kalendar našao kod vrlopoštovanog starešine ča-
Vece Prčića, u čijoj kući su sačuvana sva naša štampana izdanja.

Našem sidom kremen-rodoljubu šaljemo svoje čestitke sa toplom željom, da mu Bog podari što dulji vik i što bolje zdravlje.

Godine 1937-e bilo je još dve godišnjice. Prva 40- a druga 10-godišnjice.

Zanimivo je, da su obe u vezi sa istom osobom; a osim toga druga je — t. j. 10-godišnjica — od vrlo velikog značenja.

Dana 24. VI. 1937-e navršila se 40 godina, kako je naš preuzv. g. biskup Lajčo Budanović zaređen za svećenika, a 1. V. 1937-e pak, kako je zaređen za biskupa.

Ovo je prvi slučaj u historiji bačkih Bunjevaca, da je sin majke Bunjevke i u najvećem bunjevačkom gradu — u Subotici, zaređen za biskupa.

Eto takvi su putevi Božiji; ko bi ih znao prozriti i ko bi znao shvatiti cilj smiranja Njegovih? — Da li je iko mogao sanjati — na pr. 1914. godine — da već nije daleko vrijeme, kada će se i ovo zbiti?

Naša je topla želja, da natpastirska stolica u Subotici bude što čvršća, a sadanji Natpastir pak, da još mnogo godina upravlja svoje stado iz ove stolice stavljajući što čvršći temelj svemu što je naminjeno za podizanje duše i oplemenjivanje srca.

Znajući, da je Natpastir naziranja koja je i pok. Veco Mamužić kanonik i župnik sv. Terezije vazda naglašavao: „Ne volim ja žive svece!“ — završavamo ove retke sa željom: Bog ga poživio!

..

80 godišnjica rođenja biskupa Prohaske — koje se zbilo u poznatom gradu Slovaka u Njitri.

U vezi ovog datuma, donela je jedna od subotičkih novina kratko spomen-slovo, u kojem je istaknuto, kako je velikoga uma čivik: Otokar Prohaska, kada je sio na biskupsku stolicu Stolnog-Biograda, u svojem prvom pastirskom pismu izjavio, da je došao, „da spasi mađžarski narod od ćudoredne propasti“.

To su riči biskupa Prohaske. Napisane su jasno i nema mista nikakvom tumačenju.

On nije došao kao katolički biskup, da spasava katoličke narode Mađžarske, među kojima je bio onaj bedan i od Mađžara izrugivani „tót“, a od kojih i velikoga uma biskup Prohaska vuče lozu svojega porekla. Ne, — on je došao: „da spasi mađžarski narod“; bio je: „najveći govornik mađžarski“ — (mágyár) — i „nije trpio, da tuđin otine naravna prava mađžarskog naroda u kulturi i gospodarstvu“.

Zadnja rečenica spomen-slova glasila je ovako: „Ali najveći mu je spomen današnja katolička Mađžarska, koju je zapravo on stvorio“.

Divljenja vridna su to dila; ali svaki Slaven, ko je pročitao, šta je biskup Prohaska učinio za mađžarski narod (ako dotle već nije znao) i nehotice je zapitao: a šta je ova silna glava učinila za mučenicu majku Slovačku? On je — po volji Božijoj — ponikao u krilu slovačkoga naroda, pa već po prirodnom zakonu, bio mu je dužnik.

Kada se postavi ovo — svakako opravdano pitanje, onda zadnja rečenica spomen-slova nije završena i valja je nadopuniti, a u tom slučaju glasila bi otprilike ovako: „Ali najveća mu je spomen današnja katolička Mađžarska, koju je zapravo on stvorio“. — Kao u uskoravanje mađžariziranja Slovaka, kojima on — Prohaska iz Njitre — ni kao katolički biskup nije htio

služiti, jer nije želio spasavati katolike mađarske, nego je želio spasiti mađarski narod i odbraniti naravna prava mađarskog naroda, a slavenski slovački narod, t. j. „tót“, neka se veseli, što je kao „nem ember“ — mogao mađarskom narodu dati velikana i spasitelja (narodnog).

Ali zbog toga je i zakukala vila Slovačinja:

„Njitra mila Njitro, ti slovačka mati,
Kad na te pomislim, moram zaplakati“.

•••

Hvala Ti Bože od zemlje do neba, što si nama — nevrjednima — dao muža, doduše manje slavnoga za mađarski narod, ali pravog katoličkog velikog svećenika, koji nikome, pa ni mađarskom narodu nije činio zla onda, kada se sa svojim slavenskim poreklom ponosio, ljubeći svoj bunjevački rod kao niko — do njega i kao niko — posli njega.

Oče Ivane Antunoviću, (nauživao se lica Gospodnjega) tebi — *Slovenstvo* — nije bilo „samo oruđe“, jer ti u slavenstvu nisi bio — tuda krv, nego ti je i duša, i srce, i svaka kap krvi pripadala slovenstvu — priko toga ljubljenoga roda bunjevačkog, iz kojega te je Božja promisao na život i rad pozvala.

Kao čovik plemenitog značaja, samo si dobra dila mogao činiti svagda i svakome bez razlike roda i plemena, ali se nisi stidio napisati, da si: „... čistokrvni Rac“. Ove riči — kao sablast — straše svakoga, u čijim žilama ne teče prava slavenska krv.

U rodoljupstvu Ivan Antunović nikome nije dozvolio, da prid njega stupi, on piše „... jer sam uviren, da može biti umnijih, rasvitljenijih Bunjevaca nego što sam ja, el da ima koji bi većma ljubio svoj rod, to nedozvoljavam: tako može, al ne većma ljubiti no što ga ja ljubim“.

Pa ipak, njegov se rod i dandanas „potuca od plota — do plota“, prima riči svačije a odbacuje jedino njegove.

On je s pravom sinovskom virnošću ljubio svoju rođenu „majku Slavu“ i zbog te ljubavi je danas, kada mrznja caruje po cilom svitu — potisnut u stranu.

Oče Ivane! Neka tvoja plemenita i pobožna duša oprostí — ne ono, što tvoj rod onda, kada si bio živ i radio za njega — „nije znao da si živ“, nego neka oprostí i moli Boga za oprostjenje: što tvoj rod još ni danas ne zna, da si ti bio živ i da si radio za njega.

Oče Ivane, hvala Bogu, koji te je nama — ne vridnima dao.

Ličnik ili lopov

- Rađe neka mi lopov dođe u kuću nego ličnik.
- Zašto?
- Kad lopov ode iz kuće, onda barem znadem šta mi fali, a kod ličnika to ne znam.

Događaji

Na izborima za narodnu skupštinu, 11-og decembra 1938 godine, izabran je pritsidnik grada Subotice gosp. Marko Jurić, za narodnog poslanika u Subotici. Čestitamo!

Dana 17. VIII. 1938. umro je u čehoslovačkom Ružomerku prelat Andrija Hlinka priporoditelj Slovaka.

Prelat Hlinka rođen je god. 1864. — prema tome, živio je 74 godine. Ovo je dug vik, kada se uzme u obzir, da je bio pun napornoga rada.

Svakom je poznato, da su Slovaci, od sviju narodnosti bivše Madžarske — najviše podlegli besprimernom nasilju mađarizacije. (Od njih su gore prošli samo — valjda — Bunjevci.) Kada to znamo, onda sa divljenjem moramo gledati na veliko dilo prelata Hlinke. Među pomadžarenim Slovacima stvoriti slovačku narodnu svist i među siromašnim gorštacima u Slovačkoj stvoriti samooporezovanje u cilju podizanja škola i drugih kulturnih ustanova, to su dila, koja sama govore.

Posli svitskoga rata došlo je do ujedinjenja Čeha, Slovaka i Malo-Rusa, ali ujedinjena slavenska braća, međusobno vode politiku, koju su vodili do ujedinjenja — prema gospodujućem narodu tuđe krvi.

Smrt prelata Hlinke došla je u dane, kada je sav svit sa zebnjom u srcu motrio borbu džinova, kada se Evropa tresla u groznici, jer je krvoločna neman: *Rat*, već bila spremna na strahoviti skok.

Svaka čast i slava pok. Hlinki za njegov neumoran rad za slovački narod, ali od njegove slave mnogo oduzima tu okolnost, što je on — barem tako izgleda — bio samo Slovak, pa ni na smrtnoj postelji, videći svoj narod opkoljen vikovnim neprijateljima, nije se znao uzdići i biti Slovak-Slaven. Da je znao biti i Slaven, onda bi u one strašne dane, vodstvo naroda svoje grupe povirio Slovaku-Slavenu prelatu Tiso-u, koji je — hvala Bogu — ipak došao na misto sa kojega će braniti interese slovačkoga naroda, a spasiće i slavensku čast od neizbrisive mrlje.

Dao Bog da tako bude!

Neumornom Andriji Hlinki neka Bog udili nagradu darujući mu pokoj vičnji, a njegovom narodu napridak u slozi sa braćom: Česima i Malo-Rusima.

Veliki i za nas Slavene vanredno žalosni događaj se započeo u godini 1938. slavenska Čehoslovačka država, koja ne samo što je najkulturnija slavenska zemlja, nego je ona jedna od najkulturnijih zemalja uopće — doživila je, da su je u teškim časovima ostavili svi prijatelji, koji su je do zadnjeg časa

zadržavali na putu koji je bio sklizav, a na koji su je baš prijatelji i naveli. Ti dobri prijatelji i saveznici su dozvolili, da se od Čehoslovačke otkine sve ono, što je za 20 godina Čehoslovačka stvorila sa ulaganjem ogromnoga kapitala, što je opet činila za ljubav svojim prijateljima.

Strašno je bilo gledati: braća zavađena, prijatelji izdali, a protivnici do krajnosti agresivni i gledaju da otmu sve, pa da svoje gospotstvo ponovno nametnu slavenskim plemenima, da im isti ponovno budu — kao i pre 1918 god. — potlačena i bespravna raja.

Kada ove retke pišemo, borba naše braće još nije dovršena i ne znamo šta sve će izgubiti, ali jedno je već sada jasno i sigurno, naime, da iz ovog žalosnog slučaja, od Slavena — niko ništa nije naučio, nikakvu pouku nije izvukao.

Sada sva tri siverna brata trče — pojedinačno — da se spase neprijatelja. Da li je moguće, da jedan sam — uradi više, nego što su mogla uraditi trojica u slozi?

Umisto zajedničkog rada — svađali su se, a sada eto, došle vile očima.

Slavenu „ne da *ponos*“ da „služi brata“; ali služiti tudinu, na to je — konten.

Da, da, — Hej Slaveni vi sluge naroda!“

Godine 1938 umro je časni starešina ča. Veco Prčić u starosti od 88 godina. Sahranjen je 1 VI 1938 g. uz veliko saučesće rodbine i poznanika.

Ko je poznavao ovog čestitog starca, ne bi mislio, da njegova ramena pritiska teret od 88 god.

Njegova kuća je bila prava narodna, članovi ča. Vecinog doma bili su svisni rodoljubi.

Prva se otsetila domaćica — supruga ča. Vecina — „mama Kata“, a sada se upokojio i domaćin — „bačo Veco“, pa je ostala sama njihova jedinica „seka Janja“.

Pokojnicima neka Bog dade vičnji mir.

Istoga dana kada je sahranjivan pok. ča. Veco Prčić, pokopan je i prvak Srba subotičana Dr. Vladislav Manojlović. On je umro naglom smrću u 69 godini života.

Pok. Dr. Vladislav bio je velik borac za prava srpstva.

Pre oslobođenja, svi advokatski pripravnici Bunjevci-rodoljubi, radili su u njegovoj advokatskoj kancelariji.

Njegove zasluge su velike i narod će mu biti zahvalan za iste.

Sahranjen je 1 VI 1938 god. uz učesće velikog mnoštva prijatelja, poznanika i poštovalaca.

Stari Bunjevci — kao saradnici — sačuvaće uspomenu Dr. Vladislava Manojlovića. Slava mu!

Bunjevačko virovanje

U kalendaru „Subotička Danica“ iz godine 1895 — dakle od pre 44 godine — nalazimo vrlo zanimiv izvod: „Iz bunjevačkog katekizma“, a to je: („Virovanje dobrih rodoljuba i pravih narodnjaka“).

Svaki kršćanin-katolik zna, da ono, šta je u katekizmu, to su članci vire, koji se ne minjaju. Prema tome, ono u potpunosti valja primiti, virovati i po tome svoja dilovanja upravljati.

„Virovanje dobrih rodoljuba i pravih narodnjaka“ — uzeto „Iz bunjevačkog katekizma“ — doduše nije „Objava“ virskih istina primljenih od Boga, ali je u skladu sa božanskom objavom — uopće, a naročito je u skladu sa četvrtom zapovijedu Božijom.

Čvrsto smo uvireni, da ni bunjevački katekizam nikada ne može gubiti svoju vridnost i da su norme, koje sadrži „Virovanje dobrih rodoljuba i pravih narodnjaka“ za svagda obavezatne za svakog čestitog Bunjevca. Ove norme jasno određivaju plaću za svakog izroda, koji se odmetne od svoga bunjevačko-slavenskoga roda.

Braćo i sestre, neka vam je ovo prva nauka iza velikih virskih istina, na koje nas uči sv. Crkva naša.

Evo izvod „Virovanja“, čitajte ga i naučite ga — ne samo vi, nego i svi vaši, a najviše i u prvom redu naša dica.

Pitanje: I. Šta si ti ovde na zemlji?

Odgovor: Ja sam po milosti božijoj rođen Bunjevac.

Pitanje: II. Zašto kažeš po milosti božijoj?

Odgovor: Zato kažem po milosti božijoj; jer samo Bog milostivi dopušta što se i želi da se rađamo na Njegovu slavu.

Pitanje: III. Zašto kažeš rođen Bunjevac?

Odgovor: Zato kažem jer sam se od bunjevačkih roditelja rodio.

Pitanje: IV. Daklem šta je Bunjevac?

Odgovor: *Bunjevac je svaki čovik rođen od bunjevačke majke i bunjevačkog oca, bio on siromah ili bogataš, paor ili gospodar. Bez obzira na to ispovida li bunjevštinu ili ne.*

Pitanje: V. Zašto kažeš bio on siromah ili bogataš?

Odgovor: Zato kažem jer bunjevački puk sačinjavaju ne samo bogataši nego i svi siromašniji koji jedan te isti jezik govore.

Pitanje: VI. Zašto kažeš bio on paor ili gospodar?

Odgovor: Zato kažem jer znam da zemljodilac (paor) postane li gospodarom ne minja narodnost, jer je to *nutarnje svojstvo, koje se ne da izbrisati. Zato Bunjevac ostaje Bunjecom pa baš i da postane najvećim gospodinom.*

Pitanje: VII. Pa kako to, da Bunjevci do skorà nisu imali svojih gospodara?

Odgovor: Imali su Bunjevci uvijek svojih gospodara, protivno su samo prazne glave mislile, čuvši da se mnogi gospodari Mađarima i Nijemcima nazivaju a ovamo su *po porijeklu svoje Bunjevci*.

Pitanje: VIII. Zašto si rekao bez obzira na to ispovida li Bunjevštinu?

Odgovor: Zato sam rekao jer to *ne minja njegovu narodnost nego samo značaj!*

Pitanje: IX. U čemu minja značaj čovičji ispovid narodnosti?

Odgovor: U tome minja, što ovaj, koji se stidi svoje narodnosti *nije pošten čovik* prid pravim ljudima, priziru ga u društvu iskrenom i odmetnikom ga nazivaju.

Pitanje: X. Šta je plaća odmetnicima?

Odgovor: Do groba ružna sramota, a od groba propast duše, jer je odmetnik zatajao mater svoju, što je grih.

Pitanje: XI. Šta će biti s' tima što *virno ispovidaju bunjevštinu?*

Odgovor: Na ovom svitu ljubiti će ih svaki pošten čovik, primiće ih u svoje kolo i nazvati *sinovima bunjevačke majke*.

Pitanje: XII. Šta će biti njima posli groba?

Odgovor: Tamo ih čeka ljubav i desnica Boga Sina, koji je sam učio kako treba ljubiti narod svoj i majku svoju, kad je rekao: „Poštuj oca i mater da si vičnjega života. Amen.“

Zar ne, da je u ovom „Virovanju“ svako slovo jedno zlatno zrnce?

Čudotvorna slika

Majke Božije u Radni i kamen sa slovima našega prastaroga pisma

Subotičanima je vrlo dobro poznato glasovito proštenilište u Radni (Marija Radna), koje je do god. 1918 bilo u Ugarskoj (u županiji Aradskoj s desne strane rijeke Mariša, na pram Lipe), a od te godine pak u Rumunjskoj.

Mnogi su odlazili u Radnu, da se u tom — od Bogorodice odabranom mistu, gdi je ona tolika i tako velika čuda činila — Njozi poklone i u Njezinu zaštitu priporuče. Pa ipak, vrlo je malen broj onih, koji znadu, da je slika majke Marije, priko koje je Ona tako obilno dilila darove milosti, poklon čovika *Slavena*.

Osim toga, nalazi se u Radni, u drugoj sakristiji sadašnje crkve — odmah do vrata — u zid uzidani kamen, u koji su uklesana slova našega prastaroga pisma, a ispod slova stoji rakan: 1652.

Posle kosovske bitke (1389), kada je sudbina Balkanskog poluostrva bila zapečaćena, započeo se u jačoj miri povratak Slavena u južne krajeve Ugarske.

Pre hiljadu i više nego hiljadu godina živili su u ovim krajevima slovenska plemena, koja su se otselila na jug, a kada se pojavio veliki osvajač — Turčin, tada su se — već izmišani sa Srbima i Hrvatima — sa oružjem u ruci vraćali u ove krajeve, tražeći bolje uslove za borbu protiv Turaka.

U to vreme oni su već imali svoje sinove u bratovštini sv. Franje — te div-junake kršćanstva i svoje nacije, koji su svake muke podnosili i ginuli, al Krsta i svoj narod ostavljali nisu. Evo ih sa svojim narodom i u Radni, gdi na čast Kraljice majke Marije grade kapelicu.

Prema narodnom pridanju kapelica je dogotovljena god. 1522. Ova kapelica bila je 8 mt. široka, 18 mt. dugačka i 4 mt. visoka. Troškove gradnje — otprilike 2—300 frti podmirila je nika pobožna udovica. Prvi svećenik kapelice bio je O. Andrija Janić: „rácz barát“ — „boszniai franciskánus“ — t. j. „racki fratar („barát“ = brat) bosanski franjevac.“

O njemu je zabilježeno i ovo: „Valjda nije slučajnost, što je — po narodnom pridanju — od bosanskih franjevaca god. 1552 baš Andrija Janić došao u Radnu za svećenika, koji je bio *bugarskog porikla*.“ (Jer je već onda u ovim krajevima bilo i Bugāra.)

Kada su Lipu zauzeli Turci, O. Andrija Janić sakupio je narod u oštećenoj kapeli u Radni. Zbog toga je na zapovjed lipovskog paše bi izbatinan — najviše po tabanama, — a posli tog izbačen na smetište, odakle su ga njegovi u čaršapu odneli.

Čim je prizdravio, očo je u Carigrad i od sultana izmolio dozvolu, da kapelicu može popraviti. Ta pismena dozvola ga spasila od kolca, na koji bi sigurno bio nabijen, da je slučajno nije doneo.

God. 1668 sa dozvolom turskoga paše iz Lipe, obnovio je jako oronulu kapelicu gvardijan Mihovil Temišvarac. Kada je popravljanje bilo dovršeno, Turcima je prijavljeno, da franjevci u toj kapelici sakrivaju *silno blago*. Lakomi Turci poviruju to i jedne noći provale u kapelicu, ponište sve svete prilike — kao i oltarsku sliku — a što je bilo crkveni stvari (pozlaćeni kalež, posrebreno gvozdeno kandilo, zlatni ukras sa misnoga ruva i t. d.), to odnesu, a to je bilo sve i ništa više, od onoga „*ogromnoga blaga*“.

Posli ovog haranja, uzme *Duro Vrčonoša* (Vricsonassa György) — stanovnik Radne — sliku ispod svoga slimena i pokloni je kapelici na místo poništene oltarske slike. To je *ona čuvena slika Bogorodičina* (otprilike 4 pedlja visoka i 3 pedlja široka), koja je još i danas čuva u velebnoj novoj crkvi Marijinoj — u Radni.

Godine 1695 — kada su Turci ponovo zauzeli Lipov-grad, izgorila je i Bogorodičina crkvice. Sve je postalo prah i pepeo, neoštećena ostala je samo Njezina slika, — poklon našega Đure Vrčonoše.

Po narodnom pridanju plamen goruće crkvice odjednom se podigao na visoko i pribacivši se priko Moriša palio je Turke, koji su stajali na drugoj strani Moriša pokraj Lipov-grada i gledali požar, koji je tek onda pristao paliti ih, kada su pripanuti Turci sami pronašli i pogubili podmetače požara.

No franjevci ponovno sagrađe crkvicu i unesu u nju sliku, koju požar nije mogao uništiti. Žestina vatre slaba je bila tamo, gdi je Pričista na zaštitu pružila svoju moćnu ruku.

Zabilježeno je, da je jedan Turčin nagnao svoga konja i namio na konju ući u crkvicu, ali prid vratima konju zapadnu noge u kamen, koji ga nije puštao dalje. Taj se kamen i danas nalazi prid glavnim vratima sadašnje crkve.

Isto po narodnom pridanju je zabilježeno, da je jedan Turčin iz Lipe htio na aradsku stranu, ali čamac se privrne i on padne u Moriš. Već se počeo daviti, kada se siti One, čije je štovanje u tim kraju bilo na velikom glasu. Zazove u pomoć Mariju, našto ga voda uzme i iznese ravno na obalu.

Uviren, da ga je spasila jedino Marija, ostavi muslimanstvo, pokrsti se i dobije ime: Stipan.

Godine 1710 potvrdili su svi žitelji Radne slideći događaj: Jedna divojka — Vlahinja — htela je ukrasti dragocenosti sa slike majke Marije, ali joj se ruka prilipila za sliku i samo posli dugih molitava naroda i svećenstva mogla se odmaknuti i udaljiti od svete prilike.

Godine 1718 sa posteljom su doneli u crkvu jednog bolesnika, koji je patio od uzetosti i koga su se odrekli svi likari. Bolesnik donesen u crkvu prosio je pomoć od majke Marije i u toku par dana potpuno je ozdravio.

Godine 1724 samo savitništvo Arada pismeno je svidočilo, da je Regina Jung, čija je desna ruka bila potpuno zgrčena, u Radni usrid molitve ozdravila. Još je veće čudo bilo, kada je dite aradskog drvodilje Petra Varića, koje je bilo potpuno nakazno i uzeto, u samoj crkvi počelo hodati; ili kada je Franjo Šnajder, stanovnik Radne i pored toga, što je bio lutoranac, dao sebe prineti do prid vrata crkve i odmah se digao i prohodao, na što je ostavio lutoranstvo i primio katoličanstvo.

Iz sela Kladova doneli su ka slici Marijinoj jednoga — lancima vezanoga sumanulog čovika. Ovaj ubogar je tu briznio u plač i odmah ozdravio.

Iz ovde navedenih par slučajeva se vidi, kakva dila je tvorila sv. Majka priko slike, koju je za Njezinu crkvicu darovao čovik naše krvi.

Da bi se pak vidilo, da ne samo ta mala neznatna crkvice, nego da je i sadašnja velika i krasna crkva nastala po gorljivoj

ljubavi i virnosti franjevacu naše krvi — prema pričistoj Majci, navest ću imena onih otaca franjevacu, koji su se trudili oko podizanja i popravljavanja kapelice, a kasnije oko građenja velikoga hrama u Radni.

Da je u god. 1520—22 podignuta kapelica nastala po zamisli franjevacu, to je bez svake sumnje, ma da o tome i nemamo pisanih dokaza.

Kao prvi svećenik kapele spominje se o. Andrija Janić „ráczbarát“ — koji da je došao 1552 god.

God. 1640 dolazi u Lipu o. Andrija Stipančić. On gradi crkvu na čast Isusovog uzašašća, (u Lipi) u Radni otvara školu god. 1650 — ali što je u ovom slučaju za nas najvažnije: iz njegovog vrimena je *onaj kamen sa našim pismom* koji sam već

spomenila i koji se evo ovde — prištampan vidi.
N U Y J God. 1668 popravljaju kapelicu o. *Mihovil Temišvarac*,
U Y U iza toga ona bude poharana, a posli toga pak da-
A O U. riva kapelici svoju priliku Đuro Vrčonoša.

1 6 5 Z God. 1695 izgori kapela, ne ostane ništa, samo slika darovana god. 1668.

God. 1700 kapelu popravljaju *Mihovil ?*. Do godine 1722 vršili su ovde svećeničku dužnost: Pavle Pissin, Ivan Vrlić, Avgust Benković, Andrija Vinčanin, Mihovil Buganović (nije li Vuganović?), Antun Ivanić, Petar Sarajlija, Pavle Petriević — sve franjevci.

God. 1722 postade duhovnim pastirom: o. Ivan *Novoselić*, koji odmah započne sabiranje u svrhu popravka i proširenja crkvice.

God. 1756 zaslugom građanina o. Blaška *Abramovića* polaže se kamen temeljac jednoj novoj i velebnoj crkvi (sadašnjoj). Kod te svečanosti bio je prisutan i gvardijan o. Jerko Baćin. God. 1767 bude crkva dogotovljena. Njena dužina je: 67'5 met. — širina: 15 met. — iznutra visina: 20'8 met. — sa dva torana i sa dvi sakristije.

God. 1818 gvardijanom postaje Danilo (Daniel) Papsso, koji sabira milodare za unutrašnje ukrašavanje crkve.

Slika glavnog oltara u novoj crkvi rad je *Ignaca Rašković*, a ona čudotvorna slika u srebrnom okviru, bude postavljena iznad gl. oltara.

Iza v. Danila, došao je za gvardijana David Vuić (Vujić). (Sve ove podatke može naći svako u sveskama: Monografije županije Arad i slobodnog kr. grada Arad = Arad vármegye és Arad szab. kir. város monografiája.)

Šta se tiče kamena, na sigurno se može uzeti, da je iz doba fra Andrije Stipančića, kada znamo, da je on bio taj, ko je god. 1650 u Radni otvorio školu. Suvišno je dakle pridpostaviti, da je i kameni spomenik naše azbuke iz god. 1652 njegovo dilo, zbog kojega je zavridio, da mu ime za svagda zapamtimo.

Ovaj kamen je nepobitan dokaz, kakvim pismom su se služili naši stari u ovim krajevima i na kakvim jeziku je vršeno bogoslužje na ovom — od Bogorodice odabranom mistu, pa i u svim ostalim krajevima, kao i u Erdelju, gdi je našega naroda bilo.

To spominje i naš neumrli biskup Antunović u njegovoj „Razpravi“ (str. 209—10.), a o tome je u „Subotičkoj Danici“ iz god. 1895 na str. 52—4 iznesen dokumenat, a izneo ga je „Janko Kostalić“ t. j. Ivan Evetović bački župnik i ešperaš, pod naslovom: „Štogod iz prošlosti naših starih“. Iz toga članka vadimo ovo: „Pa prema to su teške okolnosti, u kojima je naš narod živio, te se on uvijek opirao svoj turskoj sili, da sačuva svoju kršćansku viru i svoj *narodno-bunjevački značaj!* Ovi naši vridni didovi, gdi su odnošaji nešto prijatniji, nastojali su da škole sagrade, a kojima bi se mladi naraštaj podučavao i u viri kršćanskoj učvrstio. Dokazi ovi i posli 200—300 godina, nama njihovima potomcima glasno navišćuju razboritu svist i mudro nastojanje. Vridno je što temišvarski trgovci pišu već 1582 god. 6 veljače *svetom ocu Papi Grguru XII. Pismo ovo pisano je čistim bunjevačkim jezikom ćirilicom izvedeno* i zanimivo je što potanko pridočaja žalosno stanje njihovo, zahvaljuju što im je sv. otac poslao na utihu njihovu *Antuna Matkovića biskupa bosanskog*, za tim ovako nastavljaju: Sada ima znati vaša svetost, kako budući vidno rečeni gospodin biskup potrebu duhovna od vaših ovaca, koju trpe radi vire neimajući pastira duhovnieh, biše odlučio s pomoću i milosti vaše svetinje učiniti *jednu školu od nikoliko dičice*. Za ovim slide potpisi također bunjevački: Ja Toma Matiević, Ja Andrija Cakalić, Ja Grgur Nikolić, Ja Radosav Matković, Ja Vicencijo Mihajlović, Ja Đuro Nikolić, Ja Ilija Vlahušić, Ja Stiepan Martinović, Ja Stiepan Paskoević, Ja Pavao Đurđević, Ja Đuro Matević, Ja Martin Nikolić, Ja Martin Ivanović. A imamo još jedan dokaz, da su revni franjevci po mogućnosti i škole dizali, tako godine 1631 neki paroh Jakov Resti iz čanadske biskupije hvali *franjevca-bosanca fra. Marka Bendulića*, koji je u Haraševu u čanadskoj biskupiji već 4 godine plodonosno župnikovao, crkvu sagradio i školu izdržavao. Plaću učitelja nemoguć sam nabaviti dobije potporu iz Rima od kongregacije (Sbora), koja se zove „de propaganda fide“.

Može biti, da će tko ove stvari za malenkosti držati, al mi s ponosom navodimo isto, jer nam svidiće, da su naši stari i u teški okolnosti za turskih vrimena na srcu nosili narodnu prosvitu i napridak duhovni“.

Da, tako je! „ . . . mi s ponosom navodimo isto“ . . . — poštujući tuđe, *svojim se dičimo*.

Dragi moj rode, ti i suviše dobro znadeš tuđe poštivati, ali još nikada — dovoljno ne znadeš sa svojim se dičit!

Kata Prčić

Omladinske bećarske pisme

Šimi moda i šimi se hoda,
Hodaj šimi po velikoj zimi.

Pisme moje aloy ćete stati,
Srce moje al ćeš uzdisati,

Ide dika i inoča s njime,
Dajte ciglju da bacim za njime.

Nova dika ljubi i ujeda,
Al se stara zaboravit neda.

Češljam kose i gori i doli,
Gori-doli pa me bećar voli.

Imala sam nešto malo dike,
I to malo očlo u vojnike.

Grlo moje još da imaš para,
Tri bi sela sama natpivala.

Diko moja bili karamfljo,
Svako znade da si me volio.

Umri diko pa ću te kajati,
Plavo zrnje, obojiće crne.

Lipa ti je Šokica u vezu,
Nema para ni u cilim srezu,

Oj Šokice al ti krasu usta,
Poljubi me ne ostala pusta.

Šta je selu pa mi neviruje,
Da me moj dragi ne miluje!

Diko moja da si ko sunašce,
Kad te moje ne voli srdašce.

Tilo moje truni mi u grobu,
Što ne volim ljubiti ne mogu.

U dragoga su vrlo sitni zubi,
Kad poljubi ništa mi ne udi.

Mili bože, šta to biti može,
Da se dika zatajit ne može?

Prodi diko ispid našeg dvora,
Moje oko tebe vidit mora.

Ide cura duž našim sokakom,
Cura ide, pa da dragog viđe.

Diko moja dugo je dva dana,
Dodi danas ja te čekam sama.

Već ću malo prkositi svitu,
Pa ja neću zapačati diku.

Alaj volim, curo, oči tvoje,
Samo nisu garave ko moje.

Lolo moja brkovi ti crni,
Još ih malo bećarski zavtni.

Tamburaši svirajte bećarac,
Da vidite kaki sam pijanac.

Šta ću, nane, zaboli me glava?
— Čuti, Milka, izličiče dika.

Drugarice ja ti nisam kriva,
Što tvoj lola kod mene noćiva.

Alaj imam umiljato lane,
I u crkvi namiguje name.

Mene nana u prozor zalvara,
Prozor puče, poljubi me luče.

Ide jesen, al ne ide meni,
Ne će moja dika da se ženi.

Naš budžak

Stari Tavankut i stari tavankučani

Tavankučani — sridnjeg Tavankuta (kod sv. Ane) — imali su otprilike već prije 50 godina svoju zasebnu upravu, koju su sami birali, a izbor je prošao bez ikakve protekcije i kortešacije. Tako je to bilo u ono vrime, kada su mogli biti birani samo „sposobni“ ljudi. — Za „puljgermajstora“ bio je izabran: Stipe Prčić Halin; za „sinatora“: Bruno Miljački Matakov; za nota-roša: Miško Jakočević; za „virlištu: Joso Prčić; za „Milašana“ (t. j. za sreskog sudiju. U ono vrime sreski sudija bio je Jašo Milašan): Matiša Kolarov; za „sirotinjskog oca“ (zbog čelavosti) Savo Čelik; za „konstablera“: Albe Lebović; za „janjitor“: Marijan B. Kostić; za „vozmajstera“: Adam Kolarov, Savina Anča, (žena Save Čelika) — zbog krupnoće u tilu — bila je izabrana za „varošku kasu“.

„Sidnice“ su održavane na salašu Kolarovom i Jakočevićevom, gdi su zimi svako večer bili na okupu. Sobe gdi se odbor sastajao na divan, izgledale su, kao da su pritrpile požar. Odbornici su svi pušili — kao Turci i to većinom „krdželjak“, koji je strašno mirisao, a sobe umolovo na boju duvana. „Zvaničnici“ su do smrti ostali u „oticiji“ — zašto i ne? radilo se pošteno, pa je poso išo dobro.

Gršićani. — Oni su bili niki vrlo čudni ljudi. Neradiše i neobični lakrdijaši.

„Babo“ Gršić imao je pet sinova i 80 lanaca zemlje, ali je ta zemlja bila prodana još za babinog života. Atar je išao svakim danom na manje, dok se nije sasvim izgubio.

Ko bi znao izređati sve njihove izmišljotine, ali nekoliko ćemo ipak navesti.

Jednoga dana za vrime kositbe, izvuku Gršićani saonice, prid nji četiri vola, na saonice kotao kivanog paprikaša, a u njemu velika drvena kašika — „kutljača“. Uz kotao sio jedan od braća, koji je znao svirati u gajde. Tako spremljeni krenili oni „putićem“, pa će nuz Skenderov salaš. Kad koga opaze — stanu i viču: „hajte ljudi, evo paprikaša“. Tako su namamili i Skenderove kosače: dotrčali „risari“, pa uzimaju iz kotla od ponuđenog paprikaša. Došao i gazda Skenderović, maši se drvene kašike i reče: ja ću iz „kutljače“.

Ništa drugo nije ni tribalo. Ta kutljača kao da se prilipila nuz ime gazde Skenderovića; on „kutljača“ a njegovi potomci „kutljačani“.

Gršićani su imali konje: čilaša i vranca. Jednog dana nadu čilaša u štali lipsanog. Pronašli su da ga je ubio vranac, koji je bio u košari pored čilaša. „Šta ćemo sada sa vrancom? on

je ubio čilaša". Jedan reče: „glava za glavu". Prigovora nije bilo; izveli vranca iz košare, pa sikirom u glavu.

Imali su krmaču sa prasicama. Zašto da oni njoj skidaju ječma sa tavana — ko bi to — nego triba i krmaču i prasice odneti gori na tavan, pa nek jidu kad im triba i koliko im triba.

Posli, kada je već nestalo 80 lanaca zemlje, imali su salaš od Pijukovićeve čoše na dolinjak (na jug). Tu je bila velika topola i pod njom u hladu sidili ljudi na divanu. Tu su i braća Gršići, a babe nije bilo. Kad jednom zapita niko: a šta je to sa babom, gdi je on? — Ta bolestan je — odgovori jedan od od sinova, a zatim poteže drugi: ej ljudi, alaj bi to bio smih, kad bi taj naš babo trevio umrit!

Od tih Gršićana je bio i Lajčo Gršić, (sinovac babe Gršića) pravi vragoder. Svakog je znao oponašati u svemu i svačemu. Jednom ga je otac zbog nike krivice istukao, a on posli toga pobigo ciganima pod čergu. U atarima je u ono vrime uvijek bilo po 5—6 čerga cigana. Dok ga otac nije našo, Lajčo je već znao divaniti ciganski. I posli je sa ciganima uvijek govorio na njihovom jeziku.

Lajčo je bio obišenjak prvoga reda; okretan i uputan rabadžija — ako je bila volja; ali ako je radio u većoj družini, onda nije bilo nikakve koristi od njegovog rada. On je stalno pričao, a družina slušajući i gledajući u Lajču, više je dangubila, nego što je radila.

Lajčo je u šali svakog napastovao i svakom prkosio. Jednom prilikom okomio se na ča' Palka Šicinog (Bošnjakov) i izneo ga sasyim iz strpljenja. Ča' Palko je imao niki stari pištolj i da se ratosira Lajče, on će njemu: „Lajčo ti! man' se ti mene, oko ja uzmem moj pištolj, učiniću samo vako — šić! (i zamahne rukom prema Lajči) — a tiš ćeš bit gotov".

Albe Buljovčić — čoban i Marka Godar — svinjar čuvali stoku na dolu. Albe je imao niku staru pušku i jer je volio lovit, nosio je tu pušku uvijek sa sobom. Čuvajući stoku pastiri su se zbog ničeg svadili i u svadi Albe reče Marku, da će ga ubiti iz puške. Na to će Marko: „Ako ti mene ubiješ, sutra kad izademo na do, ja ću tebe ubiti".

Zna se, kod nas, kad koga ubiju, taj se više ne diže; no to nije smetalo Marka, da on sutra ne „izade na do" i da sad opet on „ubije" Albu.

Isti taj Marko govedar bio je svinjar kod Šime Budanovog. Ukrao šunku, a gazda opazio; uzeo šunku od Marka i izlemao ga pošteno. Zbog te šunke dobio Marko nadimak: „šunkar". — Posli toga krao je u nikom vinogradu voća. Pudar uhvatio Marka „šunkara", svezao ga za trišnju i očo za poslom, al ga nije puštao sa oka. Marko plače i uzdiše: „Bože moj, Bože moj, šta sam ja dočekao, da budem svezan za trišnju". — To se pročulo i tavankučani su često govorili u šali: „šta sam dočekao — ko „šunkar".

Joso Saulić „Kurjak“ — bio je čoban, a kao takav imao je svoga magarca. Razbolio se jednom od „ognjuštine“ i u bunilu učinilo mu se, da je njegov magarac nestao. Tako bunovan uzjaši na magarca i krene da ga traži. Išao je od partigado partiga pitajući čobane, nisu li vidili njegovog magarca. Svi su odgovorili, da nisu vidili i „Kurjak“ je išao dalje. Međutim bunilo je počelo popustat, a „Kurjak“ gledajući u uši magarca na kojim je sidio — opazi, da mu magarac nije nestao, nego da on sidi na njemu i onda krenio kući sa *nađenim* magarcom.

U to vrime zaredila je nika čudna bolest, koju je narod nazvao ognjuštinom. Malo ko nije od nje obolio, a bolesnici su bili u nikom bunilu i koješta vikali, ili lutali — kao što je i Joso „Kurjak“. Na primer: Đuka Vujević je vikao: „Podajte konjima vode u žagre!“

Tavankutski gajdaši. Od starijih spominju se: Stipe Palićuća, Pilip (Filip) „Vragin“, Zaka „Burbarin“ (Suknović), Remija Dedin. Od mlađih: Ivan „Gevrijan“ (Šimić), Đuka Bukvić, Levo „Brejar“ (Iršaić), Joško Santain i Đuro „Tica“ (Takčić). Ova zadnja dvojica i pored mađarskog prezimena, mađarski nisu znali ni riči.

Najglasovitiji i pravi umitnik-gajdaš bio je Đuka „Škrbo“ (Balažević). Kada je on svirao, onda se nije našao čovik bez sluha i osićaja, on je znao pokrenuti i najbezćutnije srce; onda su svi čuli muziku i svi osićali u njoj lipotu. Kad je svirao kolo — a tako ga niko nije znao izveztí — onda su se i najteže topuzine dizale igrati.

Đuka Škrbo je znao oponašati svakog gajdaša, ali Đuku — nije znao niko. On i nije bio gajdaš zbog novca koji je zaradio, nego je bio gajdaš, jer se rodio — da svira, kao što se Pere „Džedža“ (Temunović) rodio, da piva.

Škrbo rođen za virtuoza, ali pre 60—70 godina, kao salašar Bunjevac na Tavankutu, mogao je samo to, da sam gradi gajde i da u taj jednostavni instrumenat svira tako krasno, kao kakav čarobnjak.

Sa momcima je išao kao drug, a ne kao svirac (nosio je svilen prsluk sa portom, što je bio znak neobičnog kicošluka, jer su momci u to vrime nosili prsluk sa slatnim gajtanom) i jao onim, ko se usudio, da od njegove družine koga dirne, ma samo i krivim pogledom, taj se odmah upoznao sa Đukinom rukom. Kod tog posla bio je tako brz i okretan, da je morao uzmicati samo onda, kada je na protivnoj strani bila čitava četica. Pošto je znao potrknut kao zec, tada se spašavao bigom, a kada je odmakao na sigurnu daljinu, onda je stao i okrenjen prema progoniteljima, zaplićao bi kolo.

Naročiti glas nije imao, ali si ga po kad-kad mogao čuti da piva. Od njega se čula i ona pisma iz vrimena 48 god. prošloga vika:

„Svadili se Srbi i Madžari — U šumici na zelenoj travi“
 „Madžar čeka da poraste trava — Kud će pasti Srbinova glava“
 „Srbin čeka, da sazrije grožđe — Da Madžara okuje u gvožđe“
 „Još mu psuje madžarskoga sveca — Ubiće ga, ko u polju zeca“.

Ni u starijim godinama nije se uklanjao tučnjavi prilikom „proštenja“, a onda je već i sam dobijao, ali i onda većinom iz zaside. Ta proštenja su mu mnogo pridonela, da nije doživio veću srarost, pre pedesete svoje godine, dospio je u grob.

Đukini učenici su bili ona tri naročita majstora na fruli: Lojzija Skenderov, Đeno „Orluškov“ (Orlović) i Pere Prčić. Sva trojica su nosila u sebi melodije Škrbine, one su im se rojile u ušima, pa su na svojoj fruli nastojali što više približiti se Đukinom načinu sviranja.

Pakost

— Ima mnogo načina, da se zaradi novac, ali samo jedan način je pošten.

— A taj je?

— Aha, odmah sam mislio da vi taj način ne poznajete!

Razgovor o vrućini na Siciliji

— Dragi moj, kod nas je tako lito vruće, da se movama rastope krila od jakog sunca.

— To nije ništa . . . Kod nas na Siciliji je tako vruće, da kokošima moramo trpati led u ždrilo, da nebi snele — skuvana jaja.

Dida i unuk

— Dida jesi li bio na mesarskoj pijaci?

— Jesam.

— A jesi li vidio tamo onu debelu mesaricu?

— Naravno da sam je vidio.

— Znaš li šta ona važe?

— Pa od kud ću ja to znati, nije se pridamnom vagala.

— Ali ja to znam.

— No reci!

— Ona važe — meso . . . !

On razume

Poručnik posilnom: Marko, donesi mi duvan.

Posilni: Razumem! Ode i donese.

Poručnik: A gdi je papir?

Posilni: Niste mi to naredili gospodine poručniče.

Poručnik: Eh, baš sam budala.

Posilni: Razumem!

Očeva mudrost

Ivica: Kako to, tata, da učenjaci unaprid znadu kad će biti pomrčina sunca?

Tata: Glupane! Pa zar ne znaš da i oni čitaju novine!

Težak je račun

A: — Koliko imaš godina?

B: — Prije tri imao sam dvadesetsedam.

A: — Pa zašto ne kažeš trideset?

B: — Ne volim sabirati!

Gnjavaža

Sin: Tata kad pčela stane na trn, da li ona ubode trn, ili trn nju??

Otac: ??? . . . ??? . . . ?

Sajmovi - vašari u Jugoslaviji

Na području novosadske Trg.-industrijske i zanatske komore

- Ada 19 mart. 10 aug. i 25 okt.
 Apatin 1 maj. 1 okt.
 B. Palanka 30 mart. 1 i 2 maj. 30 jul.
 1 i 2 okt.
 B. Topola 18 apr., 13 jula, 20 aug.
 i 4 okt.
 B. Brestovac 1 nedilje miseca maja
 svake godine.
 B. Petrovac 11 mart. 13 maj. 26
 aug. i 11 nov.
 B. Gradište 22 maj. 20 aug.
 B. Petrovoselo 8 maj. 30 aug. i
 1 nov.
 Bač 21 maj. 8 sept.
 Bajmok 24 maj. 17 aug. i 11 nov.
 Bezdán 15 mart. 16 juni, 29 sept. i
 19 nov.
 Budisava 15 juli.
 Crvenka poned. posli 26 august
 svake godine.
 Čantavir 2 febr. 1 maj i 24 sept.
 Čerević 20 jula.
 Čurug 4 mart, 1 juni i 6 okt.
 Desp. sv. Ivan 23 mart. 5 jul. i 18 okt.
 Erdevik 7 apr. 7 jul. 27 sept. i 27 okt.
 Feketić 15 maj. 15 aug. i 31 okt.
 Gložan 25 maja i 15 okt.
 Golubinci 20 maja i 6 sept.
 Gornji Kovilj 7 apr., 7 jun. i 21 sept.
 Gospođinci 25 aug.
 Horgoš 12 mart. 23 juni i 11 okt.
 Ilok 24 apr., 13 juni, 2 aug., 23 okt.
 25 nov.
 Irig 2 dana prid Teodorovu subotu
 2 dana prid pravoslavne Duhove
 na dan 26 aug.
 Kucura 2 okt.
 Kula u sub. prid 29 apr. u sub. prid
 24 juni u sub. pred 6 aug. u sub.
 pred 15 okt.
 Malí Idoš 23 maj i 5 sept.
 Martonoš 8 juni i 12 sept.
 Mol 30 maj i 30 sept.
 Novi Sad 22 i 23 mart. 10 i 11 maj.
 9 i 10 aug., 11 i 12 okt.
 N. Sívac 3 apr., 10 juni i 23 sept.
 N. Vrbas 28 mart i 12 sept.
 Odžaci 6 apr., 11 juni i 28 sept.
 Pačir 6 maj i 18 sept.
 Pašičevo 19 juli i 27 okt.
 Pivnice ned. posli 20 apr. i u ned.
 posli 22 okt.
 Ruski Krstur u poned. posli 14
 juna svake god.
 Sekić 17 juni i 27 sept.
 Senta 26 mart., 22 jun., 17 aug. i
 19 nov.
 Sombor 25 mart. 30 maj. 28 aug.
 25 nov.
 Subotica 24 febr. 16 maj. 8 sept.
 28 okt. ako datum ne pada u
 nedilju, onda prid datum u ned.
 biva sajam i 29 jun. na datum.
 Srbobran 12 mart. 28 jul. 20 sept.
 10 nov.
 Srem. Karlovci 2, 3 i 4 dec. svake
 godine.
 Stanišić 12 apr. 4 okt.
 Stara Kanjiža 1 mart. 24 maj. 30
 aug. 8 nov.
 St. Moravica 19 mart. 29 jun. 2 nov.
 St. Pazova 31 jul. 30 okt.
 St. Bečej 8 apr. 5 jul. 17 okt.
 St. Futog 29 mart. 16 aug. 1 nov.
 St. Vrbas 18 jun. 6 aug. 22 okt.
 Sv. Miletić 7 maj. 20 okt.
 Šaj. sv. Ivan 10 mart. 10 jun.
 Temerin 5 maj. 4 sept.
 Titel 6 apr. 22 aug. 20 okt.
 Torža u ned. posli 2 okt.
 Tovariševo 1 apr. 13 okt.
 Turija 22 apr. 13 aug. 25 okt.
 Žabalj 15 apr. 20 jun. 29 sept.
 15 nov.

(U ostalim mistima Vojvodine.)

- Alibunar (Banat) 15 mart. 15 maj.
15 aug. 15 okt.
- Banatsko Arandjelovo 4 okt.
- Banatski Gaj 1 maj. i 7 nov.
- Banatsko Novoselo prid pravosl.
Đurđevo i prav. Preobraženje u
subotu.
- Bašaid (Banat) 27 i 28 febr. 9 i 10
maj. 11 i 12 sept.
- Bavanište 28 febr. 20 nov.
- Begej sv. Đurađ 15 apr. 15 jun.
20 sept. pred dat. u ned.
- Bela Crkva 5 i 6 mart. 21 jun. 18 i 19
aug. i 18 i 19 okt.
- Beli Manastir 10 jan. 25 febr. 10 apr.
30 jun. 20 aug. 15 okt. pred dat.
u poned.
- Beodra 6 maja, 6 sept. i nov.
- Boka (Banat) 25 i 26 marta, 9 i 10
sept. 1 i 2 nov.
- Branjina 2 mart. 17 apr. 14 sept.
i 14 dec.
- Branjin-Vrh 2 febr. 8 jun. 5 avg. 15 nov
Crepaja 4 apr. i 8 sept.
- Crna Bara 15 febr. 15 apr. i 15 okt.
- Čenej 24 maj. 20 aug. i 22 okt.
- Čoka 12 jan. 3 apr. 22 maj. i 29 sept.
- Darda 27 mart. 18 maj. 24 aug. i
2 nov.
- Debeljača iza 18 mart. i prid 15 nov.
u petak i sub.
- Deliblato 4—6 aprila i 8—10 sept.
- Dobrica 6 maja, 1 i 2 sept.
- Draž 25 jan. 25 apr. 26 aug. i 2 nov.
- Guđurica (Banat) maj. i okt. u prvi
utorak.
- Hajdučica u ned. između 20 i 31 aug.
- Handža mart. jun. sept. i nov. u
zadnju subotu.
- Itebej (Stari i novi) 24 apr. i 16 okt.
- Jarkovac 4 apr. 21 jun. 19 aug. i
25 okt.
- Jaša Tomić 25 mart. 29 jun. 30 aug.
i 26 okt.
- Karanac 25 mart. i 10 okt.
- Kneževi Vinogradi 24 jan. 4 maj.
15 aug. 25 nov.
- Konak 20 mart. 21 jun. i 20 sept.
- Kovačica 1 i 2 apr. 1 i 2 okt.
- Kovin 17 mart. 4 maj. 6 sept.
- Kumane 17 apr. 30 jul. i 28 sept.
- Lug ned. 24 apr. u poned. i prvog
poned. okt.
- Margitica treći dan Duhova i 8 nov.
- Mariolana 15 mart. 15 jun. 15 sept.
i 15 nov.
- Melenci 6 juna, 27 augusta i 7
novembra.
- Mokrin 13 febr. 20 maj. 26 aug.
pred dat. u četvrt. sub. i ned.
- Mramorak 29—31 marta, 28 i 29
augusta.
- Ninčičevo 16 maj. i 16 sept.
- Nova Kanjiža 29 apr. 1 aug. 1 nov.
- Novi Bečej 25 mart. 17 aug. i 3 okt.
- Novoselo 16 maj. i 20 aug.
- Omoljica 18 aug.
- Padina prvog četvrtka apr. i okt.
- Pančevo u četvrtak pred 22 apr.
9 jul. i 18 sept.
- Perlez pred 15 mart. 27 jun. i 2
nov. u sub. i ned.
- Potiski sv. Nikola 1 apr. i 1 okt.
- Samos 15 maj. i 13 okt.
- Sarča 15 mart. i 15 sept.
- Sečanj 22 apr. 12 jun. i 18 okt.
- Skorenovac 1 juna i 28 sept.
- Srpska Crnja 30 mart. 20 jul. 8 okt.
i 1 dec.
- Suza 21 febr. 23 maj. 12 sept. i
12 dec.
- Šupljaja 5 apr. i 6 sept.
- Uljma 1 mart. 15 maj. 15 aug. i
15 dec.
- Vel. Bečkerek 1 mart. 10 apr. 25
maj. 17 aug. 12 okt. i 23 nov.
- Vel. Kikinda 25 febr. 24 apr. 24
jun. 20 sept. i 1 dec.
- Vel. i Mali Torak 25 mart. 5 jul.
i 10 sept.
- Vranjevo 13 maj. 13 jul. i 30 okt.
- Vršac po srpsk. kalen. pred sv.
Savu, Cvitnicu, sv. Iliju i sv.
Luku u četvrtak.
- Zmajevac 14 febr. 4 apr. 6 jul. i
26 okt.

